B. Elvin

Partea mea de comedie

roman

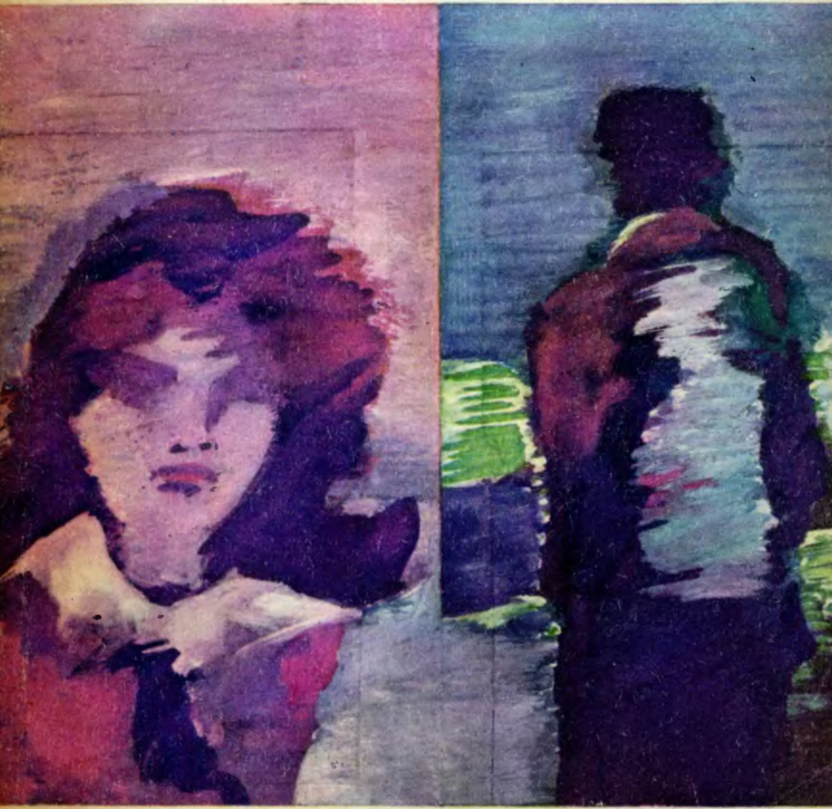

Editura Eminescu

Coperta colecției : Val Munteanu
Ilustrația copertei : Silviu Băiaș

1974
București, Piața Scînteii 1

B. Elvin

Partea mea de comedie

MOTO :

„Fiecare om trebuie
să-şi reducă partea lui de comedie."

ANDRÉ MALRAUX

Editura Eminescu

CAPITOLUL I

REPETIȚIA SE SFÎRȘISE. ACTORII dispărură de pe scenă. Brusc reflectoarele se stinseră. Sala rămase într-un întuneric compact. Regizorul se ridică îndreptîndu-se spre ieșire. Nu se izbi de scaune. Cunoștea drumul și avea simțul distanțelor. Ajunse în coridorul cu unul din pereți îmbrăcat de sus pînă jos în oglinzi și celălalt despărțit de stradă printr-o uriașă poartă de cristal. Avu senzația că ceva se năpustește brusc asupra sa, îl înhață, îl aruncă afară din el. Orbit de lumina amiezii, cercetă figura care se legăna amețită în oglinzi. Se privi de parcă ar fi vrut să-și reamintească unde se află și să-și recapete identitatea. Cînd acela care-l scruta bănuitor din imagine deveni persoana sa de fiecare zi, simți ceva mișcîndu-i-se în creier, precum greutățile de balans din capetele păpușilor.

Eugen Filipescu porni spre foaier. Peste un ceas, acolo urma să se deschidă o modestă expoziție : douăzeci de ani de existență a teatrului care în 1958 primise numele de „Camil Petrescu".

Contemplă pe îndelete fotografiile înfățișîndu-l pe decanul ansamblului. Erau vreo șapte poze. În prima, cu marginile zdrențuite, se vedea un băiețaș moțăind într-un fotoliu baroc. Adormise cu gura deschisă. Copilului îi lipseau doi dinți. („Debutul la vîrsta de cinci ani"). Următoarea îl prezenta în centrul unei cete de adolescenți. Avea o expresie distrată și în același timp concentrată ca și cum s-ar fi uitat dintr-o dată spre obiectivul aparatului și spre el însuși. Alta reliefa un bărbat frumos, înveșmîntat într-o togă romană. Suita se încheia cu un chip de bătrîn știrb somnolînd într-un scaun. „Firs din *Livada cu vișini* de Cehov", își spuse Eugen fără să mai citească legenda. Era surprins de cît de mult semăna fața fericită a copilului din prima fotografie cu beatitudinea ruinei

din ultima. Surîse: „tot atît de încurajator ca un drum care te întoarce de unde ai plecat".

În expoziție mai puteau fi admirate, pe lîngă scene din spectacole, afișe, programe, machete de decoruri, săbii încovoiate, fluturi de hîrtie, capa de hermină îngălbenită purtată de Regina de Navarra, bancnote false, chipiuri cu panaș, flacoanele de săruri ale Coanei Joițica, robotul din fauna mecanică a unei piese de anticipație științifică, diplome și trofee atestînd meritele trupei și costumul cu două semicercuri întunecate sub braț al lui Hamlet.

Regizorul le trecu în revistă cu regretul că nu-l emoționau, deși multe din piesele reprezentate de teatrul „Camil Petrescu" fuseseră puse în scenă de el și-și amintea foarte bine de fiecare spectacol. Dar în acel moment îi păreau episoade dintr-un timp marginal, fragmente dintr-un mister dezlegat și căzut în desuetudine. Își îndreptă ochii spre chenarul plafonului cu ghirlande de trandafiri sculptați în ghips.

La vernisajul din 1966 îl întîlni pentru prima oară pe Marcel Oancea. Îl impresionase muntele acela de om încercînd să se strecoare fără a produce mari pagube prin spațiul devenit strîmt din pricina numărului mare de invitați care se agitau cu cîte un catalog al expoziției în mîini și cu cele mai proaspete cancanuri pe buze. Oancea se detașa printre acele fețe luminate de un entuziasm sincer sau factice, adumbrite de-o melancolie reală sau mimată, printre acele chipuri de prinți și de stipendiați ai culturii risipindu-se în complimente și parfumuri protocolare. Circula printre exponate schimbînd saluturi simple, firești, spontane. Ele se deosebeau de toate celelalte salve de ornamente verbale și efuziuni disproporționate, ascunzînd în fond o profundă și egală indiferență. Regizorul îi urmărea traiectoria ca un radar sedus de obiectivul ce intrase în zona sa de percepție. La rîndul lui, Marcel Oancea receptase pe Eugen Filipescu prin vîrtejul anonim și egalizator.

Evident, această puternică impresie reciprocă își avu importanța ei, dar, mai tîrziu, meditînd la felul cum s-au legat unul de celălalt, regizorul socoti că ceea ce contribuise la conturarea prieteniei miraculos înfiripate peste un an între el și Marcel Oancea a fost o ingeniozitate a destinului, căci trăsăturile lor de caracter păreau chemate să-i despartă, nu să-i apropie.

Ce-i drept, existau cîteva semne ale unei posibile relații amicale, dar una din acele relații care nu-i în esență decît o neutralitate binevoitoare. În adevăr, Eugen Filipescu aprecia luciditatea articolelor lui Marcel Oancea, mai ales că, fiind străine de „arta dramatică" — se refereau de regulă și în termeni generali la probleme sociale — nu se iviseră motive pentru a-și manifesta acordul sau dezacordul. Iar Marcel Oancea, care frecventa cercuri variate și avea pretutindeni prieteni bine văzuți, se arătase agreabil surprins de spectacolele lui Eugen Filipescu, considerîndu-le „inspirate" și reliefînd că ele constituiau „dialogul fermecător între un instinct de observație sigur și un dar de a construi precis și minuțios iluzia".

Erau deci doi străini atrași în taină unul de celălalt în clipa cînd în repertoriul Teatrului „Camil Petrescu" a fost introdusă piesa lui Marcel Oancea : *Celălalt versant.*

Piesa nu se ridica mult peste nivelul de plutire, dar aflai în ea ființe viguroase, în ciuda suferințelor, a bolii, și care urau resemnarea. Mai ales una din scene îți dezvăluia ceva din fragilitatea omenească și din încăpățînarea noastră de-a cere vieții dovezi că putem fi fericiți. Era episodul în care eroina povestește cum, după ce izbutise să ducă familiaritatea cu durerea fizică pînă la indiferență, cedează nevoii îndelung reprimate a bucuriei și începe a se minți. Dar cu vremea ceea ce păruse un sprijin și o consolare devine o măsluire a realității și o risipire a personalității ei atît de primejdioasă încît existența i se înfățișează ca un talmeș-balmeș de adevăr și închipuire, iar eroina are senzația c-a uitat pînă și amintirea exactă a ființei ei reale.

Eugen Filipescu, în calitate de prim-regizor, susținuse scrierea, oferindu-se s-o pună chiar el în scenă, așa că, atunci cînd începură lecturile la masă, Marcel Oancea știa cît îi este de îndatorat. Și cum Marcel Oancea nu părea una din acele firi cărora le vine mai ușor să înfrunte o dușmănie decît să suporte o generozitate, simpatia lui pentru regizor spori.

Într-o zi, Eugen îl luă să-i arate teatrul plimbîndu-l prin buzunarele scenei, prin subsolul și podul ei, prin cabine și ateliere, la sonorizare și la electricieni — toate încăperi legate prin galerii întortocheate și scărițe luminate de geamlîcuri palide, căci era o clădire veche de la începutul secolului, reamenajată în cîteva rînduri. În

magazia cu decoruri s-au oprit îndelung în fața unui dulap rococo. Un fronton arcuit îți dădea iluzia că cele două uși ale dulapului sînt o singură și mare poartă. Au surîs, iar dramaturgul a spus :

— Simbolul de serviciu. Caraghios, dar emoționant, nu ?

Raporturi mai strînse se stabiliră în timpul repetițiilor. Marcel Oancea asista la toate, pasionat să-și audă textul rostit pe scenă. Tumultuos cum era și cu înfățișarea lui de uriaș, umplea sala mai mult decît ocupau actorii scena.

Din cînd în cînd se repezea cu o copilărească violență să semnaleze un accent deplasat sau o omisiune, ca și cum în clipa aceea și-ar fi văzut piesa mutilată. Pe Eugen îl amuza panica necunoscătorului și după ce-l liniștea cu tot felul de glume lesnicioase („nu te speria, sfîrșitul lumii nu va avea loc înainte ca spectacolul cu piesa ta s-o fi cucerit"), repetiția se desfășura calm mai departe.

Dar ce-a cîștigat inima lui Eugen Filipescu a fost mai ales seninătatea cu care autorul se arăta gata să modifice o replică sau chiar un dialog ori de cîte ori efectul scenic lăsa de dorit. Ba atunci cînd cîte unul din actori se poticnea într-o frazare imposibilă, Marcel era primul care rîdea — și încă în hohote — echivalînd el singur cu un întreg public. (Dealtfel, Angela Cernea de la „Teatrul Central" — și care juca în piesă întrucît regizorul socotea că nu există în trupă o interpretă pentru Valeria, eroina principală — i-a spus o dată : „Dacă la comedii ar fi în sală trei ca dumneavoastră, ne-ar ajunge".) După ce termina de rîs și-și rostea replica de două sau de trei ori cu glas tare pentru a sublinia cît e de proastă, cum se hurducăie limba printre gropile ei, Marcel o schimba pe loc fără șovăire.

Deocamdată nici scriitorul, nici regizorul nu se mișcau nestînjeniți ; prudența făcea încă de santinelă și de aceea amînau momentul în care să vorbească, în sfîrșit, despre ei. Dar se apropiau pe nesimțite unul de celălalt, purtați de același flux. Eugen se dovedea în observațiile sale ironic și distant — așa cum se muncise totdeauna să fie — iar Marcel, fără strădanie, de-o îngăduință jovială. Așezați așadar în fotolii alăturate, își comunicau tot soiul de observații despre ceilalți, în vreme ce actorii se străduiau în fața lor să trăiască sentimente și să facă plauzibile situații.

La capătul celei de-a cincea repetiții pe scenă, au plecat de braț la „Grădinița“ să ia o bere, căci nu terminaseră să desființeze o carte recent apărută și pe autorul ei. S-au destupat o mulțime de sticle, băute patru la unu în favoarea lui Marcel, în timp ce reflecțiile șușotite caustic de o parte și rostogolindu-se năvalnic dar tolerant de cealaltă, luau în stăpînire totul prefăcîndu-l în nimic, ceea ce, după cum se știe, constituie una din bazele cele mai trainice ale comuniunii intelectuale. Ulterior a devenit un ritual să ciocnească un pahar după fiecare repetiție ei singuri, nu cu întregul grup de actori, cum se obișnuiește, pentru a se crea o atmosferă de echipă. (Eugen constatase demult că acest climat nu se poate înfăptui decît pe scenă și că orice încercare de a-l prelungi în viață n-are sorți de reușită.)

Cînd Relia a plecat în delegație la Craiova, iar Eugen a rămas trei zile singur, Marcel l-a poftit la masă ca s-o cunoască pe Viri — derivat nu prea firesc de la Victoria. Bineînțeles că s-a discutat numai despre *Celălalt versant.* Soția proaspătului dramaturg dorea să cunoască părerea regizorului și să obțină un pronostic cu privire la succesul piesei. După ce Marcel, care se impusese autoritar în publicistică, izbutise să trezească un anume interes cu volumul său de nuvele despre tineri infractori, gloria scenei apărea în planurile ambițioase ale lui Viri drept o necesitate. Eugen i-a dat toate asigurările, dar mereu mai sîcîit de stăruințele ei, a sfîrșit prin a-i spune că publicul bucureștean e indulgent, făcînd în fiecare stagiune proba unei resemnări încurajatoare, și că atunci cînd un dramaturg își vede transpusă piesa pe scenă, nu riscă să piardă altceva decît o imagine reconfortantă despre talentul său. Dacă Marco părea că gustă din plin umorul regizorului — trupul său robust, capabil de mari eforturi, se zguduia satisfăcut în hainele întinse pe el gata să plezneasă — Viri nu prețuia deloc ironia lui Eugen. Fața ei a pălit pînă aproape de nuanța blond metalică a părului și nu s-a sfiit să-l străpungă pe oaspete cu o privire încărcată de primejdii, o privire tinzînd să demonstreze că n-are totdeauna ochii la fel de somnolenți. Dar îndată după aceea s-a stăpînit și, punînd capăt incidentului, a ținut să sublinieze cît de mult îi place noul nume al soțului ei (ea îi spunea Marceluș), nume care avea o rezonanță de celebritate. Eugen i-l dăduse socotindu-l oarecum dezorientat în lumea teatrului, ca Marco Polo printre asiatici.

Mai tîrziu, micile interviuri strecurate în ziare înaintea premierei constituiseră o ocazie binevenită pentru cei doi să exprime public ceea ce nu-și spuseseră niciodată în față. Eugen a vorbit de meritele piesei, destăinuindu-și bucuria de-a o pune în scenă, iar Marco a declarat ritos că, dacă va fi o reușită, ea se va datora exclusiv regiei. Așa se face că în seara premierei înțelegerea dintre ei nu cunoștea nici o fisură, și realitatea e că Eugen era poate mai emoționat pentru Marco decît pentru el însuși. Iar cînd în ropotele de aplauze publicul a început să strige „autorul, autorul" (regizorul de culise îi desemnase pe cei care să dea semnalul), Eugen l-a împins aproape cu de-a sila pe Marco în scenă. Firește, regizorul nu se aștepta să fie adus și el la rampă, și încă de-o forță fizică infinit mai mare decît a sa. Nici nu i-a făcut reproșuri lui Marco pentru nefericita inițiativă, căci era prea de curînd în teatru ca să știe că nu-i bine să apari în fața spectatorilor fără să te fi chemat.

În fine, tot împreună au pus mai apoi la cale cronicile și și-au reunit forțele — contribuția cea mai serioasă aducînd-o bineînțeles Marcel Oancea cu nenumăratele și sus-pusele lui relații — făcînd joncțiunea într-un plan perfect concertat, spre mulțumirea indolentă a lui Petre Simionescu, secretarul literar, care a răsuflat ușurat că scăpase de-o corvoadă.

Și totuși apropierea dintre Eugen și Marco s-a consolidat abia în săptămînile vacanței. Premiera avusese loc în aprilie, iar la închiderea stagiunii hotărîseră să plece împreună în concediu.

Eugen insistase pentru Mamaia. De mai bine de-un an de cînd se căsătorise cu Relia reușise s-o țină departe de lumea teatrului și nu dorea de fel s-o reîntîlnească la Doi Mai, unde Eugen își petrecuse verile înainte de-a se fi însurat. (Cu un an înainte fuseseră în „luna de miere" la Predeal.) Nici vorbă, actorii și actrițele împînzesc tot litoralul, dar în imensitatea Mamaiei se pierd, în timp ce Doi Mai pare să fie un soi de prelungire estivală a scenei. Cum Marco n-avea preferințe, iar Viri era atrasă de perspectiva de-a cumpăra cîteva „bluzițe" de la turiștii străini, au convenit pentru Mamaia.

Aici cele două femei, care la București nu arătaseră că ar avea să-și spună prea multe, descoperiră subit una pentru cealaltă o mare capacitate de simpatie, afecțiune și tandrețe. Erau nedespărțite, căci își puteau împrumuta

rochiile, formînd pînă la urmă o vastă garderobă comună. Mai exista și altă trăsătură de unire : lipsa totală de asemănare, ceea ce permitea fiecăreia dintre ele să se considere în genul ei nepereche.

Alcătuiau un grup vesel. Stăteau sub același umbrar privind oamenii din jur și forfecîndu-i. Viri, ca o pisică încolăcită și picotind de somn, dar veșnic la pîndă, se oprea asupra anatomiei umane, în care descoperea fulgerător cel mai mic cusur dîndu-i proporții de diformitate, pentru ca apoi să-l absolve cu o neînțeleasă domolire. Relia semnala, cu aerul ei vag absent și fără ca vreodată să poți explica sau prevedea legătura de idei, mici incidente de pe plajă ori întîmplări amuzante petrecute cu o zi sau două în urmă sub ochii lor insuficient de atenți. Cei doi bărbați redesenau carierele unor figuri cunoscute ; fizionomia portretelor se contura de-a lungul unui du-te-vino între concret și general, narațiune și meditație, satiră și teorie.

Momentele cele mai agreabile erau însă prilejuite de comentariile asupra necunoscuților. Marco se pricepea să descopere impresia pe care aceștia țineau s-o comunice despre ei înșiși și să semnaleze frauda, fără a se arăta însă indignat. „Cum aș putea imputa cuiva că vrea să pară mai bun decît e ? Doar ăsta-i motorul progresului. Și pe urmă, tot imitînd, începi să semeni cu ceea ce ți-ai propus să fii, ba într-o măsură chiar ai și devenit.“ Îi plăcea să privească oamenii din jur și felul cum fiecare din ei se expunea la soare sau intra în mare. Îi plăcea să se uite la ei cum se împrietenesc sau se ceartă. Îi plăcea să-i urmărească în ceasurile lor de animație sau de plictiseală. Îi plăcea să observe corturile sau costumele cu care veneau pe plajă. Îi plăcea să afle cărțile pe care le citeau și, cînd îl ascultai, totul părea simplu, iar lucrurile arătau așa cum trebuie să fie. Dovedea în observațiile sale, care se succedau impetuos, acea toleranță izvorîtă din lipsa iluziilor ce atenuează duritatea faptelor, făcîndu-le normale, ușor de acceptat. „Uitați-vă la individul ăsta“, le spuse într-un rînd indicîndu-le un bărbat înalt, lăptos, cu ochii spălăciți și sprîncenele incolore. „Ține morțiș să ne demonstreze că-i place sportul la nebunie, că se topește nu alta după viața în aer liber, deși e clar că are o vitalitate scăzută și și-a trăit zilele mai mult prin biblioteci. Nu vedeți cum se zorește să le arunce puștilor ăstora mingea ori de cîte ori are norocul să-i cadă

în preajmă ? Cu cîtă energie, forță, voință ! Exact ce-i lipsește. Oare un intelectual care se reneagă se poate socoti chit cu el însuși ?“ întrebă el ridicînd ușor mîna. Avea mîini mari, puternice și cinstite de pălmaș. „Dar pe fetele alea le-ați remarcat ?“ Erau două adolescente, una brună, mititică, admirabil proporționată, iar cealaltă cu un cap de păpușă perisabil ca o jucărie de serie. „Toată vremea trăncănesc. Cum le vin însă curtezanii, își iau un aer profund și dispar în mister, iar cînd aceștia le vorbesc, se arată surprinse să afle că-n jurul lor mai e cineva. Află că pînă la urmă îi păcălesc. În felul ăsta și-a cîștigat, dealtfel, inima reputația : înșelîndu-se.“ Și zîmbi îngăduitor.

Eugen nu-și amintea să mai fi fost vreodată atît de senin ca în acest sfîrșit de august. De obicei n-avea răbdare să stea zi de zi cu aceiași oameni. Dar fie pentru că Marco lăsa să se înțeleagă că ceea ce făceau ei nu era decît un joc, nici mai bun nici mai rău decît altele, fie pentru că dramaturgul nu-și prețuia peste măsură contribuția la acest joc, fie că prinsese felul de glume care-i plăceau regizorului, fie pentru că știa să arunce cu modestie punți de volubilitate peste punctele moarte ale conversației, Eugen se simțea tot mai bine lîngă el, iar vremea trecea aproape fără ca ei să-și dea seama.

Altă dată le arătă un tinerel care se tot maimuțărea în preajma unui burtos. „Ăla grasu' e probabil șeful, iar măscăriciul un subaltern isteț. Pe plaja asta, unde cei frumoși și tineri strălucesc, bufonul îi reamintește directorului că acolo, la București, el e cel mai puternic.“ S-ar fi zis că aspectul moral al lucrurilor îl lăsa indiferent pe Marco, că între el, și ceilalți nu existau alte raporturi decît cele între un mecanic și principiile motorului cu explozie. „Sau fiți atenți la alt spectacol, că-i teribil de instructiv, și-i și pe gratis. Pînă acu o clipă s-au ciorovăit de moarte. Dar se apropie de ei o altă pereche fericită. *Sînt pesemne cunoștințe proaspete.* Ia, ia priviți cum le dispare enervarea, cum se luminează. El îi mai trage o înjurătură printre dinți, ea îi mai aruncă o privire de erete, dar, gata, au și devenit o căsnicie respectabilă. Se înclină politicos unii în fața celorlalți. Mai mare dragul ! A învins partea cea mai bună din ei... Vezi, de asta n-am să pot fi niciodată un mizantrop.“ Vocea lui Marco era plină de vervă și de bună dispoziție, iar curiozitatea lui dovedea obișnuința de-a vedea și de-a înțelege.

Stăteau tot timpul împreună, continuînd să observe defilarea de pe plajă și s-o comenteze. Cîteodată rîsul îi prindea pe toți patru, cel reticent al lui Viri, cel ca de copil vrăjit de desene animate al Reliei, cel studiat și muzical al lui Eugen, toate pierzîndu-se sub cascada de hohote a lui Marco.

Cînd intrau în apă, grupul solidar prin exuberanță se desfăcea și fiecare din cei patru se apropia ceva mai mult de el însuși. Relia făcea cîteva mișcări de bras, după care se întorcea pe spate și plutea, abia ondulînd brațele și picioarele, într-o grație involuntară și inconștientă. Marco se dezlănțuia într-un craul irezistibil, stîrnind valuri din bătaia ca de elice a picioarelor și înfuriind salvatorii dincolo de care trecea totdeauna cu nepăsare. Viri țopăia acolo unde se spărgeau valurile, cu mici țipete, amestec savant de spaimă și extaz, pe urmă se înfunda în mare înotînd mult timp sub apă și revenind la suprafață exact acolo unde nu te așteptai. Eugen aluneca ușor, într-o impecabilă indiană, de parcă l-ar fi privit un parter de cronicari dramatici.

Seara mergeau împreună la bar și dansau fiecare cu „jumătatea" lui, după o tacită înțelegere. Motivele pentru care cuplurile nu se despărțeau nici pe podium erau limpezi. Eugen considera că nimic nu se asemuie cu mișcările dezinvolte, aeriene ale Reliei. Apoi, cu toate că Viri avea ceva dintr-o felină, iar părul ei blond-argintiu o făcea foarte atrăgătoare, regizorului i se părea că soția dramaturgului e mereu prea aproape de el și fără s-o țină în brațe. La rîndul ei, Viri, deși disimulată, nu-și putea ascunde antipatia instinctivă pe care i-o inspira Eugen. Alt argument îl constituia Marco. În ciuda staturii lui supradimensionate — nu dădea deloc impresia adipozității și i se vedeau mușchii jucînd cînd își mișca umerii — era un dansator cu care Eugen nu s-ar fi putut nicidecum măsura. În sfîrșit, Relia nu făcea un secret din dorința ei de-a se lăsa cuprinsă și de-a se lipi de Eugen. Cît despre Marco, se poate presupune că urmărea să evite orice ar fi riscat să deterioreze pacea conjugală, așa că pentru bună regulă nu acorda nici o privire altei femei. (Doar de-a lungul repetițiilor fusese cît pe-aci să prețuiască farmecele neatent oferite de Mihaela Pătrașcu. Îl ispiteau privirile speriate, fragede, cristaline, pe care Mihaela le trimetea universului de cînd se zvonise că se va pune *Hamlet* în scenă și ea candida pentru rolul Ofeliei. Marco sesizase

desigur impostura, dar, așa cum îi mărturisise lui Eugen, îl amuza că Mihaela era adînc încredințată de propria ei sinceritate, iar reprezentația, pe care o trăia în primul rînd în fața ei, cîștiga tot mai mult în adevăr. Numai abilitatea lui Eugen îl mîntuise de prăpăd: „Fii atent. Inocența doarme cu oricine. Dar are gura mare.“)

Într-o noapte, pe drum, între bar și hotel, încolțise ideea ca Marco și Eugen să scrie împreună o carte despre teatru — nu știau încă bine ce anume — unul venind cu autoritatea teoreticianului — Marco a predat Istoria teatrului universal la „Institut“ — celălalt cu experiența unui practician al scenei. În zilele următoare au discutat pe plajă proiectul, dar nu ajunsese la o formă destul de conturată pînă au plecat la București. Aici au continuat să se vadă aproape tot atît de des. Erau și multe de aflat, toate cele petrecute în lipsa lor, căci, ca odihna să fie adevărată, se feriseră de știri. Nu uitau însă de „cartea lor“. Marco era poate dornic ca după publicistică, proză și dramaturgie să treacă și la eseistică, după cum nu-i exclus să fi fost realmente interesat de subiectul încă neprecizat. Eugen, care nu cutezase niciodată să predea vreun volum spre publicare, dar își întocmea caietele de regie ca pe niște adevărate opere literare, nădăjduia ca sub girul lui Marco să înfrunte tiparul, punînd capăt timorării ce-l împiedicase să se aventureze pe-un teren unde nu era sigur că ar putea culege elogii. Și cum amîndoi erau dotați cu multă tenacitate, proiectul nu avea de ce să nu se înfăptuiască.

CAPITOLUL II

EUGEN FILIPESCU SE SCULĂ PUȚIN înainte de-a se face ziuă, se duse în bucătărie și pregăti cafeaua pentru el și pentru Relia. Își făcu apariția în dormitor cu o tavă pe care se aflau termosul cu cafeaua fierbine, ceștile de porțelan transparent și o farfurie cu fursecuri exact cînd ceasul deșteptător emise un sunet melodios și insistent și pe care soția sa îl auzi ca ceva foarte îndepărtat sau atît de apropiat încît putea aparține visu-

lui. Eugen o sărută ușor pe obrajii încinși de somn, fermecat de expresia lor împăcată.

Acum stătea pe canapeaua îngustă, în pijama, și după ce pusese deoparte piesa pe care se străduise s-o citească fără a reuși, căci nu-și putea aduna gîndurile, începu să reflecteze la Marco.

Relia plecase, era singur și voia să-și facă puțină ordine în minte. Cum e posibil, își zicea el, ca doi oameni atît de deosebiți unul de celălalt să se împrietenească, mai cu seamă că și unul și altul știau asta, iar reacțiile lor nu erau ale unor firi cedînd primului impuls ?

Se odihnea așa, întins pe spate, cu două perne mari sub cap, respirînd aerul de toamnă înmuiată în rugină care venea prin ferestrele larg deschise și se întreba de ce o relație umană, care nu era de așteptat și de înțeles, se instaurase în viața lui ca o plăcută necesitate.

Ecoul îndepărtat al tramvaielor, tic-tac-ul metalic al ceasornicului, uruitul ascensorului se pierdeau odată cu multe alte zgomote mărunte și cunoscute într-un fel de tăcere semănînd cu un vacarm mut și-i acompaniau gîndurile. „Oricum, un lucru e limpede : Marco se pricepe să ducă fără nici un efort o complicată existență socială, nu sucește și nu răsucește fiecare fapt și fiecare cuvînt, încercînd să prevadă și să presupună substraturile și urmările lor. Pînă și felul cum merge arată o încredere neabătută, ca și cum nu i-ar fi teamă de nimic din ceea ce s-ar putea să-i iasă înainte sau să-i sară din spate, iar viața i-ar fi un șir de schimbări pașnice, ușoare, purtîndu-l înainte și ținîndu-l departe de orice necazuri. Adevărul e că nu-și face probleme, acolo unde sînt, și, dacă problemele se încăpățînează, le alungă : „Nu mă interesează, n-am nevoie de voi".

Surîse. Îl vedea foarte bine pe Marco rostind o astfel de replică cu acea detașare calmă care-l lumina pe dinăuntru. Numai dacă te uitai la el, și îți dădeai imediat seama că Marco nu-și pune nimic la inimă. „Pînă și mîniile lui, socotea Eugen, sînt probabil trecătoare și fără gravitate. Nici nu s-au terminat bine și le-a și uitat ; s-au pierdut fără o adresă precisă, făcînd loc obișnuitei jovialități. Poate însă că acest har vine de altundeva. Fiindcă bunul

simţ şi scepticismul cumpătat de care dă dovadă nu-s nişte însuşiri de care habar n-are. În orice caz, cred că ar trebui să le pun în legătură cu puterea lui înnăscută de a ţine sub control oamenii şi faptele. Realitatea e că tot ceea ce eu realizez cu preţul unor repetate străduinţe, apelînd la resursele mele de energie şi de inventivitate şi elaborînd o strategie minuţioasă, e la el o pornire firească. Aici e, nici vorbă, diferenţa cea mai importantă dintre noi. Aşa cred."

Se ridică în capul oaselor şi-şi aprinse o ţigară. În timp ce-şi aţintea privirea spre rotocoalele de fum, iar o fracţiune de secundă văzu în urmă lunga lui ucenicie pentru a deveni „altfel", îşi spuse : „Marco are un creier parcă anume făcut să prindă fără greş aspectul concret al întîmplărilor. Or asta nu se învaţă. Sau se învaţă al dracului de greu. Din punctul ăsta de vedere e admirabil înzestrat pentru viaţă. Pe mine, de pildă, a reuşit să mă seducă simţind că astfel de însuşiri mă vor cuceri. Dar a avut inteligenţa s-o facă pe faţă. N-a ascuns că-mi e recunoscător. Mi-a arătat o prietenie nu dezinteresată, ci atît de interesată încît tocmai asta m-a îndemnat să mă gîndesc şi la ceea ce depăşeşte nevoia unui dramaturg de-a fi ajutat de un regizor. M-a împins să reflectez la ceea ce poate încălzi inima a doi oameni dincolo de acţiunea în care s-au angajat temporar. Presupun că, în ceea ce mă priveşte, şi-a dat seama chiar de mai multe. A priceput, de exemplu, înclinarea mea de a vedea ceea ce e teatral pînă şi în comportarea noastră involuntară şi asta fie că ne aflăm în prezenţa altora, fie că sîntem singuri."

Stinse ţigara cu grijă în scrumiera plină de-o grămadă de mucuri, din care venea un iz acru, stătut, şi continuă să mediteze nu numai deoarece urmărea să ducă pînă la capăt un act de judecată, ori pentru că se obişnuise să supună reflecţiei ceea ce trăia, dar şi fiindcă în mod special această meditaţie asupra lui Marco îi producea satisfacţie. „Marco a intuit cîte ceva din mine, dar şi eu i-am surprins slăbiciunile. În orice caz, una dintre ele : în teatru, nu se simte în largul lui. Adevărul e că se teme. El care ştie «să dea la spate» orice nelinişte, are o spaimă secretă... O ştiu precis. Adevărul e că i-e

teamă. Ca și cum speranța de a deveni un scriitor de notorietate, apreciat realmente pentru vocația lui, ar fi o speranță prea mare, o nădejde disproporționată, o bucurie la care n-are nici un drept. Într-un fel îl înțeleg și-i dau dreptate. E ceva fragil, nesigur în piesa lui... Între o scenă și alta sînt treceri primejdioase, nemotivate, salturi bruște în psihologia eroinei. Dar cine poate pronunța un verdict definitiv despre talentul unui dramaturg la întîia lui piesă ? Oricum, mi-ar plăcea să reușească. O doresc din toată inima. Şi am să-l sprijin cît am să pot. De fapt, ceea ce caută și găsește Marco la mine e această încredere în posibila lui victorie literară. Şi, fără îndoială, îl bucură că încrederea vine din partea unui regizor care n-a făcut concesii în spectacolele sale și nu-și iartă lesne propriile facilități artistice."

Stătea întins pe canapeaua îngustă, îmbrăcată într-o husă de creton înflorat, rememorînd etapele prieteniei dintre el și Marco și trecînd printr-o sită fină cuvinte, gesturi, priviri. Se silea, ca de atîtea ori în trecut, să developeze corect imaginile și impresiile înregistrate, menținîndu-le între rosturile și limitele lor exacte, întrucît știa că, în ciuda educației pe care și-o impusese, realitatea se proiecta adesea deformat pe ecranul înțelegerii sale.

Pe urmă, cînd socoti că sfîrșise cu tot ce era de clarificat, privirea i se opri asupra unui tablou pe care-l cumpărase împreună cu Relia. Își amintea foarte bine și cum începuse pentru ei după-amiaza aceea de noiembrie cu lapoviță și cum se adăpostiseră în expoziția unde-și reuneau operele trei pictori și cum, după ce examinase pînzele primului dintre ei, Relia murmurase : „Nu-i mai cald ca afară, dar măcar e uscat", și cum, după ce cercetase panoul unde expunea cel de-al doilea, ca și cum ar fi simțit schimbarea penelului, ea a rostit : „Cîte feluri deosebite există pe lumea asta pentru a nu face nimic !", și cum Relia s-a oprit brusc în fața unei pînze semnate de cel de-al treilea pictor, spunînd : „Ce-ar fi să întrebăm cît costă ?" El se uitase la început nedumerit. Pictura, executată în tonuri calde, estompate, mai ales ocruri, înfățișa un colț de odaie. Nu-i atrăsese atenția prima oară, dar, pe măsură ce-o privise, simțea că-i acolo în cameră, simțea parfumul vag de ceai amestecat cu cel

somnolent al becurilor cu gaz aerian, simțea prezența îngrijorătoare a bărbatului instalat în fotoliu și încercînd să țină în loc gînduri care fugeau spre trecut, simțea îngrijorarea tînărului așezat pe-un taburet scund lîngă fotoliu și așteptînd hotărîrea unchiului său, simțea timpul trecînd peste ei.

Așa se scurseră primele ore ale dimineții, și cînd Eugen Filipescu se uită la ceas, constată că trebuie să se zorească. La zece avea întîlnire cu autorul. Începu să citească piesa. Lectura fu mai ușoară decît se așteptase. După patruzeci de pagini se putea emite un diagnostic răspicat : „Incurabil". Ceea ce și făcu, dar în felul în care se învățase s-o facă.

După ce băură la Capșa o cafea, îi spuse aspirantului literar, care nu era un tînăr neras, supt de mizerie, cu ochii înfrigurați de chemarea artei, ci un sportiv matur, rumen în obraji, profesor de educație fizică la un liceu, purtînd un pulover de-un frez țipător :

— Un regizor citește atîtea piese proaste încît e aproape mișcat cînd dă peste o piesă atît de vie, cu atîtea personaje și care se petrece în atîtea medii diferite.

Și, în timp ce autorul îl asculta fermecat, Eugen continuă :

— Însă tocmai faptul că nu există o legătură mai solidă între personaje și între întîmplări e cusurul ei. Sigur, nu un cusur fundamental, dar aici e serios de lucru.

— Dacă-i vorba de muncă, nu mă dau înapoi.

— De un anume fel de muncă, căută să-i explice Eugen.

— Ați putea să mă ajutați ? șopti plin de nădejdi autorul.

— Am să încerc.

Fața mobilă a regizorului își schimbă instantaneu expresia. O gravitate solemnă se intersectă o clipă cu emoția marii răspunderi pe care știa că și-o asumase, dar nu făcu nici un efort să-și înăbușe cele două simțăminte, ci, dimpotrivă, li se dărui integral.

— Uite, cum să-ți spun... Nu, mai bine e s-o luăm de la Aristot. Ei bine, Aristot, în cugetările sale asupra teatrului, socotea că o piesă atinge punctul maxim de intensitate cînd evenimentele au loc înlăuntrul unei comunități umane strîns unite. Bunăoară, în *Orestia* un fiu își ucide

mama, în *Medeea* o mamă își asasinează copiii... Ce să mai vorbim de *Othello*, unde un bărbat își sugrumă soția... Dar asta s-a petrecut mai tîrziu.

Asupra aspirantului literar această primă lecție avu un efect deprimant. Ceru un pahar de coniac, pe care-l dădu pe gît dintr-o dată. Dar băutura, departe de a-l stimula, îi accentuă melancolia.

— Ce s-a întîmplat cu dumneata? îl întrebă Eugen Filipescu.

— Mă simt abătut, replică sportivul. Credeam că-i mai ușor.

CAPITOLUL III

ÎN CIUDA PASIUNII LUI EUGEN Filipescu de a pătrunde în subteranele unei vieți, deschizînd cu chei potrivite porți închise și, cu tot dorul său de a forța secretele celor din teatru, pe care-i observa atent, dintr-o pornire depășind curiozitatea și indiscreția, nu reușise să afle mai nimic despre Maria Pandele. Femeia aceasta, cu fața de forma unei inimi, nu vorbea niciodată de anii de tinerețe și nu se știa nimic despre familia ei, în afară că era văduvă de mai bine de zece ani. Regizorul nu izbutise să afle prin ce împrejurare fusese transferată de la o întreprindere (presupunea că metalurgică, deoarece, de cîte ori era vorba de folosit metal la un decor, se arăta deosebit de pricepută) unde era contabilă pe un post similar la Teatrul „Camil Petrescu". Nici nu-i urmărise ascensiunea rapidă (care însă în nici un caz nu s-a întemeiat pe intrigi : i-ar fi parvenit ele la ureche) ca să-i descopere mecanismul. Într-o bună zi a devenit șeful serviciului producție, în alta director administrativ. Și abia atunci Eugen Filipescu a luat în adevăr cunoștință de existența ei. Nici nu putea fi neglijată.

Măruntă și dolofană cum e, cu coatele prea îndepărtate de corp, parcă într-o nevoie de a zbura mereu înfrînată, vorbește puțin în problemele de serviciu și totdeauna dubitativ. (Restul timpului vorbește mult și pe-un ton categoric.) În ședințele unde trebuie să se stabilească un repertoriu, o distribuție sau un turneu, în clipa cînd toți par să fi ajuns la un acord — și se ajunge greu la clipa

asta — se face brusc auzită vocea neliniștită a Mariei Pandele întrebîndu-se mai mult pe sine decît pe ceilalți dacă nu cumva cheltuielile de montare sînt prea mari, soluția de-a obține un actor din afara colectivului un impediment în programarea spectacolului, publicul la care piesa are audiție suficient de larg, deplasările îngreunate de formula scenografică. Rolul pe care și l-a asumat în consiliul artistic e de a semnala necontenit și cu un glas alarmat neajunsurile de ordin practic. Pe ea arta n-o exaltă și n-o sperie. O privește circumspect, fără violențe în negație, fără entuziasme, controlat și reticent. Avîntul și emoția le lasă pe seama celor mai dăruiți decît ea să le trăiască și nu se lasă înduplecată cu una cu două de niște ficțiuni, chemate, din punctul ei de vedere, să asigure un plan de încasări și spectatori.

Adoră cancanurile — și, în lumea unde trăiește, ele nu lipsesc — atît să le asculte cît și să le povestească, și-o face cu un haz deosebit, umorul ei realizînd dealtfel o variație odihnitoare, deoarece actorii se simt de obicei tentați să interpreteze persoanele despre care vorbesc. Această patimă ar putea să pară un gust pentru bîrfă, ori o încercare de a-și exprima apartenența la marea familie a oamenilor de artă, dar, de fapt nu-i vorba nici de una, nici de alta, ci de un principiu de conducere. Întocmai celor ce-au cîrmuit imperii, știe că o populație dezmembrată e mai ușor de stăpînit și de aceea furnizează argumentele dezbinării.

Îi plac bărbații, fără preferință și discriminare, ceea ce nu poate fi, bineînțeles, un capăt de acuzare pentru o femeie care abia a împlinit patruzeci de ani. Iar faptul că cei frumoși o atrag cu predilecție, constituie, din punctul de vedere al lui Eugen Filipescu, o circumstanță atenuantă. (Totdeauna considerase că ochii sînt primii învinși.) Însă tot atît de adevărat e că sancționează aspru actorii ispitiți să-și negocieze o carieră. Cînd un proaspăt absolvent repartizat în provincie se hotărăște s-o ia cu asalt, îi aplică de regulă o lecție. Ritualul ei e mereu același. Actorul ajunge la Maria Pandele în birou, se așază și surîde, căci vede că zîmbetul îi e apreciat, iar după ce discută despre lucruri pasionante pentru oameni de teatru, timp în care el nu poate să nu bage de seamă că directorul administrativ e sensibil la farmecul masculin, făptuiește invariabil o greșeală. Amăgindu-se, tînărul își

expune, încrezător, dorința de a face parte din trupa teatrului, fiind convins că cea din fața lui pîndește febril un prilej de a-i sări în ajutor. Aproape că așteaptă și expresia dezamăgită a Mariei Pandele însoțind propoziția: „Numai atît ?“ Dar iată că ea, continuînd să-i admire silueta, începe să facă loc unui lung șir de îndoieli privind sorții acestui deziderat, pe care ea cea dintîi îl înțelege și-l susține. Sînt îndoielile unei femei realiste și care nu-și îngăduie să întrețină iluzii. Declară că totuși va căuta o soluție, dar pentru cineva care cunoaște arta interpretării are un ton care afirmă cu precizie că n-o va găsi. O descoperă numai cînd o nouă angajare nu dăunează intereselor financiare ale instituției, căci nu vrea să facă vreun rău cuiva, nici să stînjenească o vocație, cîtă vreme Teatrul „Camil Petrescu“ nu suferă.

Alți actori, mai abili, nu i-au cerut nimic, venind încă o dată, și încă o dată să-i relateze plini de vervă și franchețe cancanuri, ca și cum ar fi fost atrași doar de bucuria de a sta în apropierea ei și de a beneficia de-o ascultătoare atît de aleasă, încercînd să atingă acel grad de intimitate care descurajează un refuz. Dar Maria Pandele e, din instinct, bănuitoare și oricît de epic sau didactic i s-ar transmite un mesaj, suspectează meșteșugul *trompe l'oeil*-ului. Și nici proastă nu-i. Cînd într-o zi un actor i-a vorbit pe-un ton exaltat de împărăteasa Teodora a Bizanțului și de isprăvile ei amoroase, semnalîndu-i însă că Procopius e un soi de anticipator al scriitorilor de scandal, Maria Pandele a replicat, privindu-l pieziș:

— Marea noastră încredere în oameni ne face să socotim adevărat tot ce-a scris Procopius ăsta al dumitale și totodată ne îmbie să-l considerăm pe el un mincinos.

Eugen Filipescu presupunea că, din ziua în care a rămas văduvă, s-au găsit bărbați cărora să le deschidă sufletul, dar știa că nu făceau în nici un caz parte din teatru, domeniu în care e călăuzită de un singur interes: să nu piardă cîrma din mîini, terfelindu-și prestigiul de om cumpănit și gospodar priceput printr-un scandal care altora li s-ar trece eventual cu vederea. Sigur, va fi încercat o animozitate împotriva acelora ce-și puteau permite, fără primejdii excesive, aventuri sentimentale, suportînd și biruind o rumoare ipocrită sau indignată, dar mai curînd de natură să aprindă curiozitățile decît să atragă o reprimare. Nici vorbă că-i va fi invidiat pe acei privilegiați ai destinului ce aveau dreptul să se zbată

energic ca să se afirme, ei și numai ei, pretinzînd că se jertfesc pentru triumful armatei artistice în care s-au înrolat definitiv într-un moment de incandescență a conștiinței. Dar, cu solidul ei simț practic, Maria Pandele a intuit că, în ultimă instanță, militarii sînt în mîna civililor, care hotărăsc cînd, unde și pentru ce trebuie să moară. Neputînd fi una din acele eroine al căror nume se trece pe afiș, s-a mulțumit să devină ministrul de finanțe. Și s-a identificat cu departamentul a cărui prosperitate este în același timp măsura puterii ei în lume. Un criteriu o conduce în întreaga-i activitate : ea dă bani, bani care aduc din păcate celebritatea altora, dar acești patricieni ai soartei trebuie să știe că o victorie se calculează, în cele din urmă, prin monedă. Deci va îngădui ca alții să biruie răsunător pe seama subvenției obținute de ea, dar îi va judeca sever dacă nu vor aduce avantaje economice instituției.

De aici, din această concepție asupra triumfului, s-a iscat și conflictul Mariei Pandele cu Eugen Filipescu, pentru care izbînda însemna un mod de-a se apropia de sine, dar mai cu seamă de-a se depărta de ceilalți. Înfruntările lor în fața consiliului artistic fuseseră numeroase și crîncene, iar sorții diverși.

E greu de spus exact ce simțăminte încercase directorul administrativ atunci cînd regizorul avusese cîștig de cauză ; cert e însă că Eugen nu suportase cu inima ușoară să piardă în fața Mariei Pandele. (Și asta nu fiindcă cea care-l învinsese era o femeie. Oricum, regizorul îi făcea supremul compliment de-a o considera bărbat.) Deși orgoliul lui ar fi trebuit să-l facă pretențios în alegerea adversarilor, acest orgoliu cultivat cu afecțiune și asociat cu o bună memorie îl împiedica să uite ceasurile în care alții se arătaseră mai tari decît el. Cu o astfel de fire era natural ca Eugen să dorească a demonstra tuturora și mai ales sie însuși că eșecurile încercate în fața Mariei Pandele fuseseră situații de excepție, ceea ce nu putea fi realizat altcum decît creînd împrejurări noi.

Oricum, această trăsătură de caracter a lui Eugen, fiind văzută cu ochiul liber, cei mai mulți îi dădeau pace, așa că se bucura mai ales de prietenii. Dar pentru Maria Pandele simpla primejdie a unei contralovituri nu constituia un argument de natură s-o determine a abdica. Se comporta de parcă ar fi știut că pînă la urmă tot ea va învinge. Numai că nimic nu-l indispunea mai tare pe Eugen

Filipescu decît această certitudine liniștită care-l îndemna la prudență. Se ferea pe cît putea de-o ciocnire fățișă. I se împotrivea statornic directorului administrativ, dar n-o făcea aproape niciodată deschis. Măcar atît : dacă opoziția lui îndărătnică ar fi rămas ineficientă, să nu reprezinte o capitulare. Totuși, uneori, era imposibilă evitarea unei confruntări directe. Așa s-au întîmplat lucrurile și cu piesa lui Marco, *Celălalt versant*.

Piesa se jucase cu succes în cele douăzeci de reprezentații de la premieră și pînă la finele stagiunii, iar acum, la deschiderea noii stagiuni, Maria Pandele conta pe spectacol pentru a realiza în scurtă vreme una din depășirile de plan care-i asiguraseră faima. Dar pentru a izbuti această performanță, deloc ușoară, trebuia cu orice chip să scape de Angela Cernea de la „Teatrul Central", interpreta principală. Şi, din punctul ei de vedere, avea deplină dreptate. În adevăr, pe lîngă că i se plăteau două sute cincizeci de lei de reprezentație în calitate de colaboratoare externă, în timp ce destule actrițe din teatru nu-și făcuseră norma, mai exista și dificultatea programării spectacolului (Angela Cernea era distribuită în numeroase piese la „Central", iar la Teatrul „Camil Petrescu" juca numai în zilele cînd era liberă ; cît despre turnee și deplasări, nici vorbă nu putea să fie).

Erau impedimente pe care Maria Pandele le prevăzuse de la început și de aceea se opusese venirii Angelei Cernea. Evident, regizorul se așteptase la această rezistență și de aceea recursese la șiretlicul clasic. Pentru cele unsprezece roluri ale piesei solicitase cinci actori din afară — de care n-avea deloc nevoie, cei din trupă fiind tot atît de potriviți, dacă nu chiar mai indicați, iar cînd distribuția se discutase în consiliul artistic, renunțase la ei unul cîte unul, evident cu greu și după o împotrivire îndîrjită, dînd de fiecare dată sentimentul că i se năruie spectacolul, așa că atunci cînd se ajunsese la Angela Cernea, singura interpretă care-l interesa realmente, ceilalți membri ai adunării căzură de acord că măcar atîta satisfacție trebuie să i se ofere.

Stratagema îi reușise de minune lui Eugen, care jubilase, și abia așteptă să vină acasă s-o alinte pe Relia stăruitor, copleșind-o cu tot felul de atenții, în așa măsură încît soția deveni puțin bănuitoare.

Acum, în toamnă, Maria Pandele venea cu argumente proaspete : spectacolul își dobîndise un prestigiu, croni-

cile apăruseră, toţi oamenii cît de cît însemnaţi văzuseră piesa în distribuţia visată de regizor şi urma marele public. O interpretă, chiar mai puţin adecvată rolului, dar dispunînd de un nume de afiş, nu avea cum să spulbere un succes consemnat, iar pînă una-alta făcea cu putinţă programarea spectacolului.

Eugen nu i-a ripostat imediat Mariei Pandele în discuţia care s-a desfăşurat în trei (era de faţă şi Dinu Velea, directorul teatrului), deoarece detesta să apară în ochii celorlalţi ca un idealist intratabil, neputincios să se acomodeze realităţilor. N-a izbutit totuşi să-şi stăpînească furia şi, la capătul discuţiei, şi-a exprimat cu multă seriozitate mirarea că directorul administrativ nu propune, pur şi simplu, să se suprime din piesă rolul Angelei Cernea, înlocuindu-l cu un rol din altă piesă şi jucat foarte bine de una din actriţele teatrului. Auzindu-l, Maria Pandele şi-a ridicat coatele mai sus ca oricînd şi, ţinîndu-şi mîinile împreunate sub bărbie, dădea într-atît impresia că zboară încît, dacă în clipa aceea s-ar fi înălţat în aer, nici Filipescu, nici Velea n-ar fi fost surprinşi. Şi a tăcut. Cum a tăcut şi directorul teatrului, care se bucura în secret că Eugen o umilise pe Maria Pandele (avea dese ciocniri cu ea), dar era ispitit de perspectiva unei substanţiale depăşiri a planului. A tăcut şi a surîs ambiguu.

Pentru a profita de ezitarea lui Velea şi pentru a nu-i da răgaz Mariei Pandele să producă cifre şi să emită dubii, Eugen a semnalat că această modificare în distribuţie trebuie făcută oricum cu avizul autorului. Fireşte, din punct de vedere al legilor, nimeni nu era obligat să-l consulte, dar nu i se părea nimerit să se uite că Marcel Oancea scrie permanent la două ziare, unde poate să-şi exprime nemulţumirea variat şi îndelung.

Ultimele cuvinte ale regizorului au cîntărit hotărîtor în balanţa oscilantă a directorului care, întorcîndu-se către adjunctul său, a vorbit cu tonul de mare înţelepciune pe care ştia să-l ia cînd era nevoit să respingă o propunere: „Să ne mai gîndim". Însă Eugen, care-o cunoştea pe Maria Pandele şi se temea de tenacitatea ei, s-a grăbit s-o avertizeze pe Angela Cernea şi să-i semnaleze că trebuie să sune de îndată mobilizarea generală a relaţiilor ei, dacă nu vrea să piardă un rol de succes şi două sute cincizeci de lei de reprezentaţie.

Eugen mergea vesel pe stradă, plutind fără griji prin dimineaţa radioasă şi savurînd victoria. Se simţea abil,

puternic și avea mai mult ca oricînd sentimentul că-și poartă bine cei patruzeci și trei de ani și că viitorul său e o poliță girată de talent. Dacă un ambasador celest ar fi fost trimis pe pămînt să cerceteze cum stau lucrurile și să controleze gestiunea, iar în drumul său ar fi dat peste Eugen, el n-ar fi precupețit cuvintele de laudă, într-atît simțea nevoia să-și exprime dărnicia. Dar, neîntîlnind pe nimeni, s-a oprit la Florăria „Codlea", care tocmai primise marfă, și i-a trimis Reliei nouăsprezece garoafe albe (numărul de luni de cînd erau căsătoriți) cu o carte de vizită (purtînd antetul magazinului) pe care a scris cu litere de tipar, așa cum se folosesc pentru scrisorile anonime : „TE IUBESC". Îl bucura ideea că Relia avea să știe imediat de la cine sînt și că, dacă, prin absurd, ar fi bănuit că i le-a trimis altcineva, i-ar fi putut studia reacțiile. A precizat ora exactă cînd trebuiau aduse (după ce terminaseră dejunul și-și sorbeau cafelele), plătind dublu comisionarului.

Cînd a ajuns la „Teatrul Central", unde știa că Angela Cernea e în repetiție, l-a întîmpinat Dragoș Avram, care, deschizîndu-și larg brațele, sărutîndu-l familiar pe obraz, mîngîindu-l pe păr, i-a spus în felul lui ceremonios, înflorat :

— Mulțumesc stelei bune care mi te-a adus în cale.

De ani de zile actorul își inspecta vocabularul, înlăturînd expresiile pe care le auzea la radio, le citea în gazete sau le rostea de sute de ori pe scenă. Făcea operația asta așa cum alții controlează dacă ușile sînt încuiate, robinetele închise, gazul stins. („Fiecare își apără mica lui speranță, spusese o dată despre el Petre Simionescu. Înțeleg de ce îi e frică, dar cum nu-și dă seama c-a înlocuit o mașinărie cu altă mașinărie ?")

Dragoș Avram era un actor foarte cunoscut. În stagiunea trecută realizase un Ivanov de zile mari. Eugen îl felicitase la premieră. Acum i se ivise prilejul s-o mai facă o dată, și, cum știa că actorii sînt ființe care resimt aproape organic nevoia de a fi iubiți și răsfățați și că trăiesc cu adevărat numai într-o atmosferă saturată de atenții, complimente și declarații de prețuire absolută, rosti :

— Ați fost extraordinar în Cehov.

Dragoș Avram căzu brusc pe gînduri :

— Cehov ? Vorbești despre Cehov al nostru, despre Cehov al meu ? Da, e un dramaturg unic. Îi rostesc numele cu evlavie. Ca într-o rugăciune.

Şi tăcu smerit. După ce-l lăsă aproape un minut să se reculeagă, Eugen șopti emoționat:

— Magistrală creație!

Dragoș Avram oftă obosit:

— A fost tare greu. Nici nu-ți poți închipui cît a fost de greu pînă să dau de personajul acela unic, fără seamăn.

Eugen se mișcă de pe-un picior pe altul și impuse glasului său o intensitate specială:

— Ce mi s-a părut absolut nou a fost duritatea cu care l-ați privit pe Ivanov. Un portret neașteptat de sever...

— Ivanov al meu, preciză imediat Dragoș Avram, pare prea dur pentru că e exact. Duritatea aparține realității.

— Oricum, de aici înainte n-am să-l mai pot vedea altfel.

Actorul se uită la regizor ca și cum abia atunci l-ar fi recunoscut și se rumeni la față, iar în ochi i se aprinse o lumină.

— Îți mulțumesc că mi-o spui. Și-ți sînt foarte, foarte recunoscător. Înseamnă că raza mea nu s-a stins. Fiindcă...

În timp ce Eugen îl asculta răbdător și neatent, la teatrul „Camil Petrescu“ dezastrul pentru prevenirea căruia Eugen se străduia atîta prindea ființă.

Într-adevăr Marcel Oancea, care sosise să-l ia pe Eugen la o bere și-și căuta prietenul din birou în birou, fu reținut de Maria Pandele. Directorul administrativ îi explică situația spectacolului *Celălalt versant*, aducînd în sprijinul tezei sale probe, din păcate, foarte reale: cu Angela Cernea în rol nu exista nici o șansă ca piesa să se reprezinte mai des decît de trei ori pe lună, ceea ce era în defavoarea teatrului, dar și a autorului, și asta nu numai financiar, căci într-un asemenea ritm și actorii și publicul uită piesa. Și înainte ca Marco să fi întrebat ce gîndește regizorul, Maria Pandele îi semnală intransigența ori mai curînd încăpățînarea oricărui director de scenă în asemenea împrejurări, subliniind însă, magnanimă, că nu era cazul lui Eugen Filipescu. Ezitările lui proveneau mai ales din necunoașterea părerii autorului piesei. Cu aerul ei preocupat și cu sincera ei neliniște, manifestată prin împlîntarea puternică a dinților în buza inferioară, Maria Pandele se dovedi deosebit de convingătoare.

Marco știa cu cine are de-a face, prea des îi vorbise Eugen de acest Colbert recondiționat, dar era incapabil să reziste cifrelor. A socotit că prietenul lui ezita între a menține un spectacol de calitate și a-i asigura, timp îndelungat, un succes popular însoțit de venituri substanțiale. Poate că totuși ar fi fost mai rezervat dacă n-ar fi început să lucreze la o dramă (*Adolescență regăsită*), iar paginile celeilalte, virate definitiv în contul trecutului și al primelor sale tatonări, nu-l mai interesau, atît de frenetică era dorința lui de ceva nou, de mereu altceva. În plus, aspectul material nu-l lăsa indiferent.

Oricine s-ar fi uitat la Marco în acel moment ar fi văzut că nu vrea cu nici un chip să scape din mînă șansa unui șir lung de reprezentații. „Nu e ușor de hotărît, își zicea, fără doar și poate, dramaturgul, dar cum să renunț la posibilitatea de-a fructifica din plin reușita spectacolului ? La urma urmei, cu piesa asta îmi scot pînă una-alta pîinea, iar Eugen are să înțeleagă... Cu talentul lui va găsi o soluție, poate nu la fel de bună, dar oricum o soluție. O să peticească el, așa ca să nu se observe, spectacolul. Și apoi, Eugen nu-și riscă nici viața, nici cariera odată cu piesa. E un spectacol printre atîtea altele pe care le-a făcut și-o să le facă de aici înainte... Regret că trebuie să folosesc asemenea metode, dar am nevoie de bani. N-am încotro. Mă întreb doar cum o să reacționeze Eugen. O s-accepte. N-o fi chiar atît de intransigent... O să închidă ochii și gata. De scos la capăt, o s-o scoată el. Chiar foarte bine. În orice caz, am să-i povestesc totul, fără marafeturi".

Așa că a acceptat schimbarea interpretei, iar Maria Pandele l-a luat de braț și l-a dus la director.

Dinu Velea a priceput perfect manevra, dar, întrucît nu era obligat să țină seama decît de aparențe, și, cum principalul argument al regizorului cădea, și-a dat asentimentul, satisfăcut că altcineva tranșase dilema și bucuros la rîndul său de perspectiva unor încasări care să compenseze pierderile planificate cu alte piese.

Maria Pandele s-a retras pentru o clipă la ea în birou, de unde s-a întors imediat cu o adresă gata dactilografiată și care nu aștepta decît iscălitura lui Dinu Velea. Acesta a semnat neglijent, nu fără a-și suprima un surîs involuntar.

Mulțumit de felul în care rezolvase totul printr-un simplu „da“, Marco s-a despărțit strîngîndu-le călduros mîinile, iar adresa pornea cu șoferul la „Teatrul Central“, unde urma să producă destulă iritare pentru ca, la o eventuală discuție asupra deciziei (Maria Pandele îl cunoștea pe Eugen), cea dintîi care să refuze ritos revenirea în rol să fie Angela Cernea.

O parte din toate astea Eugen le-a aflat seara, la el acasă, chiar de la Marco. I le-a povestit cu de-amănuntul, iar el îl asculta străduindu-se în zadar să se convingă că vina lui Marco nu era gravă, că într-un fel era îndreptățit.

Și-a adus aminte că în urmă cu trei zile îl întîlnise la „Grădinița“ stînd de vorbă foarte amical cu Traian Cosmescu, un cronicar dramatic ale cărui articole erau un fel de obloane trase peste tot ce era inițiativă personală în teatru. Orice act de originalitate găsea în drumul său spre public prejudecățile lui Traian Cosmescu. Eugen și Marco fuseseră de acord că dintre toți criticii, Traian Cosmescu era cel mai puțin dotat să înțeleagă teatrul. Ba Marco spusese chiar : „Din articolele lui s-ar putea alcătui un dicționar de superstiții artistice și un breviar al bătăușului intelectual“. Iar la „Grădinița“ Marco se întreținuse cordial cu Traian Cosmescu asigurîndu-l de întreaga și vechea lui stimă, elogiindu-i volubil „vehemența stilistică“ și sfîrșind prin a-l invita acasă la el. De-a lungul anilor, Eugen mai văzuse și alte adversități convertite peste noapte în tandrețe. El însuși se deprinsese cu greu, dar se deprinsese, să încheie alianțe ori să mențină echivocuri. O făcea însă numai pentru a izbuti să realizeze spectacole bune, simțind că toată soarta i se joacă pe singura șansă a operei sale de regizor și zorindu-se imediat apoi să lichideze complezențele. Ce nevoie avea Marco de compromițătoarea bunăvoință a lui Traian Cosmescu ? Dealtfel întreaga atitudine a lui Marco îi apăruse mai mult decît un compromis. Semăna cu o dezertare. Îi zîmbea lui Traian Cosmescu tot așa cum îi zîmbise și lui : franc, deschis, spontan. Se întrebase : cît cîntărește indignarea și cît cîntărește prietenia lui Marco ?

Și-a mai amintit și că cineva din teatru îi șoptise o poveste foarte urîtă în legătură cu Marco, o poveste mai

veche, de prin 1958. Obținuse aprobarea pentru un post telefonic, dar în zona unde locuia nu era nici unul liber, iar Marco divulgase numele unuia din vecinii săi, care ieșise demult din „cîmpul muncii", un bătrîn locuind singur și pentru care telefonul era unica legătură cu lumea. Eugen nu voise să creadă istoria asta. Prea i se părea murdară. Se împotrivise cu toată ființa lui să creadă. Acum întîmplarea i se părea verosimilă, căci privea atitudinea lui Marco dintr-un nou unghi de vedere. „Mi-a distrus spectacolul, își spunea Eugen Filipescu. Mi-a distrus spectacolul, repeta el. Nu am interpretă pentru Valeria. E nevoie de-o actriță excepțională, care să facă posibile tranzițiile între stările de suflet atît de opuse eroinei... Mi-a distrus spectacolul. În ce încurcătură mai rea putea să mă bage Marco decît să-mi distrugă spectacolul? Mi se face rău numai cînd mă gîndesc cum va arăta spectacolul fără Angela Cernea. Dar el, el cum nu-și dă seama? După ce c-a avut noroc, noroc cu carul, un noroc pentru care orice scriitor și-ar da ani din viață să-l prindă, dă cu piciorul la tot ce-a reușit, e gata să mă facă și pe mine de rîs, iar acum istorisește foarte mulțumit și nu-și mai încape în piele de bucurie."

Și totuși n-a făcut nici o reflecție dezagreabilă. Iar cînd, în mijlocul monologului exultant, împins înainte, mereu înainte, de satisfacția că eliminase orice obstacol, că succesul de public era în buzunarul său de autor, că toți din teatru sînt satisfăcuți și-i poartă recunoștință, că Eugen l-a înțeles, Marco s-a oprit, mirat oarecum de lipsa unei aprobări explicite, regizorul a tăcut îndelung și abia apoi a vorbit cu un soi de indiferență superioară, ca și cum nimic din ce auzise pînă în acea clipă nu-l privea:

— Știi că-i vorba să pun în scenă *Domnișoara Julie.*

Marco a înghețat. Eugen a văzut cum i se îngustează ochii devenind o linie tăioasă, în vreme ce, probabil, căuta să priceapă această schimbare subită și jignitoare a subiectului.

Evident, Eugen știa că Marco va fi ulcerat. Știa atît de bine, încît îi trebuise un timp de gîndire ca să găsească formula cea mai dureroasă.

Un moment Marco a fost cît pe-aci să izbucnească. Dacă ar fi făcut-o, s-ar fi expus la un conflict fățiș, la

explicații și poate la împăcare. Dar Marco s-a stăpînit, emițînd chiar cîteva aprecieri despre *Domnișoara Julie*, iar discuția s-a purtat mai departe în jurul lui Strindberg. Pe urmă însă au trecut la alte teme de conversație, dar dintr-o dată le pieriseră amîndurora strălucirea și virulența. Își trimiteau molcom unul altuia platitudini, banalități parcă anume căutate, ca nici unul să nu dea nimic din el. Dialogul a continuat astfel plicticos și anodin, ca o primă mostră a raporturilor ce aveau să se stabilească în viitor, în timp ce, în partea cealaltă a camerei, Relia și Viri vorbeau de ale lor, fără a bănui că ceva se schimbase.

CAPITOLUL IV

— CÎND TE ÎNTORCI? O ÎNTREBĂ el, privind-o cum își piaptănă cu mișcări grațioase părul lung și negru.

Arăta proaspătă, tînără și neînchipuit de atrăgătoare.

— Depinde de tine. Exact cînd vii să mă iei.

Eugen tăcu încurcat. Nu știa cum să-i spună că și în seara aceea e nevoit să întîrzie.

— Ei, cînd vii să mă iei? repetă Relia.

După o clipă, el rosti cu o ezitare vinovată:

— Nu pot veni.

— Chiar nu poți?

Vocea i se posomorîse.

— Nu mă necăji. Ți-am spus adevărul adevărat. Nu pot.

— De ce?

Și se uită în oglindă ca și cum ar fi fost interesată foarte mult de orice pată de pe luciul cristalului.

— Trebuie să mă duc la *Evantaiul Doamnei Windermere*.

— Ce-ar fi să renunți?

— Aș face-o. Grozav aș face-o. Dar nu pot.

— Păi și ieri ai fost la nu știu ce piesă. De cîte ori trebuie să revezi piesele astea pe care le știi pe dinafară?

— Ce să fac? Sînt obligat să iau la rînd cîteva spectacole, doar-doar găsesc o interpretă pentru Valeria.

Relia tăcu. Luă de pe toaletă sticluța cu parfum, turnă cîteva picături într-o batistă, pe care apoi o puse în po-

șetă. O aromă discretă se răspîndi în odaie ca și cum dintr-o dată, fără veste, în încăpere ar mai fi intrat cineva, o ființa tot atît de vaporoasă ca și ea.

— N-am să întîrzii. Cel mai tîrziu la unsprezece sînt înapoi.

— Nu te grăbi. Rămîi cît e nevoie... A! Țineam minte că trebuie să uit ceva.

Eugen surîse :

— Ce trebuie să uiți ?

— C-a telefonat Doina Ursu.

— Iarăși ?

— Da. De trei ori a telefonat. După voce pare o ființă violentă, timidă și disperată.

— E numai agasantă.

— De fapt a sunat de patru ori. Însă ultima oară mi s-a adresat cu o tăcere foarte rezonabilă.

— Ține morțiș s-o joace pe Valeria. Asta-i tot.

— Mi-am închipuit.

Ochii ei aveau o expresie ușor ironică. O ironie foarte discretă și rece părînd însă a fi mai curînd pe socoteala ei decît a lui. Zîmbi, întinse mîna spre Eugen și-l mîngîie. Îl mîngîie de parcă ar fi vrut să-l asigure că nu-i supărată, deși în ultima vreme e mereu plecat de-acasă și chiar cînd sînt împreună, e de fapt cu gîndurile în altă parte, preocupat de altceva decît de ceea ce discută, că nu sesizează capacitatea lui Eugen de-a se abstrage dintr-o conversație pe care memoria sa se pricepe s-o înregistreze mașinal și o poate oricînd reda cuvînt cu cuvînt, că se lasă amăgită de expresia lui atentă, concentrată. Îl mîngîie de parcă ar fi vrut să-l încredințeze că-l înțelege, că n-are de ce să-și facă griji, că nimic n-are să umbrească vreodată lucrul cel mai de seamă care era între ei. El o privi recunoscător. Dintr-odată se simțea mult mai bine.

Pe urmă Relia se ridică și se îndreptă spre cealaltă cameră. Eugen o însoți. Înainte de-a părăsi vestibulul, ea se întoarse brusc, ca și cum și-ar fi amintit de ceva foarte important :

— Cred că înainte de plecare ar trebui să te sărut... Tu ce crezi, dragul meu ?

Și-i veni cu tot trupul în brațe.

... Pentru a doua oară în ultimele zile se apucă să recitească *Celălalt versant*. La întîia relectură piesa i se păruse îngrozitor de proastă, dar fiindcă își suspecta această impresie din pricina a tot ce intervenise între

el și Marco („sînt furios, poate nu judec cum trebuie"), se hotărîse s-o mai citească o dată. Pur și simplu nu-i venea să creadă că se înșelase atît de grav și că nu-și dăduse seama cît era de artificială. Dar nici de data asta piesa nu izbuti să-i spulbere convingerea că se înșelase rău de tot punînd-o în scenă.

Stătea la birou și privea canapeaua și cele două fotolii chippendale, televizorul, tabloul pictat în culori vătuite, nuanțe diverse de ocru, perdelele de la ferestre, și-și spunea că ceea ce realizase Angela Cernea fusese o minune. Descoperise un fel extraordinar de a rosti textul. În jocul ei cuvîntul era cînd un mijloc de explorare, cînd un anestezic suav. Își trăia personajul ca și cum ar fi ascultat, stupefiată, vrăjită, terorizată, o voce interioară, iar limbajul ar fi fost un teren de investigație de unde o clipă apărea necunoscutul pentru a se pierde apoi în umbră și enigmă, pulverizat într-un soi de murmur ce separa sunetul de sens. Iar privirile și intonația mîinilor atenuau trecerile de la o stare sufletească la alta, sudîndu-le și împăcîndu-le într-o omogenitate. Cine ar mai fi putut repeta miracolul ăsta ?

Totuși se duse s-o vadă pe Tatiana Sandovici. În timp ce-o privea cum se așază, cum se ridică, cum se mișcă pe scenă, și-o urmărea rostind paradoxuri sfidătoare ce încetaseră de mult să mai intrige, amintindu-și că Wilde voise să-și construiască viața ca o operă, torturat mereu de ideea de-a se deosebi de toți ceilalți și sfîrșind ca un ocnaș anonim purtînd matricola C 33, în timp ce-o privea într-un fel de contemplare imobilă, revedea viața Tatianei Sandovici.

Tatiana intrase în teatru prin 1949, cînd familia ei fugise peste graniță. Ea refuzase să-i urmeze. O făcuse din convingere politică ? Rămăsese din încredere în acel fir de talent care-o îndemna încă din copilărie să recite poezioare fără a se lăsa rugată ? Fapt e că într-o vreme în care cei din lumea ei se retrăseseră din viața publică pentru a deveni eroi prin absență și valori prin pasivitate, ea se urcă pe scenă hotărîtă să-i sfideze răsunător. Debută prin a-și da concursul la cîteva festivități ale Uniunii Patrioților, pe urmă făcu figurație într-un spectacol la „Național", în fine, intră în ansamblul „Teatrului Contemporan". Aici, cu toată energia înmagazinată în ani de nostalgii nelămurite, repeta și juca parcă n-ar

fi știut ce-i istovirea și-și petrecea zilele doar printre actori, disprețuindu-i sincer pe „civili". O întîmplare rupsese cursul monoton al acestei existențe ce-și găsise liniștea. I se stricase lumina și cum nu găsea un meșter să i-o repare, iar colegul ei de scenă Gheorghe Minea, care înainte de-a juca aristocrați fusese electrician, se oferise să-i vină în ajutor, acceptă bucuros. O oră mai tîrziu, cînd becurile se aprinseră, Tatiana înțelese că se îndrăgostise de bărbatul acela viguros, de-o frumusețe glacială. Nu pregetă să i-o mărturisească. Minea îi ascultă declarația cu surîsul lui bărbătesc, niciodată dulceag, care avea chiar uneori ceva primejdios întrucît caninii albi, sănătoși dezvăluiau o forță stăpînită. Se căsătoriră curînd după aceea și el se mută la Tatiana, mulțumit să scape de casa mizeră situată nu departe de Spitalul Central și de Închisoarea Văcărești, la doi pași de cimitir, și unde în zilele toride se simțeau miasmele abatorului. Se înțelegeau destul de bine și ea era mîndră de bărbatul întotdeauna sobru, distingîndu-se printr-o politețe fermă, pe care nu și-o pierdea nici după mai multe sticle de vin, rămînînd închis în rezerva lui atunci cînd ceilalți, duși de alcool, își făceau confesiuni, se pupau și se luau la harță. Căsnicia Tatianei fu scurtă. În prima toamnă el se îmbolnăvi grav de pe urma unei viroze a căilor respiratorii și după o săptămînă se stinse.

Eugen știa precis ce însemnase pentru Tatiana moartea bărbatului acesta. O presimțise mult timp într-un fel vag, nedeslușit, iar într-un rînd, de-a lungul unei călătorii, i-o mărturisise ea însăși. Uitîndu-se înapoi în ani, Eugen vedea scena ca și cum ar fi avut loc acum sub ochii săi.

...În noaptea aceea se găsea în compartimentul de clasa întîi împreună cu Tatiana Sandovici și încerca să doarmă. Dar somnul nu se lipea de el și asculta scîrțîitul ritmic al osiei. Nu era îngrijorat : niciodată nu reușise să închidă ochii în tren. Pe atunci nu știa încă ce sînt insomniile și cît de mult se deosebesc cei ce dorm de cei ce nu dorm. Nu cunoștea nici diferența între zilele cuiva care se trezește odihnit și zilele celui care și-a petrecut noaptea în speranța că va ațipi măcar două-trei ore și încearcă să momească somnul povestindu-și întîmplări liniștitoare, gîndind la ceva plăcut și, fiindcă se îndepărtează de prezent, crede c-a ațipit, i se pare chiar că vi-

sează, dar mereu ceva îl întoarce din drum, iar dimineața, sleit de vegheri inutile, așteaptă seara, și seara dimineața. Așa că zăcea pur și simplu și reflecta cu ochii închiși la evenimentele din turneul care se sfîrșea. Din cînd în cînd lumina cîte unei gări îi străpungea pielea subțire și viorie a pleoapelor.

Tatiana Sandovici nu izbutea nici ea să adoarmă. Deși sta nemișcată și răsufla regulat, el își dădea seama că se luptă zadarnic cu trezia.

— Suferi de insomnii?

— Nu.

— Atunci ce s-a întîmplat? Nu te simți bine?

— Nu. Dar știi... în tren... La ce oră ajungem?

— Pe la șase... Dacă n-are întîrziere.

— Și are?

— Habar n-am. Cred că nu.

— Asta-i bine. Măcar asta-i bine.

— Dar ce nu-i bine? a rîs el.

— Că nu pot să dorm.

— Barem știi de ce nu poți să dormi?

— Da, asta știu.

— Și?

— Nu-i destul.

— Ai fost la medic?

— Da. N-are ce să-mi facă. Și nu vreau să iau barbiturice sau tranchilizante. Mi-e teamă că-mi slăbesc memoria.

Erau amîndoi liniștiți și ascultau roțile frecîndu-se de șine, iar Eugen gîndea la uzura iremediabilă a osiilor și la ziua cînd vor ceda.

—De ce nu ne-au dat vagon-pat? Oricum era mai comod, spuse el.

— Niciodată nu ne dă de la Brașov. Mi se pare că nu-i voie. Sau fac economii.

— Și mîine avem repetiție.

— Eu n-am.

De cînd se îngrășase peste măsură, i se afla tot mai anevoios întrebuințare. La fiecare început de stagiune se punea aceeași întrebare: „Tatiana are rol?“ I se găsea mai greu, mai ușor cu vagi alterări ale vîrstelor indicate de dramaturgi și, de obicei, cu rezultate satisfăcătoare, fiindcă era dificil de aflat în tot ansamblul o voce mai nuanțată. În plus învățase să fie firească, iar titlul de ar-

tistă emerită (obținut nu atît grație spectacolelor cît nenumăratelor emisiuni radiofonice) „face totdeauna bine pe afiș", vorba Mariei Pandele. Iar ea se mulțumea și cu o apariție episodică, numai să nu stea deoparte și să ruginească. Atîta doar că la un metru cincizeci și opt înălțime cîntărea aproape optzeci de kilograme.

Eugen își aprinse o altă țigară.

— Abia ai stins-o pe cealaltă, îi zise ea.

— Te supără fumul ?

— Nu. Bărbatul meu fuma șaizeci pe zi.

— Iartă-mă, asta a avut vreo legătură cu boala lui ?

— Nu. Nici una.

— N-ai vrea să-mi vorbești despre el ?

— Nu-mi place să vorbesc despre el.

— N-ar fi trebuit... Te rog să mă ierți.

— N-am de ce. L-ai cunoscut ?

— Doar de pe scenă.

— Adevărul e că nici eu nu l-am cunoscut. În orice caz, nu l-am cunoscut decît cu o clipă înainte de-a se stinge.

— Ce vrei să spui ?

— O, nu merită.

— Nu cred că nu merită.

— Poate ai dreptate. N-aș fi crezut că cineva poate să aibă atîta putere. Se sufoca, fața îi devenise vînătă, horcăia, dar n-a gemut niciodată.

— Asta e ceva... Cîți oameni se țin așa pînă la urmă... Dar n-au încercat cu antibiotice ? Nu i-au dat masca de oxigen ?

— Nu. Dealtfel, nici n-a murit la spital. A murit la el acasă, în Berceni. N-a vrut să se reîntoarcă în apartamentul meu. Și cînd a simțit că nu mai are mult, a țipat la mine : „Ieși afară !" și apoi și mai tare : „Ieși odată !"

Eugen tăcu, iar ea adăugă :

— Acum știu prea multe despre el ca să mai vreau să mă gîndesc la cum era. Oricum, aș prefera să uiți ce ți-am povestit. Nici nu știu ce m-a apucat să-ți povestesc.

Și se întoarse cu fața spre geamul întunecat.

Asta-i spusese în noaptea aceea Tatiana...

Ce se petrecuse mai apoi cu ea nu era pentru nimeni un mister. O vreme, spectacolele în care juca Tatiana căzură, iar cei din teatru începură s-o considere agentul dezastrului și s-o evite din distribuții. Fiindcă deși ilu-

ziile n-ar trebui să-i hipnotizeze tocmai pe cei ce le pun la cale, cîteodată ei se lasă totuși conduși de semne obscure, recurg la invocații, cred în blestemul cifrat și în fatalitățile făcute să țină pentru totdeauna tovărășie unui spectacol ori unui actor repetîndu-se indefinit. Sînt bunăoară piese ori interpreți despre care „se știe“ că aduc noroc sau ghinion. Ceea ce pentru alții e indiferent sau ridicol (ziua unei premiere, fotoliul ocupat în sală de-un anume cronicar), devine uneori în lumea teatrului capital.

Tatiana își dădu seama că ceilalți o socotesc damnată ? Oricum, nu se miră că-i ocolită. Presupunea că-i cruțată din colegialitate ? Poate că Tatiana Sandovici Minea (poreclită „Cădere“) își zicea : „E vorba doar de-o eclipsă, orice actor poate trece printr-o astfel de perioadă, în curînd se va ivi piesa care mă va redresa.“ În orice caz, nu dădea importanță creșterii vertiginoase a pomeților și a gușei.

Eugen Filipescu urmărea spectacolul *Evantaiul Doamnei Windermere* din loja direcției și se uita la Tatiana Sandovici, la ochii ei inroșiți de nesomn. Se uita la femeia asta greoaie, strînsă drastic și inutil în corset, sub rochia neagră și cu părul argintiu revărsîndu-se peste umerii opulenți.

În antract părăsi sala odată cu ceilalți spectatori, arborînd instantaneu o ținută degajată și înflorind într-un surîs amabil și monden, căci putea fi recunoscut, și de aceea o parte din el însuși rămînea totdeauna disponibilă pentru a intra în contact cu ceilalți, dacă se declara „stare de necesitate“. Se amestecă tăcut și aparent distrat în rumoarea vocilor, luminilor și culorilor.

Un bărbat care-și zări un prieten la capătul celălalt al foaierului înțesat de lume își ridică mîinile în aer pentru a-și manifesta explicit bucuria de a-l fi întîlnit, dar, din dorința de a da mai multă expresivitate satisfacției, își amplifică gestul transformîndu-l astfel într-o mare disperare sufletească și fizică.

Eugen studia schimburile de priviri între spectatori, felul cum se organizau în mici grupuri sau se evitau, configurațiile în care se dispuneau simpatii și adversități instinctive, întregul șir de-rețele și raportări făcînd parte din gramatica vieții sociale.

Cu o ureche atentă și cu o privire vigilentă, cerceta reacțiile publicului în fața spectacolului, deslușind emo-

țiile înecate într-un zîmbet fără de expresie, dezaprobările categorice, indiferențele afișate vizibil ale celor ce nu acceptau să fie la discreția unor tulburări artistice și se închideau într-un fel de apatie profundă după ce porunciseră parcă simțămintelor pătrunse prin efracție: „Circulați, circulați".

Strecurîndu-se cu mișcări elegante prin mulțime, Eugen recepta știrile comunicate confidențial despre viața cutărui sau cutărui actor, entuziasmele care n-aveau curajul să meargă pînă la capăt și se împiedicau de-o circumspecție, precipitarea celor ce-și destăinuiau pentru ce aveau răsuflarea tăiată și nu găseau cuvinte să-și exprime uluirea, ori discuțiile fără nici o legătură cu reprezentația, discuții lăsînd să se vadă uneori că, pentru „oameni ca ei", arta constituia pîinea cea de toate zilele și că din fragedă copilărie nu făceau altceva decît „să mănînce teatru".

CAPITOLUL V

CÎND, DOUĂ ZILE MAI TÎRZIU, Eugen a fost întrebat pe cine propune în locul Angelei Cernea, a rostit fără urmă de ironie: Tatiana Sandovici. Dinu Velea, care nu gustă glumele decît în măsura în care-i întăresc prestigiul, s-a strîmbat plictisit:

— Vorbim serios, Eugene.

Regizorul și-a luat aerul de om nedreptățit și neînțeles pe care l-a studiat atît de amănunțit că pînă și cei care-l cunosc foarte bine se lasă derutați în primul moment și a răspuns:

— E singura din teatru care poate ține rolul. Dumneavoastră mai vedeți alta?

Într-un fel avea dreptate. Cu un sfert de veac în urmă, Tatiana ar fi realizat o Valerie credibilă, dacă nu prin altceva, măcar prin tinerețe. Acum însă ceea ce-i dăruia practica nu putea suplini însușirile cerute de „partitură"; puteai să-i apreciezi glasul făcînd abstracție de înfățișarea ei doar dacă închideai ochii.

— De ce nu Doina Ursu? întrebă Maria Pandele, care o proteja întrucît nu-și făcea norma.

Eugen o privi amical:

— Ca să vă fac să înțelegeți, ar trebui să vă țin un curs de teatru, care la Institut, pentru studenții talentați, durează cinci ani.

— Ți-o dau pe Gina Marinov, interveni repede Velea, care n-apucase să-și revină bine din stupoarea pricinuită de propunerea regizorului, cînd fu din nou năucit de bădărănia lui.

(Firește, după atîția ani devenise imun la orice grosolănie, dar nu se aștepta s-o audă din gura lui Eugen.)

Gina Marinov era interpreta favorită a lui Eugen, adusă de el în teatru, dirijată de el chiar în spectacolele pe care le montau alți directori de scenă, iar o vreme, mult înainte de a se fi căsătorit cu Relia, afectuoasa lui legătură. Juca aproape în toate spectacolele, așa că directorul făcea un sacrificiu oferindu-i-o, dar un sacrificiu avînd doar o semnificație psihologică, căci Gina nu putea interpreta ființe luminoase, iar eroina piesei era — cum semnalaseră dealtfel și cronicile — „flacăra dăruirii".

— De ce să nu scoatem piesa de pe afiș ? E mai simplu.

După ce-a rostit această replică, Eugen s-a simțit mai bine. Acum erau ei în mîna lui. Și se încăpățînă să respingă orice altă actriță din teatru decît Tatiana Sandovici.

Trei ceasuri s-au războit cu el, venind cu propuneri după propuneri, cu argumente după argumente. Se lăsau înșelați de netemeinicia motivărilor lui și socoteau că le vor putea răsturna dintr-o clipă în alta, fără a-și da seama că regizorul recurgea la justificări tot mai șubrede numai din voluptatea de-a le arăta că se află la cheremul lui.

Așa cum era de presupus, discuția s-a terminat fără să se ia vreo hotărîre, iar trei seri mai tîrziu Relia îi făcu lui Eugen o gravă mărturisire.

Luaseră cina — frugală, fiindcă amîndoi țineau la siluetă — și se instalaseră în fața televizorului unul lîngă altul ca să vadă la telecinematecă *Planeta maimuțelor.* Se țineau de mînă ca doi adolescenți, pelicula rula de-un timp, poate ajunsese la jumătate, cînd, între două replici ieșite din difuzor, Relia murmurase :

— Sînt îndrăgostită.

Nu-l prea obișnuise pe Eugen cu declarații, în această privință îi lăsa exclusivitatea, așa că s-a simțit destul de mișcat și, negăsind un răspuns, a strîns-o de mînă. Relia a priceput, căci a precizat în șoaptă :

— Nu de tine.

Eugen nu și-a desprins mîna (dintr-o dată umedă) de a ei. Nervii lui se clătinau caraghios ca picioarele unei paiațe pe-o frînghie ce se deșiră și care, descoperind că pînă și sublimul e la îndemîna ei, are o ezitare. Nu-i venea să creadă.

Ar fi întrebat : „De cine ?“, ceea ce era un fel de obligație de politețe, dar realitatea e că nu-i păsa. Oricine ar fi fost, îi era totuna. Un singur bărbat ar fi făcut excepție : Marco, dar știa că nu-i vorba de Oancea. Și nu găsea ce să spună. I-au trebuit cîteva minute bune pentru a găsi formula, și ea netoată, dar acceptabilă :

— De cînd ?

— Nu știu exact. S-a întîmplat așa pe nesimțite. Într-o zi ne-am dat seama amîndoi.

După o tăcere, probabil necesară ca să-și aducă aminte, a adăugat :

— Alaltăieri.

Precizarea zilei lua aspectul unei farse de prost gust, cum nu se mai joacă de aproape o sută de ani. Realitatea acelei clipe i se părea precară, scobită de trape, înclinată spre artificial ca un plan glisant. Fără nici o legătură de idei, îi veni în minte o știre citită cîteva zile în urmă despre un șef de trib african care lovea furios cu bastonul pămîntul cimitirului, refuzînd să creadă că mama lui ar fi putut muri acum, după ce el devenise conducătorul unui stat. Începu să rîdă. Nu că ar fi gustat comicul situației, nici că ar fi fost unul din cei ce primesc loviturile soartei cu simțul umorului, dar avusese răgazul să considere că era atitudinea cea mai avantajoasă. Cînd va fi căsătorită cu celălalt, Relia avea să-i povestească felul în care el se comportase chiar din primul moment, colaborînd la întreținerea legendei sale.

Auzindu-i hohotele exuberante — niciodată veselia nu fu pentru Eugen un atletism mai istovitor — Relia tresări, apoi întrebă cu un nod în gît :

— De ce rîzi ?

Desigur, Eugen avea replica gata pregătită, așa că i-o servi la ureche, confidențial, cu cel mai bun efect scenic:

— De el.

— Mă detești ?

Era în glasul ei o panică prea accentuată, excesivă. Dacă vreuna din actrițele teatrului ar fi exprimat-o acolo pe scînduri, Eugen s-ar fi îngrozit de cît era de artifi-

cială, dar realitatea prezintă dezavantajul că nu poate fi pusă la îndoială nici atunci cînd e prost și sumar trăită. Și trebuia să găsească un răspuns la această întrebare fără noimă. (Ce-i mai păsa Reliei de sentimentele lui?) Într-un tîrziu, cedînd celei mai alarmante dintre probleme, articulă :

— Ce-ai de gînd ?

Relia îl strînse de mînă cu înfrigurare :

— Să te rog să m-ajuți.

Totul era atît de stupid încît o clipă Eugen crezu că-i cere concursul să-l înșele fără ca el să afle, dar, din fericire, după o pauză, Relia adăugă :

— Trebuie să trecem peste acest moment. Nu vreau să te pierd dintr-o prostie. Cum să-ți spun, de el sînt îndrăgostită, dar pe tine te iubesc.

Eugen încercă senzația că prin ușa acestei plăpînde discriminări, ridicolul, și încă un ridicol copios, intrase și mai adînc în viața lui, năclăindu-i-o și tîrîndu-l într-o anecdotă. A dat drumul mîinii și, pentru a nu marca o tranziție bruscă, a vrut s-o apuce pe Relia pe după umeri, dar ea s-a tras deoparte aproape cu violență :

— Nu ! Nu mai trebuie să mă adori, să mă alinți. Atențiile tale au devenit de nesuportat. Cred că de-acolo se trage totul. Fii mai reținut. Încetează cu această inflație de cuvinte și de gesturi amoroase.

O secundă, apoi glasul studiat al lui Eugen :

— Observi cît e de reacționară ideea filmului ?

Relia rămase stupefiată. Îngăimă :

— Nu. N-am prea fost atentă.

Iar în timp ce filmul se desfășura mai departe, Eugen îi arăta că el nu poate fi decît în dezacord cu o artă înspăimîntată de perspectivele civilizației, concepînd viitorul ca o prăpastie către care ne îndreptăm accelerat și susținînd că salvarea față de ceea ce va veni e întoarcerea la ceea ce a fost. „Accept orice traumatism, exceptînd pe cel provocat de progres, îi explica el calm și categoric. Refuz să admit că maimuța va succeda pe planeta noastră din pricina științei. Că asta zice la urma urmei filmul, cînd dă dreptate animalelor să blocheze cunoașterea fiindcă ea se însoțește automat de-un cataclism atomic. Nu vezi că temnițele și interdicțiile urangutanilor, tot felul lor medieval de a gîndi e apărat, e justificat ? Nu simți că scenaristul și regizorul îi încuviințează în taină și cu tristețe să considere știința criminală, întrucît im-

pinge omul la autodistrugere și pămîntul la neantizare? Nu realizezi cît e de retrogradă presupunerea că pînă și ceea ce au dăunător gorilele astea tot de la noi au moștenit, că dacă sînt ființe arierate e pentru că au preluat defectele noastre, iar asta le va pierde împingîndu-le irevocabil spre progres?" Apoi Eugen concedă că tema dezagregării lumii din pricina oamenilor e frecventă în arta contemporană, în care utopia se confundă cu apocalipsul, că filmul are scene foarte frapante, cum e cea cînd maimuțele prind cu arcanul o hoardă de ființe primitive, specimenele deteriorate ale unei civilizații stinse, ori asta de acum, cînd messa se celebrează sub un enorm urangutan crucificat. Căci Eugen urmărea acțiunea prevăzînd-o și chiar anticipînd asupra calităților de interpretare, prezicînd unde aveau să apară; reușea asta cu atît mai ușor cu cît văzuse filmul la „Scala" cu cîțiva ani în urmă și-l ținea minte. Dar ea nu trebuia s-o știe. Pentru întîia oară de cînd se cunoșteau i se arăta Reliei din nou în toată strălucirea lui intelectuală și în toată spontaneitatea.

Filmul se termină și pe cînd la ediția de noapte a telejurnalului se prezentau secvențe de la o întrunire (la Bremen) a șefului P.N.P. (unde Adolf von Thaden venit într-un Mercedes blindat și, sub protecția a două sute de gardieni personali, intră într-o cușcă de plexiglas pentru a vorbi unei mulțimi orbită de proiectoare și care nu știa dacă există realmente un vorbitor sau se derulează o bandă de magnetofon), el continuă să analizeze *Planeta maimuțelor*, ca și cum ar fi fost primul film văzut împreună.

Relia asculta atentă, deschizînd parcă și mai mult ochii mari de-un albastru-închis și adînc, și era vădit că expunerea lui făcuse asupra ei o puternică impresie, dar nu s-ar fi putut spune dacă în bine sau în rău. Oricum, părea dornică să afle atîtea lucruri străine de meseria și preocupările tehnice ce-o acaparau.

În mijlocul unei fraze, în punctul ei culminant, Eugen curmă brusc analiza, rîzînd ușor, blînd:

— Tu te scoli devreme mîine dimineață.

Relia deschise gura ca să-l roage să continue, dar el se și ridicase și stinse televizorul. Apoi se îndreptă spre fereastră și închise geamurile:

— S-ar putea să plouă.

Nu rămase ca de obicei cu ochii pironiți asupra ei în timp ce se dezbrăca, iar cînd o luă în brațe Eugen avea pe obraz un surîs amuzat. O vreme, Relia rămase nemișcată, dar lipită de el.

— E mai bine așa, spuse Eugen într-un tîrziu, elogiindu-i astfel sinceritatea, ca și cum această sinceritate ar fi absolvit-o în ochii lui pe de-a-ntregul.

— Da. Mult mai bine.

— Sper că spui adevărul...

— Te îndoiești ?

— Nu. Nu. Și mă bucur.

În noaptea aceea ea îl simți, după multe luni, iarăși nou, arzător și neînchipuit de drăgăstos, ceea ce-l înfurie pe Eugen, care făcu ce făcu și, între două tăceri, aduse vorba de Rodica Seimeanu.

Relia știa că Rodica Seimeanu fusese una din marile lui pasiuni, părăsită în ziua cînd o cunoscuse pe ea, și se crispă toată, trupul ei delicat îndîrjindu-se atît de brusc încît Eugen se întrebă dacă relațiile instaurate de soția sa nu erau cele mai indicate pentru a duce la despărțirea lor. Dar intrase în joc.

Dimineața nu se mai trezi odată cu ea, n-o mai privi ca de obicei cum se îmbracă și nu mai băură cafeaua împreună. Dormea sau, mai curînd, se făcea că doarme, ceea ce Relia bănuia, căci în momentul plecării, în chip de „la revedere“, spuse :

— Îl cheamă Răzvan Ștefănescu. Are biroul vizavi de al meu.

Eugen, care nu era obligat să fi auzit, n-a deschis ochii și nu s-a mișcat pînă nu s-a închis ușa de la intrare. Apoi s-a sculat, s-a dus la fereastră ca s-o vadă pe Relia în stradă pe cînd se îndepărta. Dar ea a ridicat capul și a privit în sus, iar el s-a retras repede, sperînd că în întunericul de la acea oră nu-i deosebise profilul pe pata neagră a geamului.

Se aștepta ca după emoțiile serii, după noaptea aceea în care dormise puțin și prost, să se simtă obosit, iar urmele emoției să i se fi întipărit pe față. Intră în baie și, înainte de-a se bărbieri, își cercetă chipul. Nu se produsese nici o modificare. Nici măcar cearcăne n-avea. După ce făcu un duș, intră în bucătărie și-și pregăti o cafea. În timp ce-o bău pe îndelete cu sorbituri mici, deschise *Express*-ul din 16 octombrie, pe care i-l împrumutase Marco. Sări amuzat peste un articol intitulat *Răul*

nu-i totdeauna sigur, se opri o clipă cu același surîs asupra altuia, *Nimic nu mai e acum la fel,* în care era vorba despre canadienii de limbă franceză, parcurse fără interes informațiile despre mașina viitorului alimentată cu energie electrică, editorialul închinat morții lui André Maurois titrat *Datoria de a fi fericit,* reportajul *Hippy la Paris* și citi atent cronica dramatică la piesa lui James Saunders: *Un anumit parfum de flori.* Piesa nu părea peste măsură de interesantă. Se ridică totuși, își căută pixul și și-o însemnă în carnet, copiind cîteva din observațiile criticului. Apoi se duse la biroul lui. Scoase din sertar *Celălalt versant,* cu gîndul s-o mai citească o dată. Dar cunoștea textul pe de rost și nu vedea cine și cum ar putea-o interpreta altfel. Abandonă. „Am să trec pe la teatru", își zise. Dar era abia opt. Și pe urmă, oricum n-avea nici un rost să calce pe-acolo. „S-ar socoti că sînt gata să cedez, c-am venit de fapt să discut." Reluă piesa lui Oancea. Manuscrisul, tras la gestettner pe-o singură față a foii, cuprindea pe cealaltă indicațiile sale de regie. Unele dintre ele erau notate detailat, altele concentrau, în liniile unui desen, ca într-un cod, o întreagă mișcare cu toate drumurile corpurilor, vocilor și înțelesurilor. Textul și însemnările sale i se părură fără interes, calpe, neghioabe și forțate. Sări peste zece pagini deodată pentru a nu pierde vremea de pomană și pentru a descoperi, poate, din întîmplare, ceva care să-l rețină, ceva care să-i reaprindă voința de-a lucra. Nu găsi nimic. Se uită la ceas. Se făcuse nouă. Puse textul la loc în birou și se hotărî să dedice un sfert de oră gimnasticii. Tot nu mai făcuse demult. Deschise larg ferestrele, își dezbrăcă bluza de la pijama și începu exercițiile. Mai întîi ale brațelor, apoi genuflexiuni, rotirea capului, bicicleta la sol (mușchii abdominali se cam muiaseră), în fine, alergări pe loc și respirații largi. După zece minute obosise. Se așeză pe un fotoliu să se odihnească. Și din nou intră în baie, unde făcu un al treilea duș. „Azi am să merg pe jos. Prea duc o viață sedentară." Se îmbrăcă cu multă grijă, își puse pardesiul din păr de cămilă, pe care de obicei îl cruța de teamă să nu se roadă prea iute, și se îndreptă spre ieșire, dar se întoarse din drum și se mai uită o dată în oglindă. Întîlni o față cunoscută, iar în cristalinul ochilor, ca o paranteză neînchisă, rămășița unei uimiri. Se încruntă.

Afară era o zi de toamnă rece, dar aerul mirosea a primăvară, în ciuda copacilor aproape goi, cenușii. Dis-

păruseră ceţurile opaline din ajun în bătaia unui soare anemic. Desprinse cîteva frunze care căzuseră pe capota maşinii, verifică încă o dată dacă portierele erau închise şi se îndreptă spre şosea. Cînd ajunse pe bulevard, îi veni în minte c-ar fi mai bine să intre la un film. Dar la casă era coadă, o mulţime de tineri — „probabil elevi care chiulesc" — se îmbulzeau nerăbdători, gălăgioşi. Oricum, n-avea sens pe-o dimineaţă ca asta să stea în aerul închis al unei săli de cinema. Trecu mai departe şi deodată îi veni în minte că în vechea Indie actorii îşi încheiau toate reprezentaţiile cu formula : „Fie ca toţi muritorii să afle bucuria". „De ce mi-am amintit propoziţia asta ?" A, acolo rula un film indian. Însă actorii spuneau de fapt altă frază : „Dacă s-ar putea ca toţi cei vii să nu cunoască niciodată durerea..." Surîse. Nu era întîia oară că memoria îi juca astfel de feste fraterne. Cînd ajunse la Statuia Aviatorilor, zări pe celălalt trotuar un traducător care venea probabil de la Uniunea Scriitorilor. Se salutară expansiv. O clipă privirile lor se încrucişară, fiecare arătînd că se bucură de această întîlnire neaşteptată şi că, după lunga perioadă care-i despărţise, încearcă o mare plăcere numai la ideea de-a fi din nou împreună, că împrejurările care-i separaseră nu exprimau adevărata natură a relaţiilor lor, dar nici unul din ei nu traversă strada. Cu cîteva luni în urmă traducătorul îi prezentase versiunea românească a unei piese uşurele, dar care ar fi avut sigur succes de public. Eugen o respinsese preferînd textul lui Oancea. Îşi motivase refuzul pe larg, după ce, fireşte, îi elogiase calitatea tălmăcirii. Dar traducătorul continuase să rămînă impasibil pe scaun de parcă n-ar fi auzit, de parcă aceste justificări nu aveau mare însemnătate sau, în orice caz, nu-l puteau abate de la credinţa că nu există nimic pe lume care să nu poată fi soluţionat prin negocieri raţionale. Eugen aşteptase răbdător pînă cînd celălalt acceptă, în fine, să iasă din tăcerea lui, confirmîndu-i *printr-o opoziţie* că-i înţelege punctul de vedere fără să-l aprobe.

Pe măsură ce se apropia de lacuri, şoseaua devenea tot mai pustie. Iată de ce se simţi foarte mulţumit să dea cu ochii de doi adolescenţi, amîndoi îmbrăcaţi în *blue-jeans* şi cu vindiacuri galbene, care veneau din direcţie contrară. Îi plăcea cum arată. Erau tare drăguţi. „Probabil sînt din acelaşi club sportiv." Nu se priveau în ochi.

Băiatul ținea mîna fetei într-un fel care dovedea că o socotește egala lui, dar în același timp că o protejează, că între ei există o intimitate definitivă și că nu-i pasă de ce-ar spune lumea. Ar fi vrut să se uite mai mult la ei. Totuși, din discreție, întoarse capul. Dar ei nu-i apreciară gestul și, ostentativ, cînd ajunseră aproape de el, se luară la întrecere. Picioarele lor lungi zvîcniră dintr-o dată repezindu-se înainte și începură să alerge ca într-o cursă al cărei start fusese prezența lui. Fata țîșnise ca o săgeată, dar băiatul o ajunse curînd din urmă și după cîteva secunde fură alături și continuară să galopeze așa, frumos și repede ca la paradă, pînă trecură de el.

Se mai plimbă o vreme. Apoi se hotărî să se întoarcă. Dar nu mai avea chef să meargă pe jos. Așa că se opri la prima stație de troleibuz. Mai aștepta cineva. Un bărbat cu o servietă. Cînd se simți observat, ca nu cumva să dea impresia că-și pierde vremea bătînd drumurile, începu să scotocească prin servietă, ca și cum ar fi căutat ceva, apoi mimă surpriza („formidabil, tocmai asta am uitat să iau") și scoase *Contemporanul*, părînd că se adîncește în lectura lui. După titlurile gazetei, Eugen înțelese că nu era numărul din săptămîna aceea și nici din săptămîna anterioară. Din cînd în cînd, bărbatul ridica ochii și se apleca pe marginea trotuarului, scrutînd depărtarea în amîndouă sensurile, de parcă ar fi vrut să se asigure că nici un troleibuz nu venise și nu plecase fără să-și fi dat seama.

Cîteva stagiuni mai înainte indicase unui actor aceeași mișcare corporală într-o scenă avînd un înțeles identic. Episodul reușise foarte bine și cronicarii îl semnalaseră. Dar scena aceea se sfîrșea printr-un dialog care schimba destinul personajului. Eugen așteptă nu fără un sentiment de ironie să se întîmple ceva similar. Nu se petrecu nimic.

Se reîntoarse în centru, coborînd din troleibuz o stație înaintea teatrului, cu gîndul că poate dă de cineva cunoscut. Dar în același timp n-avea chef de nimeni. Urcă totuși sus la secretariatul literar. Petre Simionescu și Antoaneta Mavrodin se aflau acolo într-o discuție cu doi autori. Nu-i cunoștea pe dramaturgii care dispuneau de talent în coproprietate. Fața i se crispă arborînd o expresie vinovată, reprobatoare pentru actul său inoportun și se retrase imediat în vîrful picioarelor. Apoi închise ușa cu multă precauție, încercînd să reducă la minimum posibil zgomotul.

O fracțiune de secundă îi păru rău că ieșise din încăpere. Ar fi trebuit să rămînă. I-ar fi făcut bine să stea de vorbă cu Petre Simionescu.

Era ora douăsprezece. Telefonă Reliei la serviciu comunicîndu-i politicos că e reținut la teatru și rugînd-o să mănînce fără el. Ea îl informă, cu oarecare regret în glas, că n-aveau să se vadă decît seara, întrucît făgăduise unei prietene s-o viziteze. Lucrul era perfect posibil, dar fu incapabil s-o creadă.

În restaurant era cald, plăcut. Îl servi un chelner în vîrstă. Mîncă încet, tăind mărunt șnițelul în timp ce reflecta la faptul că Relia îl considera incapabil să se bucure cu adevărat de viață. „Nu-i chiar așa“, își spuse cu amărăciune. Terminase masa, achitase nota, dar nu-i venea să se ridice. Chelnerul îl cercetă cu un surîs binevoitor. A-i răspunde cu alt surîs echivala cu a recunoaște că n-are ce face ; a nu-i răspunde putea fi socotit o jignire după ce fusese atît de bine și de prompt servit. Zîmbi de aceea distrat, de parcă nu-și dădea seama că zîmbește. Era un zîmbet anonim, venit parcă dintr-un fel de țară a nimănui.

La trei intră în cinematograful acela unde rula filmul indian. Printre interpreți unul semăna uluitor cu tatăl său. Scund, cu o burtă mare, acoperindu-și calviția cu fire rare și cărunte, avea aceeași expresie alarmată. Pînă și ochelarii erau încadrați într-o montură metalică. Tatăl îl iubea pe Eugen cu o intensitate care sporise cu anii, mai ales după moartea soției ; de dragul său nu se mai recăsători.

Toată viața rămăsese un mărunt contabil care nu-și ierta că abandonase după un an Academia Comercială. Își agonisise de pe urma liceului (urmat grație unui „certificat de paupertate“) și din lecturi o brumă de cultură. Pentru că o rupea puțin pe franțuzește, pentru că fusese cel mai bun la latină, pentru că știa o mulțime de pilde și de parabole, se socotea un intelectual. Era convins că a trăi cere mare bătaie de cap : trebuie să fii foarte cumpănit, să te dovedești folositor, să ai haz, să-i convingi pe ceilalți că ești mai prost decît ei, să te ascunzi, să fii cu ochii-n patru, deși tot nu poți fi sigur de nimic și nu izbutești s-o iei înaintea vieții. Nici n-ai vreme să bagi bine de seamă cum și ce fel, și te-ai și trezit dat deoparte. Încercase în cîteva rînduri să iasă din rînd, încropind proiectele unor afaceri strălucite. Planurile lui aveau un punct comun : lipsa celui sortit să le finanțeze. Vorbea mereu

despre demnitate și despre datoria de a rămîne drept și neclintit, dar propozițiile acelea verticale erau rostite cu un glas care stătea parcă în genunchi. Asta se întîmpla chiar cînd îl îndemna energic : „Să te silești să nu plîngi, ci să urăști“. Existența se exprima pentru el în cifre : cutare avea un metru optzeci, cîntărea aproape o sută de kilograme, dispunea de un milion la bancă, cîștiga lunar cincizeci de mii, mînca patru feluri la prînz și putea să schimbe și trei cămăși pe zi. „*Concedo :* e cineva.“ Amintirea sărăciei în care crescuse îl urmărea, și-i povestea adesea lui Eugen dialogul etern cu maică-sa : „— Mamă, mi-e foame. — Ia o bucată de pîine. — Și cu ce s-o mănînc ? — Cu gura... *Inter nos* fie zis, o duceam al dracului de greu.“ Dealtfel, pînă și în cele mai grele clipe, cînd se părea că nu-i mai rămîne altceva decît să-și lase mîinile în jos, răpus de disperare — cum a fost atunci cînd l-au dat afară — făcea haz de necaz rîzînd pe socoteala tuturor și în primul rînd a lui, ca și cum s-ar fi desfătat de propriile nenorociri. „Au tras obloanele și ne-au aruncat în stradă. Crezi că-s supărat ? Deloc. Află de la mine că un contabil care a înregistrat falimentul are tot dreptul să-și considere misiunea îndeplinită. Totul e să nu-mi pierd capul. Mai sînt și alte firme care așteaptă să-l folosească.“ Mai tîrziu, cînd Eugen intră în teatru și tatăl lui auzi de dificultățile profesiunii, de problemele pe care le ridicau interpreții, îl întreba jumătate în serios, jumătate în glumă, ca pentru a face un calcul aproximativ al situației : „Spune-mi, cîți actori revin pe cap de regizor ?“ Nu suporta să-l vadă pe Eugen trist : „Te văd amărît și nu-mi place. Să fie amărîți nesimțiții. Ei își pot permite.“ Pe vremea cînd mai locuiau împreună ar fi vrut să-l țină pe Eugen tot timpul lîngă el : „Mai bine ai sta și tu acasă... După părerea mea, ți-ar folosi mai curînd decît... Dar dacă nu vrei... Oricum, să nu stai mult... Și dacă nu dormi acasă, să-mi dai telefon... Neapărat... Dar știi că plouă ? N-ai vrea să amîni pe mîine ? Aș putea să te învăț o grămadă de lucruri... Fii atent că pe urmă va trebui să vii la Belu să le auzi... Și-i drumul mai lung.“

Eugen privea imaginile filmului fără a izbuti să le lege între ele. Realiză doar că era vorba de-o melodramă, iar autorii peliculei se comportau aidoma salariaților unei întreprinderi de pompe funebre preocupați să escamoteze cadavrul și să organizeze durerea publică într-o ceremonie al cărei substrat profund era că toți sîntem muritori, dar,

din fericire, grație seriozității firmei lor, ne aflăm deocamdată în situația privilegiată de a deplînge moartea altora. Totuși rămase pînă la sfîrșit.

Cînd ieși, dădu de-o toamnă pe sfîrșite. Ultimele frunze zăceau pe caldarîm și vîntul te izbea în față. Se gîndi să intre într-unul din acele „baruri de zi" cu geamurile aburite de căldura și de fumul dinăuntru. Dar se vedea că-s înțesate de lume. Și pe urmă arătau murdar, trist. „Mai bine afară. Încă două ore n-o fi foc..." O luă încet spre casă privind pe îndelete vitrinele cu un ochi stupid care nu vedea de fapt nimic, suspendat de cîte-un obiect, apoi de altul, de parcă ar fi existat între ele o continuitate. Unul din geamurile în care se uită nu era luminat și suprafața lui îi reflecta fața. Încercă un sentiment de jenă. Regăsise expresia pe care o avea cînd era copil și practica rituri stranii, adunînd cifrele de pe tăblițele mașinilor (zece era o cifră cu noroc), sau ferindu-se de crăpăturile pavajului, malefice semne, ori ținîndu-și respirația pentru a descoperi cît putea rezista hrănindu-se numai din „aerul" său. Regăsise, exact răstimpul unei clipe, senzația aceea pe care o avusese într-o viață anterioară, o viață ce aparținea parcă altei ființe, acum dispărută, o ființă străină, dar pe care nimeni n-o cunoștea atît de bine ca el, și-și simți sîngele bătînd în tîmple precipitat de surpriza acelei întîlniri.

În timp ce urca cu liftul urmărind foarte atent pe tabela luminoasă cifrele indicînd etajul, de parcă s-ar fi putut înșela sau ca și cum privirea ar fi ajutat substanțial ascensiunea, își reveni. Corectă nodul cravatei, își trecu mîna prin păr. În mod ciudat simți chiar un sentiment de recunoștință față de Relia : în această situație umilitoare ea îi oferise totuși șansa de-a se purta demn.

Își zîmbiră, el îi luă mîna și i-o sărută curtenitor abia mai sus de încheietură. Încercă să înjghebe o conversație despre noile tendințe ale modei pariziene — rochiile lungi cîștigau tot mai multe aderente — apoi despre „arta pop" și rigoarea legilor ei, dar Relia îndreptă discuția spre problemele ei de la institut. Astfel, în seara aceea, Eugen află pentru întîia oară ce înseamnă de fapt proiectarea. Relia vorbea ca întotdeauna cu un amestec dezarmant de loialitate și candoare, de nepăsare și seninătate, dar tot ce știa Eugen despre Relia făcu loc unei necunoscute capabile să conceapă pînă la ultimul detaliu un „reductor de mare putere cu șase viteze". Iar

împrejurarea că Relia era șef de proiect cu doi ingineri, patru proiectanți și o trenă de desenatoare în subordine părea să-i confere soției sale o altă realitate. Poate de aceea o simți acum străină, departe, incertă ca o lume nouă. Îl atrăgea și-l neliniștea. Cînd mai tîrziu intrară în dormitor, el îi mărturisi că a lucrat foarte mult toată ziua și că pică de somn. Și avu o satisfacție simțind-o trează, în timp ce el se făcea că a adormit demult.

A doua zi la prînz îi spuse :

— Aș vrea să-l cunosc și eu pe individul ăla.

Relia nu se arătă mirată, însă replică :

— Nu prea iese în lume. E cam sălbatic.

Relia, ființa care simțea nevoia să se vadă în fiecare zi cu tot felul de oameni, îndrăgostită de-un asocial ? Confidența involuntară a Reliei i se păru lui Eugen foarte alarmantă, căci atunci cînd o femeie — își zicea el — iubește un bărbat atît de străin firii ei, înseamnă că-l aureolează cu toată imaginația de care e capabilă, iar împotriva închipuirii nu există recurs. Dar n-o lega oare nimic de acest Răzvan Ștefănescu ?

— Lucrați împreună ?

— Da, el face... la care se cuplează reductorul.

Eugen nu reținu denumirea tehnică a obiectului pe care-l proiecta Răzvan. Gîndurile lui rătăceau pe altundeva : deci fiecare din cei doi se zorește să cedeze celuilalt avantajele și să preia asupra lui dificultățile, căutînd împreună soluții geniale pentru probleme insolubile, aplecîndu-se dintr-o dată peste planuri și apropiindu-se „involuntar". Dacă așa stăteau lucrurile, ele erau mai puțin grave decît dacă ar fi fost vorba pur și simplu de-o pasiune pentru un bărbat solitar.

— Cînd terminați proiectul ăsta pe care-l lucrați împreună ?

Relia reflectă, apoi spuse cu nesiguranță :

— Nu știu. E un agregat... Poate peste doi-trei ani. Dacă nu și mai mult.

Un gînd stupid trecu prin mintea lui Eugen : soția lui ducea o dublă existență : una firească, pe care o împărțea cu el, și alta enigmatică, unde-și avea relațiile și misiunile ei de care nu-i putea vorbi. Altă dată ar fi surîs poate la acest gînd, dar acum se lăsă cuprins de ciudă. La urma urmei, de ce nu se căsătorise, ca orice om de teatru, cu o actriță pe care s-o poată înțelege ? De ce-a

trebuit să se îndrăgostească tocmai de femeia asta, care la treizeci și patru de ani conducea un colectiv și era cineva în meseria ei, unde el n-avea nici un fel de acces, necum ascendență? Relia credea că există ceva care mai poate fi salvat. Eugen nu-și făcea însă iluzii. Totuși nu rupse raporturile de „bună vecinătate" pe care ea i le propusese. O mîngîie pătimaș și în același timp distant și distrat, ca și cum ar fi fost o femeie oarecare aflată întîmplător lîngă el pentru o noapte, iar legătura dintre ei s-ar fi mărginit la un pact carnal între două libertăți afective.

A doua zi dimineața avu într-adevăr o idee remarcabilă. Se și miră că nu-i venise mai devreme, apoi își dădu seama că motivul era limpede: ideea privea lumea aceea străină pentru el și dubioasă.

Dăduse cîndva o mînă de ajutor la rescrierea unei piese; în noua ei versiune, o scenă din provincie o jucase. Iar fratele acestui scriitor, care-i era îndatorat și spera să-i devină și mai îndatorat, căci continua să scrie teatru, deținea o funcție importantă la Ministerul mașinilor grele. Nu se putea ca Răzvan Ștefănescu să fie mutat la alt institut? Transferul ăsta nu l-ar fi lovit pe Răzvan Ștefănescu în pîine, iar lui...

Eugen îl căută la telefon, îl întrebă la ce lucrează și se declară gata să-i citească drama. Cel solicitat sosi la teatru cu șase manuscrise: „Ca să aveți de unde alege". Pe măsură ce le citea, regizorul își punea problema dacă nu era mai înțelept să-l lase pe Răzvan Ștefănescu acolo unde se afla. A patra piesă era însă mai puțin proastă și, de aceea, la prînz, i-a spus Reliei cu o subită însuflețire în glas:

— Ce mai face Răzvan Ștefănescu?

Relia l-a privit puțin îngrijorată și a mormăit ceva în doi peri. Eugen n-a dat importanță reținerii ei și s-a interesat de cîți ani e la institut, ce specialitate are, unde a mai lucrat și tot felul de alte amănunte, ca și cum Relia ar fi fost fiica lui, iar inginerul Ștefănescu un pretendent. Ea i-a răspuns cu circumspecție, din ce în ce mai speriată, iar cînd Eugen și-a terminat interogatoriul, s-a lăsat o tăcere grea, la capătul căreia Relia a surîs crispat:

— Să știi că nu-i cel mai prudent lucru să-ți închipui orice

Eugen a tradus aceste cuvinte echivoce aşa cum îi convenea şi a luat-o în braţe o clipă, cei doi despărţindu-se imediat cu un sentiment de vinovăţie. Apoi, Eugen a întrebat-o :

— Ce faci după masă ?

— Sînt la bridge, la Nina. Dacă vrei, poţi trece pe la nouă să mă iei.

Eugen înţelese că ultima propoziţie fusese rostită numai spre a-l asigura că se duce într-adevăr la Nina. Ar fi dorit să fie cu Relia, dar n-avea ce căuta acolo. Nu numai pentru că nu juca bridge. După ce Relia plecă de-acasă, Eugen începu să se gîndească la ea. Încerca să înțeleagă ce se petrecuse cu această ființă care schimbase brusc adevărurile integre pentru cele contradictorii și nu foarte curate. N-o considerase niciodată o inteligență, dar mintea ei vioaie și amuzantă se conducea după bunul simţ. Cel puţin pînă de curînd.

Ceea ce-l atrăsese la ea din primul moment era garanţia unei lealităţi. Într-un rînd, la începuturile dragostei lor, pe cînd ea stătea cu mîinile împreunate în jurul genunchilor și pantalonii negri strînși pe pulpe le subliniau suplețea, iar bluza roșie deschisă la gît lăsa vederii o piele albă, catifelată, și el abia se reținea să n-o înlănțuie cu amîndouă braţele, s-o lipească de el, s-o ridice de la pămînt și s-o privească sub lumina lustrului o dată și încă o dată, ea îi declarase cu stîngăcie puţin solemnă : „În femeia pe care o iubești, sau nu te încrezi deloc, sau te încrezi pînă-n pînzele albe, iar în privința asta trebuie să te hotărăști de la început". Fusese atunci cît pe-aci să răspundă că nu cere să i se făgăduiască nimic : dacă e ca totul să se ducă vreodată de rîpă, tot se va duce ; nimeni nu ne apără de această primejdie ; cine caută să se apere pierde totul ; trebuie să fii întocmai actorului înfruntînd publicul, să nu faci decît asta și mai ales să nu te gîndești la eșec. Dar în loc să-i împărtășească toate cîte-i treceau prin cap, o ceruse în căsătorie.

După care, femeia asta din a cărei muncă rezultau valori concrete, ce-și aveau o măsură precisă, cum precisă era și balanța cu care judeca lucrurile, îl captase. Să se fi dereglat în apropierea lui această cumpănă ? Să fi pierdut Relia din vina lui suportul echilibrului ?

Alungă ipoteza, iritat că măcar o fracțiune de secundă fusese gata să preia culpa.

Pe la opt se îmbrăcă elegant și plecă în oraș fără a ști prea bine unde se duce. Știa un singur lucru, că viața îi jucase o festă. În cele mai multe cazuri, femeile se îndrăgostesc de vedetele teatrului (chiar de regizori), ispitite de-o aureolă meritată sau nu, iar soții au de luptat cu un rival care e dincolo de bătaia mîniei lor. Lui i se întîmplase pe dos. Pentru ca echilibrul lumii, probabil, să fie restabilit.

Pînă la urmă intră la „Podgoria". Găsi cu greu o masă. Ceru un campari, trase o înghițitură, simți cum băutura alunecă pe limbă și pe gîtlej ca un buchet de flori dulci-amărui și abia atunci își aduse aminte că tot un campari băuse și cînd se întîlnise prima oară cu Relia.

În ziua aceea uitase să mai deschidă ziarele și să-și caute numele în vreo cronică sau notiță, în acele cronici sau notițe care-i ținuseră mult timp locul bucuriilor, al tuturor bucuriilor pe care ți le pot da ceilalți oameni, al spectacolelor ce-i ieșiseră prost sau mediocru, al promisiunilor încă neîmplinite și de care-și amintea îndată ce se vedea pomenit într-un fel sau altul. Pîndise febril ora întîlnirii trăgînd de timp. Mai întîi vizitase o expoziție. Pe urmă întîrziase în fața fotografiilor rotitoare de la „Air-France". Ultima jumătate de oră și-o petrecuse circulînd printre garniturile de mobilă expuse într-un magazin din Piața Amzei.

Eugen își spuse că cel mai bine ar fi s-o rupă cît mai iute cu Relia. Își închipuise, ca un dobitoc ce era, că această căsătorie îi va aduce liniștea măcar pe unul din fronturi, îngăduindu-i să-și concentreze toate forțele pe celelalte. Dar căsnicia — trebuia să-și fi dat seama de la început, doar o știa — nu-i decît un succedaneu al păcii și încă al unei păci incerte. Sub aparența calmului, lucrurile merg înainte. Ai senzația că totul e în cea mai perfectă regulă, ești gata să acorzi femeii chiar „clauza națiunii celei mai favorizate", adică să nu mai treci printr-o vamă bănuitoare, prohibitivă, gîndurile și sentimentele ei, să i le protejezi crezînd în ele. De fapt, prin căsătorie, cercul se închide și mai strîns, iar frontierele pe care le ai de apărat devin și mai primejduite. Bineînțeles, ceea ce trebuia să se întîmple s-a întîmplat.

Ce-i de mirare atunci ?

N-avea nici un rost să prelungească. Fără îndoială se dovedise imprudent îndrăgostindu-se fără rezerve. Devenise vulnerabil. Mîine-poimîine se va constata că suferă. Carnasierii teatrului se vor repezi, atrași de sîngele lui. Ce va face atunci ? Hotărît, trebuia să tragă linia înainte ca totul să se destrame. Nu era însă o lașitate să cedeze fără luptă ? Nu, o lașitate ar fi fost dacă n-ar fi ținut seama de realitate. Iar realitatea era că Relia, ca toate ființele, nu putea să rămînă una și aceeași, că cea pe care o iubise pierise, că apăruse altă Relia, care și ea va dispărea. Din păcate, era prea tîrziu pentru a se întoarce. Nu-i rămînea decît această formă de tristețe derizorie, la îndemîna oricui, care-i suferința din dragoste. Nu i se potrivea. N-avea voie să i se potrivească. Și pe urmă știa că nu se poate conta pe disperare mai mult decît pe nădejde. Surîse.

Zîmbetul nu se potrivea însă cu fața lui descumpănită, pleoștită, și Petre Simionescu, care se ivise în dreptul mesei lui, observă îndată. Îl întrebă cu privirea : „Ce-i cu tine ?" Eugen răspunse tot din ochi : „Ce să fie ? Totul e foarte bine." Noroc că Simionescu nu stăruise. Fără să scoată o vorbă, se depărtase ridicînd imperceptibil din umeri.

Eugen făcu un efort de atenție. Privi în jur prin penumbra pîcloasă. Se liniști. Nici un cunoscut. Undeva, în spatele lui, doi bărbați discutau :

— Am sosit acu' două ore, zicea unul din ei cu vocea sigură și marțială. Și-o să rămîn de-acu' înainte la București. Nu mai plec.

— Cum ? Ai fost mutat înapoi la Centrală ? îl întrebă celălalt cu un glas hîrîit.

— Pe mine nu mă mută nimeni !

— În schimb te transferă, rîse cel cu vocea alterată.

— Nu. Eu hotărăsc pentru mine.

— Și cît ai aici ?

— Cît merită un sacrificiu. La tariful oficial.

— Un sacrificiu ? (Vocea răpănoasă trăda nedumerire.) Cînd te-ai jertfit tu ?

— Cum, cînd ? Eram ștab la Centrală și am preluat conducerea unui șantier.

— Ai preluat ? Zi mai bine că te-au mazilit.

— Mă dezamăgeşti, ripostă autoritarul. Uite, de-aia n-ai să-ţi faci drum în viaţă. Cînd am plecat eu din Bucureşti ?

— Prin şaizeci şi doi.

— Şi din venitul pe cîţi ani se calculează pensia ?

Rîse îngăduitor şi adăugă :

— Nu spun că nu cîştigam bine la Centrală. Dar la Ialomiţa aveam spor de şantier, şi prime de materiale economisite, şi îndemnizaţie, şi...

Eugen nu întoarse capul să-i vadă. Chemă chelnerul. Plăti. Se îndreptă spre casă. Aerul rece de-afară îl învioră. Cînd pătrunse în apartament, era stăpîn pe sine. Cum trecuse de miezul nopţii şi-l prinsese foamea, intră încet în bucătărie. Găsi în frigider friptură şi un borcan de iaurt cu poleiala nedesfăcută. Mîncă friptura cu mîna, se spălă pe degete la chiuvetă, apoi intră în dormitor, păşind în vîrful picioarelor.

Relia însă nu dormea.

— Unde-ai fost ? îl întrebă.

— La un prieten.

— Asta-i ceva nou. În ultima vreme eşti plin de surprize... Nu minţi ?

— Pe tine nu te mint.

— Nici de data asta ?

— Nu.

— Îmi pare foarte bine că-i aşa.

— De ce ?

— Fiindcă vreau să ai încredere în mine. O merit. Eu ţi-am spus tot adevărul.

Eugen o privi fără emoţie şi-o sărută cast pe frunte. În dimineaţa următoare află că direcţia hotărîse ca rolul Valeriei să fie jucat de Doina Ursu.

Tatiana Sandovici — care se aşteptase ca ea să fie distribuită — rămase uluită în faţa avizierului. Stătea ţeapănă ca un poloboc, cu mîinile atîrnîndu-i flasc.

— De ce nu protestezi ? îi sugeră un coleg.

— E inutil, şopti ea.

— Asta-i şi părerea mea. Ar trebui totuşi să-ncerci.

— Nu. N-am refuzat niciodată un rol, ca să nu refuz un succes, şi n-am cerut un rol, ca să nu cer o cădere.

Şi se îndepărtă legănîndu-se demn pe picioarele care abia o mai ţineau.

CAPITOLUL VI

— DE FIECARE DATĂ CÎND VĂD un film cu oameni care au trăit acu' două-trei mii de ani, stau și mă uit atent doar-doar oi pricepe cum făceau ăia să creadă în zei. După un timp mă las păgubaș, dar data următoare încerc din nou. Știți, dom' Eugen, că mi-ar place și mie ?

Prima parte a ideii expusă de nea Jean frizerul era limpede, însă concluzia îl lăsa cam nedumerit pe regizor.

— Ce ți-ar place ?

— Să cred și eu cum credeau ei. Ar fi grozav dacă aș putea să tai o găină sau două și p-ormă să fiu sigur că-mi merge treaba uns. Contează foarte mult cînd te poți bizui pe Jupiter și pe Junona !

Lui Eugen punctul de vedere al lui nea Jean i se părea judicios. Dar nu vedea ce i-ar fi putut răspunde, căci n-avea rost să-l felicite pentru nostalgia unei credințe căreia spiritul său laic i se împotrivea cu atîta înțelepciune. Și apoi era speriat de ideea că nea Jean — căruia îi dădeau ghes spre conversație conștiința profesională, înclinația spre cugetare și nevoia sinceră de a dovedi distinsei clientele largul său orizont — se va întinde la o discuție. Or, numai de asta nu-i ardea. Așa că rosti în chip de concluzie și pe un ton admirativ :

— Da știi, nea Jeane, că ești un om cult ? !

— E tot ce sînt, oftă măgulit frizerul.

Și tăcu, înțelegînd că regizorul nu era în cea mai bună dispoziție.

În timp ce frizerul își vedea de treabă în liniște, Eugen își spunea : „Ar trebui să las deoparte furia, ambiția. Ar trebui să dau dracului demnitatea. Ar trebui să mă sfătuiesc cu cineva din teatru. Dar cu cine ? Cu Dan ? E un băiat de ispravă, dar nu mi se pare deloc cel mai nimerit. Și nici n-are cum să-mi vină în ajutor. Abia a terminat Institutul, iar spectacolele pe care le regizează... Cu toate astea, ar fi bine să stau de vorbă cu cineva. Dan e prea tînăr. Cred că la vîrsta lui habar n-ai ce să faci într-o situație ca asta. De unde să știe el cum să te descurci cu o piesă de care ți-e silă și cu un spectacol pentru care n-ai interpretă ? Și, totuși, ar trebui să mă consult cu cineva... Poate cu Petre Simionescu. El, da, el ar putea... E un om care a cunoscut multe și a trecut prin multe."

Cînd l-a văzut prima oară, nu i-a plăcut. Nu i-a plăcut defel. I s-a părut că-i o minte îngustă care s-a deprins cu orice, nu-i mai pasă de nimic, e incapabilă să fie altfel decît indiferentă. Şi, în adevăr, aşa arăta în clipa cînd ridicase plictisit mîna dreaptă şi o opunea — larg deschisă şi cu degetele răsfirate — rugăminţilor unui bibliotecar. Uitîndu-se la el, cum nu face nici un efort să se arate înţelegător sau binevoitor, şi-a zis că omul ăsta va judeca mereu cu aceeaşi impasibilitate şi obişnuinţă. Iar privirea cu care-l fixa, o privire stinsă, tocită, neutră, a crezut că-i încă un semn de amorţire. Şi mai tîrziu, din nou s-a înşelat asupra lui. Şi-a spus că socoteşte totul pierdut sau inutil fiindcă nu se simte în largul său printre cei din teatru. Şi, cum s-ar fi putut simţi în largul său, cînd meseria lui e alta decît să scrie piese, ori să pună în scenă spectacole, ori să le joace, ori să scrie cronici dramatice, dar nici spectator obişnuit nu-i şi nici administrator, iar fiecare din categoriile astea îl consideră în afara lor, deşi munca lui e să ia în seamă punctul de vedere al fiecăreia din ele şi să le sprijine. De fapt, felul lui de a se purta, tăind din rădăcină tentativele de cordialitate lesnicioasă, de efuziune, de sentimentalism, şi ţinînd la o distanţă severă tot ce nu e absolut necesar, oboseala lui, stînd ca un obstacol între ceea ce duce cu sine şi ceilalţi, face parte din el, e el însuşi de foarte mulţi ani. Dar toate astea avea să le înţeleagă abia cînd el şi-a povestit viaţa la cheful ăla, de după premieră.

„Şi acum stau şi mă întreb ce l-a împins s-o facă aşa, dintr-o dată. Mai cu seamă că nimeni nu a izbutit vreodată să-i smulgă vreo confidenţă, iar eu m-am ferit să-l întreb cel mai mic lucru din ceea ce nu vroia să spună."

Poate că l-a prins dorinţa de a se mărturisi pentru că atunci cînd noaptea ţi se pare prea lungă şi ai senzaţia că nu rămîne nimic din ea, a te destăinui e un fel de a o data, de a o înscrie în calendar. Poate l-a iritat ceaţa care se lăsase pe minţile multora dintre ei în orele goale, confuze, dinainte de crăpatul zorilor, felul cum unii se agăţau de cîte o glumă, o replică, o vorbă, repetîndu-le la nesfîrşit şi răsucindu-le pe o parte şi pe alta căci nu ştiau ce să facă după ce rîseseră, dar nici nu se îndurau să se despartă de ele şi chemau cu disperare în ajutor alte cuvinte, care nu veneau. Oricum, i-a vorbit cu un soi de înverşunare, ca şi cum era furios pe el însuşi şi în acelaşi timp dornic să-i arate că-i deplin stăpîn pe gîndurile lui,

despărțind cu grijă esențialul de accesoriu și fără să bîjbîie nici un moment. Doar din cînd în cînd se oprea și rămînea imobil, ca și cum ar fi vrut să restabilească depărtarea de întîmplări fixîndu-se la aceeași distanță față de trecut, pe care o arăta și față de prezent. Dacă n-ar fi fost umbra de ironie și două-trei formule alese cu dinadinsul pentru retorismul lor, ai fi crezut că prezintă un raport înscriind cronologic, rece și indiferent, o existență cu care n-avea prea multe de împărțit.

Se născuse la Bîrlad, fiu al căpitanului de cavalerie Ioan Simionescu și al Mariei, absolventă a gimnaziului. În o mie nouă sute șaisprezece avea trei ani și primele lui amintiri au fost legate de neliniștile unei mame, care, în fiecare clipă, putea deveni văduvă, iar copilul ei orfan. Îi plăcea să se joace cu soldați de plumb pe covor, în salon, unde soțiile, sau surorile, sau fiicele celor plecați pe front împleteau ciorapi și pulovere. În preajma terminării războiului, află că devenise în același timp orfan și fiu al unui erou. Ce-i drept, al unui erou omologat. Fiindcă există două feluri de eroi. Cei care — indiferent de felul cum s-au comportat în fața inamicului — primesc titlul numai fiindcă au avut norocul să-i nimerească un glonț. Și cei ale căror isprăvi de vitejie sînt deplin cunoscute și verificate. Despre Ioan Simionescu se știa precis ce acte de bravură făptuise pentru a pieri așa cum a pierit.

După ce-și termină liceul, Petre Simionescu se înscrise la școala de ofițeri de cavalerie, din care ieși trei ani mai tîrziu, cu talia trasă prin inel (așa o are și acum), cizme lucioase și o nelimitată disponibilitate să se bată și să „cucerească femeia". În acei ani — treizeci și patru, treizeci și nouă — cînd lumea înspăimîntată de ascensiunea lui Hitler vedea cu groază apropiindu-se războiul, el îl dorea. Mînat de-un spirit logic, care, din fericire, e departe astăzi de a fi la fel de rigid, susținea că singurul rost al unui ofițer e să lupte, că în perioadele de pace militarul e un non-sens, întrucît în clipa în care a ales cariera armelor a optat pentru război. Dictonul *si vis pace, para bellum* el îl interpreta ca un principiu tactic, nu de existență. Așa că aștepta cu nerăbdare ordinul de a-i ataca pe cavalerii teutoni, care prin ereditate îi erau dușmani. Pînă la ora H se exersa să șarjeze cu escadronul și să piară

din goana calului, fără a da atenție politicii. Într-o discuție la popotă își precizase odată pentru totdeauna punctul de vedere :

— Politica e o bătălie trucată. Ăi mari se înfruntă prin interpuși care se cred liberi. De fapt, ăștia liberii le fac treaba. Şi culmea e că-s grozav de mîndri... Cel puțin, noi ştim că ascultăm de-un ordin...

Amestec de inteligență și opacitate, Petre Simionescu refuzase cu îndîrjire să creadă că în viitorul război îi va avea alături tocmai pe cei împotriva cărora ținea atîta să lupte.

Scrisoarea pe care a trimis-o maică-si în seara din ajunul plecării pe front a semnat-o „Piero păcălitul". Într-un elan francofil, justificat în 1918, tînăra văduvă îl rebotezase pentru uzul domestic Pierrot, iar el, cu un soi de umor proaspăt descoperit, și l-a ortografiat, începînd de la acea misivă, fonetic.

Alții sînt de mult formați la douăzeci și nouă de ani. El, Petre Simionescu, abia la această vîrstă se cristaliză. Numai atunci înțelese că intrase în armată pentru a găsi o familie, că alesese o gîndire fără stare civilă dintr-o neîncredere în puterea ideilor asupra lucrurilor, că visa să se înfrunte direct și spectaculos cu vrăjmașii, din teama ca puțina lui personalitate să nu cadă răpusă într-un conflict lung, lent și obscur cît o viață.

Apoi a avut ocazia să vadă și cu ce semăna războiul. Căci la numai o oră după ce intrase în linia întîi, explozia unui obuz de 420 îl azvîrli la pămînt, rănindu-l la șold. Cînd își reveni, se afla pe un pat de campanie, într-un spital de front. Jur împrejurul lui zăceau patru ostași pe care-i carbonizase un aruncător de flăcări. Mureau fără gemete, tăcut, resemnat. Mureau la nivelul celulelor, în timp ce respirația lor devenea tot mai laborioasă, inima se dilata, ficatul își depășea de două ori mărimea obișnuită, plămînii se umpleau treptat de lichid, iar sîngele le țîșnea din gură. Nereușind să adoarmă, lăsă gîndurile în voia lor, presimțind furios că în loc ca destinul său să fie moartea violentă, va avea de dus o luptă cu timpul și că nu va scăpa de ceea ce fugise.

Își întări această convingere cînd nu mult după aceea un glonte rată o altă întîlnire cu el, obligîndu-l să afle tot ce se putea afla despre război, și ceva despre om.

Plecat căpitan și întors maior, a ieșit din armată în 1945 printr-o lege care scotea din cadrele active pe cei vinovați de acte de cruzime ori de incompetență și al cărei ultim articol permitea celor ce-o voiau să iasă la cerere. Piero a făcut ce-a făcut și s-a trecut în rezervă, obținînd o pensie pe doi ani. În privința asta spunea cu un fel de satisfacție : „Am ieșit din armată la rînd cu bestiile, cu fricoșii, cu incapabilii, așa că alegeți voi în ce categorie intru". Spre deosebire de alți ofițeri, care, siliți să-și înjghebe o carieră nouă, s-au îndreptat în acea epocă spre politehnică sau alte facultăți de viitor, el a urmat literele, amăgit poate de virtuțile literare ale scrisorilor redactate pe front și pe care nu le expediase. (Funcționa o cenzură care interzicea știrile ce-ar fi putut știrbi moralul părții sedentare.)

A terminat studiile fără ca ele să-i fi dăruit harul pe care nu-l avea. Că-i lipsit de talent a înțeles după ce-a recitit cele așternute pe hîrtie și intitulate *Un amor propriu postum*. Ideea, deloc originală, a acelor povestiri de război era că simple nu sînt decît soluțiile radicale, întrucît lichidează brutal alternativele; dar definitoriu pentru natura umană nu-i să simplifice problemele. Și nici foarte nobil.

Cum trebuia să trăiască, cum pricepuse că n-are chemare literară și cum nici vocația speranței n-avea, a abandonat gîndul de-a deveni scriitor.

Întîlnind într-o zi un fost ostaș în subordine și despre care nu știuse prea limpede că nutrește păreri cărora pe-atunci li se răspundea cu douăsprezece focuri de armă, dar cu care schimbase adesea priviri de oroare și revoltă, acesta-i oferi un post de redactor la Editura de Stat. De aici s-a transferat ca secretar literar al teatrului ce a primit mai tîrziu numele de „Camil Petrescu".

La editură și la teatru a continuat să scrie povestiri din anii aceia, orfanul constituindu-se fiul memoriei, povestiri pe care nu avea să le publice vreodată, mulțumindu-se să citească piesele altora. Le studia conștiincios, apoi le propunea pentru repertoriu, explicînd autorului ce-ar mai trebui să facă pentru a deveni jucabile. Alteori le respingea calm, dar drastic, și cînd avea ghinionul ca scriitorul să revină cu o a doua versiune și apoi cu o a treia, rostea la fel de liniștit : „E dreptul dumitale să scrii, dar nu să profiți că alții au obligația să citească". După cîte

a trăit, nu mai avea nici un scrupul să descurajeze definitiv o falsă nădejde, mai ales una literară.

Pe el intrigile din teatru nu reușeau să-l antreneze — de atîta timp nu mai aștepta nimic de la viitor — nimeni nu avea ce-i făgădui, nici cu ce să-l înspăimînte, iar aventurile galante sub forma tîrguielii îi repugnau. Stăruia în credința lui din tinerețe că a obține favoarea unei femei ar fi o acțiune de cucerire. (Afară de asta, două alte trăsături îi mai rămaseră din școala militară : prima era credința că, dacă un ofițer nu poate rezolva conflictele cu spada, să nu recurgă la insinuare ori calomnie, și a doua era convingerea că o ținută fizică e indispensabilă și de aceea se ține drept ca o lumînare și-și trage mereu umerii spre spate.) Natural, știa tot ce se punea la cale în teatru, mai cu seamă că oamenii prinseseră gust să se destăinuiască acestui defunct de la care nimic nu pleca mai departe și care prezenta, ca orice decedat, avantajul de-a nu judeca și de-a nu condamna. Poate peste trei-patru ani, cînd va ieși la pensie, va încheia teancul enorm al istorisirilor de război și se va apuca să scrie atunci abia mai puțin dramaticele amintiri din teatru.

— Dom' Eugen, vă rog nu mișcați. Încă puțin și-s gata.

Apoi, cînd nea Jean a socotit că-și desăvîrșise opera, i-a privit euforic capul, răsucindu-l ușor spre dreapta și spre stînga, ca și cum ar fi contemplat o sculptură excepțională, mirat el însuși de minunea care ieșise din mîinile lui. Frizerul se înroșise de fericire și-și mișca urechile încet înainte și înapoi. Numai unchiul lui Eugen mai reușea această performanță ; îl încîntase prin felul cum știa să-și folosească urechile pe vremea cînd îl juca pe genunchi, iar mai tîrziu — pe la nouă ani — cînd Eugen încercase și el, firește fără a reuși, nenea Adrian rîsese cu superioritate de eșecul nepotului, dîndu-i acestuia impresia că simplul muritor avea de-a face cu un supraom. În vanitatea lui infantilă — destul de deosebită de cea dobîndită ulterior — Eugen ajunsese să-l deteste. Iată însă că viața îl răzbunase. Întîlnise altă personalitate care nu numai că nu se muncea să realizeze marele deziderat, dar o făcea dintr-o desfătare estetică. O desfătare de care oricum el nu era străin.

De la Lido, Eugen se duse la teatru. Aici află, chiar din gura lui Piero, în ce împrejurări obținuse Doina Ursu rolul Valeriei.

Constatînd că stăruințele ei pe lîngă regizor — o instigase, ca și pe alte actrițe, Maria Pandele — erau zadarnice, intrase intempestiv în biroul secretarului literar. Fără să-și scoată mantoul și uitînd că bărbatul din fața ei văzuse și trăise multe, începu să-i explice că „Valeria e rolul vieții ei", dar abia murmurînd cuvintele, astfel încît Petre Simionescu să realizeze că această aspirație vine de departe, din neclintirea și voia implacabilă a naturii, că viața a putut s-o rupă întîmplător de la această chemare ducînd-o în învălmășeala altora, însă, cum era de presupus, a sfîrșit prin a o readuce înapoi, căci ea, Doina Ursu, poartă pe umerii ei un destin neadmițînd opuneri și rezistențe.

Eugen nu știa ce va fi resimțit Sfînta Genoveva cînd a ieșit singură în fața lui Atila, dar pesemne conștiința că e investită tocmai cu misiunea să-l înfrunte i-a dat curaj; Doina Ursu dăduse dovadă de-un curaj măcar egal pentru a-i juca această comedie lui Petre Simionescu.

— Oricum, continuă Piero, am tăcut mîlc și am ascultat-o ca și cum m-aș fi așteptat la această inițiativă. Dar i-am replicat: „Cînd cineva vrea să meargă la moarte după glorie, e dreptul lui; numai că să știi că nici glorie n-o să ai, nici de murit n-ai să mori".

Eugen surîse. Se gîndea că orice femeie cu puțin simț al realității ar fi renunțat după un astfel de avertisment, dar în cazul ăsta n-ar fi devenit nici sfîntă, nici Patroană a Parisului. Era un surîs trist, dezgustat. Și ascultă cum se petrecuseră mai departe lucrurile.

— Pe urmă m-a întrebat Velea ce cred despre Doina în rolul Valeriei și dacă-mi iau răspunderea. I-am zis doar atît: „Dacă e nevoie, îmi iau răspunderea". Asta l-a liniștit, firește nu artistic, dar sub raportul consecințelor de alt ordin. Mai ales că nu dorea altceva. Și pe urmă știe că Doina Ursu are succes de public, în special la publicul masculin.

— Mai bine o lăsai încurcată! ripostă Eugen după o tăcere. Nu pricep ce te-a apucat să girezi monstruozitatea asta?

Fantoma celui ce n-a fost niciodată îl privi obosit:

— Cu orice actriță din teatru piesa tot porcăită era! E nevoie să ți-o spun eu?

— Și cum dracu am să mă descurc?!

— Nu te înfuria.

— Dacă mai spui o dată asta să știi că înnebunesc!
— Nu te înfuria, repetă liniștit Piero.
— Bine, nu mă înfurii, dar ce fac?
— Nu știu. Sînt de acord că nu-i de glumit cu Doina Ursu în spectacolul ăsta. Ai însă altceva de ales? Trebuie să încerci imposibilul. Schimbă complet întreaga interpretare a dramei. Inventă una în care Doina să-și afle un rost. Tu vezi altă soluție?

CAPITOLUL VII

EUGEN AR FI ÎNCERÇAT SĂ-ȘI remanieze viziunea, adaptînd-o noii artiste, deși se îndoia de sorții unei astfel de tentative — piesa nu se putea ține pe picioare decît în interpretarea dintîi — dar tocmai aflase că Marco ar fi spus despre el: „Se invidiază singur și nu-și iartă succesele de altădată. Probabil că din teamă.“ Mult mai tîrziu a descoperit că fraza imaginată de cineva al cărui nume n-a reușit să-l afle îi fusese anume atribuită lui Marco într-un efort de a preciza și desăvîrși relațiile dintre regizor și dramaturg.

Cel ce își închipuise aceste cuvinte nu era un prostănac. El înțelesese că Eugen, care oricum nu era foarte mulțumit de ceea ce realizase pînă atunci în teatru, devenise tot mai alarmat cu privire la viitor, că fiecare reușită purta pentru el întrebările: „Oare e, în adevăr, o reușită? Și dacă e, cum oare o s-o mai pot atinge vreodată?“, că trecuse timpul cînd orice împlinire i se părea o treaptă sigură spre altele.

A fost cît pe-aci să n-o accepte pe Doina în rol, toți se așteptau s-o facă, luîndu-și răgazul de a găsi o soluție mai convenabilă, dar tocmai atunci Eugen a aflat de la Relia că Răzvan Ștefănescu e blond cu niște „ochi ca de miere“. Faptul că nu mai văzuse „ferestre ale sufletului“ de-o culoare apicolă nu-l împiedica să aibă mereu în minte privirea lui Răzvan Ștefănescu reflectată în ochii Reliei. Și cum nu se putea desprinde de obsesia lui, iar repetițiile la *Domnișoara Julie* urmau să înceapă abia peste două-trei luni, a trebuit să-și găsească ceva cu care să-și umple timpul. Și a cedat.

Substraturile neprevăzutei lui abdicări erau însă mai numeroase, iar pe cel mai profund avea el însuși să-l des-

lușească abia mai tîrziu, întrucît o vreme el fusese în același timp ascuns și întreținut de iritarea pe care i-o pricinuia lui Eugen contactul cu Marco.

Formal, incidentul provocat de schimbarea interpretei nu impietase bunele raporturi dintre regizor și dramaturg. Dramaturgul n-avea nici un interes să declanșeze o ceartă exact cu acela de care depindea viitorul spectacolului său și punea pe seama unei irascibilități trecătoare înstrăinarea lui Eugen. Regizorul, care-l trecuse pe Marco în rîndurile relațiilor tăinuind sub un echivoc suportabil incompatibilitatea, nu vedea de ce l-ar cinsti cu un act de sinceritate tocmai pe cel care-l dezamăgise atît de crunt și nici nu socotea că el unul ar putea trage vreo satisfacție din a-și recunoaște propria eroare (cînd acceptase includerea piesei *Celălalt versant)* strigîndu-i-o lui Marco în față. Și pe urmă la ce bun o discuție care ar fi silit dramaturgul să ia cunoștință de-o mediocritate dincolo de hotarele căreia, cel puțin deocamdată, n-avea cum sări.

Așa că se întîlneau cel puțin o dată pe săptămînă ba la unii, ba la ceilalți, numai că de unde pînă atunci se vedeau mai des în patru, acum fiecare pereche figura pe lista de protocol a celeilalte fiind chemată împreună cu alți invitați. Marco și Eugen își zîmbeau și-și strîngeau mîna cu putere, dar abia schimbau cîteva vorbe între ei, iar cînd unul emitea o părere, celălalt tăcea.

Relia observase desigur animozitatea lui Eugen față de Marco — deși el nu i-o împărtășise niciodată lămurit, și asta dintr-un fel de teamă să nu apară în ochii ei ușor de tras pe sfoară, vulnerabil. Viri, care considera punctul de vedere al lui Marco pe de-a-ntregul just și căuta să și-o ia de aliată, o informase însă complet. În cîteva rînduri soțiile încercară într-un mod discret să-i împace. Dar Eugen găsise mijloacele să refuze tot atît de discret concilierea. Gîndea că după atîta vreme Marco ar fi trebuit dintr-o elementară probitate să înțeleagă măcar dificultățile profesionale pe care i le ridicase și să descopere o cale ca să repare boacăna. În secret, nemărturisindu-și nici sieși, blestema zilele cînd crezuse că și-a aflat un prieten care să fie altceva decît o relație.

Cu cîtăva vreme în urmă i se păruse că a intrat într-o altă zodie, mai calmă. După nenumăratele legături, cadențate de capriciu, de dorință aprinsă, dar scurtă, de nepăsare boantă, toate culese prin teatre, se întîlnise, în sfîr-

șit, cu o femeie cu care sperase să se înțeleagă altfel, o femeie al cărei glas era o capodoperă a clarității, a transparenței, imaginea însăși a unui suflet deschis și franc. De aceea se și căsătorise, călcînd peste o hotărîre echivalînd aproape cu un jurămînt. După mai puțin de un an întîlnise un bărbat pe care nădăjduise să se poată sprijini și alături de care simțise cît e de reconfortant să nu fi tot timpul cu ochii-n patru, să poți spune oricînd ce gîndești și să te bizui în lupta pe care, cu sau fără voia lui, era constrîns s-o poarte pentru a obține o piesă, pentru a impune o distribuție, a cîștiga o cronică și a atrage publicul.

Acum Marco devenise mai rău decît un străin, iar ca să-și păstreze soția, se preta la o piesă umilitoare și ridicolă, o piesă din care nu avea cum fugi, căci altă soluție decît să rămînă nu deslușise.

În primul moment cînd aflase de Răzvan Ștefănescu, Eugen fusese tentat să provoace o explicație cu Marco, dar înainte de-a găsi puterea să facă pasul, relațiile se osificară în noua lor formă, cu atît mai solidă cu cît era aceea spre care îi împingeau din motive deosebite, dar cu rezultate identice, vechi deprinderi. Acum simțea că orice efort e inutil. Greșeala o săvîrșise inițial. Își amintea perfect momentul acela. Atunci, undeva, în adîncurile sale, născută dintr-o dorință îndelung reprimată, din încordare, dintr-o oboseală inconștientă, din saturația atîtor jumătăți de simțăminte și jumătăți de adevăruri constituind țesătura raporturilor lui cu ceilalți, din nesiguranța și frămîntările care-i însoțeau munca de regizor, o speranță tînără, primejdioasă, crescuse și-l purtase cu ea spre imaginea încă mai mincinoasă a unei posibile prietenii cu Marco. Îi trebuise mult curaj ca să se avînte, măcar atît cît se avîntase, cloroformizîndu-și suspiciunile. Spre ghinionul lui, reușise. Mai mult chiar, devenise uneori întocmai unui spion care se spionează pe el însuși, nesigur că nu se trădează destul în beneficiul celuilalt.

Un gînd îl urmărea mereu, obsedant : așadar era incapabil să priceapă altceva decît personaje definite prin acțiuni răspicate și cuvinte elocvente în scene al căror sens sfîrșea prin a se lămuri la căderea cortinei ? Așadar, în ciuda eforturilor lui, nu se putea descurca decît printre oamenii scenei, a căror psihologie o cunoștea ? Nu numai Marco îi dovedea această incapacitate. Dar și Relia ; ceasuri în șir se străduia să înțeleagă psihologia unei femei

care fuge de atracția foarte prezentă a unui bărbat ca să regăsească una mai veche și care evident se stinsese, de vreme ce făcuse posibilă această nouă dragoste.

Și pe măsură ce zilele treceau, iar el încerca din răsputeri să nu-i dea Reliei răgazul să se gîndească la Răzvan, rupînd-o din absența ei tot mai apăsătoare, adversitatea împotriva lui Marco trecea pe planul al doilea. L-ar fi uitat, dacă noua interpretă a Valeriei nu i-ar fi întreținut ostilitatea față de autorul piesei și nu i-ar fi amintit că e obligat să-i taie Mariei Pandele pofta de-a se mai amesteca în distribuții.

Și, pe urmă, cum ar fi putut ierta cutezanța inconștientă a acestei Doina Ursu, care se zbătuse să intre într-un rol pentru care n-avea nici o chemare ? Îndrăzneala ei nerușinată semăna perfect cu orbirea unei alte femei, de astă dată incomparabil mai luminată, dar care și ea prefera celui care îi aducea liniștea, prestigiul, dragostea, pe-un imbecil frust cu ochi „ca mierea“.

Afecțiunea pentru Relia, stîrnită și contrariată de gelozie, sila față de interpretă, datoria de a-l pedepsi pe directorul administrativ, nevoia de a-i arăta lui Marco ce greșeală făcuse, furia că acesta persistă în eroare, imboldul de a-i demonstra consecințele actului său, necesitatea intimă de a înfrunta bărbătește o realitate amenințînd să devină o lungă descompunere, dar mai cu seamă repulsia și spaima compromisurilor artistice, repulsie și spaimă lăsate să mocnească în umbră ca nu cumva să se spună despre el că nu știe să se acomodeze realităților, toate s-au adunat și au cîntărit în hotărîrea pe care avea s-o ia, căci oricum spectacolul nu mai putea fi salvat. Era convins că, fără o bună actriță în rolul Valeriei, spectacolul urma să se degradeze și să se corupă complet. După o reprezentație sau două, trăite abătut și inert, cu ochii închiși, cu ideile amorțite și cu vorbele năclăindu-se într-un terci, publicul îl va ocoli și îl va disprețui pe drept cuvînt. La gîndul ăsta gura lui Eugen Filipescu, învățată să surîdă luminos, deveni brusc neajutorată și patetică ca o grimasă. Simți o durere în ceafă. Vinele îi zvîcneau. Dar mintea îi funcționa ca un motor ambalat la maximum și care așteaptă să zvîcnească înainte.

Se hotărî. Nu-i mai păsa de nimic, sigur că ăsta era unicul lucru de făcut.

Dar mai înainte de-a întreprinde ceva, o întreagă după-amiază i-a explicat Doinei Ursu rolul, așa cum putea fi pe înțelesul ei, căci hotărîse să lupte corect. Ea îl și învățase și-l cunoștea pe de rost, debitîndu-l ca pe toate celelalte roluri ale ei, adică deschizînd gura mare mult timp înainte de a „ataca", ca un fel de avertisment că urmează tirada, apăsînd voinicește pe cuvintele fără apărare și lovind de-a dreptul în conjuncțiile frazei, ca pe urmă să rostească cuvintele-cheie într-un fel de bocet, de parcă în acea clipă ar fi fost brusc răpusă de durere. Iar cînd se umfla în voce, îți spuneai că acu-acu dă laptele-n foc. Au urmat repetițiile. Ceilalți actori jucau foarte bine, însă rolurile lor erau dependente de al personajului principal și nu se puteau împlini decît în raport de acesta. Iar Doina Ursu venea parcă din altă lume. Ar fi trebuit ca ea să încheie un acord cu celelalte personaje, să intre în aceeași gamă de intonații și gesturi, dar nu se putea dezbăra de inflexiunile și de gesturile ei dintotdeauna. Bieții interpreți făceau eforturi supraomenești să atenueze dezacordul, dar, așa cum prevăzuse Eugen, care le dădea indicații, e mai ușor să remodelezi o statuie cioplită în marmură decît un actor care a învățat și jucat un rol vreme de douăzeci de reprezentații.

Atunci, fiindcă asta așteptase, a intrat cu-adevărat în acțiune. Era gata să piară și el odată cu spectacolul. Și mai bine să moară spectacolul de mîna lui decît de a altora. A dereglat și mai mult tirul replicilor, a deteriorat cu o neliniștitoare dibăcie o atmosferă care oricum nu se mai încropea, sporind deruta. Voia ca spectacolul lui să sucombe cu suflet curat, nu chinuit, suferind pînă în ultima clipă și amăgindu-se că agonia e o convalescență. Dealtfel, nici nu mai putea auzi textul așa cum suna acum în spectacol : un fals, restaurînd, în autenticitatea sa, alt fals. În urechile lui avea rezonanța unui blestem. Pînă și sala, cu perdelele ei albastre, grele, zăcînd în penumbră, îi părea o cameră mortuară așteptîndu-și cadavrul. Dar își forță voința și continuă să conducă spectacolul spre punctul lui terminus, ajutîndu-l să se desfigureze cu o brutalitate iscusită.

De la o repetiție la alta, spectacolul se destrăma, actorii întruchipînd un fel de încrucișări între ceea ce fuseseră și ceea ce ar fi trebuit să fie în raport cu noua lor parteneră, impetuoasa Doina Ursu, mai atrăgătoare ca niciodată în rochiile ei decoltate.

Şi într-o zi spectacolul explodă sărind dintre graniţele posibilului, plesnind din toate articulaţiile, cu vertebrele sfărîmate, cu sensurile aruncate care-ncotro. Explodă în ţipetele actorilor care umpleau aerul încercînd s-o acompanieze pe Doina Ursu. Pulpanele albastre ale cortinei se grăbiră să acopere leşul.

Atunci Eugen îşi simţi coşul pieptului secţionat de abdomen, aşa cum auzise că simt cei ce-şi fac hara-kiri, privilegiu care, după cum se ştie, fusese obţinut de răufăcătorii nobili din Japonia feudală după ce fusese dreptul exclusiv al samurailor ameninţaţi de umilinţa prizonieratului. Nu regreta lovitura pe care şi-o dăduse singur, lovitura care transformase o fiinţă într-un lucru. Un lucru de care te puteai lipsi. Ca de toate lucrurile. Iar tensiunea fizică din acele clipe avea ceva viril în ea şi-i făcea plăcere să-i simtă durerea, rezistenţa. Parcă abia acum spectacolul îi aparţinea în fine lui şi numai lui.

Poate cu alt regizor actorii ar fi protestat, dar Eugen domina scena prea bine ca vreunul să crîcnească atunci cînd el era de faţă. Şi întotdeauna se străduise să-şi ducă trupa la succes, ridicînd pe fiecare. Aşa că aveau o încredere oarbă în Eugen. Şi-l ascultau întocmai, deşi uneori erau ispitiţi să se răzvrătească, aşa cum avusese de gînd George Voinea, cît pe-aci să se repeadă în directorul de scenă, dar dintr-o dată cuminţit şi imobil, privindu-l cu nişte ochi din care lumina se scurgea pentru a se coagula într-un fel de gelatină.

Nimeni nu ştia ce se petrece, căci Eugen se împotrivea întotdeauna să aibă repetiţii cu asistenţă. Evident, actorii implicaţi în spectacol nu reuşeau să aibă o viziune limpede, şi chiar dacă presimţeau nelămurit că ceva nu-i în regulă, nu voiau s-o creadă, mai ales că erau şi ei molipsiţi de acea tensiune primejdioasă care-l stăpînea pe regizorul ce-şi pipăia exaltat vibraţiile proaspetei sale voluptăţi. Iar cei autorizaţi să ia parte la repetiţii aveau fiecare alte motive ca să nu calce prin sală. Dinu Velea se ferea, căci, nesigur de urmările deciziei sale, nu voia să-şi asume prin simpla lui prezenţă o răspundere. Maria Pandele evita o posibilă înfruntare cu Eugen în faţa trupei. Marco socotea că nu-i cazul să-l îndîrjească prin prezenţa sa. Numai Piero se abătu în vreo două rînduri şi, după ce privise stupefiat, fugi ca dintr-o casă în flăcări şi ai cărei locatari în loc să stingă incendiul îl stîrnesc mai tare. Încercă de vreo două ori să stea de vorbă cu el, dar Eugen

i-o tăie scurt, continuînd să-și ducă treaba pînă la capăt cu sumbra încîntare de a-și încununa o carieră de creație cu o operă de distrugere. O operă menită și ea într-un fel să-i ateste talentul, acel talent de care el unul era atît de nemulțumit, deși alții îl apreciau.

La sfîrșitul celor cincisprezece repetiții, două șnururi și trei generale, sosi și aceea la care trebuiau să asiste vrînd-nevrînd conducerea teatrului și autorul piesei.

Dinu Velea s-a așezat în mijlocul sălii. Și-a scos din buzunarul de la piept stiloul și bloc-notesul, privind în jur. Era un om scund, cu o mustață țepoasă și cu niște ochi verzi-albicioși care știau să vadă numai ce le convenea. Știau asta foarte bine, și-o mulțime de lucruri despre teatru, despre cum se face un spectacol, despre tot felul de mijloace de-a se arăta înțelegători cu oamenii și despre faptul că nici un regizor nu ratează deliberat ocazia de a realiza, sub semnătura lui, o reprezentație cît mai bună. Așa că era liniștit. Nici Maria Pandele, care s-a plasat în rîndul întîi — în principiu să studieze rochiile Doinei, în realitate să-l vadă mai bine pe Tăsică Roman, heruvimul parșiv — nu-și făcea griji. Cu atît mai puțin Mircea Pamfil, scenograful acela căzut din nori și prezent la vizionare doar pentru cazul cînd s-ar mai fi cerut vreo schimbare la decor ori costume. Piero îl urmărea cu privirea pe Eugen și, cînd îl văzu cît era de vesel, își întoarse capul spre grupul restrîns de actori veniți să-și felicite colegii. În ultimul rînd, cu mîinile apăsate pe spătarul unui fotoliu, se afla Marcel Oancea, chemat să asiste la noua versiune scenică a piesei sale.

După pauză, cînd se făcu din nou întuneric, Eugen se instală alături de Marco în acea zonă de tăcere zbuciumată care împresoară un sicriu. Marco își încleștase maxilarele și tăcea. Stătea nemișcat și toracele voluminos creștea și descreștea ritmic, șuierînd cînd efortul respirației îl săgeta mai dureros. Catifeaua roșie de pe spătarul fotoliului, răscolită de degetele sale puternice, era umedă și încinsă.

Cînd se lăsă cortina, regizorul îi surîse cu surîsul acela superior al oamenilor care au prevăzut totul și au acceptat totul, chiar catastrofa, și-s atît de tari încît au parcurs primii, curajos, bucata de drum care le rămîne celorlalți de străbătut.

— Ei, ce zici ?

Marco a rămas un timp nemișcat cu fața spre cortina de după care apăreau actorii nerăbdători, apoi, fără o vorbă, s-a întors și a ieșit din sală. Privindu-i spinarea curbată și care-și pierduse semeția atletică, lui Eugen i-a părut o clipă rău. Dar după ce ușa batantă a fîlfîit stins de cîteva ori, s-a întors cu fața spre sală și a văzut-o pe Maria Pandele înălțîndu-și coatele, pe Dinu Velea trecîndu-și limba peste buzele uscate și pe Piero, care mai întîlnise și pe alții ce transformau deznădejdea în furie pentru a mai putea trăi și, cînd totul se termina, se simțeau însingurați și fără nici o satisfacție.

— Sînteți sigur că-i bine ? întrebă Maria Pandele.

Petre Simionescu îi trimise Mariei Pandele un surîs spart, țeapăn, din pricină că mușchii feței erau prea încordați, iar Dinu Velea parcă nici nu auzise întrebarea directorului administrativ. Căuta înfrigurat o soluție, deși își dădea seama că spectacolul nu mai putea fi îndreptat. Cum actorii începuseră să coboare de pe scenă, directorul a pornit cu pași repezi spre ieșire, urmat de ceilalți. Numai Eugen a rămas în mijlocul lor, pentru a le explica de ce nu plăcuse noua lui montare, că el știuse din capul locului că așa se va întîmpla, dar că nu putea face lucrurile pe jumătate. Și a rămas cu ei, așteptînd să fie poftit la direcție, și le-a vorbit despre „intransigență și definitiv" și despre cei care se împacă mereu cu sine trădîndu-se, ceea ce-i o nelegiuire, încurcînd lucrurile pe măsură ce căuta să le limpezească.

În acele momente de exaltare agresivă, frenetică, i se părea că existența nu ridică nici o singură dificultate care să nu poată fi înfrîntă. Dovadă spectacolul care zăcea mort, mort pentru totdeauna, dar nu printr-un accident ori un sfîrșit natural, ci cu binemeritată violență. Pe retina lui el se înscrisese însă și așa cum fusese cîndva.

Gata cu gîndurile astea. Abia pîndea clipa cînd va putea părăsi sala, să meargă să se spele, să-și schimbe cămașa leoarcă de sudoare și să-și privească chipul înnobilat — prin propriul lui sacrificiu — în oglinda cu apele calme, ca un golf imaculat.

Dinu Velea nu l-a chemat, iar a doua zi, cînd a aflat că piesa a fost scoasă „deocamdată" de pe afiș și că urma să se restituie banii pentru biletele vîndute încă în urmă cu zece zile, a încercat un ciudat sentiment de fervoare, ascunzîndu-l, firește, sub o față exprimînd șocul și stupoarea. Fața aceea se potrivea perfect cu rumoarea de ne-

mulţumire a echipei. (Unii actori socoteau că încă o dată rutina se opusese şi barase drumul unei fecunde şi revoluţionare experienţe de artă. Alţii puneau pe seama Doinei Ursu eşecul spectacolului, iar George Voinea suspecta ceva „necurat" la mijloc, dar n-avea probe ca să izbucnească într-unul din faimoasele lui accese de mînie.)

Pentru ca totul să fie desăvîrşit, rămînea doar să-l înlăture pe Răzvan Ştefănescu şi, pe urmă, să sfîrşească pentru totdeauna cu Relia. Era beat de elan, însă acasă soţia îl aştepta cu o veste neliniştitoare : Viri telefonase ca să-i invite pentru sîmbăta următoare la ei.

Abia atunci înţelese Eugen că Marco era hotărît să i-o plătească.

CAPITOLUL VIII

CĂUTÎND SĂ PRICEAPĂ ÎN CE FEL va fi lovit, şi-a dat seama Eugen cît de puţin îl cunoştea pe Marco. Fireşte, ştia că e licenţiat în litere, că la absolvire fusese numit profesor de română într-un orăşel din Transilvania, că stătuse acolo vreo trei ani, după care venise la Bucureşti în redacţia săptămînalului unde-şi începuse cariera de ziarist, pentru ca scurt timp mai apoi să părăsească redacţia şi, fără nici un rost aparent, să intre la secţia de teatru a Institutului de Istoria Artei.

Aici lucrase cîţiva ani buni, tipărind studii (ce făceau parte din „sarcinile sale de plan") în reviste de specialitate — şi în alte publicaţii — foarte multe articole care n-aveau nici o legătură cu scena. După o vreme trecuse lector la I.A.T.C., la secţia de Istorie a Teatrului, activitatea sa pedagogică fiind, se zice, bine apreciată. Continua să scrie tot felul de articole pe teme sociale şi editase un volum de nuvele, un fel de aventuri petrecute în diferite localităţi de munte, pe care se părea că le cunoaşte bine. Cu doi ani în urmă demisionase de la Institut, consacrîndu-şi tot timpul piesei sale *Celălalt versant*. În acest timp continuase să publice în ziare, funcţionînd şi ca referent extern pe lîngă două edituri. Cu una dintre ele încheiase un contract pentru o traducere a pieselor lui Jean Giraudoux.

Toate aceste informaţii le aflase cînd Marcel Oancea îşi prezentase piesa la Teatrul „Camil Petrescu" şi de atunci

nu mai izbutise să afle altceva. Căci Marco vorbea rareori despre el însuși, dînd impresia că socotește subiectul neinteresant. Ce-i drept, îi aminti o dată, așa în treacăt, despre un tată care cînta la pian trezindu-l uneori noaptea din somn, cînd melodia era vijelioasă și clapele instrumentului nu răspundeau exact sentimentelor ce le erau solicitate, iar altă dată îi pomenise rîzînd în hohote cum la șase ani așteptase o zi întreagă să sosească zîna cea bună. „I-am spus : am nevoie de tine. N-a venit. Am insultat-o. Dacă ar fi existat, ar fi trebuit să vină, nu ? De atunci n-o mai aștept."

Sigur, un portret s-ar fi putut întrezări, fie și pornind de la cîteva întrebări. Pînă unde mergea neîncrederea în vocația sa artistică ? Cît de puternică era pasiunea lui pentru literatură ? În ce măsură era sincer dezorientat cu privire la adevărata sa chemare ? De ce se mutase Marco de la ziar la Institut și de la Institut la catedră ? Căutase ceva sau fugise de ce găsise fără să fi căutat ? Ce semnificație exactă avea această trecere de la studii despre istoria teatrului la reportaje despre viața pe diferite șantiere, de la istorisirile cu întîmplări palpitante la piesa a cărei acțiune se petrecea în mediul auster al unor matematicieni ? Eugen îi propusese să scrie împreună o carte, iar Marco acceptase. De ce ? Îi erau absolut indiferente și tema și colaboratorul ? Cum avea să fie următoarea lui piesă ? Să fi fost doar un accident faptul că-i reușise episodul descriind un proces de simulări pe cît de sincer pe atît de dureros ?

Cînd la repetițiile dramei *Celălalt versant* Marcel Oancea schimbase replici și dialoguri fără să crîcnească, o făcuse doar din nepăsare ? Cînd admisese scoaterea Angelei Cernea din rol făptuise o simplă gafă ? Se gîndise numai la avantajele bănești, importante nici vorbă pentru un om fără un salariu fix, sau... ?

Era leal ? Într-o luptă avea să respecte anumite reguli și să respingă acțiunile neelegante ? Va dezarma după un eșec ori va încerca să-l răpună ?

Eugen nu putea deduce nimic din atitudinea de pînă acum a lui Marco. Viri era o ființă disimulată și primejdioasă, dar n-avea dreptul să-l judece după ea, tot așa cum el nu trebuia sub nici un motiv să fie definit prin Relia. Iar dacă Marco îi răbda probabil multe lui Viri, era oare un semn că va fi tolerant și cu ceilalți ?

De un singur lucru era Eugen sigur : pașii aceia posomorîți și spinarea aia îndoită pe care o văzuse îndepărtîndu-se din sala teatrului arătau mai curînd durere decît ciudă sau furie. Și cu toată mulțumirea pe care o încerca la gîndul că o învățase minte pe Maria Pandele, că nu se lepădase de sine și că, distrugînd spectacolul, împlinise un act de credință, îi părea rău. Îi părea îngrozitor de rău pentru actori, pentru acești oameni care nu cunosc pe lumea asta altă bucurie decît să joace și să fie văzuți. Și, într-un fel, îi părea rău că fusese silit să-i dea o lovitură lui Marco, dezvăluindu-i aspectele dubioase ale unui talent închis între orizonturi inferioare și zbătîndu-se într-o zbuciumată platitudine. Ar fi trebuit, poate, să-l răpună folosind armele pe care Marco le mînuia cel mai bine, adică însușirea de a se adecva desăvîrșit la real... Nu era însă de datoria lui să lichideze o impostură care-l tîra și pe el în impostură ? „Nu simula o căință tardivă, îndoielnică și inutilă. Măcar pe tine scutește-te de minciuni."

Stătea la masă cu Relia.

— Ce vrei, suc de roșii sau vin ? îl întrebă ea.

— Aș bea o tărie.

— Și eu aș bea ceva tare. Simt nevoia să beau ceva.

— Excelentă idee, surîse el aruncîndu-i o privire rapidă.

Relia se îndreptă spre bar și aduse o sticlă de coniac. Ciocniră în tăcere.

— La ce te gîndești, dragul meu ?

— La nimic.

— Ești obosit ?

— Puțin.

— Ai avut o zi grea ?

— Obișnuită.

Relia se uită la el, dar nu-i spuse nimic. Luă hotărîrea să provoace o discuție cu Marco. Împărțit între un elan și o durere, ca și cum n-ar fi știut prea bine dacă se află după o victorie sau după o înfrîngere, se gîndea că-i datora lui Marco o reparație : îi va spune limpede că-i gata să-l sprijine la viitoarea piesă, dacă era în adevăr bună și dacă între timp Marco nu va încerca să se răzbune. Da, asta va face. O va face peste două săptămîni. Mai devreme de cincisprezece zile nu putea fi vorba. Ar fi însemnat că-i e frică. (Poate că una din originile acestei decizii era și certitudinea că Marco se va răzbuna.)

Abia acum își aminti că autorul celor cinci piese cu ajutorul căruia Răzvan Ștefănescu urma să fie transferat îl anunțase că mîine avea să-i dea o veste bună. Bineînțeles, Eugen se feri să lege această știre de pornirea sa de generozitate față de Marco.

Într-adevăr, a doua zi, dramaturgul l-a chemat la telefon și i-a comunicat că vrea să-i vorbească între patru ochi. Eugen a înțeles îndată că transferul nu era atît de simplu și că celălalt dorește să stabilească un pact mai sigur înainte de a-l întreprinde. L-a poftit să vină imediat la teatru.

Avea aerul cam perplex.

— Regret, dar deocamdată nu se poate face nimic. Peste trei luni e cel mai simplu lucru.

— De ce ?

— E pensionar, reangajat cu contract pe timp limitat ca specialist indispensabil pentru o lucrare.

— Răzvan Ștefănescu ?

— Da, evident. Doar am notat numele.

— Din atelierul trei ?

— Da, lucrează împreună cu soția dumneavoastră.

Cu marea lui prezență de spirit, Eugen a deslușit totuși o explicație și a întrebat cu un ton suspicios :

— Pentru ce-a fost pensionat ?

Celălalt i-a răspuns cu un fel de neliniște :

— Cum pentru ce ? Pentru vîrstă. Are aproape șaptezeci de ani.

A făcut o pauză și a adăugat, circumspect, să nu-l supere pe regizor :

— S-ar putea să se înșele soția dumneavoastră. Fratele meu îl cunoaște foarte bine și spune că n-a băgat niciodată intrigi, că nu-i genul de om care ar... lucra o tînără ingineră.

Eugen a încremenit într-o expresie de perplexitate, ca și cum tot n-ar fi știut cine dintre ei a mințit ori s-a înșelat : el, autorul, Relia ? Siguranța de sine îi dispăru brusc. Pînă atunci existau puncte de reper. Erau încurajatoare sau nu, însă oricum defineau ceva. Acum ele se dezagregaseră și totul se clătina.

Avea desigur multe să-i reproșeze Reliei, dar o socotise o ființă loială. Așadar îl păcălise, iar el se mișcase luni de zile ca într-un somn pe care-l luase drept trezie. A simțit crescînd în el o revoltă împotriva celei care-i

drogase zi de zi, manipulîndu-l aşa cum voise. A dus mîna la buzunar după o ţigară, a căutat chibriturile, le-a găsit, a aprins unul, dar, în loc să dea foc ţigării, l-a ţinut în mînă pînă i-a ars degetele. Furia împotriva Reliei se asocia cu furia împotriva lui însuşi. Inteligenţa, luciditatea sa pieriseră brusc, odată cu revelaţia spre care se grăbise s-ajungă. A avut senzaţia că de aici înainte exhibă impudic o infirmitate.

Şi-a revenit cu greu, dar şi-a revenit. S-a trezit făcînd socoteala că pentru o simplă informaţie nu-i revenea obligaţia să rescrie el însuşi textul. Aşa că a început să-l înveţe pe dramaturgul prezumtiv cum să-şi refacă scrierea. Probabil că habar n-avea ce spune, întrucît atunci cînd acesta l-a întrerupt („bine, dar personajul meu nu e un om lipsit de voinţă, dimpotrivă, are o voinţă de fier"), a ripostat descumpănit : „Sigur, dar vorbeam în planul celălalt şi în orice caz nu face nimic". A pierdut aproape două ore cu el. După care şi-a însoţit musafirul pînă la uşă cu zîmbete şi cu încurajări.

Pe urmă a plecat şi Eugen. Îi era teamă să nu dea cineva peste el şi să observe cît e de năucit. Cum a ajuns acasă, s-a lungit pe pat străduindu-se să înţeleagă de ce se considera Relia absolvită de culpabilitate declarîndu-se îndrăgostită de un pensionar. A conchis : mărturisindu-i că iubea alt bărbat, Relia îi demonstra o francheţe care o justifica în proprii ei ochi, dar dintr-o prudenţă elementară dăduse un nume fals, iar ca substituţia de persoane să fie mai greu de descoperit, a unuia existînd realmente. Singura greşeală e că alesese un pensionar.

Cînd Relia a intrat pe uşă, n-a interpelat-o, şi nici mai apoi în timpul dejunului. Au schimbat cîteva amabilităţi cu intonaţii deopotrivă de neutre. Apoi s-au dus să-şi facă somnul de după-amiază, dar numai Relia a dormit. Cînd s-a trezit, a găsit pe noptieră o cafea. I-a mulţumit. Avea pometţii îmbujoraţi şi-i căuta ochii. Dar el privea ţintă înainte. S-a dat jos din pat, s-a îmbrăcat, l-a întrebat dacă-i place noua ei rochie, el a confirmat, şi-au pornit împreună la Grigore Papadopol, unde erau invitaţi. Pe drum au stabilit că pe la unsprezece seara vor pleca de la soţii Papadopol ; gazdelor nu le plăcea ca musafirii să rămînă la ei acasă tîrziu, iar aceştia se simţeau atît de prost şi se plictiseau atît de tare, încît se jenau să plece, de frică să nu pară că fug. Iar în tot acest timp,

Eugen s-a gîndit la celălalt, care nu era Răzvan Ștefănescu, n-avea părul blond, „ochii ca mierea“ și un caracter asocial.

La plecare, cînd îi deschise ușa ca s-o lase să treacă, spațiul fiind prea îngust, Relia îl atinse în treacăt și atunci realiză cît de greu îi va veni de-aci înainte s-o ia în brațe. O clipă uită că nu era mult de cînd hotărîse să se despartă. Își spuse că ceva trebuie să se schimbe, dar, din nenorocire, nu există cale de schimbare. Toate erau imposibile. Imposibile, căci le întîlnise în piese. Începînd cu amorul sau cu sinuciderea, continuînd cu împăcarea împletită din pocăință și iertare — n-o vedea pe Relia căzîndu-i la picioare și nici pe el absolvind-o — și sfîrșind cu celelalte soluții propuse și anulate de nenumărate scrieri. „Teatrul îmi ia mijloacele de expresie și de acțiune“, surîse el. Un surîs verde.

Se urcară în minuscula lor mașină, un Fiat 500, și-și găsi o voluptate din a conduce automobilul cu mișcări line, cu variații de viteză insensibile și frîne blînde. La intrarea în strada Grigore Alexandrescu văzu două femei luîndu-și rămas bun pe marginea trotuarului, una dintre ele pregătindu-se să traverseze fără a se asigura, căci mai avea de completat o idee insuficient dezvoltată. Dacă accelera puțin, accidentul era inevitabil. Să ucizi o nevinovată și să intri la închisoare, realizînd astfel despărțirea definitivă de o soție adulterină — iată o situație pe care n-o mai întîlnise în dramaturgie. Definitivă ? Nu era în stare de ebrietate, așa că pentru omor prin imprudență putea lua cel mult cîțiva ani. Ca s-o uite pe Relia era insuficient, mai ales că în temniță n-avea altceva de făcut decît să-și amintească de ea. Iar dacă la proces declara că făptuise intenționat accidentul, curtea avea să-l socotească dement, fără îndoială traumatizat și, în loc să-i agraveze pedeapsa, i-ar fi redus-o.

Femeia rămăsese departe în urmă, continuînd să-și ia rămas bun. Eugen se înfurie : „Pierd vremea inutil. Îmi port coarnele ca toți ceilalți.“

La doctorul Grigore Papadopol (profil distins, descărnat, auster ca o abstracție) se reunise multă lume după un protocol riguros întocmit în funcție de nevoile soției sale, Maria Vernescu Papadopol, traducătoare din franceză și spaniolă, iar conversația animată trecea de la un subiect la altul. În mai puțin de două ore s-a discutat

despre cruzimea povestirilor pentru copii,unde celor mici le e oferită opțiunea între a le sta capul unde le stau și picioarele şi a se căsători cu fiica împăratului, despre soarta vitregă a traducătorilor care pot fi oricînd înlocuiți unii cu alții, ca și cum n-ar fi niște individualități distincte, și despre destinul ingrat al istoricilor literari, acești proletari ai erudiției.

Lipsea totuşi o idee mîntuitoare care să închege dezbaterea și să-i asigure o singură inimă. Fiind prea mulți invitați, dialogul se purta pe grupuri, în funcție de cum se așezaseră printr-un destin geografic.

— Puțin coniac ?

— Nu, mersi.

— Whisky ?

— Un strop. Ajunge.

Alexandru Vintilă, recunoscut cronicar dramatic, surîse Mariei Vernescu Papadopol fără a se atinge de pahar. Nu punea niciodată gura pe alcool. În societate vorbea rareori și puțin. „Are atît de puține idei încît pînă și pierderea uneia îndurerează", remarcase o dată Marco.

Într-un colț al camerei, un grafician, căruia statura și frumusețea îi dădeau motive să creadă și în cultura sa, își explica punctul de vedere unui universitar. Prietena graficianului, asistentă la aceeași catedră, o femeie slăbuță și urîțică, îi atinse deodată mîna, într-o mîngîiere părînd numai afecțiune și mîndrie. Plăcut surprins, bărbatul plecă ochii, tăcu, iar asistenta îl privi cu o recunoștință de astă dată sinceră.

Alături, un cunoscut poet se întreținea cu o redactoare a Editurii „Globul", o femeie înaltă, brună, într-o rochie foarte decoltată, care-i lăsa umerii goi și-i scotea în evidență sînii grei, voluminoşi. Poetul o asculta, cu capul sprijinit în palmă, ca și cum nu se putea rupe din farmecul acestei inteligențe, în timp ce ea vorbea, vorbea necontenit.

— E insuportabilă, îi șopti un alt redactor al aceleiași edituri, profitînd de momentul în care femeia se ridicase să caute o scrumieră. Cît o să mai trăncănească ?

— Nu mă deranjează, ripostă poetul. Sînt obișnuit să lucrez și cu radioul deschis.

Stelian Panait, regizorul de filme, îl întrebă pe Eugen :

— Eşti printre noi ?
— Umăr la umăr, îl asigură Filipescu.
— Atunci, îţi mulţumim.
De obicei, Eugen ţinea seama de dorinţa doctorului Papadopol ca subiectele aduse în discuţie să fie cît mai neutrale cu putinţă, nu cumva să se emită în propria lui casă idei primejduindu-i aspiraţia de a urca în ierarhia clinicii la a cărei conducere rîvnea. (Se spunea despre el că nu pierde o ocazie să-şi înfunde colegii. „Nu-mi vine să cred. Un om atît de distins ? ! se mirase Relia. — Evident, el n-are nici o vină, îi replicase regizorul, fizionomia i-a jucat o festă.“) Dar în acea seară, urmărind-o pe Relia, ghemuită într-un ungher al canapelei şi ascultînd cu o binevoitoare indiferenţă dezbateri deşarte, ca o femeie ce ştie prea multe şi gîndeşte prea adînc ca să se lase antrenată într-o sporovăială sub demnitatea ei de om de ştiinţă, Eugen împinse dinadins discuţia într-o direcţie periculoasă. Unul din invitaţi, traducător şi el, elogia tocmai tălmăcirile din Alfred de Vigny semnate de Maria Papadopol :
— Absolut strălucite... Întîlnirea fericită a două sensibilităţi... Suflul nedefinit al inspiraţiei...
Era un bărbat fără talie, fără gît, cu o faţă umflată şi cu buza inferioară atît de lăbărţată că părea să-i acopere pînă şi nodul cravatei.
— Într-adevăr, confirmă Eugen pe-un ton grav, Maria a găsit cele mai frumoase echivalenţe. Mai mult decît atît : traducerea ei trece dincolo de aparenţele versurilor lui Vigny, către înţelesurile lor.
— Dumneata te referi, nu-i aşa, la demnitatea, la nobleţea omului ? rosti cu un glas sentenţios celălalt.
— Dimpotrivă, ripostă energic regizorul.
Şi, cum se lăsase o tăcere încărcată de uimire, continuă :
— Alfred de Vigny şi demnitate ? Parcă n-am şti c-a fost o tîrîtură. Nobleţe ? Cel mult nostalgia ei. Fiindcă avea pe conştiinţă numai josnicii.
Grigore îl privea înmărmurit. Cu faţa palidă şi cu vocea tulburată, protestă :
— Bine, dar înălţimea lui de gîndire, dar durerea lui...
Văzîndu-l răpus de jale, Eugen se însufleţi şi mai tare :

— Înălțime de gîndire ? Cum poți să afirmi asta, doctore, dumneata care ești un diagnostician reputat. S-a bălăcit prin toate abjecțiile.

Relia îi făcea semne disperate („Ce te-a apucat ? Nu ți-e bine ? Doar e scriitorul ei preferat. O să creadă că-i o aluzie la bărbat-su"), dar el simulă că nu o bagă în seamă. În încăpere se lăsase o tăcere reprobativă. Străduindu-se să rămînă o gazdă desăvîrșită, Maria Vernescu Papadopol schiță un surîs, venit parcă dintr-o ancestrală educație a resemnării, cum îl au numai cei ce-au învățat să accepte și să tacă. Surîsul trecu pe chipul ei ușor, fără să atingă stratul de pudră și ruj. Traducătorul cu fața tumefiată întinse o mînă mare și păroasă spre Eugen ca și cum i-ar fi cerut cuvîntul, însă nimic nu putea opri indignarea regizorului. Își întoarse capul, înclinîndu-l în același timp spre umărul său stîng, într-o atitudine spunînd limpede că nici o rugăminte, plîngere sau amenințare nu-l va clinti, fixă un punct aflat dincolo de zidurile încăperii, privindu-l neabătut sub sprîncenele dese și negre, care, ori de cîte ori se încrunta, îi asigurau o înfățișare energică și intratabilă, iar prin tonul vocii îi făcu să priceapă pe toți că are dreptul la acel minim de respect datorat unui om înfrățit cu adevărul :

— Ce nevoie avem să-l înfrumusețăm ? Realitatea e c-a fost un arivist și un turnător. Un arivist și un turnător care nu s-a dat în lături de la nimic. Există probe. Probe cu nemiluita...

Și începu să le expună.

Grigore turna fără întrerupere vin în pahare ca și cum ar fi vrut să stingă un incendiu, în vreme ce soția lui îi spunea din ochi : „E grav, e foarte grav", iar el îi răspundea tot din priviri : „E definitiv".

Cînd Eugen socoti că-l ponegrise îndeajuns pe Vigny, execută o întoarcere :

— De asta mi-a și plăcut atît de mult traducerea Mariei. Se simte în ea *izbînda unui mare poet*, care se răscumpără prin artă de greșelile omului. În versiunea ei, se vede cum tot ce-a vrut Vigny să cuteze și n-a cutezat se transformă în regret. Și nu-i doar regretul pentru erorile lui, e regretul pentru ceea ce e neîmplinit, dramatic, greu de priceput de către alții într-un destin atît de singuratic. Pentru că ăsta a fost Vigny : un naufragiat al absolutului.

Doctorul Papadopol, ușurat ca de-o grea povară, lăsă să-i scape un suspin de satisfacție, traducătorul cu buze al căror ritm de creștere era, nici vorbă, cel mai ridicat din lume căzu de acord cu punctul de vedere al lui Eugen, pe care acum, da, îl înțelegea. Maria servi torta, tăind bucăți mai mari și mai groase ca de obicei, redactoarea îl privi furioasă fiindcă fusese întreruptă tocmai cînd era atît de intens ascultată, Alexandru Vintilă se uită la el amorf, Stelian Panait se întreba, probabil, de ce un bun regizor ține să se dea în spectacol cu scamatorii de doi bani, iar Relia îl străpungea cu ochii de parcă ar fi descoperit dintr-o dată în Eugen ceva rău și meschin.

Pe la zece Eugen dădu semnalul de plecare, receptat într-un entuziasm general, și se urcară în mașină.

După ce intrară în casă și traseră plapuma peste ei, o clipă înainte de-a stinge veioza, Eugen o întrebă :

— Ce-i cu Răzvan Ștefănescu ?

Surprinsă, Relia rosti cu un sentiment de vinovăție :

— Mă fascinează. Nu-i vina mea, dar mă fascinează.

— La cei șaptezeci de ani ai lui ? replică el scos din fire.

Relia păli :

— De unde-ai aflat ?

Eugen îi întoarse spatele :

— Acum spune-mi despre ce-i vorba.

Vorbise ca și cum nu i-ar fi rămas decît să completeze un nume pe certificatul de adulter. Ea răspunse repede, gîfîind :

— Te-am simțit atît de sîcîit de insistențele Doinei Ursu... Erai atît de amărît de greșeala lui Marco. Și de faptul că ți-o scosese pe Angela din rol. Nu te-ai văzut, dar nu mai erai om. Sau, în orice caz, nu mai erai cel pe care-l iubesc. Atunci m-am gîndit cum să te fac să uiți de toate necazurile de la teatru.

Eugen s-a reîntors năucit. Și nu găsi altceva să zică decît :

— De la cine ai știut ?

— Cum de la cine ? De la Viri.

Și izbucni în lacrimi.

Încă o dată desăvîrșita ei candoare îl ului. Se uita la Relia ca și cum ar fi vrut să se convingă dacă femeia de lîngă el era cu-adevărat soția sa, ori altcineva, nemaiîntîlnit pînă atunci.

— Bine că s-a terminat, că nu mai puteam.

Şi îngerul care devenise demon din bunătate (poate cea mai primejdioasă dintre convertiri) îl privi drept, fericit că-şi regăseşte adevărata lui natură :

— Nici nu ştii ce îngrozitor e să simţi că-ţi lipseşte totul dintr-o dată.

Relia izbucni din nou în lacrimi, iar Eugen, care simţise pînă atunci tensiunea insuportabilă a alergătorului strunindu-şi muşchii şi aşteptînd înfrigurat lovitura de pistol anunţînd startul pentru a zvîcni înainte, o prinse în braţe. Şi în noaptea aceea nu se gîndi decît la frumuseţea chipului ei, la ochii de-un albastru limpezit, la părul lucitor care-i cădea pe umeri ca faldurile unei cortine somptuoase, la tenul ca de lapte, la pielea aceea catifelată.

N-o lăsă să doarmă nici măcar un ceas. Pe urmă discutară îndelung, cu o linişte regăsită, iar în cele din urmă şi despre Marco. De abia spre patru dimineaţa a realizat Eugen că tot ce ştia Relia de la Viri privea evenimentele dinainte de vizionare, căci de atunci n-o mai văzuse pe soţia lui Oancea. Un moment a avut simţămîntul omului care s-a informat cu mult interes de situaţia la zi dintr-un ziar pe care l-a citit febril şi tot mai satisfăcut, pentru ca dintr-o dată să descopere că gazeta e veche de doi ani. În clipele de nehotărîre care au urmat a decis să-i spună totul Reliei. Îi datora această sinceritate. Şi apoi era mai înţelept ca ea să afle ce se petrecuse de la el, înainte de a-i ajunge la urechi într-o versiune deformată.

Cuvintele lui treziseră în ochii ei trei reflexe — mîndrie, spaimă, durere — fără ca ele să se lege într-o privire certă.

— Eşti sigură că e bine să continui ?

— Da. Continuă.

— Poate ar fi mai înţelept să tac.

Ca şi cum mărturisirea l-ar fi dezvăluit pe de-a-ntregul, pijamaua i se desfăcuse şi i se vedea pielea.

— Nu. Vorbeşte.

Iar el continuă să-i mărturisească.

— Dumnezeule, cum ai putut ? şopti la un moment dat Relia.

— Nu puteam altfel.

— Eugene...

— Da.

— Am bănuit.

— Cum ai bănuit? Ce te-a făcut să bănuiești?
Dar ea nu-i răspunse.

Cînd sosi ora de plecare a Reliei, nu terminase să-i povestească prin tot ce trecuse în zilele cînd își distrugea spectacolul. Așa că o însoți prin străzile forfotind de lume și luminate artificial pînă la Institutul ei de proiectări. Iar în clipa despărțirii o convinse să-și ia un concediu pentru a doua zi, sîmbătă, ca să plece împreună într-un *week-end*.

Ajunse la teatru primul, înaintea personalului administrativ, care venea la opt. Portarul îl privi îngrijorat: oare se pregăteau evenimente senzaționale? poate unele care priveau chiar cariera sa de portar?

Telefonă la Marco acasă — îi dispăruse orice ezitare — dar nu răspunse nimeni. Chemă din nou peste o jumătate de oră și reveni din sfert în sfert de ceas. Fără rezultat. Pe la zece sosi Dinu Velea care, aflînd că Eugen e în teatru, la regizorat, îl chemă de îndată la el în birou: mai știi, poate ținea să-și mărturisească vina pentru falimentul spectacolului *Celălalt versant*. Regizorul nu dădea semnele remușcării. Vorbi despre proiectul spectacolului *Domnișoara Julie*, iar Velea îi făgădui tot sprijinul.

Ieși din biroul directorului și încercă să dea de Marco, dar telefonul continua să sune în gol. Așa că plecă spre casă, și cum în ziua aceea n-aveau femeie de serviciu, pregăti el masa. (Era una din cochetăriile lui să-și pună șorț și să facă pe bucătarul, ca Alexandre Dumas.) Tocmai terminase să așeze florile în vasul de cristal, cînd auzi cheia în ușă și pe urmă rîsul fericit al Reliei.

După dejun s-a ridicat problema spălatului farfuriilor și al cratițelor. Eugen le folosise pe toate, dar Relia a avut o idee de geniu: să-și pună bagajele în mașină și să plece în mica lor vacanță direct de la Marco, fără să mai treacă pe acasă, iar luni dimineață venea femeia.

Viri i-a întîmpinat plină de elan, iar Marco l-a luat chiar pe Eugen în brațe și l-a sărutat zgomotos pe amîndoi obrajii (n-o mai făcuse niciodată), de față cu toată lumea; apoi l-a recomandat tuturor, ca și cum ar fi fost un necunoscut: „Fratele meu de eșec. Am fost învinși împreună, și asta ține loc de tot."

Și în timp ce Eugen îl urmărea cu un surîs pribeag, începu să-l laude pentru că știa să scoată dintr-o replică

de cinci ori mai mult decît pusese autorul în ea și pentru că în această lume în care nu știi ce gîndesc unii despre alții, în care cîteodată nici tu nu știi ce să crezi despre tine, iar prieteniile sînt de-o zi, pasiunile de-o noapte și indiferențele țin uneori cît o existență — Marco întreținea și stimula acum în mod deliberat retorismul, distrugînd parcă voit cuvintele prin exces și ridiculizîndu-le prin melodramatism — regizorul rămăsese egal cu sine, suportînd cu aceeași demnitate succesul și înfrîngerea. Dovadă cît de frumos reacționase după ce Velea îi alungase spectacolul din repertoriu numai pentru că era prea îndrăzneț :

— Fiindcă, sigur, nici pentru un scriitor nu-i un fleac să-și vadă piesa aruncată la gunoi. Bineînțeles că și lui îi e greu. Mai ales în prima perioadă îi e totdeauna greu. Dar scriitorului îi rămîne pagina tipărită. Ce-i rămîne însă regizorului ? Și apoi un scriitor depinde, pînă la urmă, doar de condeiul lui. Dar un regizor ? Soarta lui ține de actori, de public, de cronicari. Ajunge ca unul din ăștia să-i fie împotrivă și s-a terminat cu el. Ceea ce-i o nedreptate strigătoare la cer. Dar lasă, Eugen, îți promit eu că lucrurile n-or să rămînă așa. Ce-ai făcut tu pentru piesa mea n-o să rămînă nerăsplătit.

Toți auziră fraza, dar numai Eugen văzuse ochii lui Marco fixați, o secundă, asupra lui cu o expresie care întărea necrezut de mult făgăduiala. După o clipă de tăcere, Eugen exclamă plin de avînt, ca un om mergînd în întîmpinarea norocului :

— Contează și tu pe mine.

Două pete înfloriră pe obrazul Reliei, și cît ai clipi toată fața și gîtul ei se înroșiră.

Viri veni lîngă ea drăgăstoasă :

— Trebuie să închinați.

Și îi întinse un pahar de vermut, singura băutură de care Eugen îi spusese odată că nu se atinge în ruptul capului, fiindcă-i face greață.

După miezul nopții Eugen și Relia plecară și, în timp ce goneau pe șoseaua aproape pustie cu ochii aninați de banda luminată a farurilor, el o întrebă dintr-o dată, parcă pentru a rupe o tăcere speriată :

— Ce-i exact Institutul ăla al tău ? Ce faceți de fapt acolo ?

Relia răspunsese obosită, fără să întoarcă capul

— Parcă n-ai ști... Ți-am mai spus-o. Și cred c-ai înțeles perfect. Doar ai terminat și tu arhitectura. Dacă n-ar fi decît proiectul de diplomă la absolvirea facultății. Proiectăm mașini.

Avea un glas stins și cuvintele stinghere încercau să ascundă iritarea, panica. Era clar că nu-i ardea să vorbească. Dar Eugen o atrase pe nesimțite într-o discuție despre cei cu care lucra.

Află astfel că Răzvan Ștefănescu (pe care avea să-l urască pînă la moarte) era „vioi ca o zvîrlugă" și înlocuia lipsa imaginației cu o experiență dublată de-o excelentă memorie, ceea ce-i îngăduia la fiecare nou proiect să-și amintească de felul cum fuseseră soluționate dificultățile la alte mașini. Află astfel și despre Raul Veniamin, care transforma cele mai simple calcule în probleme de matematici superioare, ca să nu piardă beneficiul titlului său de doctor în matematici de la Oxford, și despre Vasile Aurian, priceput ca nimeni altul să se debaraseze de lucrările mai grele, și despre Corina, al cărei soț, de-o gelozie bolnavă, o aștepta totdeauna la ieșirea din Institut, și despre Anton, zis Tonel, mereu în criză de timp și înspăimîntat că nu va fi gata în termen, și despre Mariana, desenatoarea gata să lucreze oricînd, dar devenind sălbatică ori de cîte ori trebuia să refacă ceva din greșeala inginerului.

Poate că inițial Relia acceptase să-i povestească despre Institut numai pentru a îndepărta amintirea serii, dar pînă la urmă se înfierbîntase. Oricum, nu conteni pînă nu-i relată cîte ceva despre fiecare din colegi și tot felul de incidente începînd cu lupta dusă de ea pentru a avea tandemul (așa numea Relia biroul și planșeta ei) lîngă geam, căci îi era teamă să lucreze la lumina artificială care strică ochii (nu i-ar fi stat bine cu ochelari).

Cele două zile petrecute la Poiana Brașov au fost mai mult decît o vacanță, căci abia acum o descoperea pe Relia, cu toate ideile năstrușnice care-i treceau prin minte și amestecul acela de umor și ingenuitate. Au stat închiși în camera de hotel cu două calorifere radiind o căldură plăcută și n-au coborît niciodată. Masa li se aducea în odaie de-o ospătăriță atît de politicoasă că părea mută.

Încăperea n-avea decît un pat mare și confortabil, o masă și două scaune. Prin fereastră se vedeau vîrfurile brazilor străjuind luminișul unde fuseseră înălțate cîteva

clădiri din bîrne de-un negru ars, munții decupați în tonuri grave, domolite, și drumul șerpuind în jos spre oraș.

Cînd vîntul șuiera și geamurile se zgîlțîiau, Relia se ghemuia lîngă Eugen. Îl întreba mereu același lucru :

— Și chiar mă iubești ?

El îi răspundea invariabil cu un simplu „da", amintindu-și că nu-i cazul să facă „inflație de cuvinte amoroase".

— Ești mulțumit ? Aș vrea să te știu mulțumit...

Ascultînd-o, lui Eugen i se părea că teatrul cu lumea lui e în clipa aceea tot atît de departe și de abstract ca și linia ecuatorului. Poate nici nu exista cu adevărat. Stătea la adăpostul pilotei de puf, cu brațele sub cap, și era tare plăcut să se gîndească că nu există nici o grabă care să-l mîne din urmă.

— Hai, mai povestește-mi ceva, îl stîrni Relia la capătul primei zile, nesățioasă să-l asculte.

Iar el îi povesti :

— A fost odată un pictor. În Franța. Locuia într-o mansardă și se zbătea între pînzele lui suferinde pentru că nu se vindeau. Cînd n-a mai avut nici o speranță, s-a apucat să falsifice tablourile altora. Mai norocoși. Și s-a umplut de bani. Pînă aici nimic deosebit. Dar era un artist adevărat și munca asta însemna pentru el o cazna cumplită. Atunci s-a gîndit la ceva care să semene totuși cu nădejdea. Cum cunoștea întreaga operă a lui Picasso și-i știa viața, pasiunile, obsesiile, și-a zis că nu-i nimic nemaipomenit să refacă ceea ce mai făcuse o dată pictorul, dar să i-o ia înainte, să creeze el ceea ce mai devreme sau mai tîrziu avea să creeze celălalt. Asta da, era ceva. S-a pus pe treabă. L-a închipuit pe Picasso mai bătrîn cu cîțiva ani, amputat de vitalitate, dar cu poftele rămase întregi și cu instinctele de viață izbucnind neputincios, disperat, grotesc în preajma unor nuduri tulburate și tulburătoare. Iar pe Picasso, chinuit de silă și furie, dezarmat, dezgustat de el însuși, disprețuindu-se. Într-o zi a aflat că Picasso începuse să se vadă în desenele lui chiar astfel. Și desenele semănau leit cu cele pe care le imaginase el. Nici o deosebire. Imposibil de descoperit care erau ale unuia și care ale celuilalt. A fost marea lui bucurie. Pe urmă...

— Nu, povestea asta nu-mi place, îl întrerupse Relia uitîndu-se spre ușă, apoi spre fereastră, unde se zăreau

norii atîrnînd foarte jos, ca niște obloane bine trase. Spune-mi alta. Spune-mi iute alta.

Eugen îi urmări linia obrazului, gîtul fragil și umerii care se retrăgeau sub pilotă.

— Să încerc.

— Hai, încearcă.

Își căută un alt glas, schimbă intonația și, după ce-și aprinse o țigară, începu :

— Au fost odată un băiat și o fată. Pe fată o chema Ioana. Într-o zi stăteau amîndoi în preajma unui aerodrom. El se uita la Ioana, dar ea se uita la avioanele care se smulgeau de pe pămînt cu puterea unei explozii pentru a dispărea apoi dincolo de orizont. — Privește, i-a zis fata. El a întors capul, a contemplat un moment ca și cum ar fi vrut să sesizeze ceea ce văzuse ea, dar nu descoperi nimic. — Ce trebuie să văd ? întrebă. — Frumusețea lor, replică hotărîtă Ioana. Tînărul se înfurie ușor : — Sînt toate la fel. — Fiindcă ți-au rămas străine. Și nici măcar nu suferi, protestă ea. — Tu mi-ai rămas străină. Și de aia sufăr. — Eu ? Străină ? De ce spui asta ? — Pentru că nu mă lași nici măcar să-ți sărut ochii. — Totul la timpul său, îi făgădui Ioana. — Cînd ? Ea surîse misterios. Atunci băiatul făcu un gest brusc și-o prinse în brațe. Ioana nu se apără, dar privirile lor se întîlniră și el o eliberă. După un timp, rosti cu voce gravă : — Spune-mi, sînt un laș ? — De ce un laș ? se miră ea. — Pentru că nu te-am brutalizat. — Nu, nu puteai să mă brutalizezi. Fiindcă nu ți-am opus rezistență... îi explică fata. — Nu-s bun de nimic, îngăimă el rușinat. — Ba da, numai să vrei. Tînărul se ridică în picioare. Ochii îi ardeau : — Ce trebuie să fac ca să mă iubești ? — Ceva mare. Ceva important. Nu știu încă ce. Dar ceva mare. — Eu aș vrea numai să ne iubim. —Atunci caută pe alta. Băiatul se bosumflă : — Ceva mare. Ceva mare. Asta cere timp. O să am douăzeci de ani cînd am să reușesc ceva mare. Și eu acum vreau să te sărut. — Nu-i nimic. Am să te aștept, ripostă ea liniștită. El își trecu mîinile prin părul decolorat de soare. — Să aștept încă șase ani. O să-nnebunesc. Ea rîse : — Nu-ți cer s-aștepți. — Atunci mă lași ? — Nu, renunță. — Să renunț ? Nu mă cunoști. — Știi, îi explică fata, nu pot fi nevasta oricui. De aceea vreau să faci ceva mare. Nu mă interesează nimic altceva. — Nu vreau nici măcar să te sărut pe gură.

Vreau să-ţi sărut ochii. Cer atît de mult ? — Ceri totul. El îi întoarse spatele. — N-am să te mai rog nimic. Dar pe urmă reveni şi-i căută ochii : — Ascultă-mă, dacă am să fac ceva mare, atunci n-am să te mai iubesc pe tine, am să iubesc lucrul ăla. Dar ea nu-l asculta : — Ţi-am mai spus : n-am să-l sărut decît pe cel care merită. — Bine, se hotărî băiatul uitîndu-se cu ură la fata aceea care era cu doi ani mai mare decît el.

Eugen stinse ţigara în scrumiera de argilă şi-i surîse.

— Asta da, e frumoasă, şopti Relia. Dar e adevărată ?

— Nu, rîse el.

— Mi-ar fi plăcut să fie... Ştii, tu mi-eşti drag indiferent de...

— Ştiu. Vrei să dormi ?

— Nu. Povesteşte-mi.

— Ia uite ce frumos plouă, ripostă el, căci nu voia să strice simetria creată de cele două istorioare.

— Mai bine mă uit la tine. Ţi-a cam crescut părul. Ar trebui să te tunzi.

— Îl las lung.

— N-o să-ţi vină bine. Ai să vezi.

Niciodată în cele două zile petrecute la Braşov vreunul din ei nu pomeni de Marco.

CAPITOLUL IX

ÎN SĂPTĂMÎNA CARE URMASE reuniunii de la Marco, Traian Cosmescu începu un serial despre arta regizorului, a cărui cadenţă era un articol din trei în trei zile. Ideea lor comună era următoarea : regizorul crede că n-are altă cale de-a se face observat decît sfidînd spectatorul, de aceea caută punctele de vedere cele mai neaşteptate, pîrjolind, cu voinţa lui de-a scoate ochii, textul, personalitatea actorilor şi scîndurile scenei, ceea ce reprezintă o primejdie pentru viitorul teatrului. Banalitatea acestei păreri, destul de răspîndite, ar fi trecut nebăgată în seamă, dacă suita de articole n-ar fi adus mereu ca exemplu spectacolele lui Eugen Filipescu, învinuite de toate erorile, obtuzităţile şi aberaţiile de care un regizor poate fi în stare. „Nu am nimic personal de răzbunat şi nu de aceea scriu articolele de faţă. Am însă cîteva lu-

cruri de lămurit despre lumea celor care fiinţează doar prin imaginea pe care o trimit publicului şi care ar trebui să gîndească mai serios la răspunderea ce le revine", suna prima frază a pamfletelor întinse de fiecare dată pe patru coloane.

Eugen Filipescu primi cele dintîi lovituri cu fruntea sus, hotărît să reziste demn, demonstrînd că oricît ai da în el, dai ca într-un zid, şi că e din familia celor care ştiu să supravieţuiască chiar şi unor pamflete, în goană după cuvîntul cel mai tare, adevărate probe de huliganism moral şi exemple de devastare intelectuală. Dar al doilea articol îl atinse serios, iar regizorul îşi ţinu bărbia în piept cînd îl reciti. Bineînţeles, rămăsese neclintit în hotărîrea de a suporta calm atacul dezlănţuit asupra sa. „Nu va reuşi — îşi spunea el — să mă scoată din sărite şi cînd mi-o veni ceasul am să-l fac să-şi blesteme meseria." În a treia rundă înghiţi însă mai anevoie pumnii celuilalt, care acum îl nimereau din plin, întrucît Eugen nu mai reuşea să-i blocheze printr-o frumoasă indiferenţă interioară nici directele, nici aluziile. Cînd le citea, el, care dispunea totdeauna de o mare provizie de vorbe şi gesturi, avea senzaţia că nu poate articula nici un cuvînt oricît l-ar căuta prin labirinturile tăcerii şi că, dintr-o dată, uitase caligrafia atît de bine învăţată a indiferenţei. La al patrulea articol, Traian Cosmescu deveni şi mai violent, parcă pînă atunci nu făcuse decît să se exerseze. Se dezlănţui ca o maşină de cărat pumni. („Actorul nu e, aşa cum îşi închipuie unii, asistentul utilitar al regizorului, asociatul lui modest şi provizoriu, iar eul interpretului nu e un repertoriu de comportamente dictate, controlate şi condiţionate de acest fals dumnezeu care întreţine relaţii de o cruzime afectuoasă cu victimele lui. Dealtfel, cei pe care-i privilegiază sînt şi cei mai năpăstuiţi. Să urmărim, de pildă, evoluţia artistică a Ginei Marinov...") Cosmescu îl izbise tare şi cît putuse mai jos. Eugen simţi o senzaţie de gol şi o oboseală subită îi îngreună picioarele. „Mă tem că n-o să mai pot rezista", îşi spuse el, ţinînd puternic în mînă ziarul şi păşind cu precauţie pe pavajul umed, în mijlocul unei străzi, devenită brusc ireală, fără case, fără trecători, amintire a unei străzi ce nu existase cu adevărat niciodată.

De mirare că s-a ţinut pe picioare şi a izbutit chiar să dea aparenţa seninătăţii. „Jamais répondre", i-a zis el

Tatianei Sandovici-Cădere, care, sincer afectată, venise să-l consoleze, iar lui Piero i-a explicat : „Dragul meu, iubesc prea mult actul criticii ca să nu-i accept regulile. Ceea ce-i frumos într-un pamflet e tocmai vehemența lui intelectuală.“ Dacă Piero l-a ascultat, cu o străveche și încercată îngăduință (replicîndu-i ironic : „cînd ești lovit capeți mari privilegii ; poți să te plîngi, să ripostezi, să ierți ; ai la îndemînă o grămadă de atitudini, una mai ispititoare decît alta — și înțelepciunea și disprețul și suferința ; devii foarte puternic“), Tatiana s-a prefăcut, dintr-un trezit instinct monden, că-l crede, și a schimbat imediat vorba, recunoscîndu-și parcă eroarea de-a fi luat un fleac drept catastrofă.

Adevărul e că Eugen Filipescu n-avea cum să riposteze, tot așa cum Marco nu putuse să facă nimic cînd își văzuse piesa distrusă. Îi rămînea doar — așa cum își repeta întruna — să aștepte zile mai bune. Iar pînă atunci să suporte consecințele. Ele nu întîrziară. Dinu Velea nu-i dădu să pună în scenă nici un spectacol. Din dispoziția Mariei Pandele, numele regizorului fu cules pe noile afișe cu litere subțiri, aproape invizibile. Dar asta era un fleac. Mai grav e că actorii începuseră să-și corecteze rolurile din spectacolele lui Eugen Filipescu, încercînd să remedieze viciile semnalate de Traian Cosmescu și, din păcate, confirmate de eșecul răspicat cu *Celălalt versant*.

Cînd se întîlnea cu Marco — cel puțin o dată la zece zile — dramaturgul se arăta tot mai prietenos, iar Viri chiar își exprimă față de Relia regretul pentru neplăcerile prin care trecea „bietul Eugen“ :

— E o rușine. Nu se face asta cu un artist.

Eugen nădăjduise o clipă ca Oancea să prezinte unui teatru a doua lui piesă — acum n-avea nici o îndoială că va fi proastă, și-și zicea că oricare ar fi fost scena sau regizorul ce-o monta, va găsi el o modalitate să-i scoată și mai mult în evidență deficiențele — dar Marco îi declară într-o seară că deocamdată are altele de lucru și că nu mai intenționează s-o joace. Poate peste cîțiva ani.

Firește, atacurile lui Traian Cosmescu nu-l puteau lichida. Într-o zi serialul tot va lua sfîrșit, alte stagiuni aveau să vină și lumea va uita. O să aștepte ca lucrurile să se potolească și atunci își va spune și el cuvîntul. Numai că n-avea puterea să aștepte și nu mai dormea cu nopțile. Începuse chiar să-i fie lehamite să mai treacă pe la teatru,

unde Dinu Velea întîrzia, întîrzia mereu să-i încredinţeze un nou spectacol. Poate că o făcea din proprie iniţiativă, poate că o făcea la îndemnul prietenilor lui Marcel Oancea care aflaseră că eşecul lui Eugen nu era un eşec inocent şi că regizorul subminase în mod deliberat o speranţă a dramaturgiei, poate că îşi punea problema dacă Eugen e, într-adevăr, un talent, dacă merită să investească în el încredere...

Reliei îi ascundea întinderea dezastrului, plasîndu-se pe poziţia unui om zdravăn, pocnit din senin de-un nebun, şi-i povestea plin de haz cum pînă şi cei care ori de cîte ori vorbeau cu el aveau în gură numai apă sfinţită şi se ridicau pe labele din faţă acum nici nu-l mai cunosc şi abia-i răspund la bună ziua, iar cînd o fac, au un aer de eroi sfioşi sau de complici, ceea ce e, pînă la urmă, la fel de caraghios.

Relia îl asculta tăcută, istorisind la rîndul ei mici incidente năzdrăvane de la Institut; de unde-i veni odată chiar ideea să facă apel la spiritul ei năstruşnic, dar nu-l răbdă gîndul să-i ceară ajutorul arătîndu-se altfel decît bărbatul care scutură cu nepăsare de pe umeri tot ce l-ar putea cît de cît stînjeni. Dacă se prăbuşea în faţa ei, totul se ducea de rîpă. Aşa că făcea tot ce-i sta în putinţă să ascundă că se simte stors de puteri, că are genunchii moi, că pe dinăuntru e făcut zob, iar efortul de-a se ţine drept, neclintit, îl costă neînchipuit de mult.

Într-o noapte avu un coşmar. Se făcea că stă de vorbă cu Marco, aşa cum stătuse de vorbă în vara aceea pe plajă. Oancea îl ţinea de umeri cu degetele lui puternice. Degete care-i puteau strivi clavicula aşa cum striveşti un ghemotoc de hîrtie. Şi prin degetele lui se scurgea un fluid de nemărginită încredere în sine. Marco îi spunea întruna: „Trebuie să te dai bătut", iar Eugen îi răspundea: „Nu, asta nu pot. Cere-mi orice altceva." Şi simţea că se sufocă, fiindcă sufla un vînt uscat, nisipurile fumegau, iar cerul era îmbîcsit de-o piclă joasă. „Linişteşte-te. Să ştii că ţin foarte mult la tine", îi şoptea dramaturgul. Apoi faţa şi trupul i se mistuiră dintr-o dată. Din masa aceea enormă de carne şi muşchi rămase doar un braţ. Dar braţul îl ţinea strîns. Lui Eugen îi era cu neputinţă să scape din menghina care-l înhăţase fudul şi protector. Privi spre mare, dar acolo unde fusese apă nu mai era decît un gol verzui. Vru să se ridice în

picioare, însă pulberea sfărîmicioasă a plajei nu-l mai ținea. Marco slăbi strînsoarea. Eugen se scutură cu furie. Nu reuși să se elibereze. Țipă cu o voce înfundată: „Sfîrșește odată!" Marco, deloc speriat, îi ținu mai departe, aruncînd asupra lui o suflare în care fermentau aceleași otrăvuri ca cele din aer: „Dacă am să sfîrșesc, tu ai să regreți". Lui Eugen îi veni greață. Se zvîrcoli, în vreme ce încerca să uite de dușmanul a cărui față nici nu putea să și-o amintească, dîndu-și vag seama că de fapt visează, dar că în același timp ratează prilejul de a discuta cu Marco și încercînd să descifreze clipa pe care-o trăia, temîndu-se că atunci cînd se va trezi ea se va șterge din memorie. Resimțea aprig dorința să-l distrugă pe dramaturg și totodată să-l înțeleagă și să-l ierte, să se reîntoarcă într-o epocă irecuperabilă și să fugă înainte, departe, cît mai departe de tot ce era mincinos în ea, fără să știe prea bine ce voia în realitate, pricepînd doar că tot ce era de nimicit se consumase, fără a se sfîrși însă pe deplin.

Din coșmar îl trezi Relia, pe care o întrebă speriat:

— Am vorbit în somn?

— Ai spus ceva, dar n-am înțeles nimic. Mai mult te-ai zvîrcolit.

Traian Cosmescu continua încă să-l pocnească vîrtos și nu ajunsese la capătul serialului său cînd Dinu Velea se aranjă să fie transferat la editura „Teatrul-Muzica-Filmul". Înțelesese că, dacă războiul dintre Marco și Eugen ține de-un accident, pacea atîrnă de-un miracol, iar conflictul riscă să facă victime și în rîndurile nonbeligeranților. Ca mîine-poimîine putea deveni și el o țintă, mai cu seamă că nu era cu totul străin de cauzele măcelului. Cum un alt director nu se găsea cît ai bate din palme, iar el voia să plece imediat, Eugen — într-un moment de inspirație — și-a asumat alături de Maria Pandele conducerea provizorie a teatrului.

De la Maria Pandele pornise totul, dar Eugen era gata să uite acum vechea rivalitate. Iar directorul administrativ nu era răzbunător, era practic. Se arătă dispusă să colaboreze cu Eugen, cu condiția ca treaba să meargă bine. Regizorul a mai fost vizitat o dată de inspirație, dovedindu-se docil și ajutînd-o pe Maria Pandele să-și facă planul. Pentru o piesă care abia mai pîlpîia și urma să fie

scoasă din repertoriu a dat fericite soluții de regenerare, declanșînd și o campanie de propagandă la televiziune prin mijlocirea unui prieten. Pentru alt spectacol cu totul neinteresant — semnat ca și celălalt de colegul său Dan — dar foarte economicos (piesa, așa cum îi explicase Maria Pandele, aparținea acelor scriitori atît de valoroși încît nu mai cereau să li se plătească drepturi de autor, opera lor fiind de domeniul public), a găsit cîteva norocoase efecte regizorale etc., etc. În discuții părerea Mariei Pandele era și părerea lui. Sigur, directorul administrativ avea prea multă experiență spre a se lăsa amăgită de această primenire radicală în concepțiile lui Eugen și nu credea în ea. Dar pe Maria Pandele n-o interesa ce gîndește regizorul despre artă, ci numai ce e gata să facă în vederea realizării cîștigurilor bănești prevăzute pentru anul financiar în curs.

Eugen știa că n-are nici o șansă să fie numit în locul lui Velea, mai ales după șirul de articole împotriva lui. Și nici n-o voia. N-o voia deloc. Însă campania lui Traian Cosmescu îi șubrezise autoritatea, iar cîteva săptămîni în funcția de director puteau să-i refacă, măcar în parte, un prestigiu în declin.

Așteptînd să vadă cine va fi noul conducător al teatrului, circula mult, vedea tot felul de oameni, cu dorința de a-și cîștiga prieteni și aliați și de-a fi mereu informat, mai cu seamă că unii dădeau ca sigură numirea lui Marco, iar perspectiva de a-l avea pe dramaturg ca director îl neliniștea, îl otrăvea, îl înfuria. Încordarea zilelor deveni de nesuportat. De la teatru mergea la cafenea, de la cafenea în tot felul de vizite, apoi iar la teatru, cutreierînd cabinele, și din nou prin restaurante, glumind, bînd, promițînd discret, trăgînd de limbă și neobservînd că în locul ploilor prinseseră să cadă fulgi de zăpadă, că venise iarna.

Într-o seară, tîrziu de tot, după ce stinseră lumina, Relia, pe care continua s-o țină departe de preocupările lui, îi șopti :

— Unul din voi ar trebui totuși să cedeze.

Eugen șuieră printre buze :

— Nu eu am să fiu primul.

Relia făcu o pauză, pe urmă rosti ușor intrigată :

— Te amuză ?

Ce întrebare! Îl cunoștea oare chiar atît de puțin? Răspunse oftînd:

— N-am încotro.

La lumina vînătă a neonului din stradă o văzu mișcîndu-și încet capul în stînga și-n dreapta și-i auzi vocea puțin tulburată:

— Mi-am închipuit.

Relia nu mai spuse nimic o bună bucată de timp și Eugen ar fi putut să creadă c-a adormit, dacă nu i-ar fi văzut genele clipind. În cele din urmă, Relia spuse:

— Și, dacă te-aș ruga *eu* să cedezi?

Eugen replică fulgerător, căci trăind într-o lume unde promptitudinea ripostei e hotărîtoare, unde o secundă de întîrziere poate schimba sorții, se învățase să gîndească iute:

— Cred c-ai face o greșeală.

Relia îi replică la fel de prompt, de parcă i-ar fi prevăzut răspunsul:

— De-aia nici nu te-am rugat.

Glasul ei n-avea sunetul unui reproș. Semăna mai curînd a rîs. Întinse mîna, îl apucă blînd de păr și-l scutură ușor ca și cum s-ar fi jucat cu un cățel. În clipa aceea Eugen simți că admirația Reliei pentru el e în descreștere, fiind înlocuită cu un început de compătimire. Iar compătimirea e cealaltă față a aroganței. Nu, nu era arogantă. Pe chipul ei tras se ivi tristețea. Sentimentalismul și giugiuleala condescendentă a Reliei constituiau dovada propriei lui slăbiciuni. Soția începea să-l cunoască. În fața neliniștitoarei perspective, Eugen simți că i se frînge inima.

I-a apucat mîna, i-a sărutat-o, apoi a murmurat:

— Mai bine n-ai fi abordat subiectul.

Relia a oftat, un oftat lung. Avea un nod în gît cînd s-a scuzat:

— N-aș fi făcut-o. Dar am făgăduit.

— Cui?

Cine oare se amesteca? Și cu ce scop? Ce urmărea?

— Cine?

— Margareta Oancea.

Margareta? Care Margareta? Pe Viri o chema Victoria.

— Cine-i asta?

— Mama lui Marco.

Da, evident, și Marco putea să aibă o mamă. Dar iată că-i semăna fiului : se băga în treburi care n-o priveau.

— Mai bine l-ar sfătui pe fiu-său să-și vîre mințile-n cap.

Relia ridică din umeri :

— Zice că nu poate. Că e ca turbat.

— Și-ai acceptat rolul de-a mă potoli tu pe mine ?

— N-am avut încotro, zise ea și izbucni într-un rîs plin de seninătate. Dar n-am făgăduit să fac astfel încît să reușesc.

În mai puțin de-o secundă Eugen o trase lîngă el și începu s-o sărute.

Da, confruntată cu o grijă maternă, Relia cedase, cedase formal, și nimeni n-ar fi putut s-o acuze că nu intervenise pe lîngă soțul ei, dar procedase așa încît să nu obțină nimic, rostise cuvintele parcă alese anume ca să-l îndîrjească și mai tare. Iar felul în care îl dezmierdase nu trăda o milă superioară, ci dimpotrivă, mulțumirea femeii care știe că se poate bizui pe bărbatul ei.

Gîndul ăsta nu l-a părăsit nici a doua zi dimineața, iar soarele galben, rece, de decembrie îi lumină o față mai odihnită. Plecă înviorat la teatru, unde-l aștepta o surpriză.

Cînd Eugen aflase că Răzvan Ștefănescu era un pensionar reangajat temporar, fusese atît de uluit încît nu mai făcuse nici un comentariu și mai ales omisese să contramandeze rugămintea de-a fi îndepărtat din Institutul Reliei. Astfel că a rămas surprins cînd dramaturgul s-a prezentat la el surîzător, cu piesa refăcută după indicațiile primite și cu informația că se aprobase prelungirea contractului marelui specialist, dar la alt institut.

Un moment, știrea l-a satisfăcut ; era o dovadă că, dacă Relia ar fi fost într-adevăr îndrăgostită de Răzvan Ștefănescu, el, Eugen, ar fi avut cum să acționeze. Era totuși o victorie, o victorie zadarnică și stupidă, dar o victorie, și regizorul simțea mare nevoie de această pomadă curativă, căci plăgile deschise de serialul lui Traian Cosmescu supurau. Pe urmă însă se încruntă, căci acum trebuia să achite nota, adică să-i recomande piesa unui teatru. Nu era grav — de vreme ce nu el iscălea spectacolul — dar nici plăcut nu era. A promis să se ocupe folosind cuvinte uleioase, furios că intrase de pomană în toată afacerea asta.

Pe la patru, Relia s-a întors neagră acasă. Niciodată soțul ei n-o văzuse atît de întunecată.

— Ce s-a întîmplat ? o chestionă el, bănuind că aflase de vreo nouă manevră a lui Marco.

— S-a întîmplat că am rămas fără Răzvan Ștefănescu.

Eugen se uită în farfuria în care începeau să sleiască două ochiuri cu șuncă :

— Și-i o nenorocire atît de mare ?

— Este ! răspunse ea fără să se atingă de mîncare. Fiindcă Răzvan știe meserie.

— Poate că nici noul tău colaborator nu-i un ageamiu.

— Poate. Oricum însă nu cunoaște lucrarea.

Încercă s-o consoleze :

— Ai să-l înveți. N-are de ce să-ți fie teamă.

— Zău ? Termenul bate la ușă.

Relia dădu la o parte farfuria și adăugă :

— Mănîncă tu. Eu n-am chef.

Din politețe și din remușcare, Eugen nu se atinse nici el de mîncare. Avea o vină, dar nu-i mai putea sări în ajutor, căci a cere revocarea hotărîrii l-ar fi făcut ridicol și l-ar fi antrenat la obligații suplimentare. Căută să se împace cu el însuși, reamintindu-și că luase inițiativa îndepărtării pensionarului din dragoste pentru Relia, dintr-o dragoste fără margini, iar puțin mai tîrziu își spuse că și ea are o vină, chiar una mai mare decît a lui, căci scornise o iubire care nu exista. Eliberat de povara culpabilității, găsi resurse s-o îmbărbăteze.

Cum Relia rămase pe gînduri, îi șopti cu un glas care venea de departe :

— Iertați-mă, doamnă, că vă inoportunez. Nu știți din întîmplare unde e strada Albastră ?

Ea se întoarse încet, surprinsă, înțelese că urmărea s-o înveselească și după o ezitare intră totuși în joc, dar numai cu intenția de a-l termina.

— *Îmi pare rău, nu știu.*

— Cum, n-ați trecut niciodată pe acolo ? insistă el.

— După cîte știu, nu. Regret.

— E posibil ? N-a fost făcută decît pentru dumneavoastră.

Ea surîse :

— E o stradă nouă ?

— Nu, dimpotrivă. Una din cele mai vechi. De secole vă așteaptă. Scuzați-mă.

Ochii Reliei, abia ascunzîndu-și lacrimile, se fixară asupra lui Eugen ca și cum ar fi privit un străin.

— Am impresia că m-ați acostat.

Rostise propoziția ca o constatare și cu un soi de jenă că nu sesizase de la început intenția necunoscutului.

— Mai exact, am intrat în vorbă.

— E același lucru. Unde-i strada Albastră ?

— Pretutindeni unde vă aflați. Toate străzile devin de azur cum pășiți pe ele.

— Și rămîn așa ?

— Nu. Îndată ce le părăsiți devin cenușii.

Pînă la urmă izbuti să-i descrețească fruntea. Dar zilele următoare se arătară grele pentru ea. Noul ei colaborator era inginerul Marin Bordea, amabil, competent și gata să facă treabă bună, dar neînchipuit de fricos, căci intrase o dată la apă, cînd din cauza unor erori de proiectare ale altora nu se realizaseră parametrii fixați, și acum n-avea altă grijă decît „să se acopere". De unde pînă atunci Relia lucrase normal cu Răzvan Ștefănescu, comunicîndu-și concluziile unul altuia peste birou, acum era obligată să facă note scrise pentru orice mărunțiș, note datate, bătute cu copie și înregistrate. Lucrurile decurgeau astfel :

— Marine, am stabilit intrarea conductei de ulei la 150 milimetri de peretele din fund.

Un zîmbet curtenitor, o expresie de mulțumire, apoi :

— Aurelia dragă, dacă nu te deranjează prea mult, fă-mi o notiță în acest sens. Și cu o schiță ca să se vadă exact poziția.

Relia îi făcea hîrtia, iar a doua zi primea răspunsul care suna cam astfel : „Vă mulțumesc pentru nota dvs. din... privind poziția de intrare a conductei de ulei. Am luat-o în studiu și vă vom comunica în termen de cinci zile dacă e compatibilă cu cerințele părții noastre de proiect". Exact peste cinci zile o altă notă : „Studiind poziția de intrare a conductei de ulei, ea nu pare să stînjenească nici un element din partea noastră de instalație. Dacă ulterior se vor ivi totuși aspecte încă imposibil de prevăzut în actualul stadiu al proiectării, vă vom comunica de îndată. Pentru a evita refaceri de lucrări, vă rog să considerați această poziție încă provizorie timp de cincisprezece zile."

Cînd citi această hîrtie, Reliei nu-i veni să-și creadă ochilor și simți că i se urcă sîngele la cap, dar, după obiceiul ei, se stăpîni. Odată ajunsă acasă, însă, își dădu drumul. Cu obrajii în flăcări, fulgeră printre lacrimi de ciudă abia reținute, înșiruind grijile care năvăliseră dintr-o dată în viața ei, hărțuindu-i-o fără rost. Eugen se sperie, căci n-o mai văzuse niciodată în halul ăsta. Încercă să-i explice cu argumente raționale iraționalitatea existenței, îi descrise psihologia omului, dar cum, alături de Eugen, avusese vreme să se imunizeze împotriva retoricii, Relia protestă neînduplecată :

— Nu înțelegi că-n felul ăsta trebuie să fac proiectul de trei ori ? O dată să-l gîndesc, altă dată să i-l explic lui Marin, a treia oară să-l conving să-l contrasemneze ?

Eugen o povățui să provoace „discuții“ cu caracter oficial, în care să stabilească liniile mari ale lucrării, ca să nu mai fie nevoie să-și scrie note de la doi metri distanță. Relia încercă și această cale, dar după aia blestemă și mai tare : dezbaterile tehnice ținuseră o dimineață, iar redactarea minutei, două.

Era ostenită, furioasă și chiar după somnul de după-amiază abia își revenea. Suporta greu orice vizită, orice reuniune și comitea greșeli la bridge. Cu toate astea își păstrase umorul, chiar dacă el prinsese unele umbre de amărăciune în reflecții de genul : „Să vezi că pînă la urmă n-o să mai pot comunica niciodată cu nimeni decît în scris“.

Fiindcă Relia mai putea glumi, Eugen socoti că necazurile ei nu sînt atît de serioase, că nu și le pune la inimă, că oricum mai devreme sau mai tîrziu erau sortite destrămării. Spre această concluzie, care avea pe nesimțite să mărească depărtarea dintre ei, fu împins și de faptul că acum nu mai încăpea nici o îndoială : Marco urma să devină foarte curînd noul director al teatrului „Camil Petrescu“. Îl informase confidențial Dinu Velea, iar fostul conducător nu și-ar fi permis să-i comunice știrea dacă numirea lui Marco n-ar fi fost la acea oră un act oficial. Eugen nu știa motivele exacte care-l mînaseră pe Dinu Velea să-i transmită vestea. O făcuse din satisfacția de a-i arăta ce dezlănțuise distrugînd spectacolul *Celălalt versant* și silindu-l pe el să se transfere ? O făcuse din ranchiună împotriva celui care-i lua locul, ori dintr-un rest de pre-

ţuire şi de prietenie pentru regizor? Oricum n-avea importanţă. Important era un singur lucru : ce atitudine trebuia să adopte. Aşa că, după ce i-a mulţumit lui Dinu Velea pentru încredere, a început să se gîndească.

N-avea nici o posibilitate să schimbe sau să determine hotărîrile forurilor superioare. Era clar că, în noua lui funcţie, Marco va dispune de forţe şi de mijloace să se apere şi să lovească şi mai crunt. Dar ce putea să facă? Asta era situaţia. Bună, rea, trebuia s-o accepte. Orice tentativă de a zădărnici traducerea în practică a numirii ar fi fost o utopie. La ce-ar folosi împotrivirea lui? În plus, ar fi dat impresia că are o răfuială personală cu Marco, că e orbit de-o duşmănie nejustificată, că i-e frică de el. Da, mai ales asta o să se creadă. Şi, la urma urmei, nici n-are de ce să-i fie teamă.

„Dacă-şi închipuie că, fiindu-mi şef, voi fi la cheremul lui, că mă va obliga să pun în scenă ce spectacole are el chef, se înşală. Oare n-a înţeles că nu-s omul concesiilor? Aş vrea să văd cum o să se poată descurca fără regizorul principal al teatrului? Şi, afară de asta, îi va trebui vreme să-şi facă relaţii, prieteni în rîndurile trupei."

Hotărît lucru, a lupta împotriva deciziei semnate e o aberaţie. Dealtfel, Marco nu va acţiona făţiş împotriva lui, întrucît ar însemna să dezmintă o prietenie pe care — din motive ce-i rămîn încă misterioase — ţine morţiş s-o prezinte în ochii lumii ca fără fisură. Pînă una-alta, aşa e chibzuit să se comporte şi el : ca un prieten. Cel puţin, aşa va evita stîrnirea unor noi animozităţi în teatru. Nu-i nimic, lasă să vină director. Dacă asta ţinteşte dramaturgul cu piesele lui, facă-i-se voia. Dacă-i dă pinteni doar perspectiva ascensiunii sociale şi a liniştei economice (în ultimii ani trăieşte — cum zice Maria Pandele — numai din „venituri întîmplătoare"), să-şi vadă visul cu ochii. Îi va dovedi lui şi nu numai lui că nu urmăreşte în artă decît satisfacţii străine de artă. Mai mult, va demonstra că-i tot atît de neputincios să devină un bun director pe cît e de inapt să devină un bun scriitor. Desigur, Marco îşi spune : n-oi fi cel mai talentat dintre cei talentaţi, dar nu se poate contesta că-s un scriitor ; n-am încă experienţa unui om de teatru, că-s un om al realităţilor care se pricepe cînd e oportun să închidă ochii şi cînd să-i deschidă mari, cînd să aibă iniţiative temerare şi cînd să fie

acomodant. Evident, Marco are însușirile astea, dar el o să aducă probe că toate laolaltă sînt absolut insuficiente ca să fi un adevărat conducător artistic. El nu știe cît e de anevoios să fii director de teatru, cîte acrobații pe muchie de cuțit faci zi de zi ca s-o scoți la capăt, împăcînd datoriile repertoriului cu ale planului de încasări, cîte alambicuri trebuie să străbată o hotărîre pentru a rămîne măcar în parte ceea ce a vrut să fie, cîte istovitoare strădanii sălășluiesc în necesitatea de a ține-n mînă cincizeci de oameni, fiecare considerîndu-se mai presus decît ceilalți patruzeci și nouă, războindu-se aprig între ei pentru fiecare centimetru de scenă, dar solidari în lupta contra directorului, prin definiție răspunzător că nu joacă, sau că nu joacă ce vor ei, sau că joacă în piese fără succes. El crede că va mătura piedicile cu un dos de labă, că inimile salariaților și podelele instituției vor tremura sub impunătoarea-i statură de gigant, că în panoplia lui va găsi destule șiretlicuri și că-i totuna a fi un profesor capabil, ori un gazetar iscusit, ori un organizator dotat cu a fi un animator artistic. El își închipuie că puterea lui asupra ființelor și lucrurilor, îndoielnică în lumea fragilă a ficțiunii, e irezistibilă în planul existenței curente.

„Dar am să-i arăt eu lui, și nu numai lui... O să-și frîngă gîtul în mai puțin de-o stagiune. Dacă și Dinu Velea, care-i un as, și-a luat tălpășița!"

În satisfacția, pe care regizorul și-o întrezărea, zdrobirea carierei administrative a lui Oancea constituia însă numai o părticică din rezultatul scontat. Restul pînă la „total" urma să fie bucuria că, asaltat de griji ce vor năvăli din toate părțile, de manevrele printre pasiuni adverse, de sîcîiala ședințelor, va fi constrîns să-și mute forțele de pe poligonul manuscriselor pe fronturile unui război de uzură și că-și va slei muniția și carburanții, ajungînd să rîvnească la foaia de hîrtie a scriitorului care fusese cîndva — scriitor insignifiant, dar scriitor — ca la un miracol imposibil.

Îl și vedea prăbușindu-se patetic la picioarele lui — un gigant surpat — și, la imaginea asta ațîțătoare, chipul i se transfigură, fiindcă regizorul se avînta, se avînta tot mai mult și mai departe cu închipuirea. Nu încerca nici un dubiu că va reuși să fie tot atît de abil în planul relațiilor sociale ca și prietenul lui, mai ales că de data aceasta avea „avantajul terenului", așa cum nu încerca nici un dubiu

că Marco va fi-un prost director. „Am să arăt că de pomană sînt nemulțumit de felul cum înnod raporturi cu realul. Am să arăt că, la nevoie, mă pricep și eu, și încă mai bine decît Marco, să evoluez pe frînghii, trapeze și inele."

Exceptînd aceste prezumții, precum și ideea că-i foarte nimerit și foarte înțelept să-și piardă timpul strigîndu-și în gura mare afecțiunea pentru Marco și declanșînd o acțiune de cucerire a simpatiilor în sprijinul viitorului director, totul era perfect logic în gîndirea lui Eugen Filipescu. O gîndire hotărîtă să nu ia în seamă dezmințirile pe care viața i le aruncase în față ori de cîte ori încercase să-și adjudece succesul în planul relațiilor sociale.

Și-a întocmit deci un proiect cu tot ce avea de făcut pentru a pregăti o primire favorabilă viitorului conducător și a da senzația că între acesta și el ar ființa un pact tainic și nespus de solid, dar, fiindu-i teamă că va uita acțiuni esențiale, a trecut chiar la redactarea unui caiet de regie al acestui *happening*. Scriindu-l, a găsit o adevărată desfătare. Se simțea ca un șef de stat major orînduind trupele la asalt, dispunînd tunurile, tancurile și, evident, forțele din serviciul secret. Simțămîntul ăsta i-a adus aminte că, în primul război mondial, Marele Cartier german, sub bagheta inegalabilului Von Ludendorf, elaborase un studiu complet în care erau prevăzute toate mișcările posibile ale aliaților, precum și ripostele ce aveau să le zădărnicească. Amintindu-și însă cum s-a sfîrșit războiul, nu și-a putut reprima o ușoară îngrijorare.

Strategia lui Eugen Filipescu prevedea ofensiva în instituție și în afara ei. Cu o reală cunoaștere a oamenilor de teatru, înțelegîndu-le precis și nuanțat psihologia și ținînd sub observație toate resorturile acestui cîmp de patimi și de interese exact cu aceeași siguranță cu care se înșela asupra rostului și valorii întreprinderii sale, a stabilit ce trebuie să afle fiecare despre Marco pentru a-l întîmpina cu o simpatie și o încredere pe care timpul își va lua grija să le dezamăgească. („Cu cît mai mari vor fi speranțele fiecăruia, cu atît mai dureroase decepțiile.") Absorbit de acțiunea sa și ascultînd de „exigențe tactice", găsea în el resursele unei supleți sufletești care-l încînta. Era fericit că se poate frînge și răsfrînge în atîtea chipuri cîte îi cereau ființele din jur pentru a fi manevrate. E adevărat că o clipă s-a speriat constatînd că nu se mai recu-

noaște pe sine de la o întîmplare la alta, ca și cum cineva i-ar fi retezat legăturile dintre ceasuri, răsturnîndu-i neîncetat ideile, simțămintele și obligîndu-l la salturi peste goluri, dar imediat și-a revenit : „Mă împart în mai multe făpturi, însă, de fapt, mă desăvîrșesc într-una singură".

Conform „planului de operații", a reunit la el în cîteva rînduri o serie de personalități din lumea teatrului, dîndu-i Reliei să înțeleagă că dorește s-o mai distreze ca să mai uite de necazurile ei :

— Frumoasă seară, nu-i așa ? îi spuse Eugen într-o sîmbătă la sfîrșitul uneia din aceste petreceri.

Relia, care strîngea prin casă, se întoarse spre el, îl privi și tăcu. El simți nevoia s-o îmbuneze :

— Ai pregătit lucruri excelente. Și pateurile, și friptura, și torta au fost grozave. Îți mulțumesc.

— N-ai pentru ce.

Continuă să care farfuriile în bucătărie și să pună băuturile în frigider.

— Ce bine că mîine ne putem scula amîndoi mai tîrziu ! reveni el.

— Conversația cu tine devine tot mai săracă, replică Relia.

— Ce vrei să spui ?

— Că uneori ne detestăm exact pentru ceea ce-i mai bun în noi și ne stimăm tocmai pentru ce n-ar trebui...

Eugen avu o ezitare pe care o rezolvă printr-un :

— Mi-ești dragă.

— Strîngi legăturile de familie ?

I se vedeau umerii zvîcnind sub bluza albastră, dar nu plîngea.

— Ce ai, Relia ?

— Nimic.

— Ce te frămîntă ?

— Nimic.

— Totuși. Nu te simți bine ?

— N-am nimic.

— Atunci ?

— Ți-am spus : nimic.

— Ești supărată pe mine ?

— Ce motiv aș avea ?

Eugen se gîndi că, într-adevăr, n-avea nici un motiv.

CAPITOLUL X

REALITATEA ÎI INSPIRA TATĂLUI său fascinație, repulsie, teamă ; era în același timp ceva sacru și ceva respingător. Dar o întîmpina cu sentimentul, consolidat prin ani, că, orice s-ar întîmpla, se află puțin deasupra ei. Oare cine se pricepea mai bine decît el să-i iasă înainte cu o glumă ? Nenorocirile nu-l găseau niciodată cu pumnii strînși, cu ochii speriați, gata să strige după un ajutor pe care nimeni nu i-l putea da, sau dispus să intre în încăierare și să se răfuiască pe viață și pe moarte cu dezastrul. În semn de indiferență, în semn de superioritate, arbora un surîs făcut din melancolie și înțelegere. Odată, la bătrînețe, povestindu-i lui Eugen cum pierduse puținii săi bani — adunați cu chiu cu vai dintr-o leafă mizeră — printr-o investiție nefericită, rosti ca o scuză : „A fost chestie de ghinion... Numai că ghinionul e cel mai mare defect pe care-l poate avea un om de afaceri. Și de ce să te mint, am avut cusurul ăsta..." Altă dată, după ce se despărțise de-un coleg, contabil ca și el, îi spuse lui Eugen : „E un individ foarte bănuitor. Se îndoiește de intențiile fiecărui om care-i iese în cale. Dar nu fiindcă ar fi fost mereu tras pe sfoară, ci pentru că, în clipa cînd îi întinde cuiva mîna, se gîndește ce-ar putea cîștiga de pe urma lui și, bineînțeles, își închipuie că și celălalt judecă la fel. Uite, și din punctul ăsta de vedere sînt un om norocos. Cu anii am învățat să mă apăr de teama consecințelor, căpătînd certitudinea că nepriceperea mă împiedică oricum să le prevăd... Slavă Domnului că nu-mi semeni, că te-am crescut altfel." Printre sfaturile pe care nu contenise să i le dea fiului său încă din adolescență era și acela de a-și constitui o cultură făcută din citate, referințe și exemple celebre : „E foarte important să ai totdeauna la îndemînă un mort de prestigiu care să poarte pe umerii lui părerile tale. Habar n-ai cît de mult te poate ajuta. Mai cu seamă cînd trebuie să-i convingi pe alții..."

În toiul operațiilor de anvergură menite să-i asigure lui Marco adeziunile trupei, Eugen și-a amintit o clipă de toate acestea, dar prea preocupat să se depărteze de sine și să se admire cum știe să fie vesel sau să fie trist cînd, de fapt, nu era nici vesel, nici trist, ci numai îndîrjit, le-a uitat foarte iute. Oricum, nimic din atitudinea, din parabolele, din povețele tatălui său n-avea cum să-i fie de

folos în confruntarea cu oamenii de teatru de felul lui Mircea Pamfil sau al altora.

Mircea Pamfil studiase arhitectura, dar nu apucase să înalțe vreo clădire. Din facultate intrase de-a dreptul în teatru, pasionat de scenografie. Pînă aici drumul său fusese întocmai cu cel al lui Eugen Filipescu. Dar Mircea Pamfil nu se simți ispitit să devină și regizor, poate pentru că era un bun decorator și nu se resemna ușor să devină un prost director de scenă (cum ziceau inamicii lui Eugen), poate pentru că nu-i plăcea să țină în mînă destinele altora și nu vedea ce fel de voluptate este aceea de-a prelua asupra ta viața artistică a unei trupe și de-a hotărî în numele ei. Dealtfel, ideea de-a interveni într-o existență, fie și cu un sfat, nici nu i-ar fi trecut prin cap.

Firav, avînd toracele îngust ca al unei fete cu pubertatea întîrziată, nu simțea nici nevoia de-a acționa, nici de-a se opune evenimentelor. Treceau pe lîngă el. Unii se întrebau ce-ar fi făcut dacă n-ar fi existat meseria de scenograf, căci, nedotat cu simțul utilului, probabil ar fi închipuit case de nelocuit cărora le-ar fi lipsit amănunte cum ar fi baia, bucătăria sau ușa de la intrare. El însă nu-și pusese niciodată problema. Își găsise folosul în acea lume destinată să fie văzută numai dintr-o parte și unde dulapurile sînt, ca în piesele lui Gorki, un simbol, iar scaunele hărăzite, ca în tragedia lui Ionescu, unor musafiri invizibili. Aici, în acest univers, unde viața se dispensa de momentele ei accesorii, iar oamenii trăiau doar clipele de răscruce, scenograful se simțea la largul lui. „Sigur, acu-i vine ușor, dar ia să-l fi văzut în urmă cu un veac, pe vremea naturalismului", ziceau cu invidie colegii, iar alți colegi, din plăcerea de a-i ațița, le răspundeau : „Să fim serioși, pentru Mircea orice epocă tot un paradis ar fi fost, și asta numai pentru că el era contemporanul ei". Totuși nimeni nu-i pusese vreodată la îndoială talentul. Dealtfel era destul, bunăoară, să facă o pardoseală imitînd albul rece cu vine trandafirii al marmorei și să trimită din pod un policandru cu douăzeci și patru de lumînări din sticlă răsucită, ca să dea senzația augustă și glacială a unui palat arzînd în propria lui trufie. Iar cînd, pe pervazul unei ferestre, așeza într-o glastră de pămînt un buchet de busuioc, simțeai pînă la „cucurigu" mireasma ascuțită, piperată a plantei.

La început, ființa asta ciudată, care dovedea prin purtarea ei că n-are nici un interes personal de apărat, că puțin îi pasă ce piesă i se atribuie și care nici măcar pentru materiale nu se bătea, la nevoie mulțumindu-se cu un băț și o sfoară, căci tot minuni scotea din ele, fusese ținta a nenumărate glume și farse. Le suportase liniștit, ca și cum nici nu le-ar fi băgat în seamă, iar o lipsă de atenție și un fel inimitabil de a părea departe de ceea ce i se întîmplă sfîrșiseră prin a tăia cheful și inspirația celor dornici să rîdă pe seama lui. Totuși nu cedară, iritați de neverosimila lui seninătate. Atunci cineva emise ipoteza că scenograful care nu știa niciodată cît costă o pîine sau un kilogram de carne, căruia puteai să-i ceri bani și să nu-i dai niciodată înapoi, îngerul căzut din sămînța cea bună a lumii nu era atît de serafic și de distrat pe cît simula, ci un om de-o abilitate nemărginită, iar candoarea lui constituia masca unui turnător ordinar. Dar presupunerea putea fi cu greu acceptată, întrucît Pamfil nu căuta tovărășia altora și nu ținea minte nici cel mai simplu banc. Mai tîrziu altcineva lansă ideea că scenograful rămăsese în toate domeniile, cu excepția profesiunii sale, un fel de copil și că cea mai importantă parte a ființei sale spirituale și fizice nu i se dezvoltase niciodată. Dar inocența lui nu semăna deloc cu prostia, iar, pe de altă parte, omul era căsătorit și avea copii. Spirite mai subțiri dar la fel de intrigate încropiseră în cele din urmă o teorie mai rafinată. Pentru Mircea Pamfil intrarea în teatru ar fi constituit un șoc nu mai puțin puternic decît întîlnirea cu o forță irațională. Sub efectul traumatismului, ajunsese să creadă că ceea ce se petrece într-un ansamblu artistic nu-i doar inevitabil, dar și foarte bine. Această atitudine era dictată de fascinația prezentului, de presentimentul unui viitor aidoma cu ceea ce trăia și de conștiința neputinței sale. Socotind că nu-i rămîne altceva de făcut decît să se supună fatalităților lumii teatrale, se aruncase dintr-un instinct de apărare în candoarea lui hipnotică. Alții, tot așa de puțin pregătiți să ia parte la lupta pentru piese, roluri și celebritate, se mulțumeau să închidă ochii în fața realității, ceea ce — oricît de paradoxal ar părea — reprezintă o operație dificilă, pentru că nu-i un simplu act de pasivitate. Temperament pasionat, cu mari resurse de entuziasm, Mircea Pamfil nu putea fi însă satisfăcut doar de-o orbire morală. De aceea se învăță să schimbe sensul lu-

crurilor, pozitivîndu-le pe toate și dăruindu-le întreaga lui încredere, dar refuzîndu-și participarea activă, căci, așa cum oricine observa de îndată, pentru el un fapt nu era palpabil decît dacă mai întîi devenea ireal. Așa s-ar explica și de ce nimeni nu reușise să-l implice într-o intrigă și de ce scenograful asculta ce se petrece în jurul lui fără mirare sau interes, ca și cum ar fi fost vorba de ficțiuni, de proiecții ale imaginației, singurele lucruri precise, tangibile și care puteau să-i afecteze existența fiind cele din piese.

Desigur, teoria asta despre Mircea Pamfil nu găsise ecou, și dacă un timp unii se mai întrebară „oare ce fel de sînge o fi curgînd prin vinele unui om ca ăsta ?", iar alții ziceau în batjocură că „în visurile lui, scenograful își închipuie viața de pe lumea ailaltă întocmai celei de pe scenă, cu sofale îmbrăcate numai cît vede publicul, cu ziduri de pînză, furtuni de tablă, ninsori de hîrtie și două puncte cardinale : curte și grădină, cei mai mulți încetară să-și mai bată capul și-l înregistrară ca un țicnit. Un nebun pașnic, căruia i se mai întîmpla să repete cu vocea lui mică, nimerind mereu notele false, ce-a auzit, însă care cu bună știință nu făcea rău nimănui.

Eugen Filipescu, care nu excludea posibilitatea ca Mircea Pamfil să-și fi construit, dintr-un motiv sau altul, un personaj artificial, o „acoperire", și-a făcut următoarea socoteală : dacă scenograful e realmente candid, inaptitudinea lui poate fi folosită, cum de atîtea ori s-a mai întîmplat în istorie, iar dacă se preface fiind un iluzionist de geniu, abia va trebui să fie consecvent cu inocența afișată anume ca să nu divulge. Așa că, dînd de el în atelierul de pictură, unde supraveghea vopsirea unui fundal înfățișînd golul unui oraș cu case mici și risipite, a închegat o conversație cu Mircea Pamfil și, de la una la alta, a ajuns și la Marco.

— Îmi pare rău de el, a spus Eugen.

— De ce ? s-a mirat Pamfil.

— Că, dacă apucă să vină director, se nenorocește.

Scenograful s-a depărtat cîțiva metri de pînză, să constate cum se va vedea din sală amestecul de alb și verde, și a revenit, așteptînd cu un interes moderat să afle de ce se va nenoroci Marco.

— Nu rezistă, i-a explicat Eugen. În postul ăsta trebuie un altfel de om, un om în stare să poruncească, să cadă la

învoială, să-i ducă pe toți cu vorba. Nu-i făcut pentru așa ceva.

— Înțeleg.

— Ascultă ce-ți spun. Omul ăsta n-are ce căuta în teatru.

Mircea Pamfil își exprimă o vagă nedumerire:

— Da' ce, îl obligă cineva?

— E mai rău decît dacă l-ar obliga cineva. Crede că-i de datoria lui.

— Aha, făcu scenograful abia ceva mai interesat. Și de ce?

— Pentru că-și închipuie că teatru înseamnă doar ce văd spectatorii.

— Și se înșală?

Eugen l-a scrutat suspicios, dar pe chipul netulburat al lui Pamfil nu se putea citi nimic. Ochii limpezi erau preocupați doar de pînza din fața sa. Totuși, chibzui regizorul, nu strica să se arate puțin enervat:

— Bineînțeles că se-nșală. Ca s-o scoată la capăt, va trebui să se înhăiteze cu unii, să se certe cu alții, să fie gata la concesii. Or tocmai asta nu poate. Ți-am mai spus-o, nu? Cînd e vorba de artă, e total incapabil să facă vreo concesie.

Și începu să se plimbe în sus și-n jos cu pași alarmați.

— Liniștește-te, îl povățui senin scenograful. Umblatul ăsta o să-ți facă rău.

— Sigur c-o să-mi facă rău. Dar tu poți să stai pe loc cînd vezi că unul din prietenii tăi — poate chiar cel mai bun — e cît pe-aci să se distrugă?

— Zău, te montezi. N-are ce să i se întîmple rău. I s-a întîmplat cuiva dintre noi ceva rău, vreau să zic ceva care să-i schimbe viața?

După ce-i aruncă o privire piezișă, bănuitoare, Eugen consideră că-i cazul să se lase convins și rosti calm:

— Ești mai înțelept ca mine. Te felicit. Dar nu găsești că-i trist ca un scriitor, care ar putea face atîtea lucruri extraordinare, să se piardă în administrație?

— Nu spun că-i bine. Nici, ferit-a sfîntul, că-i de dorit. Dar cînd un artist simte nevoia să pună umărul ca un teatru să meargă cum trebuie, nu-i cazul să-l oprești. Sînt atît de puțini, sînt atît de rari cei care au cu-adevărat vocația asta...

Mircea Pamfil se adînci în gînduri, strîngîndu-se parcă și mai mult în trupul străveziu, iar după un timp se întoarse cu niște cuvinte care înfruntară șovăielnic tăcerea atelierului :

— Cine știe, o fi simțind nevoia să împărtășească necazurile și bucuriile lucrului în comun.... Știi, un autor e mereu singur. Și cînd scrie, și cînd e criticat. Aici sîntem toți legați unii de alții. Împărțim riscurile și satisfacțiile. Poate că asta caută.

Deși era mereu la un pas de malițiozitate, inexpugnabila candoare a scenografului nu-l uimi pe Eugen. De aceea îl incită :

— Ce-i adevărat e adevărat. Nu poate rămîne indiferent. Dovadă articolele lui. Nu știe să ia lucrurile ușor, să le privească detașat. Din punctul ăsta de vedere e chiar un Don Quijote. Tocmai de-aia îmi și fac griji.

Și mimă umbra unei neliniști renăscute.

— Prostii, dragă Eugen. Prostii. N-are ce să i se întîmple rău. De ce nu ești realist ? În orice caz, dacă mă-ntreabă cineva, eu am să-l susțin din toată inima.

Regizorul se declară în sinea lui încîntat de rezultatul dialogului. Ar fi fost nimerit, evident, să prelungească discuția, dar, dintr-o dată, își dădu seama că tocmai asta era o imprudență.

La despărțire, Mircea Pamfil îi dădu mîna, întinzînd-o foarte departe, parcă pentru a pune o distanță între el și celălalt și, în același timp, ca și cum i-ar abandona-o. Eugen Filipescu avu senzația că scenograful e în stare să i-o lase în mîna sa, definitiv, numai să-l știe mulțumit.

De la Mircea Pamfil se duse la Maria Pandele și, pe la mijlocul șuetei, îi strecură, privind-o drept în ochi :

— Mă tot întreb dacă Oancea va face față ca director.

Ființă pragmatică, Maria Pandele voi să aibă o explicație concretă. Eugen i-o servi :

— E o nulitate din punct de vedere administrativ. Nu numai că nu pricepe nimic din organizare, dar o și detestă.

Era limpede pentru oricine că un astfel de cusur îndepărtează pe oricine de la conducerea instituției în care administrația, ca peste tot, e decisivă. Dar Maria Pandele a plecat privirea — e felul ei de-a o face indescifrabilă — și a înghițit de două sau de trei ori. De cînd visa ea un director de calibrul ăsta aerian, un om care să nu se

amestece în treburile ei, care să nu le înțeleagă și pe care, deci, să-l poată dirija în voie. Cu Velea, excelent organizator, nu-i prea mersese. Dar dacă venea Oancea, Maria Pandele devenea adevăratul director, iar titularul un simplu consilier artistic.

În momentul acela Eugen a cîștigat pentru prietenul lui sprijinul total al Mariei Pandele, care, în emoția momentului, n-a mai găsit cuvinte.

Cum nici o clipă nu trebuia pierdută, și-a continuat ofensiva a doua zi, în biroul lui Jean Moraru.

Jean Moraru a fost adus de Maria Pandele, căreia îi trebuia un jurist isteț, gata s-o prevină de primejdii și mai ales să-i găsească soluții pentru a se strecura printre restricții ce împiedicau libera prosperare a instituției. Iar Jean Moraru era exact omul care-i trebuia. Profund pătruns de deviza „clientul meu, stăpînul meu", singura justiție în care crede e a întreprinderii ce-l plătește. Are o memorie în care sînt înregistrate toate H.C.M.-urile, deciziile ministeriale și instrucțiunile de funcționare care privesc de departe sau de aproape viața unui teatru, are un creier parcă anume făcut să descurce legislația în vigoare sau s-o încurce și mai rău, dacă asta i se cere. Eugen îl văzuse o dată instalat în fotoliul de piele din fața biroului Mariei Pandele, umplîndu-l aproape complet, cu mîinile leneșe adunate sub abdomen, pe coapsele lățite, ascultînd-o cum se văicărea că nu poate să plătească o versiune scenică și care nu era nici adaptare, nici dramatizare, nici traducere. Părea că nici n-o aude, așa cum stătea cu pleoapele pe jumătate lăsate, cu răsuflarea grea trecînd printre buzele prea cărnoase. Avea aerul că se gîndește la altceva, sau că-și face siesta. Secretara a intrat cu o hîrtie de iscălit, a ieșit, a urmat o secundă de tăcere, după care Jean Moraru a spus pe-un ton categoric :

— Există un paragraf în H.C.M. 632, care combinat cu...

Și, sub privirea extatică a Mariei Pandele, a arătat cum se poate ocoli greutatea. Moraru avea o singură pretenție : să i se acorde în teatru deferența datorată unuia mai înțelept decît toți la un loc și respectul cuvenit celui care oricînd și-ar putea retrage o bunăvoință niciodată suficient prețuită. Juristului, Eugen Filipescu i-a vorbit în șoaptă despre primejdia ca în locul lui Velea să fie numit în ultimul minut Vasile Ducea, cunoscut pentru infatuarea țepoasă și disprețuitoare cu care-și tratează subalter-

nii, ceea ce a avut efectul scontat, căci prin grăsimea lui Jean Moraru a trecut un freamăt. Dintr-o dată a optat pentru Marcel Oancea, despre care Mircea Pamfil îi și vorbise — Eugen știa asta — ca despre un om incapabil să ordone.

De la Moraru s-a dus la Piero, însă secretarul literar i-a retezat-o de cum a deschis ușa :

— Dacă ai venit în turneu electoral, las-o baltă.

Eugen a socotit că-i mai înțelept să tacă și amîndoi au vorbit despre Dinu Velea, pe care secretarul literar l-a definit excelent :

— Păcat că l-am pierdut. Era un excelent conducător. Ori de cîte ori superiorii lui făceau doi pași îndărăt, el nu făcea decît unul. În felul ăsta le-o lua mereu înainte.

Ieșind din biroul lui Piero, Filipescu a dat de Valentina Ionescu, de care mulți din teatru se fereau întrucît nu se sfia să spună ce gîndește și să se ia la harță cu oricine fără să-i pese de consecințe, dacă socotea că are dreptate. Injustiția o stîrnea mai puternic decît alte ispite și credea că poate s-o denunțe și s-o înfrîngă grație ardoarei și impecabilei ei dicțiuni. Protesta cînd se lua ziua liberă mașiniștilor, se bătea pentru trecerea într-o categorie superioară de salarizare a colegilor, revendica, revendica mereu, iar cînd Dinu Velea îi dădu o primă grasă ca să-i închidă gura, i-o înapoie cu un scandal pe care n-avea să-l uite cîte zile îi mai rămîneau de trăit. Nu era deloc proastă, pricepea îndată dedesubturile unei intrigi, interesele implicate, țelurile ei. Avea pur și simplu o vocație de luptător, iar realul ei talent actoricesc n-o îndemna să și-o țină în frîu. Celor ce-o preveneau de primejdiile la care se expune le răspundea hotărîtă : „Uite ce e, eu nu-s merceolog a treia care dorește să devină merceolog întîi. Iar dacă închid gura, nu mai am ce căuta pe scenă. Și știi de ce ? Fiindcă nu cred în teatrul mut.“ Eugen nutrea o concepție mai nuanțată despre relația dintre etic și estetic, ceea ce nu-l împiedică să încerce a înregimenta dăruirea tinerei de douăzeci și opt de ani sub flamura sa.

Cum știa că Valentina, deși îl aprecia ca regizor, îl detesta ca om, Filipescu nu ezită să folosească disprețul ei :

— Mie-mi va fi al dracului de greu cu el.

— De ce ? s-a mirat Valentina.

— E un caracter. Indignarea lui e indignare. Entuziasmul lui e entuziasm.

Vorbise cu un fel de ferocitate în glas.

— Şi nu suporţi asta? Nu te lasă conştiinţa?

— Ba nu, am o conştiinţă în stare să digere şi cuie. Dar oricum... Cînd va fi director...

A-l promova pe Oancea defăimîndu-se pe sine i se părea nu numai un procedeu abil, dar şi elegant.

Actriţa şi-a trimis privirea către Eugen ca un avion într-un zbor de recunoaştere. Îl mai auzise pe acesta autocalomniindu-se, dar niciodată atît de răspicat. Nedescoperind însă nimic suspect, îşi retrase avioanele la bază.

Eugen a executat acest şir de manevre cu o patimă care imprimase întregii lui existenţe o nouă înfrigurare, fără a sesiza că intrase în posesia unui demon subaltern. Îşi zicea că n-are nici un rost să denunţi păcatele eterne ale teatrului, că-i mai bine să le accepţi şi să încerci să creezi dincolo de ele, participînd cu seriozitate la o luptă care nu-i mai puţin savantă şi nici mai puţin pasionantă decît un spectacol. În fond, jocul e foarte complex şi a activa simpatiile, a atenua adversităţile, a desluşi interesele, a deştepta pasiunile ţinînd în mînă cu fineţe toate firele acestui eşafodaj constituie o adevărată artă. Nu degeaba au rămas în istorie atîţia curteni care au devenit exemple ilustre de tehnicieni ai puterii. În euforia lui, regizorul s-a închipuit chiar, o clipă, în clădirea renascentistă a Cancelariei din Roma — pe care o studiase la facultate şi despre care profesorul îi spusese că este pandantul arhitectonic al tabloului lui Tiţian, *Venus din Urbino* — circulînd printre succesiunea de pilaştri şi înfruntînd interpelări directe, atacuri oculte, şicane spirituale, pe toate biruindu-le. Şi era atît de exaltat de reuşitele sale din secolul al XVI-lea şi de cele din secolul al XX-lea încît, întorcîndu-se acasă, a înscris operaţiile în carnetul său, omiţînd doar întîlnirea cu Piero. Într-un fel, proceda întocmai acelor regizori pe care-i dispreţuia întrucît reţineau doar cronicile elogioase şi aruncau la coş pe toate celelalte, considerate în bloc ca expresia obtuzităţii, a prostului gust, ori a intereselor şi ca atare neputînd constitui un material documentar profitabil viitorului. El unul avea altă atitudine. Asculta orice voce, chiar cînd observaţiile pe care i le adresa îi erau incomode, sincer curios să desluşească sursa dezacordului şi calitatea rezistenţelor provocate de spectacolele sale. Îl pasiona, ori de cîte ori citea un articol de bună credinţă, să descopere chipurile în care se răsfrîngea opera lui în conştiinţele altora. Acum

trecu superior peste dezaprobarea lui Piero. Dar nu-și dădu seama de asta, așa cum nu-și dădea seama de multe.

De un singur lucru îi părea rău, anume că, prin însăși natura ei, acțiunea lui nu se putea reprezenta în public. Așa se face că la prînz i-a mărturisit Reliei în parte, nespus de sumar și cu numeroase menajamente, ce întreprinsese, adăugînd imediat :

— Înțelegi, de fapt eu nu-i fac nici un rău. Și-l face singur prin hotărîrea de a ocupa acest post. Pentru că una din două : ori îl ia fiindcă e pur și simplu un arivist, ori dorește să pună mîna pe el numai ca să lovească în mine. Și într-un caz și-n celălalt, sînt la fel de nevinovat.

Dar Relia nu era genul de om căruia îi scăpa esențialul.

— Nevinovat ? După cele ce-ai făcut ca să-i convingi pe toți, inclusiv pe el, că va fi un conducător priceput ?

Eugen își avea însă contra-argumentul în buzunar :

— E un drept de milenii să-i dai adversarului sentimentul că ai un punct slab, derutîndu-l, ca apoi să-l nimicești.

Obiecția Reliei nu fu de natură morală :

— Ești sigur c-o să-l nimicești ? Ce te face să crezi c-o să fie un director atît de prost ?

Eugen simți unda unei îngrijorări în glasul soției sale și, ca s-o îmbărbăteze, începu să-i explice cu lux de amănunte că Marco se va duce oricum de rîpă, întrucît teatrul își supune directorii mai iute decît l-ar putea ei supune, fiind la cheremul unor forțe ce se fac și se desfac peste capul lor, și că e un întreg angrenaj care-și imprimă legile indiferent de ce-ar dori directorul. Din păcate, se văzu nevoit să-și întrerupă expozeul, căci Relia, sculată de la cinci dimineața, pica de somn. Seara, cînd fură din nou împreună, Eugen nu mai cuteză să abordeze subiectul. Acum era ea preocupată de problemele ei.

În ciuda povețelor lui Eugen, se plînsese la conducere de metodele birocratice ale lui Marin Bordea — din fericire nu în ședință, măcar atîta învățase de la soțul ei — iar răspunsul pe care-l primise fusese că procedeul e perfect legal și că e preferabil un exces de ordine decît harababură și lipsă de răspundere. Ascultînd-o și continuînd să fie stăpînit de acea încordare exuberantă la care-i dădeau dreptul înfăptuirile din acea zi, a socotit nu numai că-i de datoria lui, dar și de competența lui să-i suprime radical necazurile. Așa că, după ce a dojenit-o pentru că nu ținuse

seama de sfaturile lui, i-a dat altele, cu speranța că de data aceasta le va urma. A început în mod plastic :

— Ascultă, dacă unuia îi place prea mult mierea, ce faci ?

— Cît timp și-o cumpără din banii lui, îi urez poftă bună. Nu mă privește.

— Dar dacă umblă la cea pentru care ai cheltuit tu ?

— O-ncui.

— Și dacă nu poți ?

Relia medită o clipă, apoi, cu un aer obosit :

— Iubitule, de cînd am terminat școala primară nu mai sînt receptivă la fabule. N-ai vrea să-ncerci altfel ?

Dar Eugen nu era dispus să abandoneze înainte de-a enunța morala fabulei :

— Îl îndopi cu miere pînă face indigestie. După aia, un an sau doi ai pace cu el.

Relia a priceput despre ce-i vorba, dar a văzut și dificultatea :

— Asta dacă ai prisacă. Altfel poate n-ai de unde.

Regizorul trecu la stilul direct :

— Ascultă-mă, apucă-te și fă-i tu note lui Marin ăsta. Și cere-i, dar nu așa în glumă, zece-douăzeci pe zi. Îți garantez că nu rezistă.

Relia a reflectat o clipă, apoi a început să rîdă încet, cu năsucul încrețit :

— Nu știu dac-o să dea rezultate, dar e amuzant. O să încerc.

Convins că soluția propusă de el e cea bună, Eugen i-a dat instrucțiuni suplimentare, explicîndu-i cum trebuie acționat din punct de vedere psihologic, cum trebuie făcut dozajul, ca nu cumva inamicul să sesizeze stratagema. În seara aceea s-a simțit foarte aproape de Relia și a imaginat un viitor senin în care să se sprijine unul pe altul în toate, adică el s-o îndrume, iar ea să-l secondeze ca un aliat permanent și necondiționat.

În zilele următoare, pe cînd marele bărbat de stat își continua ofensiva, multiplicînd și diversificînd formele de recrutare a simpatiilor în favoarea lui Marco și relatîndu-i — în comunicate laconice și totdeauna avantajoase — rezultatele campaniei sale, își găsea timp să urmărească și progresele înregistrate de Relia în acțiunea contra lui Bordea.

Totul a mers bine vreme de-o săptămînă, după care Relia, abia stăpînindu-și rîsul, i-a spus :

— Eugene, azi, cînd i-am dat cea de-a patra notă a zilei, a citit-o, apoi mi-a luat mîna și mi-a sărutat-o cu un soi de pasiune. Mi-e teamă că începe să descopere în mine femeia vieții lui. Tu chiar crezi că-i bine să continui ?

Eugen nu încercă nici un fel de gelozie. Era prea sigur de sila Reliei pentru Marin. Dar a căzut pe gînduri realizînd dintr-o dată că, spre deosebire de aparatul digestiv, care-și are reacțiile lui prompte de apărare, aparatul cerebral îngurgitează pînă la saturație substanța preferată fără a manifesta semnele binefăcătoare ale intoxicației. Or, în acest caz, sfatul pe care i-l dăduse Reliei în loc s-o ajute, mai rău o încurca, căci acum Bordea avea să-și sporească pretențiile la nivelul pe care chiar ea îl inițiase. Eugen se afla într-o alternativă dureroasă : sau să-i spună Reliei să renunțe, deci să admită că a greșit, sau s-o încurajeze să continue, dar, în acest caz, dacă lucrurile se terminau prost, risca să iasă cu prestigiul și mai terfelit.

Recapitulă datele problemei. Așadar Marin Bordea simțea că oricînd va putea fi tras din nou la răspundere pentru o vină pe care n-o avea și încerca să adune probe în sprijinul nevinovăției sale. Dacă lucrurile stăteau așa, atunci inginerul se afla în postura lui Oedip ce trebuie să răscumpere tocmai neștiința că se află într-o situație dată din capul locului. În același timp, frica trebuie să fi fost la el o trăsătură de caracter pe care împrejurările o stimulaseră, nu o creaseră, tragedia sa constituind ca și în cazul Fedrei un destin interior. Și totuși, așa cum aflase de la Relia, pînă la împrejurarea ce făcuse din Bordea un timorat și un maniac, omul avea reacțiile cele mai normale, purtîndu-și pălăria pe-o ureche ca toți semenii lui. Abia ulterior se dezlănțuise sub formă de teroare. Poate că Marin și Relia ar fi putut conviețui deplin armonios, întocmai ca Romeo și Julieta, dacă împrejurările exterioare nu s-ar fi împotrivit înțelegerii lor...

Toate comparațiile șchioapătă — trebui el să conchidă — mai ales cînd e vorba de tragedii. Și cum avea alte preocupări mai importante, se hotărî să tranșeze pînă una-alta propria lui alternativă într-un mod piezis, dar nu mai puțin radical :

— Dragoste, poate nu mi l-ai descris destul de bine. Nu știu ce să-ți spun. Fă cum crezi.

În felul acesta aruncă toată răspunderea asupra ei, ceea ce însă — decise el — nu era un act de lașitate,

întrucît Reliei îi plăcea să-și rezolve singură greutățile. Relia a zîmbit înțelegător :

— Atunci o să revin la sistemul meu de rezistență pasivă. Știi, Eugene, cred că noi ăștia din lumea tehnică nu sîntem atît de subtili ca voi.

Regizorul se întrebă dacă e cazul să bănuiască vreo ironie în replica soției sale. După ton s-ar fi părut că nu e, dar, așa cum o cunoștea, l-ar fi mirat. N-a încercat să limpezească dubiul, ca nu cumva să nască în el vreo umbră de animozitate împotriva Reliei.

Mai tîrziu, reflectînd din nou la replica ei, își dădu seama că această femeie — peste cîteva zile se împlineau doi ani de cînd erau împreună — care nu cruța pe nimeni, cu tot aerul ei absent, nu-l ironizase niciodată într-un mod supărător. Firește, făcuse haz de el în repetate rînduri, dar numai pe seama cusururilor acceptate, ba chiar afișate de omul de teatru cu un fel de mîndrie. În general era vorba de defecte tolerabile, cum ar fi acela că nu e în stare să facă o adunare fără să greșească (se lovise de dificultatea asta încă în facultate, dar nu începuse să-și cultive neajunsul cu hărnicie și perseverență decît după ce fusese încadrat ca regizor). Și s-a întrebat pentru întîia oară ce gîndește exact soția lui despre el. Oare îl apreciază realmente ? Își dă seama că valorează mai mult decît toți ceilalți ? E dezgustată de caracterul lui, pe care i-l cunoaște la perfecție, dar, din dorința de a-i menaja susceptibilitatea, se preface că nu observă nimic neplăcut? Într-o zi, dintr-un instinct de posesiune, a vrut să-l facă gelos și era cît pe-aci să-l piardă. Nu se poate să nu fi suferit. Deci îl iubea. Îl iubea cu un simț al proprietății, dar și asta intră în formula chimică a dragostei. Atunci se dovedise duplicitară. Mă rog, era o duplicitate avantajoasă pentru el, căci încercase, simulînd o pasiune pentru cineva care nu exista, să-l recucerească. Bineînțeles, lui îi spusese c-o făcuse de dragul lui, fiindcă-l văzuse frămîntat... Nu cumva greșise împărtășindu-i, chiar cu ocolișuri, ce pusese la cale împotriva lui Marco ? Sau, dimpotrivă, ar fi fost mai înțelept să-i povestească absolut totul ?

A traversat o noapte agitată, dar a doua zi de dimineață a dat la o parte toate întrebările, căci mai avea încă de luptat pentru a cîștiga adeziuni. Poate că mult timp aceste întrebări neliniștitoare nu i-ar mai fi

dat tocuale, dacă nu s-ar fi petrecut un incident imprevizibil.

Erau invitați la Marco, cu mai multă lume și, cum era de așteptat, dialogul se avînta la început într-o direcție, apoi alți oaspeți îl întorceau din drum imprimîndu-i un traiect deosebit, ideile strecurîndu-se de la un grup la celălalt ca prin niște trecători înguste, iar conversația sfîrșind prin a se revărsa pînă la urmă într-o pastă fără contur, fără densitate, astfel încît nu se poate deduce cum a ajuns Oancea la un moment dat să spună :

— Sînt zece ani de cînd a murit mama, dar tot n-am ajuns să mă conving că e adevărat.

Eugen a rămas o clipă atît de năucit încît a fost la un pas să întrebe : „Și n-ai avut decît una ?“, apoi și-a întors privirea spre Relia, dar ea era foarte atentă la Stelian Panait care căuta s-o convingă să joace în filmul lui. (E sistemul său de a face curte femeilor.) Totuși, o fracțiune de secundă i se păru că zărește o umbră trecînd pe fața Reliei. Imediat însă după aceea înțelese că umbra nu era decît propriul său reflex proiectat pe chipul ei. Relia continua să-l asculte, cu aceeași concentrare, pe Stelian Panait care-i arăta cît e de important pentru un regizor să-și cunoască interpreții în viața lor de fiecare zi, descoperind înfățișările sub care ei se recomandă celorlalți, întrucît numai așa poți să înțelegi personajele ce le ascund și de care ei poate că habar n-au. Asta ca să nu mai vorbească de faptul că e totdeauna interesant să vezi de ce, bunăoară, un celibatar vrea să treacă drept văduv, un sentimental ține să pară un generos (se confundă adesea simptomele unor boli asemănătoare), ori un bărbat, cu un trecut ireproșabil, își atribuie o conștiință încărcată. În timp ce Eugen Filipescu îl asculta cu jumătate de ureche pe Stelian Panait, zicîndu-și că talentul acestui regizor era în adevăr un fel de a intui posibilitățile altora și de a le fura o parte din identitatea lor somnoroasă, dar însușirile lui erau mai modeste decît ale oricăruia dintre interpreți și de aceea își ascundea dependența sub o aroganță de creator și tot felul de teorii prea bine cunoscute, o mai privi o dată pe Relia. Nu desluși altceva decît o imobilitate intensă.

Mai tîrziu, pe cînd se întorceau spre casă, iar el ținea volanul strîns în mîini, apăsa pe pedale, mînuia schimbătorul de viteze, avînd senzația ciudată că gesturile sale sînt de prisos — automobilul ar fi mers parcă și fără

conducător — ea nu încerca să se justifice. Tăcea, așa cum obișnuia adeseori să tacă. O tăcere cu nimic deosebită de toate celelalte tăceri. Și era calmă ca și cum n-avea nimic de explicat.

Cum au ajuns în apartamentul lor, Eugen a întrebat-o :

— Ce-i cu mama lui Marco ?

Relia și-a adjudecat o privire îndoliată :

— Ai auzit. A murit, săraca.

Eugen n-a ripostat, mascîndu-și furia într-o tăcere meditativă.

„E absurd, gîndea el. Toată povestea asta, singur am inventat-o. Nu s-a petrecut. E ridicolă, e artificială, e imposibilă... De fapt, ar trebui să-mi pară bine că s-a întîmplat. Am mai învățat ceva. Presupunînd că-s în stare să învăț... Măcar de n-ar sta acum atît de liniștită, de împăcată cu sine de parcă ar fi depus o jertfă pe un altar, și asta nu din credință ci din datorie. Aș fi preferat de o mie de ori să se fi înfierbîntat, spunîndu-mi orice și acuzîndu-mă. Dar să invente ceva atît de facil și de dezavantajos pentru ea ! Fiindcă, mai devreme sau mai tîrziu, tot aveam s-o aflu. Altădată își dădea barem mai multă osteneală..."

Da, altădată știa să facă față situațiilor. Cînd medicul acela tînăr, speriat de febra ei recalcitrantă și a cărei sursă n-o dibuia, îi spusese pe un ton grav, în timp ce-și chinuia nodul cravatei : „Nu pot încă să mă pronunț, oricum, cazul mi se pare suspect, mărturisesc că-s alarmat", ea îl îmbărbătase : „Vă înțeleg, dar trebuie s-aveți încredere, puțin curaj, doctore, să vedeți că pînă la urmă o să depășiți momentul ăsta greu". Iar cînd fratele ei, pe atunci un copil de opt ani și a cărui grijă o avea singură, se întorsese din vacanță cu un arici, o broască țestoasă și un iepure, lăsîndu-i să se plimbe nestingheriți prin apartament, ea găsise soluția să se descotorosească de intruși. Cu o tărie de caracter și o răbdare de admirat, suportase douăzeci și patru de ore invazia, după care îi zise băiatului că legea nu îngăduie nimănui să adăpostească persoane străine mai mult de atît, că, evident, deși nu-s trecuți pe ordinul de repartiție, ei pot fi înscriși ca flotanți, însă, așa cum știe, toți cei ce locuiesc în blocuri plătesc chirie și, dacă va voi să-și păstreze prietenii, va trebui să achite pentru ei ceea ce se cuvine din banii lui de bomboane. Or, socoteala arăta fără greș că i-ar trebui nouăzeci și nouă de ani ca să dispună de această sumă, la care

se adăugau cheltuielile de întreținere, apă, căldură, electricitate, precum și cele ale hranei! Chiar și în dimineața aceea, cînd Nina năvălise alarmată cerîndu-i s-o scape de amenințările fostului ei soț, ea știuse ce să-i riposteze: „De ce să te scap? Tu ai nevoie de amenințările lui ca să justifici o împăcare pe care o dorești, iar el are nevoie să te amenințe ca să-și dovedească lui însuși că nu se roagă de tine. Așa se reface o căsnicie fericită". Era o glumă, care putea să pară cinică, dar nu era decît tristă.

„Și tu ești caraghios — își spuse Eugen. Gîndești ca un imbecil. Doreai să-ți dea o replică spirituală? Asta doreai? Dacă ți-ar fi răspuns inteligent, s-ar fi schimbat ceva? Nu, bineînțeles că nu. Dar, cel puțin, îmi dovedea că nu-i e indiferent ce cred despre ea. Alții, într-o împrejurare ca asta, încearcă un sentiment de jenă, caută o motivare și, dacă o găsesc, devin volubili, iar dacă nu, agresivi, oricum, pîndesc cu ochii ecoul isprăvii lor. Relia stă însă impasibilă. Ar fi putut, bunăoară, să-mi propună o justificare. Aș fi înțeles chiar ca o parte din ea să creadă cu tărie în această justificare. (La drept vorbind, doar așa îi putem minți cu adevărat pe ceilalți, iar în caz de forță majoră oricine are în domeniul ăsta talent.) După cum ar fi putut să angajeze o discuție, să aducă argumente, spre exemplu, să-mi demonstreze că acțiunea mea împotriva lui Marco nu-i o necesitate, că uneori necesitatea e un alibi pentru a face ceea ce de fapt dorești sau pentru a nu face ceva de care ți-e frică. Dacă am fi vorbit serios, i-aș fi putut spulbera argumentele. Și, pe urmă, discuția ar fi fost un prilej de a descoperi și alte motive, pe care le ține în rezervă și de care, poate, vrea să uite. Dar ea, în loc să spună ceva, orice, se mulțumește să-și sublinieze nepăsarea, dîndu-i o mai mare forță persuasivă."

De fapt, încă pe cînd se mai aflau la Marco, Eugen analizase lucrurile. Era limpede că Relia intervenise atunci, în seara aceea, încercînd să-l convingă de-a înceta ostilitățile contra lui Oancea, dar, văzîndu-i nemulțumirea, născocise o mamă și o rugăminte de pace, iar pentru ca satisfacția să-i fie întreagă, adăugase că injoncțiunile ei fuseseră cu dinadinsul inabile, anume ca să nu reușească. Da, șiretlicul ăsta i se potrivea perfect femeii care-și inventase o pasiune pentru Răzvan Ștefănescu. Stratagema, în loc să-l surprindă și să-i dea de gîndit, îl entuziasmase, și îi sărutase mîna Reliei ca un fel de oma-

giu. Nu realizase esențialul : Relia era departe de a fi omul dintr-o bucată pe care și-l închipuise. Pe lîngă acest adevăr, cel mai alarmant din toate cîte îl loviseră în ultimele luni, trecuse cu ușurință ca pe lîngă cea mai banală dintre fapte. Abia acum, cînd se vedea din nou tras pe sfoară, devenise conștient de tot ce era ambiguu și incert în atitudinile Reliei.

O privi cum se dezbracă, cum își scoate rochia, cum își răsucește ciorapii, cum se demachiază, și tot mai spera că Relia îi va oferi o explicație, îi va furniza dovada nevinovăției, dar ea tăcea, de parcă dincolo de ironia fără remușcare a ultimelor ei cuvinte nu se mai afla nimic. În cămașă de noapte, cu fața despuiată de farduri, era aceeași Relia, pură, albă, numai că persoana asta reală devenise brusc un personaj abstract. Pe cea pe care o iubise n-o va mai regăsi niciodată, așa cum adesea nu-ți mai amintești un vis după ce te-ai trezit. Dar de candoarea ei fusese Eugen îndrăgostit ? Dealtfel, cum ar fi putut s-o definească exact și s-o înțeleagă, cînd refuza să citească în propriile lui dorințe ? La drept vorbind, Relia nu se deghizase, nici nu-și trucase reacțiile. Tot timpul fusese ea însăși : imprevizibilă, năzdrăvană, mistificîndu-l doar pentru a-l păstra și pentru a-i cruța suferințe mult mai grave. Nu întreprinsese nimic condamnabil împotriva lui, în esență „nu schimbase o virgulă“ din dragostea ce i-o purta. Ce vină avea Relia că el măsluia realitatea și pe urmă se înfuria constatînd că realitatea îl înșelase întrucît nu corespundea imaginii sale ? De ce s-o acuze pe Relia pentru că luciditatea lui absenta de la întîlnirile-cheie, apărînd ori de cîte ori n-avea nevoie de ea ? Și pe urmă, de ce se arăta atît de stupefiat de vreme ce trăia de-o viață în dependența îndrăgită și detestată a închipuirilor sale, ba chiar sub protecția lor se simțea în siguranță, se simțea el însuși ? De ce încerca o senzație de uluire și dezarmare întîlnind iluzia la el acasă ? Doar o purta în sine. N-avea nici un rost să transfere responsabilitatea asupra Reliei. Și dintr-o dată vechea iubire, pe care un minut mai devreme o crezuse definitiv stinsă, reînvie.

Cînd și-a revenit, prima tentație a fost să spună : „Ții atît de mult să mă împac cu Marco ?“

Dar ce rost avea ? O dovedise limpede. Îl irita însă tendința ei de a-l proteja. Nu cumva îl socotea slab ? Și-și aminti cum îl mîngîiase ca pe-un băiețaș, ridicol în ambițiile și mîndriile lui, încă necopt să judece ca oa-

menii mari. Chiar dezinvoltura cu care scornise o mamă imaginară pentru a-i calma amorul propriu demonstra cu cîtă ușurință socotea că-l poate potoli și cît de puțină importanță acorda în fond luptelor lui. Probabil că ea, care concepea mașini construite din metal, mașini care urmau să realizeze produse concrete, gîndea că ceea ce făcea el era un fel de joacă fără nici o greutate, fără nici o durată. Nu, Relia nu era atît de mărginită.

De fapt, o singură întrebare stăruia, o întrebare mai dureroasă decît toate celelalte : „Ce mai pot crede din ce-mi spui ?" Căci făcuse proba ușurinței cu care mințea și inventa. Și dacă oare într-o zi Relia avea să-l înșele, camuflînd trădarea cu tot soiul de povești în același timp verosimile și neadevărate, povești țesute din firele aspre ale plauzibilității și din mătasea lunecoasă a fanteziei, narațiuni în care va înrola pensionari și decedați pentru a ascunde bărbați vii, activi și în toată firea ? Cum va detecta minciuna de adevăr, cum va stabili unde începe realitatea și unde sfîrșește imaginația Reliei ? Da, el care se descurcase în universul teatrului, va fi cu siguranță derutat de o simplă femeie, de un inginer oarecare. Căci în teatru artificialul era delimitat de linia rampei, iar ce trecea dincolo de ea putea fi surprins fie identificînd tiparul personajelor care formaseră și deformaseră interpreții, fie descoperind ceea ce era sincer teatralizat în comportamentele lor. Dar cu Relia era altceva, altceva. Nu exista nici sentimentul mimat, nici bărbatul blond cu ochi verzi. Pentru că avea nevoie de-un anume sfîrșit, concepea un anume început. Acțiunile ei neconvenționale, însuflețite de-o dialectică în care minciunile duceau la adevăr, iar adevărul se încropea din minciuni, se cereau văzute de la punctul final spre sorginte. Cum să descifreze în aceste condiții raportul dintre cauză și efect ? O mamă moartă readusă brusc la viață ca să poarte răspunderea unei intervenții rău primite, dar totodată să-l avertizeze că greșește continuînd să se războiască, rămînea pentru el un mesaj impenetrabil, iar Relia, care născocise toată istoria, emisarul dezordinii. Cum să recompună realitatea din ceea ce-i spunea soția sa, această ființă oarecum bastardă, căci era făcută dintr-o ingenuitate a gîndirii și dintr-o solidă cunoaștere a concretului, în orice caz a psihologiei lui ?

Relia nu-l va înșela oare fără ca el măcar să-și dea seama ? După doi-trei ani de căsnicie e perfect posibil. E

posibil și mai devreme. Nu i-a spus într-o sîmbătă Rodica să nu vină în dimineața aceea la ea, așa cum conveniseră, — că se căsătorește — și să vină duminică ?

Nu cumva Relia îl și înșelase ? Ar fi putut-o face cu cea mai mare ușurință, căci n-o suspectase niciodată.

Stăteau culcați unul lîngă celălalt în întuneric. Nu mai schimbaseră o vorbă de la acel „Ai auzit. A murit, săraca". Eugen se trăsese aproape de marginea patului, să n-o atingă, în vreme ce cu fiecare clipă se convingea tot mai tare că-l înșela demult. Și a simțit nevoia s-o știe limpede. Prefera orice adevăr, chiar cel mai rău, decît să aibă sentimentul că investește în continuare încredere în ea. Un gînd stupid îi trecu prin cap : „Așa se fac infarctele". Alt gînd îi luă locul. Nu era însă un gînd, era o senzație de singurătate.

— Relia.

Îi auzi glasul ca prin ceață, de parcă ar fi avut de străbătut un deșert :

— Da. Ce-i, Eugene ?

Mai bine ar fi tăcut. Trupul îl durea ca o rană de pe care ai scos brusc pansamentul numai ca să-l expui unui doctor plătit să te asigure că plaga nu există.

— Știi că sînt demult în teatru.

— Știu.

Un calm înghețat.

— Și că acolo pasiunile se aprind și se sting iute.

Aceeași liniște rece, imobilă a Reliei :

— Nu numai acolo.

— Poate. În orice caz, eu în teatru am învățat că nu există credință fără abatere. Că nimic nu ține.

Ea-i replică fără iritare, parcă așa, într-o doară :

— Spui asta ca să mă încurajezi pe mine sau ca să te justifici pe tine ?

— N-am ce justifica. De cînd m-am căsătorit mi-am schimbat obiceiurile.

Și în momentul acela lui Eugen îi păru rău că nu minte. Dacă ar fi înșelat-o pe Relia, s-ar fi simțit acum mai sigur pe el.

— Un obicei vrei să zici. Celelalte...

Nu suna a reproș. Era o simplă remarcă, o precizare.

Dar nu de astfel de precizări îi ardea lui Eugen. Își căuta un ton învăluit în înțelegere, îmbiind la destăinuire și sinceritate.

— Relia, dacă m-ai înșela, aș înțelege-o perfect. Aș găsi că este natural.

Ea avu un gest iritat:

— Nu știu cum s-o iau. Vrei să mă liniștești? Vrei să mă măgulești?

Eugen tăcu, dar nu multă vreme, căci a suspenda excesiv discuția putea să însemne altceva.

— Relia, mă înșeli?

— Nu.

Relia răspunse simplu, net, vag batjocoritor, parcă ar fi trebuit să urmeze: „Și regret dacă-i o decepție". Iar Eugen a crezut-o. Nu numai pentru că asta dorea, dar și fiindcă Relia nu ascundea o minciună sub o negație atît de sumară. Și i-a făcut plăcere să-și amintească explozia ei de lacrimi cînd se terminase farsa aia neghioabă cu Răzvan Ștefănescu.

A întins mîna, a căutat-o pe a ei, i-a prins-o, dar nici unul nu s-a mișcat spre celălalt.

CAPITOLUL XI

— ASCULTĂ! CINE E MARCEL Oancea? De ce-l susții? Să nu-mi spui că pentru valoarea lui! Fiindcă e cel mai oarecare dintre scriitori. Nu zic nu, știe să țină condeiul în mînă și se pricepe să facă valuri în jurul numelui său. Dar atît. O dată pe an scoate o carte de o sută, o sută cincizeci de pagini, la fel de subțire și de goală ca o țigară scuturată. De fiecare dată cartea e din alt domeniu. De parcă n-ar vrea să-și facă un nume prin eșecuri succesive în același gen. Emoționați, prietenii o urmează cu capul descoperit — că în materie de relații e uns cu toate alifiile — și depun cîte-un buchet de cuvinte frumoase pe mormîntul proaspăt deschis.

Eugen Filipescu îl asculta pe Ovidiu Munteanu în bodega plină de fum, mirosind acru. Era unul dintre puținii actori cu care-i făcea o reală plăcere să discute. Aparținea acelei familii foarte restrînse de oameni care nu învinuiesc pe alții de ceea ce și-au făcut cu mîna lor. În adolescență fugise de acasă, peregrinase prin cîteva orașe și pe urmă se angajase ca „băiat la toate" pe-un vas comercial. „Nu știu ce m-a împins la escapada asta, îi spusese odată Ovidiu Munteanu. Habar n-am de ce m-am

suit pe vaporul ăla vagabond fără o rută precisă, plecînd și sosind dintr-un port foarte apropiat în altul, mereu în căutare după marfă de transportat. Crezusem cumva că, folosind mijlocul proverbial al marilor călătorii și parcurgînd cu el mici distanțe, mă depărtam de lumea rămasă dincolo de orizont fără să mă apropii de alta pe care-o doream tot atît de puțin ? Sau ceea ce mă fascina era că pe o navă, semănînd cu o haimana fără destinație, voi fi scutit de grija de a părăsi un loc unde eram sigur c-am să mă plictisesc fără să mai caut alt loc unde iarăși să mă plictisesc, întrucît aveam certitudinea că nicăieri nu se află ceea ce nu mai căutam ? Îmi închipuiam că, suindu-mă pe vaporul care era aproape o epavă, îmi întemeiam existența pe o bază mai solidă ? Mă amăgeam cu ideea că găsisem calea pentru a nu face efortul de-a pleca, efort care pînă atunci implica obligația de-a ajunge ? Mi-era teamă că în lumea care nu mă mulțumea în nici un fel voi ajunge vrînd-nevrînd și pînă la urmă s-o mulțumesc eu ? Nu știu ce era în capul meu."

Apoi fusese o vreme student în medicină, pe urmă făcuse trei ani la filozofie, în fine, intrase în teatru ca regizor de culise, figurant, iar apoi, din rol în rol, ajunsese să-i joace cu un succes ambiguu pe Răzvan și pe Kean, dar mai tîrziu își risipise începutul de celebritate, ca și cum ar fi fost ajuns din urmă de-o plictiseală, de-o descurajare toropitoare, ca și cum împlinirea nu nimerise exact omul de care avea nevoie, folosindu-se de el fiindcă nu avea pe altcineva la îndemînă, iar el, după ce-i făptuise voia ieșindu-și din fire și realizînd confuz și echivoc ceea ce nu dorise cu-adevărat, se regăsea. Acum, la peste cincizeci de ani, era încă un bărbat frumos, cu trăsături vii, dinamice, și părea decis s-o ia de la capăt, căci în el se trezise din nou o îndîrjire. Pe scenă ca și în viața de fiecare zi avea un glas care te fascina, dar nu atît prin timbrul lui grav, cît prin faptul că nu puteai niciodată bănui încotro se îndreaptă. Cînd îl ascultai, aveai senzația că e mereu în căutarea a ceva, o clipă găsit, apoi pierdut, dar că în același timp ceea ce fusese pierdut nu putea fi regăsit, nici derutat prin ocoluri, și-l urmărea, îl urmărea filîndu-l strîns.

— Ia și citește-i cărțile, articolele. Nu se ceartă cu nimeni, nu se opune nimănui. O operă se face din niște adversități. Ele o definesc. Oancea e mereu amabil și bine dispus... Şi din orice iese basma curată.

— N-ai dreptate, protestă Eugen Filipescu privindu-i mîinile mari cu rețele de vine umflate.

Ovidiu Munteanu ridică sprîncenele stufoase într-un accent de mirare și energie.

— Cum n-am dreptate ?

— Uite așa. Gîndește-te la *Celălalt versant*. E o piesă serioasă. Mie-mi place.

— Ce-ți place la ea ?

— Cum ce-mi place ? Îmi place povestea Valeriei. Povestea matematicienei ăsteia, trăită prin spitale, chinuită, care n-a știut ce-i bucuria și care are puterea de a uita toate prin cîte a trecut.

Și se gîndi să pună capăt discuției. Dar nu avea nimic altceva de făcut. Era prea devreme să se întoarcă acasă — Relia îl anunțase că va întîrzia la bridge — prea urît afară ca să se plimbe. Întocmai tuturor celorlalți actori care intră la „Moldova" pentru cinci minute să bea un păhărel, să fumeze o țigară, să vadă pe cineva, și rămîn tîrziu după miezul nopții pînă-și cheltuiesc toată fervoarea cu care s-au încărcat pe scenă, iar elicea motorului lor se domolește, Eugen nu se putu hotărî să părăsească bodega. „Ar trebui să plec", își spuse el, dar discuția cu Ovidiu Munteanu nu-l lăsa indiferent. Așa că, după o tăcere, adăugă, deși nu credea un cuvînt :

— E foarte interesant, zise el, să vezi cum cineva izbutește să intre la început prin exercițiu și pe urmă de-a binelea în rînd cu toți ceilalți, uitînd totul. Pînă și faptul că nu mai are mult de trăit.

Ovidiu Munteanu își ținea mîinile în frîu ca pe niște cai necălăriți.

— Ai făcut o greșeală. O greșeală cît tine de mare. Nu trebuia s-o pui în scenă.

— De ce, dragul meu ?

— Nu-mi spune „dragul meu".

— De ce nu trebuia s-o pun în scenă ?

— Nu trebuia s-o pui, repetă actorul iritat. Dacă ar fi fost să stai pe tușă stagiunea asta, și încă nu trebuia să ți-o iei pe cap. Era clar că într-un fel sau altul ai să dai chix. Ce nevoie aveai ? Puteai găsi piese pe care să le faci bine.

— Dar de ce era clar c-am să dau chix ?

— Așa ! Fiindcă e mai bine să te gîndești de două ori înainte de-a alege ceea ce vrei să descoperi în tine. Și nu te mai preface că nu pricepi !

— Totuși nu pricep, îl incită Eugen.

— N-are rost să ne ascundem după deget, izbucni Ovidiu Munteanu. Nefericita aia de piesă e proastă. E stupidă. Valeria, sau cum i-o fi zicînd, fuge de moarte, dar se distruge pe sine. Oricum, distruge ce-i mai adevărat în ea. Și știi de ce? Fiindcă se preface a fi uitat că e nefericită. Ce-i aia fericire, dacă știi că nu e fericire? Și, colac peste pupăză, se mai și laudă cu această așa-zisă fericire, de parcă n-ar ști ce-i clocește destinul. Cînd la rădăcina unei situații se află însă o astfel de minciună, ea infestează totul. Dacă ții să afli, piesa e de partea morții. Fiindcă și impostura e un fel de moarte. Mai ales una de soiul ăsteia. Nu crezi? Și pe urmă femeia asta nu-i deloc așa de bună și de curată cum vrea să pară. Ți-a trecut prin cap că, măritîndu-se cu un băiat mai tînăr cu zece ani, își caută de fapt ființa care s-o ucidă prin însăși tinerețea ei, lăsîndu-i în schimb drept recompensă remușcarea? Iar tu ai tratat-o ca pe-o frumoasă poveste de dragoste, ca pe-un triumf al vieții și al sincerității. Halal să-ți fie și ție, și lui! E de rîs, zău așa.

— Exagerezi, replică liniștit Eugen, surprins de indignarea, de puterea de judecată și de acel fir de foc ce se desprindea uneori din făptura actorului.

Ovidiu Munteanu bătu cu pumnul în masă.

— Ba nu exagerez deloc. Sau, dacă exagerez, e pentru că scot la lumină ceea ce poate nici piesa nu știe că spune. Dar tu știi, continuă actorul privindu-l cu ochii săi negri, aprinși, tu știi. Și mai știi că piesa e o făcătură, că nu-i sinceră nici în bucurie, nici în durere. Cum e mai rău!

— Recunosc că nu-i cel mai bun text. E cam grandilocvent.

— Grandilocvent? Nu, e fals. Fals și meschin. Numai un om brutal și grosolan, și care nu pune preț pe nimic, putea să scrie o piesă ca asta.

— Pe mine nu mă deranjează brutalitatea lui.

— Fiindcă simți că-i vulnerabil în brutalitatea lui. Numai că vulnerabilitatea asta nu-i cu nimic mai bună decît grosolănia. Sper că înțelegi ce vreau să spun. Ține minte, e un tip josnic. Și caută să-i tragă și pe alții după el.

Eugen aruncă o privire jur împrejur prin bodega tristă, cu ciment pe jos și cu zidurile de-o culoare incertă. Clienții ei obișnuiți erau, pe lîngă actorii bucureșteni și cei veniți să-i privească oficiind lumește, bișnițari din pro-

vincie și bețivi din cartier. Prin gălăgia, fumul și duhoarea băuturii zări la o masă un bărbat albicios și fad ca o fotografie supraexpusă stînd lîngă o femeie ce înghițea într-o tăcere respectuoasă un creier pané. La altă masă se afla un bătrîn îmbrăcat în haine ponosite. În sfîrșit, își obținuse friptura care, după ce fusese o ciocnire îndîrjită între pofta lui și absența ospătarului, devenise acum o luptă corp la corp între un cuțit inofensiv și o rezistență bovină. Ceva mai departe, în alt colț al localului, izbucnise o dispută de idei între o barbă profetică și o altă pasiune la fel de neîngrijită, purtîndu-și pe frunte în plus o incendiară eczemă de pubertate. Argumentele bărbii nu izbuteau să convingă indestructibila siguranță de sine a celuilalt, care vorbea dur, dar calm, ca și cum s-ar fi temut să nu trezească bărbatul încă nenăscut din el. Lîngă ei, un cronicar dramatic, care-și cucerise reputația de critic bătăios la capătul unei polemici în care o pierduse pe aceea de om inteligent, asculta evlavios schimbul de gînduri și parcă se ruga: „Ferește-mă, Doamne, de ideile de care n-am nevoie". Pentru a-și consolida puterea de rezistență, mai ceru o băutură. Afară viscolea în continuare și se auzeau rafalele vîntului.

După un timp, Eugen spuse liniștit:

— Interesant. Pe mine cum încearcă să mă tragă?

— Habar n-am. Presupun că în multe feluri. În orice caz, mizează pe ce-i mai rău în tine.

Eugen surîse:

— Și ce-i mai rău?

— Că mă întrebi asta pe mine!

— Ai un dar nemaipomenit să spui oamenilor exact ce le place să audă.

— Îmi pare bine că-l apreciezi. Ce-ar fi să mai bem un pahar? îi propuse apoi lui Eugen.

— Fără mine. Bea tu, dacă vrei.

Ovidiu Munteanu chemă chelnerul și-i mai comandă o sută de grame de vodcă. Pînă la întoarcerea chelnerului discutară despre piesele care urmau să mai fie reprezentate și despre perspectivele stagiunii. Pe urmă Eugen îl întrebă:

— Mai joci poker?

Pokerul fusese una din pasiunile actorului, care își avea partea ei în nereușitele lui Ovidiu Munteanu.

— Nu. N-am mai jucat de mult.

— De ce?
— Nu știu. Ba știu. Începusem să cîștig.
— Nu mai joci deloc?
— Ba da. Astă seară, de pildă. Dar, crede-mă, nu e vorba de nici o cacialma.

Eugen nu răspunse. Se ridică de la masă și se despărți de Ovidiu Munteanu cu un sentiment de furie împotriva lui Marco. Mai apoi, acest sentiment făcu loc încordării: chiar a doua zi trebuia să continue ofensiva, să întărească campania de susținere a viitorului director.

CAPITOLUL XII

EUGEN FILIPESCU NU-L MAI VĂZUSE decît o singură dată pe Piero atît de abătut: în noaptea de după premieră cînd chefuise cu toată echipa, iar el, la o oră tîrzie, îi „raportase" viața sa.

Da, era spre ziuă, după ce Ovidiu Munteanu le arătase o grămadă de scamatorii, le ghicise în palmă, născocise o mulțime de jocuri și le povestise că în capitala Maltei străzile sînt foarte înclinate, că lăptarii mulg caprele în fața clienților, ceea ce ferește animalele de ispita de a-și mări producția prin adausul de apă, că în localurile din La Valetta berea se servește la temperatura ambiantă și sub tutela sirocco-ului, că palatul guvernamental e vegheat de ostași mergînd cu pași repezi ca de chelner pînă ajung la capătul sectorului lor de pază, apoi se întorc militărește și pornesc iar parcă zorindu-se să aducă friptura încă fierbinte, întrucît cu decenii în urmă o santinelă a adormit în post, iar regimentul a fost pedepsit în vecii vecilor să păzească universul în pas de fugă și în stare de alarmă.

Se cam afumaseră cu toții, picioarele nu-i mai țineau, și-ai fi zis că Ovidiu Munteanu era omul cel mai vesel de pe lume, că nu încercase niciodată senzația de plictiseală, starea aceea cînd fiecare zi seamănă cu cea de ieri, doar că-i mai greu de traversat, cînd nouă zecimi din energia pe care n-o ai e pentru a te hotărî să faci ceva, orice, cînd te întrebi unde vrei să ajungi, deși nu vrei s-ajungi nicăieri, și pe urmă treci de la resemnare la nemulțumire, de la iritare la tristețe, și te gîndești că existența constituie

un fel de opțiune între inconveniente și că a migra în pielea unui personaj ar putea, dacă nu să-ți schimbe cursul vieții, măcar să ți-o îmbogățească.

Domnea o bună dispoziție generală. Numai Piero, dintre ei toți, nu ieșea din obișnuita lui rezervă și demnitate puțin prea țeapănă.

Stătea în colțul mesei lungi — construită din împreunarea a cinci măsuțe — și-și turna pahar după pahar dintr-un vin care te încălzea plăcut și-ți dezlega limba, dîndu-te gata pe nesimțite. Cînd i-a povestit însă lui Eugen toate prin cîte trecuse, era treaz de parcă n-ar fi pus o picătură-n gură și se ținea drept ca o statuie. O statuie cu fața zbîrcită.

Astăzi Eugen îi regăsise aceeași expresie.

— S-a întîmplat ceva grav ?

— Nu. Dar m-am plictisit.

— Pot să aflu ?

— Poți.

Încasase o chelfăneală din pricina Antoanetei Mavrodin. Nu era prima oară că trăgea ponoase de pe urma ei. De nenumărate ori o apărase din cavalerism. Acum obosise.

— M-am cam săturat. La urma urmei, n-are rost să mergi în față și să descoperi că nu vine nimeni în urma ta.

Dar, pe măsură ce-i istorisea, își revenea.

— I-ai spus barem vreo două ?

— Nu, că are gripă.

Ori de cîte ori Antoaneta Mavrodin făcea cîte-o boacănă, se îmbolnăvea, eroarea atrăgînd automat maladia. O dată tipărise o distribuție cu George Voinea în rolul Desdemonei, altă dată Tatiana Sandovici-Cădere devenise autoarea traducerii *Bărbierul din Sevilla,* piesă în care avea norocul să-l joace și pe Figaro. De rîndul ăsta uitase să treacă pe afiș numele Doinei Ursu. Doina venise c-o falcă-n cer și alta-n pămînt la Maria Pandele, unde avusese o criză de nervi : „Ar fi trebuit să-mi dau seama mai demult. Dacă vreți să nu joc, puteți să-mi spuneți. Dar dacă m-ați distribuit, nu văd de ce să apar anonim... E un drept al meu. Dealtfel, mie mi-e perfect indiferent, însă publicul... publicul întreabă, vrea să știe... Eu ce pot să-i spun... Învățați-mă dumneavoastră ce să-i spun și n-am nici o pretenție... Nu-i prima oară... Și alte colege... Ce face secretariatul literar ?... Ca de obicei, nimic... Și,

cînd spun asta, mă exprim decent". Directorul administrativ suportase stoic explozia și miasmele dulcege pe care le răspîndea parfumul Doinei Ursu, încercă s-o liniștească și pe urmă ieși glonț din birou, luîndu-l la rost pe Piero:
— Atîta vreau să știu, izbucni ea. Dacă Antoaneta Mavrodin are certificat medical ! Atît ! Și dacă n-are, eu cu mîna mea o bag în spital.
— De-abia a ieșit, îi ripostă amărît Piero.
— Cu sănătatea ei de fier, femeia asta o să ne bage pe toți în mormînt ! Ți-am zis s-o dai afară ! Ce aștepți ? În fond, răspunzi. A, să nu-ncepi s-o scuzi...
— E al dracului de neplăcut, recunoscu Simionescu între o tăcere și o absență. Imputați-mi mie afișul și gata.
— Chiar așa am să fac !
Piero era sigur că Maria Pandele va găsi în cele din urmă o soluție să nu scoată nimeni un ban din buzunar — însă toată întîmplarea îl mîhnise și, după ce directorul administrativ plecă trîntind ușa, chipul îi deveni un cearșaf mototolit. Cînd Piero se adîncește în sine, fața i se brăzdează parcă și mai rău. Multe din ridurile astea le are dinainte de a fi ieșit din armată, iar pe celelalte le-a suportat ca pe o nemeritată înaintare în grad.
Acum, după ce-i istorisise lui Eugen pățania, chipul i se mai netezise și-i dispăruse expresia de statuie, cu fața zbîrcită, pe care i-o cunoscuse întîia oară, la cheful acela.
— Poate ar fi bine ca Antoaneta să se mărite, îi sugeră regizorul lui Piero.
— Și eu i-am propus, răspunse Simionescu plecîndu-se mult înainte ca să soarbă din cafea fără să ridice ceașca plină ochi.
— Și ?
— Spune că nu poate face asta. Susține că amintirea soțului ei e prea prezentă.
— A murit ?
— Nu. Trăiește. Și e fericit cu ea.
Și iar sorbi din cafea.
— Am impresia că și cu tine a făcut un pact pe viață.
— Care ?
— Tu o ajuți să rămînă în post, ea să fii dat afară.
— Oricum, o să se întîmple mai tîrziu. Mai are pînă să atingă nivelul ăla de incompetență.
Vorbi bărbătește, așa cum vorbește un om care are încredere în viitor.

De cinci ani de zile, Piero și Antoaneta împărțeau aceeași încăpere, asistînd la aceleași întîmplări, care erau, firește, mereu altele, citind manuscrise, în intervalul dintre o adresă, care trebuia redactată urgent, și un raport care trebuia trimis imediat, sau pregătind articolele pentru program („nici o piesă, fără indicații privind modul ei de folosire", cum glumea Piero), sau întreținîndu-se cu actorii dornici să afle o clipă mai înainte piesele ce urmau să fie jucate, unii, temperamente pasionate ori simulînd pasiunea, alții, descurajați ori simulînd descurajarea, toți cu gîndurile aținitite spre ultimul rol, spre cel precedent, spre cel așteptat. Se obișnuise cu Antoaneta așa cum se obișnuise cu biroul ei, un birou sculptat, fără îndoială, de un megaloman într-un ceas de întrecere cu el însuși. De ce s-o ia de la cap cu altcineva ? Pînă la urmă i-ar fi părut rău. Or, nu merita s-o regreți.

Eugen își imagina viața lui Piero, după orele de serviciu. De obicei pleca tîrziu de la teatru. Uneori intra în vreo bodegă, unde, la bar, dădea pe gît un pahar. Cînd se făcea întuneric, se întorcea acasă. Din cînd în cînd, mergea la un cinema, cîteodată se întîmpla chiar să vadă în aceeași zi două filme, iar duminica verifica, de regulă, calitatea spectacolelor prezentate pe scena Teatrului „Camil Petrescu". De nouă-zece ori pe an putea fi văzut, în invariabilul său costum bleumarin, la premierele altor teatre ; aici, în antracte, nu-și părăsea scaunul.

Locuia într-un apartament cu plafonul în pantă, amenajat prin reunirea a două camere de serviciu. Un pat de metal, o masă cu două scaune, rafturi de cărți și, lîngă perete, un fotoliu-club îmbrăcat în rips vișiniu alcătuiau tot mobilierul. Lampadarul, radioul și reșoul se alimentau de la aceeași priză. Mai mult, Eugen nu putuse observa, prin ușa abia întredeschisă, în seara, cînd, așa cum se înțeleseseră, sosise să ia cu împrumut o piesă. Piero nu-l poftise în casă. Cînd auzise soneria, venise imediat cu volumul în mînă. (Îl avea probabil undeva, pe masă, lîngă „Flacăra" deschisă la pagina de cuvinte încrucișate ; o filă în care toate careurile erau umplute cu litere apăsate.) Și, înainte chiar de a-i deschide ușa, Eugen îl simți cum se ridică de pe fotoliu și se îndreaptă cu pași egali, măsurați de o cadență riguroasă, fiindcă a te ridica în picioare și a străbate distanța dintre două ziduri e nu numai

o acțiune elocventă, dar și caracteristică (unii tresar nervos și merg precipitat, alții întîrzie corporal inițiativa mentală), iar Piero făcea totdeauna gestul ăsta ca o datorie. O datorie, alungînd neliniștea ori zorul, ca pe niște ipoteze inutile.

CAPITOLUL XIII

— A FOST EXTRAORDINAR. AU stat în picioare și ne-au aplaudat minute în șir. Nu voiau să plece. Mereu ne rechemau.

Deși cunoscuse succesul în atîtea rînduri, fața Ginei Marinov, o față obosită, epuizată, trăia cu amintirea acelei clipe. O amintire depășind în intensitate orice altceva.

— Niciodată n-am jucat atît de bine ! rosti George Voinea.

Ovidiu Munteanu îi replică, ca și cum s-ar fi scuzat că-i nevoit să intervină :

— Totdeauna jucăm ca niciodată. Tocmai pentru că e de data aia.

Se vedea limpede că-i părea rău de ceea ce spusese, dar trebuia s-o facă, deși știa dinainte că vorbele lui vor provoca iritarea lui Voinea și în același timp propriul lui regret de-a o fi pricinuit.

Pe urmă se porniră să vorbească unul după altul, amestecîndu-și vocile, precipitîndu-se să-i povestească. Eugen abia deosebea un glas de celălalt.

— Am fost obligați să cărăm decorurile prin sală.

— Scena era de două ori mai mică decît a noastră.

— Cînd am pornit să fac cei șase pași, am observat îngrozită că n-aveam unde să înaintez. I-am făcut pe ceilalți trei întorcîndu-mă încet-încet înapoi. Efectul a fost formidabil.

— După replica mea : „fără mine, orice ai face fără mine“, un dobitoc din sală a rîs. L-am auzit și am simțit că va declanșa hohotele tuturora. Mă întrebam ce dracu să fac.

— Atunci a repetat „fără mine“ de parcă s-ar fi mirat el însuși : în definitiv de ce rostise fraza asta, doar n-avea mai mult sens decît altele ? Părea că-i întreabă : am spus eu ceva cu glas tare, adineauri ?

— Ar trebui să băgăm chestia asta în spectacol. Mergem la fix.

— Marinuş a uitat să pună taburetul pe care mă aşed în scena mea. Mi-am dat seama în ultimul moment. Noroc c-am avut inspiraţie. Am lăsat să-mi cadă cartea din mînă, m-am aplecat s-o ridic şi am vorbit stînd în genunchi pe podea. S-a plîns ! Nu-i aşa că s-a plîns ?

— Aşa-i, s-a plîns.

Eugen îi asculta. Plecaseră după prînz la sfîrşitul repetiţiei, ajunseseră puţin înainte de spectacol, jucaseră într-o sală care fusese altădată un cinema amărît, o sală fără cabine, se îmbrăcaseră laolaltă într-o cameră cu ciment pe jos, o încăpere neîncălzită şi ale cărei geamuri erau zguduite de rafalele vîntului, se urcaseră în autobuz tîrziu la miezul nopţii, cînd maşiniştii terminaseră de încărcat decorurile, iar la mijlocul drumului, în plin cîmp, autobuzul se stricase şi aşteptară în frig două ceasuri să se repare, apoi urmară alte două ore în bubuitul motorului, în larma de fiare vechi a caroseriei, în bătaia farurilor venind din direcţie contrară şi străpungînd întunericul ca nişte răngi orbitoare, două ore parcurse în mirosul de benzină arsă, dîrdîind de ger, înfundîndu-se în paltoanele ţepene ca nişte scînduri şi suflîndu-şi în palme şi în degete. La început înjuraseră autobuzul, directorul administrativ, meseria, existenţa, izbind cu cuvintele, apoi nu mai avură nici puterea asta şi tăcuseră cu bărbia în piept sau uitîndu-se pe geam cu privirile absorbite, fascinate de golul pe care-l lăsau în urmă şi calculîndu-l pe cel ce se afla încă înaintea lor. La Bucureşti sosiseră dimineaţa, la cinci. Acum era douăsprezece, nu ţineau minte decît succesul, aplauzele, şi voiau să repete.

— Ei, ce facem ? Îi dăm drumul ?

Eugen se îndepărtă. Venise să afle ce se mai întîmplă şi să-şi continue campania în favoarea lui Marco. Sperase s-o întîlnească pe Viorica Dulan. Actriţa se abătea cam în fiecare zi pe la teatru pentru a reaminti tuturora, prin simpla ei prezenţă, că aşteaptă un rol vrednic de înfăţişarea şi de talentul ei.

Viorica Dulan — zisă Dulama — care trezea în ochii bărbaţilor un fior, impunîndu-le admiraţia prin siguranţa triumfătoare a feminităţii şi stîrnindu-i prin tot ce era nesmerit într-o carnaţie fără tihnă, era suma unor accidente.

Primul trebuie să se fi produs în 1941, cînd, în ajunul plecării pe front, părintele ei a petrecut noaptea despărțirii cu o logodnică ce urma să-i devină soție la prima permisie. Dar viitoarea soție l-a întîlnit foarte curînd pe Cristofor Zara, tînăr actor cu mari speranțe, mobilizat pe loc pentru imperioase necesități culturale, viguros susținute de un naș colonel la Ministerul de război. S-au căsătorit de azi pe mîine, mama mărturisindu-i că fusese logodită, astfel că fata s-a născut cu un tată vitreg, care a declarat-o pe numele lui, Petrescu (Zara era pseudonimul său artistic), iar Viorica a știut încă din copilărie că e a altuia.

Nădejdile lui Cristofor (în acte, Vasile) s-au menținut aproape intacte pînă în 1944, ani în care prin diverse spectacole de revistă a interpretat cu farmec, aplomb și dinamism personalitățile coaliției antihitleriste, dar imediat după aceea temeiurile vocației sale s-au spulberat, iar actorul s-a aciuiat la Slatina, descoperindu-și însușiri de contabil. Viorica a crescut în cultul artei dramatice, simțind îndatorirea de a duce mai departe „făclia primită de la tatăl ei", așa cum a mărturisit-o într-o zi cînd, fiind într-o dispoziție sentimentală, i-a făcut confesiuni lui Eugen. Nu mai era o femeie liberă ca toate celelalte, ci purtătoarea unui mesaj ereditar. (Ce s-a întîmplat cu adevăratul ei tată n-a aflat niciodată.) De aceea în ziua în care și-a terminat liceul în condiții onorabile pentru o fată „zvîcnind de viață" (tot cuvintele ei) și dezarmînd cel mai sever examen critic, a intrat la I.A.T.C.

Acolo s-a petrecut al doilea accident : a intrat la clasa unui profesor care pe vremuri fusese un mare comic. Întîmplarea constă în faptul că ar fi trebuit să fie scos la pensie, dar că obținuse să mai ducă o serie la capăt, ultima, cea în care a intrat Viorica. Dacă alți studenți și-au văzut siluită dăruirea pe o linie care nu era a lor și pentru care n-aveau posibilități, Viorica a prosperat, căci avea pe scenă o disponibilitate structurală pentru umor, chiar și pentru acel gen de umor care e simțul foarte teatral al zădărniciei. Dacă ar fi nimerit la clasa de alături, probabil că nici n-ar fi ajuns în anul III, întrucît frumusețea ei vitală, gîtul zvîcnind trufaș și agresiv, maxilarele solide hărăzite să înfulece cu poftă, trupul darnic și deloc vulnerabil respingeau partiturile dramatice, momentele de îndoială sau de suferință.

Agentul accidentului următor a fost un director de teatru din Reșița, care venind la București și aflînd că înlocuirea lui nu mai putea fi revocată dacă nu-și îmbunătățea trupa, a asistat la spectacolele I.A.T.C., unde a văzut-o pe Viorica în *Madame Sans-Gêne*. Prima lui impresie fu de natură artistică : rămase cu răsuflarea tăiată. Entuziasmat de harurile Vioricăi, s-a dus imediat în culise și i-a propus un angajament cu perspective uluitoare. Ea care, după cum îi spusese lui Eugen, nu era încă „prea luminată la minte“, a acceptat, obținînd fără dificultate repartiția într-o trupă de care fugea mai toată lumea. La Reșița a fost distribuită mai cu seamă în drame, nu din vina cuiva, ci din simplul fapt că așa era repertoriul întocmit de un secretar literar prea încrezător în virtuțile pedagogice ale suferinței ce devine conștientă de ea însăși și de erorile sau neînțelegerile care o nasc. A cunoscut un fel de succes debil amestecat cu un eșec necompromițător, două jumătăți care se lipesc perfect în ceea ce se numește mediocritate, atît directorul cît și Viorica uitînd că alta era datoria ei, că avea realmente talent comic. Se lăsase cuprinsă de dorința de a juca marile roluri (cele de sfîșietoare conflicte interioare dezbătînd problema omului, a naturii, a menirii sale și luptele spirituale și morale între o posibilitate catastrofică și o soluție salvatoare, neîntrezărită decît tîrziu și numai din necunoaștere, din ignoranță, dar totuși la vreme pentru a asigura o regenerare) convinsă că ele singure pot asigura unei actrițe imortalitatea. Dar, pretinde Viorica, pe măsură ce se afunda în vîltoarea acestor destine, se trezea. Cu o inteligență deslușind vag cauzele nereușitelor ei, dar văzînd limpede modul radical de-a le înlătura, a decis să ajungă la București.

Inteligență practică, știa că singurul argument pe care-l putea aduce în sprijinul unui transfer era puterea ei de fascinație asupra bărbaților, după cum știa că a folosi această forță pe lîngă cei din teatru însemna a lucra planificat în pierdere. Așa că a început să frecventeze personalități regionale, sperînd să întîlnească pe unul cu drumurile deschise spre capitală și ispitit să-și lege soarta de a ei. Într-o zi a venit în reportaj Emil Dulan, gazetar reputat prin dubla calitate de a vedea ce era de văzut și de-a o spune așa încît să nu treacă neobservat. Cum Viorica ajunsese să fie folosită ca element de atracție regională — aducea cu ea fără efort buna dispoziție — a fost

mobilizată de inginerul șef al uzinei pentru a cîștiga bunăvoința ziaristului. La prînzul îmbelșugat dar fără solemnitate pe care acesta l-a oferit și la care a luat parte un grup restrîns, Viorica a fost așezată lîngă Emil Dulan. Patru chelneri reuniți grabnic au servit pateurile din ficăței de pasăre, consommé-ul cu delicioase saleuri, iepurii în sos rubiniu, torta de înghețată acoperită de o masă de frișcă, toate preparate de Erji-neni, altădată bucătăreasă la un grof din Ardeal și care ducea dorul dejunurilor rafinate. Din prudență, amfitrionul a drămuit anticipat sticlele de țuică și cele de Muscat-Otonel, care lăsau pe limbă un gust dulce-acrișor, ca o fantezie risipită înainte de-a putea fi palpată și definită, căci se temea ca vreunul din invitați să nu-și dea în petic. S-a mîncat și s-a băut cu poftă, dar chibzuit, ca și cum lăcomia în fața acelor bunătăți gingașe ar fi semănat cu o impietate, Emil Dulan întreținîndu-se tot mai agreabil cu Viorica. Și aici s-a petrecut cel de al treilea accident — nu că a fost cucerit el de ea, împrejurare oarecum premeditată și previzibilă — dar s-a îndrăgostit cu adevărat Viorica de tînărul chipeș și sportiv.

Astfel a ajuns Viorica la București, unde, în loc să-și continue cariera, a făcut un copil, instalîndu-se confortabil în rolul de soție și de mamă. Eugen o văzu într-un rînd, la Herăstrău, urcîndu-se mîndră cu fiul ei pe-un vaporaș cu două caturi, lăcuit în alb și bleu. Arăta foarte ispititoare în rochia roz care-i scotea în relief buclele line ale părului ei de-un negru violent și tenul pur, delicat. Maternitatea îi împlinise frumusețea, îmblînzindu-i rapacitatea, ca și cum copilul, în ochii căruia toate răsăreau ca niște minuni, îi comunicase ceva din forța lui de-a se mira. Regizorul îi îmbiase fiul cu niște bomboane, dar acesta, după ce i-a aruncat o privire piezișă, s-a retras cu o mișcare sălbatică : „Nu-mi trebuie !“ Viorica i-a surîs fermecător lui Eugen, dojenindu-și progenitura : „Nu-i frumos să refuzi. Cine fuge de bine — i-a explicat ea — trebuie pe urmă să alerge după el singur“. Viorica Dulan era atît de preocupată de grija gospodăriei și de educația copilului încît teatrele bucureștene ar fi cunoscut-o doar ca spectatoare, dacă Emil Dulan n-ar fi primit sarcina de a critica într-o serie de articole femeile care se mărginesc să rămînă casnice atunci cînd ar putea fi utile în producție. Cum îi venea greu să admonesteze această indolență față de interesele generale cîtă vreme și soția lui

o practica, i-a arătat că trebuie să se apuce de meserie, ceea ce a și făcut, dar „fără multă tragere de inimă". (Cel puțin așa i-a mărturisit Viorica.) Să-și găsească un loc n-a fost prea greu, adică i l-a găsit Emil, și Viorica a intrat la „Teatrul Central", unde a continuat să joace roluri episodice, dar de mare dramatism.

Viorica Dulan se dovedise gata să renunțe la carieră acceptînd un destin modest și economic, unde nici un titlu nu e în primejdie și nici unul de dobîndit, dar, odată reintrată în circuitul artistic, socotea că nu era demn să abandoneze dorința de a fi cap de afiș. S-a zbătut cît a putut, antrenîndu-și soțul cu multiplele lui relații, dar regizorii se manifestau reticent după ce-o văzuseră într-un spectacol sau două. De aici și concluzia : n-avea ce căuta la „Teatrul Central". Și, cum în acel moment Ruxandra Velea, nevasta lui Dinu, pusese la punct nu știu ce procedeu de implantare a dinților și voia să i se popularizeze descoperirea în vederea expunerii ei la Congresul stomatologilor de la New York, Viorica a fost distribuită în rolul principal din *Eroinele,* unde a făcut figură onorabilă, ceea ce i-a mărit încrederea în viitoarea ei evoluție. Toate astea s-au petrecut imediat după apariția articolului, de altfel perfect obiectiv, căci Ruxandra nu era o impostoare, iar Emil Dulan se declara dispus să sublinieze avantajos o realitate, dar în nici un caz s-o măsluiască.

Repetițiile cu *Eroinele* s-au desfășurat simultan cu ale piesei *Celălalt versant,* iar Eugen a avut ocazia s-o întîlnească adesea. A fost încîntat de ea, cucerit de verva și de hazul ei, care se aprindeau îndată ce cobora de pe scenă, dezlănțuindu-se neexigent și stenic, înlocuind cugetarea cu o spumă ce dădea nu știu ce aer nostim oricărei platitudini. Și fără nici o intenție — numai ca să măsoare distanța la care se aliniază umbra de realitate — o studiase, urmărind cum soluționează stări de suflet pe care altele le-ar fi lăsat necomplete și vagi, cum se împart și se regrupează gîndurile ei, totdeauna răspicate și eficiente. Cu pasiunea lui de a pătrunde în biografiile oamenilor, mai ales cînd semănau cu un foileton, de a desluși în fapte și incidente secretele unei existențe în jocul lor cel mai ascuns și fără a se teme de indiscreție, căci — socotea el — e greu de stabilit granița dintre drepturile unui regizor dornic să definească posibilitățile artistice ale interpreților, „datele lor" și drepturile unei vieți de a-și

păstra intimitatea, o examinase convins că ceea ce era în acțiunile lui imixtiune nepioasă ori efracție se justifica prin devotamentul față de teatru. Și apoi ea însăși, ca mulți alți actori, se înfățișa așa cum era și-i făcea plăcere să povestească.

În aceste zile, cînd Eugen Filipescu punea totul în mișcare ca să-l ajute pe Marco să devină director, și-a amintit de Viorica, a trecut-o pe listă, a căutat-o în cîteva rînduri și, în fine, a dat de ea „întîmplător" în seara următoare, cînd se reprezenta *Eroinele*, iar Relia era la bridge-ul ei. A vizitat pe unul și pe altul, apoi, tot prin hazard, s-a aflat la ea în cabină în pauză. Glume, vești și inevitabila întrebare :

— Cum mă găsești în *Eroinele ?*

Eugen și-a luat o înfățișare cam dezarmată, care voia să spună că-și declină orice responsabilitate :

— Îmi pare rău, te-am căutat, dar nu te-am găsit.

Viorica și-a mușcat buza opulentă :

— Sînt atît de ștearsă ?

— Nu ești exact în tonul piesei.

Un zîmbet forțat a apărut pe obrazul Vioricăi și a vorbit cu un fel de amărăciune curajoasă :

— Cu dumneata măcar știe omul adevărul.

El a răspuns ușor nesigur :

— Să știi însă că nu toți sînt de părerea mea.

Viorica s-a luminat brusc, cuprinsă de-un val de căldură, de duioșie pentru cel ce-o prețuia. Chiar și Cazacu sonorizatorul să fi fost, tot avea importanță.

— Cine nu-i de părerea dumitale ?

— Marcel Oancea.

Ochii Vioricăi scînteiară triumfător. Cel care o aprecia era chiar un dramaturg, mîine-poimîine directorul teatrului !

— Marcel Oancea ?

— Da. A zis că ești formidabilă, enormă !

Exista un sîmbure de adevăr în ceea ce afirma Eugen. La finele premierei cu *Eroinele,* Marco spusese : „Fata asta e o enormitate".

— Adevărat ? ! !

Eugen trebuia să-și menajeze totuși retragerea, nu atît față de Viorica.

— După mine nu-i adevărat.

Viorica izbucni într-un rîs plin, sonor :

— Ești omul cel mai nesuferit pe care l-am cunoscut vreodată. Și totuși nu reușesc să te detest.

— Nu te preocupa, sînt destui.

Se grăbea să intre în scenă și, după ce plecă în fugă, Eugen îi șterse numele de pe „carnetul de operațiuni", încredințat că Viorica Dulan va interveni pe lîngă soțul ei, așa încît unicul om care o aprecia să fie numit șef.

Întorcîndu-se acasă, Eugen Filipescu o găsi pe Relia. Stătea la birou cu un teanc de planuri pe care le studia. La capătul din dreapta al biroului se afla o riglă de calcul, un compas, o radieră și tot felul de creioane rînduite ca tacîmurile pe o față de masă la un dineu oficial. Rămase surprins ca de-o mică minciună, ca de-un început de trădare.

— N-ai fost la bridge ?

— Nu. Am contramandat în ultima clipă.

Eugen se uită la ceas. Era trecut de zece. Întrebă cu o voce care nu mai cocheta cu propriul ei volum, și pe care abia izbutea să și-o stăpînească :

— Se apropie termenul de predare ?

Ea răspunse fără nici un accent :

— Da. Executantul cere lămuriri, beneficiarul țipă după lucrare și noi sîntem încă la început... Așa că...

Lăsă fraza neterminată și se adînci în hîrtiile ei.

— E prima oară cînd îți iei de lucru acasă, observă el în timp ce trăgea cu coada ochiului spre o planșă.

— N-am avut încotro.

— Seamănă cu un joc, cu unul din acelea în care trebuie să compui din mai multe roți, manivele, pîrghii un robot.

— Seamănă.

— În arhitectură planurile arată altfel. N-am văzut niciodată așa ceva.

— Dacă voiai, puteai să vezi.

Se prefăcu, înghițind un nod, că nu înțelege imputarea.

— N-ai prefera să stăm de vorbă ? Nu vrei să-ți povestesc ceva ?

Relia surîse recunoscător, dar numai pentru a-și îndulci răspunsul :

— Aș prefera. Dar am de lucru. Iartă-mă.

— Și dacă insist ?

— Am să-ți spun că-i dreptul tău.

— Și ?

— Și-am să trec peste el. Sau îți închipui că numai ceea ce faci tu contează ?

Avea un ton plin de amărăciune, cum nu mai avusese niciodată, dar fără nimic agresiv. Eugen se ridică și o îmbrățișă. Se lăsă îmbrățișată. Apoi se desprinse ușor și începu să copieze niște cifre.

— Ce-s alea ?

— Cote.

— Și alea de deasupra ?

— Consolele pentru calea de rulare.

— Relia !

— Da, făcu ea, continuînd să scrie și fără să se întoarcă spre el.

— Explică-mi și mie. Sînt curios.

— Nu ești curios. Vrei doar să-mi faci plăcere.

— Exact. Vezi ceva rău în asta ?

Și încercă s-o mîngîie, dar ea se trase ușor îndărăt, ca și cum gestul lui ar fi fost o formalitate și n-ar fi sesizat că-i încărcat de-o tandrețe contrariată.

— N-are nici un rost. Pentru că nu vrei cu-adevărat.

— Ba vreau cu-adevărat !

— Poate că-i așa, admise Relia. Dar mîine n-ai să mai vrei. Riști să te iei cu ale tale și să uiți de ceea ce vrei cu-adevărat. Nu-i prima oară. Te interesează ceea ce fac în măsura în care-i amuzant. De aia îți și povestesc numai ceea ce-i amuzant.

Eugen se uită la ea fără să scoată un cuvînt : pentru prima oară Relia îi mărturisea de fapt că se simte singură, deși era cu el, că Eugen se afla pentru ea undeva departe, și ceea ce-i lega se șubrezise. Poate că era un sentiment trecător, urmarea iritării — în ultima săptămînă abia schimbaseră o vorbă — dar important era că sentimentul își făcuse loc între ei. Și-l prinse teama, deoarece știa prea bine că astfel de sentimente, dacă nu sînt înlăturate la vreme, atrag după sine sfîrșitul.

Nici vorbă, e un final căruia i se supraviețuiește, continui să rîzi, să umbli, să lucrezi, să mănînci, dar cel puțin pentru el unul totul ar deveni mediocru, tern, cu orizonturile teșite, iar propria lui existență s-ar transforma într-un fel de destin străin și incoerent, lăsat în voia resturilor.

Încercă să-și ascundă spaima, ca nu cumva Relia să priceapă cît era de primejdios momentul.

— Relia, fii rezonabilă.
— Sînt. Şi-mi pare rău că nu înțelegi.
— Doar ştii cît țin la tine.
— Ştiu.
— Şi atunci ?
Becul puternic de 200 de wați al lămpii cu abajur de metal, lampă de inginer, se reflecta în cristalul biroului, orbindu-l.
— Atunci e grozav, zise ea indiferentă.
— Nu-ți bate joc de mine !
Ridicase un pic glasul şi imediat îi păru rău.
— Glumeam şi eu aşa. Nu țin să te necăjesc.
— Crede-mă. Ceea ce faci mă interesează foarte mult. Dar am fost şi eu prins.
— Tocmai... (Ochii ei albaştri îl săgetară ironic, pătrunzător ca două vîrfuri de compas.) Nici eu n-am spus altceva. Mereu eşti prins.
Eugen îşi aprinse o țigară şi, sub presiunea unei hotărîri de renunțare completă la el însuşi, avu de gînd să deschidă toate porțile, împins înainte de-o groază devenită elan, dar baricadele nu căzură şi se trezi rostind o neghiobie :
— Ce-ți lipseşte ? Ce-ți refuz ?
— Nimic. Nimic în afară de atenția ta.
Şi rîse sacadat, nervos.
— Dar ştii că n-am ochi decît pentru tine şi că nu te scap nici o clipă din vedere, ripostă el cu o undă de ironie, dar o ironie precaută ca o şoaptă sentimentală, căci nu voia s-o jignească.
Relia se întoarse spre el şi vorbi ca şi cum nu l-ar fi auzit :
— Totdeauna am visat că ai să mă iei în seamă nu numai ca femeie, socotind că şi ceea ce fac eu e important. Că şi eu investesc energie, ingeniozitate şi puțină — nu zic multă — inteligență. Dar pentru tine toate astea rămîn pe un plan secundar, undeva unde nu vrei să priveşti. Sau nu poți să priveşti.
N-avea rost să dezmintă. Nici să-i repete cît de puternic resimțise totdeauna nostalgia unei relații sigure cu o altă ființă, o relație furată îndoielii, smulsă din orice ambiguitate.
— Hai să nu ne certăm, zise el.
— Ai impresia că ne certăm ?
— Nu. Am o impresie şi mai rea.

Tăcu obosit, învins, iar după o pauză adăugă :

— Ții minte ce ți-am spus atunci la Predeal ?

— Țin minte, evident.

— Atunci iartă-mă. N-aș vrea să te sîcîi.

— Știi bine că nu mă sîcîi cînd ești *așa*.

Relia se ridică încet, fără grabă, și se îndreptă spre el.

— Sărută-mă.

Eugen o prinse în brațe. Fața îi era cenușie.

CAPITOLUL XIV

ZECE ZILE MAI TÎRZIU, MARCEL Oancea a fost instalat în postul de director, spre satisfacția unui colectiv în care mulți erau încredințați că vor înflori sub protecția noului conducător, că ceea ce trăiseră pînă atunci nu fusese decît un provizorat penibil și că ceasurile existențelor lor artistice sau administrative, pînă mai ieri risipite, se vor aduna dintr-o dată într-o stringență și într-o necesitate, așa cum se încheie orice construcție simfonică.

Noul director al teatrului a ținut bineînțeles un discurs în fața întregului personal instalat în primele rînduri din sală.

S-a declarat copleșit de emoție — probabil era sincer — și îngrijorat de gîndul la ce va avea de înfăptuit, mai ales după succesiunea strălucită pe care o prelua. (Dinu Velea era acum la editură și trebuia flatat.) A rugat pe toată lumea să-l ajute, promițînd să facă la rîndul lui tot ce putea ca să-i satisfacă. Și-a proclamat încrederea în viitorul de glorie al teatrului. Apoi i-a poftit pe rînd pe scenă ca să-i cunoască, începînd cu atelierele. Strîngea mîna fiecăruia și îl întreba cum îl cheamă și unde lucrează — și cred că numai Eugen știa ce memorie diabolică a figurilor și a numelor are.

Cînd a fost vorba de personalul superior, a zîmbit fiecăruia cu un cordial „noi ne cunoaștem“, iar cînd a venit rîndul lui Eugen, l-a luat în brațe și l-a sărutat pe amîndoi obrajii. Procesiunea s-a încheiat cu Maria Pandele, căreia i-a spus cu glas tare : „Dumneata vei fi mîna mea stîngă. Mîna dreaptă sînt toți ceilalți“, arătînd cu un gest larg spre oamenii adunați să-l primească. Ma-

ria Pandele, îmbrăcată ca de obicei cu o fustă și cu o bluză, a răspuns în doi peri : „De acord, cu stînga se strîng banii“.

Ceremonia fusese frumoasă, dar Eugen se întreba ce va face Marco mai departe. Căci acum trebuia să treacă la treabă, care constă în altceva decît în discursuri.

A doua zi Oancea a adunat consiliul artistic și l-a rugat să-și ducă mai departe treaba ca și cum el n-ar fi acolo.

— Înțelegeți, trebuie să ajung întîi să cunosc acest mecanism atît de complicat care se numește teatru.

A început cu atelierul de butaforie al cărui șef, Vincențiu Romanovschi — în ceasurile de inspirație și scenograf — făcea parte din consiliu. S-a înființat dimineața în atelier și a luat un muncitor la întîmplare, i-a zis pe nume și l-a poftit mai la o parte să stea de vorbă cu el. S-au retras între niște teancuri de mucava și acolo Marco s-a interesat de situația lui familială, de greutățile pe care le întîmpină în viață și în teatru, de nemulțumirile pe care nu le destăinuise pînă atunci, de cei care-l ajutaseră, izbutind să pună omul într-o astfel de dispoziție încrezătoare încît acesta și-a zis că, în fine, pe lumea asta nu mai e orfan (Sandu Pascu împlinise de curînd 57 de ani) și că are din nou un tată. Marco nu s-a grăbit, a stat cu el de vorbă vreo două ore în șir, pînă cînd Pascu a spus tot ce avea de spus, începînd cu băiatul, student la medicină, care îi dă multe speranțe, trecînd la cel încă în liceu, care-i dă de furcă întrucît e „un tînăr din ziua de azi“ și terminînd fără îndoială cu reumatismele avansate ale soției.

După Sandu a venit următorul, după prima zi au venit celelalte, în care timp Marco cîștiga încrederea oamenilor din teatru, începînd de jos în sus, și mai ales afla de la fiecare tot ce știa acesta despre alții — și în teatru se știe, nu glumă.

De condus nu conducea. Ținîndu-se strict de cuvînt, se ocupa numai să deslușească lumea în care voia să-i vadă pe toți cît mai mulțumiți. Dacă i se punea vreo întrebare privind repertoriul pentru stagiunea în curs, sau orice chestiune privind viitorul instituției, spunea zîmbind și avînd aerul că-i complet străin de direcția teatrului pe care-l dirija : „Faceți voi cum credeți mai bine“. Și iscălea aproape fără să se uite la conținut, dar Eugen

a băgat de seamă că era foarte atent ca hîrtia să fie contrasemnată.

Timpul trecea și Marco nu apucase să stea de vorbă cu toți. căci atunci cînd au venit la rînd actorii își ocupa cîte-o dimineață cu fiecare din ei, de data aceasta închis în biroul lui, în care timp ce nu va fi aflat, chiar că nici nu merita să fie știut. Eugen a sesizat bineînțeles că Marco, simțindu-se în inferioritate, studia amănunțit terenul, alcătuind hărți și însemnînd poziții înainte de-a începe bătălia, întrucît proaspătul general știa că orice mișcare în acest moment, chiar cea mai strălucită în aparență, putea fi o greșeală iremediabilă.

Proba cea mai evidentă a trecut-o cînd a avut loc recitalul de versuri din lirica universală pus în scenă de-a lungul cîtorva repetiții de Eugen și doar la două săptămîni după ce Marco fusese instalat ca director.

Nu numai că nu i-a băgat bețe-n roate și că s-a bucurat în mod public de succesul neașteptat al unui spectacol de versuri, dar Marco n-a ostenit să repete că n-are nici un merit, că ideea a fost a regizorului și că i-ar fi jenă să se împăuneze cu munca altora.

Cu aceeași solicitudine prevenitoare a semnat toate adresele care i-au fost prezentate pentru ca, în sfîrșit, *Domnișoara Julie* să intre în repertoriul teatrului, iar cînd Eugen, care voia să profite de acest moment de pasivitate, a întocmit decizia prin care îi era încredințată punerea în scenă, a iscălit-o fără urmă de ezitare.

Într-un fel, Marcel Oancea părea a fi o inexistență în teatru, mai curînd un fel de reporter care se documentează pentru a scrie o serie de articole, și tocmai asta a început să-l îngrijoreze pe Eugen. Se așteptase ca Marco să se apuce de treabă de pe-o zi pe alta, să aibă inițiative, și iată că dădea de un om prudent, retras, deloc interesat să-și atribuie meritul unor hotărîri rapide și radicale. Și-l imagina perfect stînd deoparte pînă la închiderea stagiunii, apoi luni de zile pînă la deschiderea următoarei, pînă se va socoti în stare să pornească atacul, consolidîndu-și în acest timp poziția. Tocmai asta, însă, trebuia împiedicat.

Acum lui Eugen îi era — evident — imposibil să vorbească împotriva lui Marco. Așa că a procedat din nou în numele cunoscut al prieteniei dintre ei. Fraza lui favorită a început să fie : „Un pic de răbdare, să se documen-

teze. Să vedeți apoi ce-o să facă. Poate chiar înainte de închiderea stagiunii." Cuvinte care, trecînd din om în om și prin scepticismul obștesc, se transformau în: „E foarte drăguț cît stă de vorbă. Dar să vedem dac-o să facă ceva." Eugen știa însă că Marco nu poate face nimic, căci a-i satisface pe unii era sinonim cu a-i nemulțumi pe alții. Iar de îndestulat pe toți nu avea cum, căci nu existau atîtea roluri principale cîți actori și actrițe, nici nu putea crește toate încadrările personalului tehnic și administrativ. Dealtfel, nici nu făgăduise nimănui nimic, dar tocmai această omisiune o completa Eugen, transformînd simpla atenție simpatizantă a lui Marco într-o promisiune de fericire unanimă. Odată ce a reușit să instaleze acest sentiment în tot personalul artistic, tehnic și administrativ, regizorul a considerat că-și făcuse partea lui de treabă, mai departe urmînd să lucreze timpul și decepțiile crescute încet-încet, pe măsură ce nu se întîmpla nimic.

Reliei nu i-a pomenit despre toate acestea, socotind că sînt doar manevre minore, fără nimic spectaculos ca să merite o relatare. Oricum, i-ar fi venit greu să priceapă că, pe lîngă acțiunea de inventivitate și strălucire, mai e necesară și treaba de rutină, mica activitate de zi cu zi, a cărei însumare nu e deloc neglijabilă atunci cînd vine momentul marii înfruntări. Dar, mai ales, n-avea nici un rost să se arate în continuare atît de absorbit doar de problemele lui.

Și timpul trecea, Eugen împrăștiind în stînga și-n dreapta elogii despre noul director, acesta necontenind cu laudele la adresa primului regizor, mereu de acord cu propunerile lui, toți fiind astfel siliți de evidență să accepte că prietenia lor era într-adevăr o realitate. Iar vacanța se apropia.

Iată însă că Marco a făcut o mișcare de natură să-l tulbure pe regizor — și prin neprevăzut, și prin ingeniozitate. Doar cu cîteva zile înainte de închiderea stagiunii — deși o plănuise în taină și de mult timp cu Maria Pandele — Oancea a semnat decizia prin care mărea încadrările a patru oameni din teatru: un mașinist, un muncitor de la ateliere, un actor și un contabil. Iar directorul n-a omis să spună, atunci cînd i-a chemat personal să-i felicite: „E tot ce-am putut face deocamdată. Încet-încet o să vină rîndul tuturor."

Prin această singură lovitură, în esență derizorie, Marcel Oancea demolase toată suspiciunea semănată cu atîta grijă împotriva lui. Oamenii sînt la urma urmei înțelegători și toți erau de acord că nu putuse mai mult, dar sperau să le vină și lor rîndul. În orice caz, noul director se arătase interesat de ei, iar prima lui faptă de conducere privise soarta lor. Ceea ce făcea manevra și mai abilă era că cei patru pe care-i alesese erau într-adevăr cei mai puțin favorizați și nimeni nu contesta că aveau dreptul să fie primii cărora să li se amelioreze situația financiară.

Eugen a plecat cu Relia la mare, ea sperînd să uite de Marin Bordea — relațiile dintre soți păreau să fi depășit momentul de criză —, el să-și continue pe plajă acțiunile împotriva dușmanului său. Și după ce-a aflat că Marco se duce cu Viri la Costinești, au ales pentru ei Mangalia (punct deosebit de strategic, fiind lîngă Doi Mai).

Dar n-a fost un concediu fericit.

Într-un anume sens se poate afirma că răspunderea i-a revenit Reliei. Într-adevăr, ea care nu era deloc indiscretă, care se ferea să colporteze pînă și informații cu totul anodine (le-ar fi putut difuza în liniște fără să facă vreun rău cuiva), a comunicat colegilor ei că pleacă la Mangalia — în esență o datorie de serviciu — fără să prevadă consecințele acestei mărturisiri.

Numai că scriitorii, ca și regizorii — deși într-o mai mică măsură decît actorii — determină o mișcare de curiozitate printre „oamenii de rînd“. Sînt prea multe proiectoare îndreptate spre cei ce-și au numele tipărit pe afișe, pe volume, în ziare, ori apar pe ecranul televizorului pentru ca ei să nu atragă, într-un fel sau altul, atenția. Fie că muritorii obișnuiți sînt dornici să pipăie ființele acestea purtîndu-și inima în mîini și oferind-o celui dintîi venit, fie că, dimpotrivă, îi caută pentru a-și dovedi că și făpturile extraordinare încap într-un trup, iar reputația lor e la urma urmei trucul norocos al unui scamator de bîlci, interesul pentru ei constituie aproape o regulă. Iar Marin Bordea nu făcea excepție de la această regulă.

Aflînd unde-și petrece Relia vacanța împreună cu soțul ei, vestit regizor, a ales bineînțeles același loc, gîndindu-se să aibă ocazia să-l întîlnească nu numai pe Eugen Filipescu, dar, prin el, și alte celebrități, actori și

actrițe cu care să poată sta alături pe plajă, dobîndind astfel o și mai mare autoritate ori de cîte ori se discuta la birou despre teatru, prin faptul că-i cunoscuse personal pe cei ce-l fac.

Un alt fapt a contribuit spre a face posibilă prezența celor două familii pe aceeași plajă. Pe vremea detestabilului Răzvan Ștefănescu, el nu s-ar fi putut petrece, întrucît, în vacanță, Relia și Răzvan își țineau locul reciproc. Dar Marin Bordea refuzase categoric să i se substituie cineva, înspăimîntat la gîndul imprudențelor pe care un altul le-ar putea comite și de care el ar trebui să răspundă ulterior, iar ca represalii — o simplă obligație de demnitate — Relia manifestase o reticență similară. În această situație conducerea secției găsise o soluție optimă — cea folosită și în teatru — să plece deodată tot colectivul în concediu, oprind proiectul timp de o lună și reluîndu-l cu forțe sporite după aceea (cei care aveau dreptul la mai puține zile aveau să se întoarcă mai devreme și să-și găsească ceva de făcut pînă la înapoierea șefilor). Concediul lui Marin s-a suprapus deci cu al Reliei.

Astfel, Marin Bordea a pornit din prima zi pe plajă în căutarea figurilor ilustre. Eugen, pe care îl amuza să vadă oamenii care trec și să-i cerceteze, l-a remarcat pe acest bărbat chipeș, cu părul inele-inele și gambele deosebit de păroase, umblînd pe nisip și scrutînd grup după grup, pereche după pereche, singur în căutarea cuiva. Ochii li s-au întîlnit o clipă, dar, cum Relia era întinsă pe burtă, cu pălăria mare de paie acoperindu-i capul — e sensibilă la insolații — omul și-a continuat investigațiile spre capătul celălalt al plăjii.

Cînd s-a întors, Reliei i se făcuse sete și se dusese să bea un cico, așa că iscoada a dat tot de Eugen.

La cea de-a treia expediție — ciudat e că de fiecare dată Eugen a dat cu ochii de el — Relia făcea plajă pe față, dar nu și pe obraz, tot acoperit sub pălăria de paie.

Cînd a revenit, tocmai apăruse Tăsică Roman și se oprise să schimbe cîteva vorbe cu Eugen, iar Relia, abia ieșită din mare, se usca stînd în picioare cu brațele desfăcute ca într-o răstignire. Și în vreme ce Eugen (pe care expresia de heruvim parșiv a lui Tăsică l-a indispus totdeauna, de aia îl și evita din distribuții) vorbea sau asculta, continuînd să urmărească viața intensă a nisipului, l-a văzut pe solitarul disperat identificîndu-i nevasta, apoi

înaintînd cu ambele brațe ridicate spre cer — gest care nu se mai face în teatru dinainte de Sarah Bernhardt — și exclamînd :

— Relia ! Numai pe tine nu mă așteptam să te întîlnesc aici.

Relia nu s-a strîmbat — are o exersată disciplină interioară — ci, dimpotrivă, a zîmbit și a făcut prezentările. Eugen s-a gîndit imediat să fie serviabil, ca să-i ușureze viața soției la serviciu :

— Pe cine căutați pe plajă de două ceasuri ? Poate știu unde e.

Vizitatorul lor, care nu avea prezență de spirit, simțind că-i gata să cadă în gol, a căutat frenetic un nume de care să se agațe ca de-o streașină, n-a găsit nici unul, a fost cît pe-aci să mărturisească candid că tocmai după ei umbla, apoi chipul i s-a iluminat și a rostit cu un aer neconvins :

— Mă uitam și eu să văd dacă sînt cunoscuți.

— Și sînt ? s-a interesat Eugen mai departe, amabil.

Dar omul își revenise și a răspuns jubilînd :

— Da, sînt ! Sînt ! Apoi s-a întors spre Relia precipitat : Mă duc să-i spun Ștefaniei. Nici nu știi de cînd vrea să te cunoască.

A plecat grăbit și atunci Eugen a înțeles că nu Marin Bordea dorise să-i întîlnească, că voința pornise din altă parte, iar birocratul era în misiune comandată. Acum se ducea triumfător să raporteze de executare (poate chiar prin notă internă).

Astfel Relia și Eugen s-au văzut înzestrați cu Marin și Ștefania ca tovarăși de plajă. Degeaba răspundeau evaziv la exuberantul : „Atunci ne vedem mîine tot aici !“, degeaba și-au schimbat locul de două sau de trei ori ; cu aceeași tenacitate cu care redacta „plăpumi“, Marin îi căuta și îi găsea, fapt care aducea a minune pentru oricine a fost la Mangalia în plin sezon. E drept că acum Bordea știa cum arată Eugen și-i reperase și cortul azuriu (regizorul prefera culorile pastelate).

Nici nu era plicticos inginerul. Avea un haz al lui, cam de mucalit, care înflorea pe măsură ce-i dispărea timiditatea stîrnită de oamenii celebri. Cu un dar bine cultivat de a reduce orice la proporțiile cele mai prozaice, plasa observații de genul „sau poate-l durea burta“ în momente cu totul neașteptate, cîștigînd în fiecare zi mai

mult simpatia lui Eugen. Iar părul de pe picioare îi impunea regizorului un respect pios : cel pe care-l datorăm strămoşilor noştri.

Ştefania era poate femeia cea mai leneşă pe care Eugen o văzuse vreodată. A sta tolănită părea starea ei cea mai normală şi profitînd de-o piele tuciurie care-i asigura imunitate la agresivitatea radiaţiilor, de cînd apăreau şi pînă cînd dispăreau, se rotea încet de pe o parte pe alta, fără să părăsească o clipă orizontala. Era statisticiană undeva şi Eugen şi-o închipuia adunînd alene coloane interminabile de cifre — nu ştia deloc ce înseamnă a fi statistician — într-o stare de semisomnolenţă apatică. Nu rostea decît foarte rar cîte-un cuvînt, atît de neaşteptat încît, aşa cum venea de jos, părea să fie însuşi glasul feminin al nisipului.

Latinii, care aveau într-un grad mai înalt decît modernii simţul genurilor, au conceput nisipul multiplu şi scurgîndu-ţi-se printre degete ; oricît l-ai sfărîma, tot nisip rămîne, ca o femeie, de aceea i-au zis *arena*, după cum spaniolii, cu o înţelepciune moştenită de la ei, îi spun tot *arena*, cuvînt aflat în limba lor de doi paşi de *arenga* (care înseamnă poliloghie) şi uşă în uşă cu vorba *arana* (care se traduce prin înşelăciune) ceea ce e perfect logic întrucît frontieră dintre adevăr şi neadevăr nu poate fi stabilită pe terenuri mişcătoare.

Teoria nu-i aparţinea lui Eugen Filipescu. I-a expus-o Ştefaniei Ovidiu Munteanu. Se abătuse pe la Mangalia pentru cîteva zile şi, dînd de cele două perechi, a înţeles imediat cît sînt de agasaţi regizorul şi soţia lui de familia Bordea. Pentru a-l izbăvi pe Eugen barem de placiditatea lipicioasă a Ştefaniei, a simulat o bruscă pasiune pentru această indolentă cupidă, care nu aştepta decît să devoreze lent, mutînd de pe-o falcă pe cealaltă, un actor adevărat, în carne, oase şi legendă. Cum Ovidiu Munteanu are o frumuseţe aparte, care sare în ochi, i-a venit uşor s-o hipnotizeze. (Într-adevăr, frumuseţea lui nu înseamnă doar ochii sumbri, trăind intens, ori desenul senzual al gurii mici, proporţiile perfecte ale trupului, adică acele caracteristici care sînt un rezultat al naşterii, ceva nemeritat şi pieritor, ci o atitudine a fiinţei, o mobilitate

lăuntrică. Se vede imediat că în omul ăsta arde o flacără. Dealtfel e destul să-i auzi glasul, cu suișuri și coborîșuri neprevăzute, cu mii de trape, care-i reflectă perfect dinamismul interior. Un soi de farmec, amestec de enigmă și de neastîmpăr, emană din acest bărbat, care ba se identifică deplin cu lumea, ba o excomunică inventîndu-se mereu.) Ori de cîte ori Marin, Eugen și Relia intrau în apă, Ștefania făcea ce făcea pentru a rămîne singură cu Ovidiu. Dialogul între cei doi a debutat, firește, cu întrebarea :

— Ați putea trăi fără să jucați ?

Ovidiu a privit-o pe loc halucinat, în timp ce fața-i devenise masca unei nobile damnări :

— Nu.

Impresionată de imediata vecinătate cu blestemul și suferința, Ștefania a rostit într-o șoaptă tărăgănată :

— Și cînd ați știut-o pentru prima oară ?

— Cînd aveam patru ani și trei luni.

— Și cum s-a întîmplat ?

— S-a întîmplat că pe-atunci eram foarte urît : urechi clăpăuge, nas borcănat, picioare crăcănate. Și m-am gîndit că dacă doamne-doamne face atîtea pentru alții, poate să facă și pentru mine ceva. N-o să-i cadă mîna. L-am chemat și i-am spus să mă transforme în Făt-Frumos. A doua zi dimineața m-am uitat în oglindă și m-am înfuriat. Nu se ținuse de cuvînt. Dacă era cu-adevărat doamne-doamne, trebuia să facă minunea, nu ? Bine, mi-am zis, atunci lasă că-ți arăt eu ție. (Ovidiu Munteanu păstră o pauză retorică, după care puse punctul pe i.) Așa am devenit, scumpa mea domniță, actor. Adică m-am construit pe mine însumi, cel pe care-l vedeți.

Ștefania l-a privit îndelung, cu admirație din cap pînă-n picioare :

— Aveți talent.

— După ce se vede ?

— După tot.

— Mi-am dat seama că vă place teatrul.

Tăcere.

— Sînteți foarte cunoscut.

— Cunoscut da, recunoscut nu.

Noi kilometri de tăcere.

— Aveți desigur mulți prieteni.

Un răspuns trist :

— Numai pe cei pe care mi i-am păstrat.

A urmat o pauză stingherită, căreia Ovidiu Munteanu n-a vrut cu nici un chip să-i pună el capăt, așa că tot Ștefania a vorbit :

— Lucrați mult la un rol ? Îl gîndiți...

Actorul a întrerupt-o revoltat :

— Să-l gîndesc ? Dar ce-s nebun ? Cum adică, tot eu să fac și treaba regizorului ?

Răspunsul a dezamăgit-o pe Ștefania, care a continuat puțin nedumerită :

— Și atunci care-i partea cea mai grea în munca dumneavoastră ?

Ovidiu Munteanu a oftat :

— Să ies din personajul pe care-l interpretez. Ca să mă înțelegeți, o să vă povestesc ce mi s-a întîmplat odată, cînd jucam într-o piesă argentiniană rolul unei maimuțe.

— Cum unei maimuțe ?

— Da, unei maimuțe. Nu era personajul principal, dar să știți că nici episodic nu era. Că eu nu accept să interpretez orice fel de erou. Ei bine, într-o seară, după terminarea reprezentației — cred că era a suta — și mă îndreptam spre casă, am avut o senzație de sufocare. Mă înăbușeam. Abia pe urmă mi-am dat seama că-i vorba de altceva : pur și simplu mă strîngeau hainele, plesneau pe mine. Și nu era numai atît : începusem și să șchiopătez din pricina pantofilor care-mi deveniseră dintr-o dată prea mici, prea strîmți. Mă rog, și asta ar fi fost cum ar fi fost, spuse Ovidiu urmărind cu satisfacție amestecul de neliniște și interes de pe chipul Ștefaniei, dar mă țineam cu greu pe picioare. Gata-gata mereu să cad în mîini, așa ca în piesă. O femeie care se zorea spre casă m-a zărit și, crezînd că mi-e rău, s-a apropiat de mine, dar cînd m-a văzut din față, a scos un țipăt de groază. Și azi îl aud. Ce observase biata femeie de se speriase în halul ăsta ? Aveam sînge pe obraji ? Mi-am dus mîna să mă pipăi și atunci am constatat că mîna era păroasă și cu unghii mari. Mi-am mișcat degetele, nu de alta, ca să mă conving că sînt ale mele. Răspundeau mai prompt chiar decît clapele unui pian. Disperat, am fugit către vitrina de la „Unic" să mă privesc. Și am înțeles. N-o să credeți, dar devenisem maimuță.

Ștefania nu știa dacă să rîdă ori să se sperie și mai tare, însă glasul interpretului, parcă presărat cu cărbuni aprinși sfîrîind funebru, o captase.

— Nu, nu-mi pierdusem mințile. Și nici nu eram victima închipuirii mele. Asemenea lucruri se întîmplă. Există dealtfel o explicație științifică pe de-a-ntregul verificată : funcția creează organul, rolul modifică psihologia și totodată anatomia, la fel după cum cuvîntul acționează hotărîtor asupra spiritului în domeniul eroticului.

Sub protecția de netăgăduit a științei și profitînd de tulburarea și deruta Ștefaniei, continuă :

— A doua zi trebuia să mă căsătoresc cu Ana-Maria. Dumneavoastră ca femeie înțelegeți desigur situația mea ca bărbat. Teribil de penibilă. Îngrozitoare. Cum să-i cer să se mărite cu un urangutan ? Evident, eram silit să contramandez pînă-mi va trece. Dar cum s-o anunț ? La telefon ? Nu, mai bine era să-i scriu. Așa că am luat pixul și cu chiu cu vai, am așternut un mesaj : „Doale nasul".

— De ce nasul ? întrebă Ștefania paralizată de spaimă.

Actorul își plecă pudic ochii :

— Știți, era o vorbă de dragoste între noi.

Ștefania tăcu. Teroarea îi luase glasul. Abia într-un tîrziu își reveni :

— Și cum ați scăpat ?

— Am avut noroc. Totul în viață e chestie de noroc. Un alt regizor m-a distribuit în *Fizicienii* lui Dürrenmatt. Or acolo îl interpretam pe Einstein. Pricepeți, nu ?

Ștefania a priceput : individul ăsta ori era nebun, ori era dezgustător. Totuși a mai avut putere să-i ridice și ultima problemă :

— Ce-i mai frumos în profesiunea dumneavoastră ?

Ovidiu Munteanu își consultă ceasul :

— Să dau ce am mai bun în mine la ore fixe.

Cînd ceilalți se întoarseră, actorul îl luă deoparte pe Eugen Filipescu :

— Să știi că am făcut tot ce-am putut pentru tine. Nici un frate n-are dreptul să-mi ceară mai mult.

Și plecă.

Apoi a apărut Marco, da, Marco și cu Viri. Nu le plăcuse la Costinești, se urcaseră în mașină și sosiseră la Mangalia. Dacă nu le convenea nici aici, căutau alt loc. Dar le-a plăcut.

De fapt, Eugen a fost sigur că Marco simțise primejdia și venise ca să fie la fața locului, să se poată apăra, dacă nu să contra-atace. Bineînțeles, în virtutea faptului că stătuseră împreună cu o vară mai devreme, era firesc să fraternizeze și de data asta, astfel că au format un delicios

grup de șase, deși cel mai des, cu toți cei care se perindaū pe la ei, grupul atingea cifra de opt.

La fel ca altădată, Eugen și Marco făceau reflecții despre cunoscuți și străini, la fel se amuzau împreună, dar nu mai era ca înainte. Şi acum lîngă el se afla matahala de bărbat cu care se înțelesese atît de bine ori de cîte ori era vorba să detecteze ceea ce era „jucat" într-o comportare aparent spontană și duplicitate în relațiile unui ins cu ceilalți sau cu sine însuși, o duplicitate devenită firească și care nu constituia o încălcare a teatrului asupra vieții, ci dimpotrivă, o ucenicie a existenței, o acomodare cu lumea, dar regizorul nu se mai simțea în largul lui. Îi venea greu să interpreteze la nesfîrșit comedia prieteniei. Avea aptitudini pentru acțiuni fulger — o dovedise de-a lungul campaniei : în favoarea lui Marco — dar nu dispunea de resurse pentru o reprezentație non-stop. Neîntrerupta veghe interioară, care nu îngăduie nici odihna, nici încrederea, îl istovea acum după ce se lecuise de febra ceasurilor trăite într-o permanentă adversitate cu ceea ce credea despre Marco și se reîntorcea la adevărata lui ființă. O ființă înfruntînd întîmplările prin încordarea nervilor, prin zbaterile voinței, prin căutarea înțelesului și a primejdiei în fiecare cuvînt și gest, chiar dacă izbutea să ascundă, să dezmintă și care se învățase să-i înșele pe alții, iar uneori chiar pe el însuși, fermecat de aceste performanțe. În orele interminabile, deșarte, petrecute pe plajă în compania lui Marco, se întreba mereu dacă rostise exact cuvintele care trebuiau, dacă-și ajustase ori nu surîsul sau tonul vocii pe măsura fiecărei clipe și ce gîndea profesionistul mistificării despre munca lui de amator pe cît de laborios pe atît de nedăruit. Ar fi vrut să pună capăt acestui simulacru de amiciție. Iar momentul era, la o analiză, chiar foarte potrivit. Își adjudecase victoria, arătîndu-i că nu-i dispus să încheie compromisuri cînd e vorba de spectacolele sale, iar Marco îl lovise la rîndul lui prin seria de articole semnate Traian Cosmescu ; mai mult, dramaturgul se cocoțase în fruntea teatrului, și el, Eugen, îl sprijinise. La întoarcere aveau sorți egali de izbîndă și de multiple vexațiuni reciproce. Acum amîndoi puteau ceda, adică să spună lucrurilor pe adevăratul lor nume și să accepte deschis că se detestă.

Eugen vedea chiar dialogul așa cum trebuia să se desfășoare pentru început. Un dialog nici foarte spiritual, nici

foarte neghiob şi, evident, neangajant, ca un schimb de focuri în aer, avînd funcţia de semnal — căci între ei doi nu exista practic un limbaj, cuvintele spunînd de prea mult timp altceva decît gîndeau. Era necesar un dialog neutral de tipul :

— Marco, îl ştii pe Rafael Zărganu ?

— Un prenume de arhanghel, un nume de peşte, şi n-a făcut nimic din nici unul. Cum să nu-l ştiu ? Îi cunosc pe toţi necunoscuţii.

— Nu le-a trecut prin cap părinţilor să-i zică pur şi simplu Aristotel, că ajungea departe.

— Pur şi simplu ar fi fost o concesie. Nu le puteai cere chiar atît. Din păcate.

— Din păcate, are un ochi albastru şi celălalt verde...

— Din păcate ? Înseamnă că are o viaţă colorată...

— Dacă i-ai auzi una din idei, cred că ţi-ai scoate pălăria.

— Spune Eugene, să vedem de la cine a luat-o. În orice caz, de la mine nu. Eu nu dau. Eu iau.

— A spus zilele trecute că tu şi cu mine sîntem două premise potrivnice, aparent complementare, dar din care poate ieşi o concluzie necesară.

Marco ar fi ştiut, fireşte, că nu Rafael Zărganu rostise aceste cuvinte şi ar fi înţeles că i se propune o dezangajare sufletească şi o înfruntare făţişă. Nu-l vedea însă pe Marco acceptînd clarificarea situaţiei, şi asta deoarece, fără îndoială, simţise că dintre ei doi Eugen avea cel mai mult de pierdut în acest război de uzură al minciunilor schimbate reciproc avantajos.

Presupunînd că Eugen i-ar fi zis :

„Mai bine ai recunoaşte cinstit că sîntem duşmani", dramaturgul s-ar fi întors spre regizor, l-ar fi privit drăgăstos şi ar fi izbucnit în hohote de rîs, un rîs plin de vitalitate.

„Duşmani ? De unde ai mai scos şi povestea asta ?"

Pe urmă l-ar fi întrebat pe Marin Bordea :

„Poate că ţi-e ţie duşman ?"

Inginerul ar fi rămas bineînţeles stupefiat.

„De ce să-mi fie duşman ? Ce, avem de împărţit ceva ?"

„Atunci poate că Ştefania e duşmanul tău ?"

Ştefania ar fi protestat încet, în vorbe lăţite ca un aluat :

„Nicidecum."

„Să nu-mi spui că nevastă-mea are ceva contra ta. Viri, ai ceva contra lui Eugen ?“

Și-o imagina pe Viri învăluindu-l în privirea ei blajină și care semăna atît de bine cu a unui inspector în prima zi de control :

„Dimpotrivă, mi-e drag.“

„Sper că pe Relia n-o bănuiești ? Vezi, n-ai nici un dușman. De ce-ți faci griji ? Hai mai bine să discutăm despre altceva. Subiecte de conversație sînt cu ghiotura. Cîți oameni pe plaja asta, atîtea subiecte.“

Iar Eugen ar fi zîmbit, ferindu-se să scrîșnească din măsele :

„Ai dreptate. Mai am de învățat o mulțime de lucruri.“

Nu. Orice încercare de a clarifica situația era stupidă.

Se uită la Oancea și acesta îi zîmbi. Zîmbea frumos. Ieșise de curînd din mare și apa i se prelingea pe trupul înveșmîntat într-o piele ca o cuirasă și pe care stropii nu reușeau parcă s-o pătrundă, curgînd șiroaie. Avea aerul că-l îmbie să vorbească :

„Și acum zi-mi ce voiai să-mi zici“.

„Mîine dimineață, dacă n-ai nimic împotrivă, îi răspunsese tot în gînd regizorul. Mîine dimineață am să-ți spun totul.“

„Foarte bine, Eugene. Pricep. Totdeauna te-am priceput. Și-ți suport toanele. Încă n-ai observat că știu să mă adaptez la orice fel de împrejurare ?“

Eugen Filipescu n-a avut curajul să provoace un dialog răspicat cu Marco. Și-a zis că e inutil.

Și între timp Viri s-a împrietenit cu Ștefania. Lungite alături la soare, una înaltă, zveltă, cu un păr blond metalic, șușotind repede parcă ar fi fost plătită cu cuvîntul, cealaltă construită după canoane generoase, brună și cu un trup ca dat cu baiț, scoțînd alene cîte-o frază tărăgănată, pe care cîteodată nici n-o termina. Eugen se întreba ce-or fi găsind să-și spună, mai ales că și Marco participa uneori la aceste conversații.

A descoperit-o trei seri mai tîrziu, cînd au fost împreună să danseze și a trebuit s-o invite pe soția lui Marin Bordea. Alesese un tango, pentru că Ștefania cunoștea prost dansurile moderne, iar lui Eugen nu-i convenea să se arate decît cu o parteneră impecabilă — și așa nu era grozav el pe platou, măcar ea s-aducă strălucire perechii.

O măsură, două măsuri, trei măsuri și, odată cu fiecare din ele, corpul Ștefaniei se lipea mai tare de al lui, iar fața se ridica în sus dăruită, cu gura întredeschisă. Chiar să fi dorit, Eugen tot n-o putea săruta în plină sală printre cunoscuți, așa că se simțea în siguranță, dar nu pricepea ce-o apucase. Se întreba chiar dacă nu i se pare numai lui, că-și închipuie doar că Ștefania se pregătește pentru o ofertă necerută; își spuse pe urmă că poate se gîndește la altul în timp ce-l strînge în brațe, cînd îi auzi vocea:

— Ne disprețuiești foarte tare pe noi, oamenii simpli, care nu sîntem slujitori ai artei?

— Dimpotrivă, o liniști Eugen. Dădu și o explicație: Vă cunosc mai puțin.

Un rîs melodios, cu ton scăzut, corpul care se lipea mai tare, deși crezuse că nu e posibil, ca și cum ar fi rostit o frază învățată pe de rost:

— Cinismul e pentru bărbați ce e grația pentru femei.

— Ceva cu care se desfată singuri în fața oglinzii, nu?

El ripostase fără să stea mult pe gînduri, în schimb ei i-a fost necesară o lungă perioadă de gestație pentru a continua dialogul, iar vocea — timorată de parcă n-ar fi fost sigură că memorase bine replica — i-a scăzut atît de tare încît Eugen n-ar fi deslușit cuvintele dacă n-ar fi avut deprinderea să prindă replicile la repetiții, cînd actorii își menajează corzile:

— Nu. Acel ceva căruia nu i se rezistă.

Eugen s-a simțit încolțit. Ori răspundea cu o ironie, deci era cinic, iar femeia din brațele lui se putea socoti îmbiată să nu „reziste", ori lua discuția în serios și era și mai rău. A căutat o cale de mijloc:

— Ai citit povestea cu cei doi proaspeți îmbogățiți care se urau afectuos și-și făceau daruri? Unul a trimis un magnetofon! Celălalt, ca să-l umilească, i-a răspuns dăruindu-i un papagal. Iritat, cel dintîi a imprimat papagalul pe o bandă și i-a expediat-o. Așa se întîmplă totdeauna cînd se întîlnesc două inteligențe.

Încerca și el cum putea să schimbe firul conversației. Dar știa dintr-o îndelungă experiență că era tot atît de zadarnic pe cît e bunăoară să încerci a antrena într-o controversă despre structuralism pe unul care a venit să te tapeze de o sută de lei. Ca și cum nici nu l-ar fi auzit și fără nici o legătură — formală, în fond, ea se menținea la subiect — Ștefania a murmurat tîrînd vorbele:

— Nu știi de ce mă lipesc de tine în felul ăsta?

Ideea i-a venit lui Eugen instantaneu — asta înseamnă geniu — adică a văzut-o în gînd pe Sandra strîmbîndu-se scîrbită cînd el rîsese în hohote cu ochii aproape închiși și i-a auzit glasul agasat: „Nu mai rîde așa. Mi-aduci aminte de bărbatu-meu". Dar, poate că cel mai bun lucru era să-i aducă aminte de Marin Bordea, ca să-i mai taie cheful. Eugen îi cunoștea destul de bine stilul, așa că a răspuns fără pauză:

— Poate nu te simți bine.

Dar femeia pornise să dezvolte o idee și nici nu prea fusese atentă la răspuns; cuvintele lui aveau doar funcția de-a fi o verigă dintr-un lanț, veriga cea mai slabă:

— Pentru că sîntem într-un local. Adevărul e că mi-aș dori să fiu altundeva...

A lăsat fraza neterminată și o clipă Eugen i-a fost recunoscător. Apoi, luat de-un fel de demon al perversității care-l prindea uneori, a întrebat:

— Unde?

— Pe un cîmp. Să am un cal și să galopez prin noapte.

Surprins, amuzat și aducîndu-și aminte că Dürer, într-una din gravurile sale reprezentînd o femeie călare, luase drept model o superbă curtezană venețiană (abia mai tîrziu a realizat că artistul pornise de la o prorocire sumbră a lui Ezechiel), Eugen a strîns-o la rîndul său în brațe, i-a simțit parfumul, și-a dat seama că e într-adevăr senzuală, chiar dacă din genul acela de senzualități uleioase, grele, uitînd aproape că pe același parchet de dans era Relia, cea care nu se îndoia de el. Dar numai o fracțiune de secundă, căci în următoarea și-a amintit-o pe Ștefania spunînd alene, de parcă fiecare cuvînt, după ce se tîrîse la pămînt și scăpase în cele din urmă dintre ostrețe, se lăbărța fericit c-a atins stadiul graiului articulat: „Eu sînt bucureșteancă get-beget". Unde practicase ea echitația atît de intens încît i se trezise brusc pofta aici la Mangalia? Parfumul ei i-a făcut greață și a făcut legătura cu o altă imagine. În vara trecută, pe plajă la Mamaia trecea o fată cu un corp superb, ca o statuie de Tanagra, abia ieșită din apă, cu un costum dintr-o pînză subțire, de culoarea bronzului și care ud i se mula complet pe trupul arămiu. Relia remarcase că era compromisul optim între pudoare și nuditate, Marco făcuse o spirituală catalogare a bărbaților după gradul

de goliciune la care femeile îi ispitesc cel mai tare, cerîndu-i să-și expună, la rîndul său, punctul de vedere, iar el, stîrnit de Viri și doar ca să scape de încurcătură și să nu-l pună într-o situație proastă pe Marco, improvizase pe loc un răspuns la acea gravă și fundamentală întrebare :

— Femeile în pantaloni de călărie negri, cizme, c cămașă albă scrobită, cu părul desfăcut și alergînd pe-un cal la galop.

Ca să mascheze minciuna la care-l siliseră bunii lui prieteni Marco și Viri, o mărturisise cu atîta ardoare încît ei fuseseră realmente impresionați. Nu vorbise cu nimeni altcineva despre o astfel de stupidă pasiune și pe care atunci o justificase ca fiind un fel de atavism inversat de la vreo strămoașă violată de barbari cu un mileniu și jumătate în urmă. Nu, în afara celor trei care erau acolo, nimeni nu-l auzise spunînd o prostie atît de mare. Iar acum nevasta lui Marin Bordea se trezea cu aspirații de amazoană. Și de trei zile șușotea pe plajă cu Viri.

Cu Viri, biologul. Cu Viri, care în fiecare zi, timp de opt ore, făcea experiențe pe materie vie. Cu Viri, ale cărei reușite se măsurau în zeci de cobai sau de șoareci albi omorîți pentru ca rezultatul să fie concludent. Cu Viri, care scotea din cușcă un cățel ce dădea din coadă, îl mîngîia ca să stea liniștit, apoi îl inocula ca să poată observa zi după zi cum biata făptură se îmbolnăvea, se chinuia, se sufoca, își pierdea vederea sau era acoperită de pustule, îi făcea incizii ca să observe fenomenul în despicătura pieptului, în timp ce ființa martirizată se uita la ea cu ochi de disperare și de anxietate, implorînd-o s-o salveze și crezînd că-și va găsi în ea apărarea împotriva răului.

Fără voie, i-au venit în memorie imagini, fraze, expresii rostite de Viri și a văzut-o întinsă pe nisip lîngă Ștefania. Ce nu va fi spus Viri, așa cum își spun femeile între ele ? Eugen nu s-ar fi mirat dacă ar fi pretins că-l cunoscuse foarte îndeaproape, dacă, dînd impresia că se spovedește, n-ar fi servit rețete prin care bărbatul aflat la trei pași de ele să fie cucerit, terminînd prin prescripția imaginii cu femeia în galop căreia regizorul nu-i putea rezista. Da, de aceea se lipea de el deodată statisticiana care-i fusese poate credincioasă pînă de curînd tipicarului și fricosului ei soț.

Atunci a simțit Eugen că i se urcă sîngele la cap, căci Viri se folosise de anumite lucruri știute despre el, evident false, dar pe care i le împărtășise într-un elan de prietenie, evident adevărată. Iar Marco nu putea să nu știe; Marco era și el răspunzător alături de ea.

Nici nu s-a întrebat spre ce trebuia să ducă în mintea soților Oancea această intrigă de amor, care oricum era hărăzită să avorteze înainte de-a începe — nu asta era important. Și în timp ce dansul se termina, iar Ștefania se descria pe sine în pantaloni colanți negri, în cizme înalte, cu cămașa de linon imaculată ca o coafă de călugăriță și cu părul despletit (îl purta foarte scurt), fîlfîind în vîntul stîrnit de galopul armăsarului (îl avansase în grad), Eugen își spunea că Marco va trebui să plătească trădarea asta, la un loc cu tot restul.

Aproape că uitase de Viri. Ea nu însemna nimic pentru el. Niciodată nu dăduse importanță răutăților ei, deși nu-l lăsaseră deloc indiferent.

Într-un rînd se întîlniseră în casa unor prieteni comuni. Eugen îmbrăcase un costum nou cu umeri înalți, revere late și pantaloni cu manșetă evazată. Se bucura ca un copil de hainele acelea de-un albastru noptatec croite după ultima modă, de faptul că nimeni nu purta încă acel model aparte, confirmînd, așa cum își spunea singur în bătaie de joc, afinitatea sa și numai a sa cu un viitor restrictiv și foarte select, și pentru că, de cum le pusese, încercase un sentiment de bună dispoziție, iar toată seara fusese în vervă, ceea ce era, poate, un semn că-i vor aduce noroc. Viri îl privise atentă, răbdătoare, pașnică, dar cînd din întîmplare se apropie de el, îi șoptise ca și cum ar fi fost dezgustată de-un gest excentric:

— Ce-i cu vechitura asta? Îți vine groaznic.

Adevărul e că-l detesta cu atît mai mult cu cît îl vedea că se simte mai bine.

Altă dată, cînd îl aștepta pe Marco care întîrzia, și Viri îi ținea companie, îl întrebase cu un fel de curiozitate politicoasă:

— Ții la actorii tăi?

— Bineînțeles, replicase Eugen puțin plictisit de această conversație.

— Atunci nu te invidiez. Trebuie să fie groaznic.

Și o expresie de subită înțelegere îi apăru pe față. Nimeni n-ar fi putut preciza dacă era simulată sau nu.

— Groaznic? De ce?

— Pentru că ei nu țin deloc la tine.
— De unde siguranța asta ?
Viri nu-i răspunse imediat. Continua să-l fixeze cu ochii ușor uimiți, ușor bănuitori, care spuneau parcă: „Ori minți, ori încerci să mă înșeli ; nu se poate să nu fi observat". În cele din urmă rosti indiferentă :
— I-am văzut.
— Vorbești serios ?
Eugen nu-și putu reprima surpriza. Zîmbetul senin îi dispăruse.
— Vorbești serios ?
— Da, foarte serios:
Și cînd îl văzu alarmat, rosti cu o subită bucurie, ca un salt brusc de tensiune într-o rețea :
— Te suportă, dar nu te acceptă.
Pe urmă, vorbi cu glasul acela zorit cu care răspunzi la telefon cuiva care te sîcîie :
— Cînd ai să vrei să afli mai multe, încearcă să afli ce fel de glume se fac pe seama ta.
Și izbucni în rîs. Un rîs aproape desăvîrșit. I-ai fi ascultat cu plăcere sunetul, dacă n-ar fi avut în el aroganța celor ce socot că, a-l supune pe celălalt, e un joc care nu cunoaște reguli.
Totdeauna căuta Viri un punct slab în armura lui. O făcea cu stăruință, cu migală, cu o chibzuință rece, hrănindu-se din acele resurse pe care ființele de felul ei se bizuie și de care depind. Era încîntată ori de cîte ori izbutea să spulbere bunele lui impresii despre el însuși. Atunci se aprindea pe loc de satisfacție și toată ființa ei părea a spune : „Mai am și alte adevăruri să-ți ofer, totul e să fii capabil să le recunoști". Dar Eugen îi pricepuse strategia și cînd ea îl întîmpina exultînd : „Ești un om norocos, am mai descoperit ceva care o să-ți taie cheful să te bucuri de tine", îi servea liniștit, aproape vesel, respectivul duș rece : „Nu-ți face iluzii, știu mult mai multe despre mine și, uite, sînt bine dispus".
Iarna trecută fusese bolnav. Avusese ceea ce medicii numesc genunchi dureros. Piciorul nu i se mai îndoia, stătea țeapăn ca o bucată de lemn și-l simțea ca și cum ar fi cîntărit zeci de kilograme. De pe o zi pe alta devenise neputincios, căci trebuia să fie ajutat de Relia la îmbrăcat și dezbrăcat, iar gesturile cele mai simple îi erau interzise sub pedeapsa unei violente suferințe pe care abia o potoleau cele două fiole de algocalmin și care

se redeștepta la prima neatenție. Cei cîțiva pași pînă la taxiul ce-l ducea la și de la spital, unde-și făcea ședințele de roentgen, însemnau o corvoadă epuizantă, un simulacru penibil de mers : dacă atingea asfaltul resimțea contactul ca o lovitură dată din răsputeri și dacă ținea piciorul în aer avea senzația istovitoare că poartă cu el o imensă greutate, și ea era cauza pașilor acelora dezechilibrați, de paiață beată. Sprijinindu-se într-un baston cu măciulie de argint împrumutat din recuzita teatrului, avansa prin sărituri scurte și bruște ca o convulsiune, luîndu-și de fiecare dată avînt pentru ceea ce era un veritabil număr de acrobație comică executat de-o ființă stranie, jumătate vie, jumătate manechin. Inițial, cînd se văzuse dintr-o dată cu toate forțele anulate, se înfuriase ca de-o imposibilă farsă pe care i-o jucase acela în care se încrezuse cel mai mult, fratele său, propriul trup, avînd impresia că nimic nu se petrece în realitate, că totul e artificial, stupid și de neînțeles. Apoi, cînd doctorul îl avertizase că maladia e serioasă, se speriase, iar spaima că va rămîne pentru totdeauna infirm, presentimentul a ceva irevocabil, a ceva ce nu mai poate fi întors din drum, îl copleși. Se vedea silit pentru totdeauna la imobilitate, dependent de alții pentru orice, începînd cu un pahar de apă, abrutizîndu-se și descompunîndu-se încet, mult înaintea finalului. Unicul lui gînd fusese : ce se va întîmpla de aici înainte cu el, cu Relia ? Cum va arăta căsnicia lor și cît va rezista oare ? Ceva mai tîrziu, cînd chinurile i se atenuaseră și era limpede că se va restabili, în ciuda faptului că se mișca la fel de dezarticulat și de hilar, încercă senzația că avusese întîlnire cu o prevestire oribilă, dar că evenimentul era de domeniul trecutului și că se afla din nou întreg, teafăr, liber. Fiindcă nu se jelise, fiindcă se comportase demn, fiindcă păstrase aparența unei făpturi deplin stăpîne pe sine chiar în împrejurările bolii, iar aparența e cifrul prin care comunicăm, nouă și tuturor, că putem face față cu onoare oricărei situații, începu să privească viitorul cu o expresie de suferință calmă aproape extatică ; un sentiment primejdios, un fel de mîndrie de care era plin puse stăpînire pe el.

Atunci avu loc, în holul spitalului, întîlnirea cu Viri. El se afla în picioare și căuta din ochi un scaun pe care să se așeze, dar nu vedea nici unul prin apropiere, toate erau ocupate, și cum știa că va avea de așteptat poate chiar jumătate de oră sprijinindu-se în baston, într-o po-

ziție incomodă, devenise îngrijorat. Deocamdată durerea se arăta suportabilă, dar întrucît era nevoit să țină piciorul suspendat în aer și continua să-l resimtă ca pe-o povară, se gîndea cu neliniște ce se va întîmpla după un timp, înduioșîndu-se sincer de ceea ce-i rezerva ziua aceea. Cum îl zări, Viri se îndreptă spre el și se interesă de simptomele bolii, de evoluția ei și cum se manifestase (pentru că Relia îi spusese numai așa, în general), de efectele roentgen-terapiei, dacă încercase și un tratament cu injecții, și ce medic îl îngrijea. Era o năvală de întrebări. Eugen îi dădea răspunsurile cu vădită bunăvoință, dar și cu o anume nerăbdare, uitîndu-se din cînd în cînd la ceasul rotund de pe perete și urmărind cît de greu se scurgeau minutele pe suprafața cadranului. La rîndul lui se simți obligat, din politețe, s-o chestioneze despre scopul vizitei ei în acel spital și ea îl lămuri pe îndelete explicîndu-i unde ajunsese cu cercetările și că se afla într-un moment de cumpănă, pentru că, deși rezultatul ar fi trebuit s-o mulțumească, nu putea accepta confortul acestei satisfacții („în știință, ca și în artă, nu există o poziție confortabilă — de pildă, tu ai așa ceva, Eugene ? — dar și să știi că ești sortit prin vocație unei poziții inconfortabile e pînă la urmă, o formă de confort spiritual" etc., etc.), în timp ce el vedea cu enervare cum se eliberează cîte-un scaun și alții îl ocupă, iar piciorul începea să-l chinuie sîcîindu-l ca un refren mereu mai persistent, mereu mai amplu, absorbindu-i toate forțele. Apoi Viri ținu să-i dovedească în ce măsură e pasionant obiectul experiențelor ei, „deoarece. sfințit de egipteni (faraonii au inventat grădinile zoologice), prezentat în spectacole de greci (ei au inventat jocurile de circ), animalul devine în epocile mai apropiate o preocupare, un prilej de studiu, chiar de reflecție iar noi nu știm dacă trebuie să vedem în el strămoșul, prada ori propria noastră caricatură". Eugen fierbea : nu încăpea îndoială că Viri își bate joc de el, și ideea asta întrecea cu mult suferința pricinuită de piciorul infirm și de încordarea celui care, fiindcă era silit să suporte singur greutatea corpului, își ieșise din calm și se zguduia într-un tremur. Ar fi trebuit să curme lungul ei monolog și s-o învețe minte, dar se zăpăcise, și exact cînd îi veni ceva usturător în minte, Viri îi spuse :

— Iartă-mă. M-am luat cu ale mele și am uitat că vorbesc cu un om bolnav.

Apoi îi strînse cu putere mîna, ca și cum ar fi ținut să-l încurajeze („toate au să treacă“) și îl părăsi lăsîndu-l năuc de furie și de durere.

Totuși, nu ea îl preocupa. Viri reprezenta pentru Eugen doar o anexă a lui Marco, iar malițiozitățile și micile ei cruzimi reveneau și piereau din amintire fără a-l impresiona altcum decît ca o altă față a principalului său inamic. Și, pe urmă, cu cît se gîndea mai mult la intriga meschină, ridicolă, fără noimă, căreia urma să-i cadă victimă, cu atît îi venea mai greu s-o pună pe seama lui Viri. Femeia asta era în stare de răutăți mărunte și spornice, chemate să-i asigure un ascendent asupra lui Eugen și să-l facă să se simtă incomodat de propriile sale certitudini, frivolități, imposturi, dar niciodată nu dăduse dovadă de trivialitate sufletească. Și nici nu obișnuia să lovească pe la spate. Îi ieșea în cale cu o ostilitate batjocoritoare pe care nu se silea măcar s-o ascundă. Mai curînd Marco era capabil de această mediocritate. I se potrivea mult mai bine. În fond, chiar și cel mai abil om își dă în petec. Nu, hotărît lucru, Viri acționa altfel.

„Sînt probleme de istorie a teatrului care nu pot fi rezolvate decît prin prezumții — își spuse Eugen, surîzînd scîrbit — și, în lipsa probelor, trebuie s-avem curajul de a ne bizui pe intuiții, rectificînd o ipoteză pe care verificările serioase o fac improbabilă.“

Se strădui să nu se mai gîndească la nimic, să nu-și mai amintească de nimic. Privi intens, concentrat, obiectele din camera aceea de hotel și care aveau fiecare număr de inventar, paturile gemene, dulapul încastrat în zidul pătat și coșcovit (se spărsese probabil o țeavă și nimeni nu se ostenise să-l zugrăvească), în timp ce-și aducea aminte fără voie, cîte trepte urcase ca să ajungă la etajul II și că ușa încăperii lor, ultima de pe culoar, se deschidea, spre deosebire de toate celelalte, în afară, iar portarul de noapte purta un inel gros de aur cu inițiala R.

Totuși nu izbuti să-și alunge gîndurile. Era oare absolut sigur că doar Relia, Marco și Viri fuseseră de față? O idee îi trecu brusc prin minte: vara trecută, întocmai ca și vara aceasta, Tăsică Roman le dăduse în cîteva rînduri tîrcoale. Nu era deloc exclus... Cînd te uitai superficial la capul acela acoperit de zulufi blonzi — noaptea actorul purta fileu — ai fi zis că-i un înger coborît din fresca unei biserici. Te simțeai ispitit să suspini, să-i

acorzi încredere, să-l ocrotești : în principiu, cu o mutră ca a lui puteai să faci carieră nu numai pe lumea asta. Dar dacă-l priveai mai atent, descopereai o lucire șmecheră și rea în ochii umezi de copil. La urma urmei și Tăsică ar fi fost în stare... Totuși, el n-avea nici un interes — de ce-ar fi făcut-o ? — pe cînd Marco...

Și din nou încercă să nu se mai gîndească la nimic, să nu-și mai amintească de nimic, simțind că însăși preocuparea îl diminua, că se diminua singur. „De fapt, dintre toate loviturile lui Marco, cea mai dureroasă e una care nici nu i-a trecut prin cap : problemele mele au început să semene cu ale lui.“ Rămase imobil și-și auzi gîndul așa cum îți auzi propria voce în playbeck : „oare va trebui să răzbun și asta ?“

CAPITOLUL XV

LA ÎNTOARCEREA DIN CONCEDIU, unul din primele lucruri de care s-a ocupat Marco a fost o ușoară remaniere a schemei, destinată să scoată din posturile cheie pe cei despre care aflase (în lungul lui turneu informativ din primăvară) că sînt, în rîndurile personalului administrativ, oamenii lui Filipescu. Nu le-a desfăcut chiar contractul de muncă, neavînd cum, deși se pare că ar fi cerut la minister o reducere a schemei — cu exact necesarul ca să scape de ei. Fără îndoială că i s-ar fi aprobat, dacă n-ar fi aflat și intervenit aprig ceilalți directori de teatre. Un astfel de exemplu ar fi fost dezastruos pentru ei, care, de cîteva ori pe stagiune, cereau majorarea schemei.

Eugen a priceput cel dintîi despre ce era vorba și singura lui consolare a fost că, de fapt, nu contase niciodată pe acești oameni mai mult decît pe alții.

Infinit mai greu au cîntărit necazurile Reliei. La Mangalia, în zilele care urmaseră „declarației ecvestre“, Ștefania se arătase de o perseverență, pe care, dacă ar fi folosit-o în profesiune, ar fi înălțat-o fără îndoială la rangul unuia din marii statisticieni ai lumii, căci cine nu e dornic să obțină din partea cifrelor supunerea pe care izbutește s-o dobîndească din partea oamenilor ? Fuseseră zile negre pentru Eugen, care-i simțea privirea ațintită asupra lui de

la distanță, cînd nu se trezea cu ea pe neașteptate lîngă el.

Dar asta nu constituia decît latura umoristică a aventurii — Relia rîdea cu hohote de necazurile soțului ei. A devenit mai puțin comic atunci cînd Marin Bordea a băgat de seamă. Fălcile i s-au încleștat într-un rictus de mînie virilă, ochii i s-au îngustat primejdios, iar părul de pe gambe i s-a zbîrlit. Cu siguranță că ar fi privit lucrurile mai lucid, dacă n-ar fi purtat lungi conversații șoptite cu Marco, de la care nu-i deloc exclus să fi obținut informații nefaste despre apucăturile de Don Juan ale lui Eugen (într-o măsură poate chiar veridice, dacă se refereau la viața lui dinaintea căsătoriei).

Marin a făcut singurul lucru posibil după capul lui : s-a dus și a discutat tragedia cu aliata lui naturală, Relia. Din cîte i-a spus ea lui Eugen, dialogul ar fi decurs în felul următor :

— Relia, ai băgat de seamă ce se petrece între Ștefania și Eugen ?

— Am observat. Cred că nu se petrece nimic.

— Relia, nu fi oarbă ! Dai dovadă de exact aceeași ușurință ca în proiectare. Nu-ți dai seama ce primejdie ne paște pe amîndoi ? Ni se distruge celula de bază : familia !

— E atît de serios ? N-aș fi crezut. Atunci nu putem trata treaba asta atît de ușor. Fă-mi, te rog, o notă scrisă în care să-mi explici situația pe larg.

Cred că dialogul a fost mai lung pînă s-a ajuns la această replică a Reliei, la care Marin i-a întors (psihic) spatele, continuînd să practice un fel de prefăcătorie mieroasă care la el se cheamă politețe.

Poate știa — pesemne din vreun roman de capă și spadă — că Madame Pompadour, abilă în a-și păstra favoarea amantului monarh, îi procura ea însăși fete foarte ademenitoare — dar nu primejdioase — făcînd toate operațiile preliminare, suveranului nemairămînîndu-i decît să pună semnătura regală. Sau poate că Marin nici habar n-avusese de toate astea, dar Marco socotise util să-i îmbogățească cunoașterea teatrului, căci în mintea lui a apărut un raționament pe cît de greșit pe atît de neclintit : Relia, căsătorindu-se cu un crai dintr-o lume de depravare, găsise singura cale ca să nu-l piardă — să fie ea cea prin care soțul ei să-și poată continua felul de

viață, mai comod chiar decît înainte, avînd atît o intermediară cît și un alibi. Toată aversiunea împotriva lui Eugen a trecut-o deci asupra Reliei, care s-a văzut dintr-o dată învinuită de nebunia Ștefaniei.

Așa se face că într-o seară, pe cînd Eugen și Relia se plimbau pe faleză, ea îi spuse :

— Trebuia să mă anunți, dragul meu.

— Ce să te anunț ? întrebă el nedumerit.

— În definitiv, așa ne-am înțeles, nu ?

— Ce ne-am înțeles ?

Eugen se opri întorcîndu-se cu spatele în bătaia brizei, așteptînd o lămurire. Dar Relia își continuă drumul, și el trebui să-și zorească pașii pentru a o ajunge din urmă. Simțea că se petrece ceva, dar nu știa ce. În nici un caz nu-i trecea prin minte că soția lui îl suspectează. Prea era limpede că Ștefania îl calcă pe nervi.

— Nu face nimic. Dacă nu vrei să mărturisești, nu face nimic.

— Ce-ți veni, Relia ? Să mă ia dracu dacă pricep ceva !

Se enervase, dar ea se arătă tolerantă.

— N-ai de ce să ridici tonul. Uite, eu sînt calmă.

Făcu o pauză. Apoi :

— Te-ai îndrăgostit ?

În sfîrșit, înțelese și Eugen. Își zvîrli capul pe spate și rîse nepăsător.

— Îndrăgostit ? Îți bați joc de mine ?

Ea nu-i aruncă nici măcar o privire.

— Nu fi caraghios. Decît să joci teatru...

Își lăsă fraza neterminată și rămase locului tot fără să-l privească. Pe urmă se sprijini de el cu dreapta și-și scoase pantoful stîng, căci avea senzația că-i intrase o pietricică. Inspectă branțul cu atenție concentrată, în bătaia lunii, apoi își trecu încet palma pe talpa piciorului, găsi un grăunte de nisip ud și, cu un gest grațios, îl aruncă.

Eugen așteptă răbdător și, cînd porniră din nou, rosti cît putu de calm :

— Ți-ai pierdut simțul umorului ?

— Cred că da.

Lui Eugen nu-i venea să creadă, dar Relia vorbise răspicat, net, fără nici un echivoc posibil. Și au continuat o vreme să se plimbe în tăcere pe malul înalt al falezei, care în porțiunea aceea cobora abrupt spre mare. Și ea

era atît de gravă, de fermecată în seriozitatea momentului acela, tremurînd ușor, de parcă îi era frig în ciuda jachetei roz de lînă, încît Eugen se temu ca dintr-o clipă în alta să nu izbucnească în plîns.

O apucă de umeri încercînd oarecum s-o aducă la realitate, dar Relia se trase îndărăt, zgribulindu-se în ea însăși.

— Hai să discutăm serios, zise Eugen. Vrei să discutăm serios ?

— Vreau. Dar văd că pe tine te pufnește rîsul.

— Pentru că e absurd ! Absurd !

— Nu văd de ce. Nici o iubire nu-i absurdă.

Și-și trecu degetele printre mărgelele ieftine de plastic care-i împodobeau gîtul zvelt, înalt.

— Bine, dar nu-ți dai seama că mi se întoarce stomacul pe dos numai cînd o simt lîngă mine ? Nu realizezi că Marco a asmuțit-o, că eu...

— Marco, îl întrerupse ea. E singurul lucru care te chinuie.

— Păi el...

— Nu pune *și treaba asta* în contul lui Marco. E foarte comod...

— Ce anume ?

De enervare, Eugen își pierdu șirul.

— Știi tu.

Încercă — deși îi venea tot mai greu — să-și păstreze cumpătul. O secundă fu cît pe-aci să apese pe trăgaciul vocii sale, deschise chiar magazia de cartușe, le pipăi, dar o închise la loc și puse piedica :

— Crede-mă. Mi-e silă de ea. Uite, îți jur ! Marco...

— Și crezi că, dacă n-ar fi existat Marco, nu s-ar fi petrecut ?

— Dar, pentru numele lui Dumnezeu, nu s-a petrecut nimic.

— Mă rog, dacă nu vrei să recunoști, nu te silește nimeni. Ar fi însă un lucru foarte simplu.

— Ar fi. Numai că n-am ce să recunosc.

— Ești sigur ?

— Da. Sînt sigur. Cum nu se poate mai sigur. Foarte sigur !

— Siguranța ta nu dovedește nimic. Ai luat obiceiul să te înșeli și pe tine.

— Nu mă înșel ! Înțelege. Nu mă înșel.

— Ce-ar fi să vezi și tu o dată ce gust are sinceritatea ? Află de la mine că după aia te-ai simți mai bine. Dar, dacă nu vrei, nu te oblig.

— Relia !

Îi căută ochii, dar ea se uita undeva în largul mării către silueta luminată a unui vapor care stătea nemișcat în larg, ori poate avansa, dar atît de lent încît îți făcea impresia că-i va trebui o veșnicie pentru a ajunge într-un port. După un răstimp, se auzi vocea ei :

— Ce-aș fi dorit să nu se întîmple ! Atît de mult aș fi dorit să nu mi se întîmple !

Și Eugen se temu din nou să n-o vadă izbucnind în lacrimi. Atunci începu zorit, gîfîind, să-i explice că totul nu-i decît o neghiobie, că dacă-i acceptase în preajma lor pe soții Bordea o făcuse numai pentru ea, că dacă Ștefania se ținea scai de el era pentru că alții (se feri să-i numească) voiau să le distrugă căsnicia, și pe măsură ce vorbea, și-i relata totul, pînă și greața dulceagă care-l năpădise cînd dansase cu soția inginerului, Relia părea că se liniștește. La capătul lungii și nevolnicei lui spovedanii, ea-și mișcă totuși neîncrezătoare capul dintr-o parte în alta :

— Nu mă las chiar așa ușor trasă pe sfoară.

— Pentru Dumnezeu !

Era obosit și de atîta mers, și de atîta vorbit, și de atîtea argumente invocate zadarnic. Privi vaporul care stătea parcă în același loc, cu focurile de poziție sticlind printr-o pîclă viorie.

— Și chiar nu te atrage ? Vreau să zic, cît de cît ?

Replică stins :

— Nu, nu mă atrage.

Dar Relia nu cedă :

— Nici măcar nu ești destul de cinstit să recunoști că are o carnație apetisantă.

Eugen simți în gură ceva fierbinte și roșu. Țipă :

— E fioroasă !

Ea tăcu și apoi întrebă, dar fără să-l mai acuze :

— Ce te face să crezi asta ?

Eugen ridică istovit din umeri.

— Ești prea aspru, replică Relia.

Vocea îi era însă acum afectuoasă și avea inflexiunea unei mîngîieri. Îl privi cu ochii ei de-un albastru profund ; parcă se bucura să-l vadă încă o dată așa cum era, înalt, sprinten și încă tînăr, foarte tînăr.

Eugen îi surîse și întinse mîna spre ea. Relia i-o prinse :

— Și chiar mă iubești ?

— Da.

— Numai pe mine ? Nu mă minți ?

— Nu te mint. Și e singurul lucru care mă face cu adevărat fericit.

— Da, cred că nu mă minți.

Apoi, dintr-o dată, nemaiputîndu-se stăpîni, Relia explodă într-un rís numai lumină. Eugen nu se supără pe ea, îi era cu neputință să se supere pe ea, chiar dacă năzdrăvăniile ei îl puneau tot mai greu la încercare, chiar dacă marca prea multe puncte. Își spuse că și competiția în care intrase făcea parte din viață, și important era să n-o socotească un război, ci o partidă amicală, chiar dacă scorul devenea îngrijorător. Altminteri totul era pierdut, definitiv pierdut.

— M-ai dus, făcu el.

— Eu ? se miră ea, nereușind să-și domine satisfacția.

— Nu face pe proasta.

Relia îi sări de gît, dar sărutarea ei nu fu sărutare. Hohotea. Nu reușea să-și curme rîsul.

— Ești foarte veselă.

— Și de ce nu ? Doar n-am venit aici să ne plictisim.

Și se strînse la pieptul lui ca și cum n-ar fi cerut iertare, ci ocrotire.

— Ar trebui să ne întoarcem. Hai, hai odată !

— Nu-ți impune jertfe prea mari.

— Acum ești într-adevăr prost, îi spuse Relia.

Dar ultimele lor zile la mare au fost atît de neplăcute din pricina tuturor celorlalți, încît s-au urcat în mașină și au plecat pe nepusă masă, ca să-și termine concediul liniștiți, ei singuri, la București.

Iar cînd Relia și-a început serviciul, a constatat că Marin, cu zece ani mai vechi în meserie decît ea, posedă la perfecție darul de a face viața amară celor cu care colaborează. În așa măsură că a început să ducă dorul perioadei cînd primea simple note interne. Se apăra și ea cum putea, utilizîndu-și imaginația și umorul, dar n-avea cum ține piept rutinei unui birocrat stimulată de gelozie și ranchiună.

Ura lui Eugen împotriva lui Marco s-a înzecit, căci acesta, încercînd să lovească în el, îi adusese în primul rînd neplăceri Reliei. Și asta era greu de iertat. Ca prime

represalii, i-a spus Mariei Pandele că la mare Marco se referea la ea sub denumirea „omul meu de casă". Maria Pandele e, într-un fel, un om admirabil, căci nu oricine poate face abstracție de interesele sale în favoarea nevoilor întreprinderii în care lucrează, ba chiar în așa măsură încît să se identifice cu ea, dar dacă are un cusur e o doză sensibilă de vanitate. Prin propriile ei merite a ajuns director adjunct al unui teatru de prestigiu, sub conducerea ei acest teatru a realizat necrezute succese de casă și de public, și asta în ciuda bețelor în roate pe care i le-au pus directori, regizori și actori. Și ca un nenorocit de dramaturg, fără pic de pricepere în comerțul cu teatrul, s-o reducă la rangul unui vechil, era o rană adîncă, cu atît mai mult cu cît abjecția se petrecuse în public — din cîte spunea Eugen — în fața unor oameni cărora, cu binele sau cu răul, Maria Pandele reușise să le impună, dacă nu respectul, cel puțin mimarea lui. Și poate pentru întîia oară în decursul existenței ei cunoștea un sentiment gratuit.

Mizeriile pe care un adjunct competent — și nici că era vreunul mai priceput ca Maria Pandele — le poate face unui director sînt nenumărate. Cu un aer de ireproșabilă umilință, vine să ridice o problemă care-l depășește și cere hotărîrea supremă, pentru ca trei zile mai tîrziu să apară că directorul a făcut o boacănă. Iar arta Mariei era ca din asta instituția totuși să nu sufere. Căci Marco venise ca atîția alții, și ca ei avea să plece, iar teatrul rămînea, sau, mai exact, teatrul rămînea al ei.

Curînd confruntarea Marcel Oancea — Maria Pandele a luat o nouă întorsătură. Decis să arate cît de prost fusese conceput repertoriul — secretariatul literar purta răspunderea primejdiei de-a nu se realiza planul financiar — — Marco a început să schimbe programul teatrului, legîndu-se mai întîi de reluări, printre care și *Eroinele*. Cum piesa se juca totdeauna cu sala mai mult de jumătate goală, a fost perfect îndreptățit s-o scoată de pe afiș. Decizia a mulțumit-o în special pe Maria Pandele, care nu știa cum să scape de piesă, nimeni pînă atunci nevoind să ia asupra lui expulzarea unui spectacol în care rolul principal îl ținea soția lui Emil Dulan.

Cînd Viorica a aflat vestea, a avut senzația că lumea se cutremură din temelii : singurul om care o aprecia realmente îi distrugea singura ei apariție într-un rol principal. Ce putea să însemne asta ?

După cum sperase Eugen, Viorica ar fi trebuit să zică: „Aşa? Bine!" şi apoi să acţioneze împotriva lui Oancea prin toate mijloacele de care dispunea, fireşte mai puţin soţul ei, întrucît nu numai ea ştia că e nevasta lui, dar şi alţii. Dar mai înainte ca Viorica să întreprindă ceva, s-a dus să afle exact ce crede Marco despre talentul ei.

De-abia atunci probabil şi-a dat seama Oancea de eroarea pe care o comisese, căci ştia perfect cu cine are de-a face. Greşeala lui are o explicaţie. Cum nu devenise încă un bun cunoscător al psihologiei actorilor, nu bănuise că pot fi fericiţi să joace chiar într-un spectacol fără succes, numai să joace. Într-un fel, socotise că Viorica va fi mulţumită să scape de ceea ce reprezenta, la urma urmei, reeditarea permanentă a unui eşec. Trebuie să fi fost de aceea foarte dezorientat cînd s-a văzut pus la zid de artista ultragiată, care în plus i-a spus — poate cu lacrimi în glas — că „un om de toată încrederea" îi vorbise despre admiraţia pe care noul director i-o purta. E incert dacă Marco a putut identifica acest om de încredere — Viorica jură că nu i-a spus numele — dar a înţeles cu siguranţă situaţia critică în care se găsea. Tot ce-i rămînea de făcut era s-o convingă că rămîne fidelul ei admirator, şi întrucît după cele petrecute cuvintele nu mai puteau ajunge, trebuia o probă palpabilă. I-a propus să-i dea roluri pe măsura talentului ei.

— Ce roluri? a întrebat Viorica, care nu se lăsa înduplecată cu una cu două, ştiind că adesea în teatru se făgăduieşte imposibilul, pentru ca apoi să urmeze justificarea a ceea ce nu se poate realiza.

— Julie, din piesa lui Strindberg, a răspuns Marco, iar Viorica, aşa cum a mărturisit-o tuturor, timp de trei minute a fost incapabilă să mai rostească un cuvînt. Partenerul dumitale o să fie George Voinea. Ei, ce zici?

Într-adevăr, e greu de aflat rol mai generos decît în această piesă pe care doi actori o ţin singuri pe umeri. Cînd a ieşit de la Oancea, Viorica avea lacrimi în ochi.

Nici o clipă nu i-a trecut prin cap că regizorul, ori — cu atît mai puţin — George Voinea ar avea ceva de obiectat. Ca şi toţi ceilalţi din teatru, se amuzase să-l vadă pe George Voinea imitînd pe unii sau pe alţii cu o misterioasă perfecţiune, căci surprindea nu numai intonaţia vocii sau gesturile, dar şi vocabularul, expresiile favorite, chiar felul de a gîndi al „modelului". Ştia de asemeni că pe

scenă interpretul înțelegea imediat indicațiile, strecurîndu-se în pielea personajului cu o ușurință de cameleon, iar propria lui individualitate se risipea instantaneu. De altminteri, nu era deloc ușor să-i ghicești adevărata personalitate, acoperită de straturile succesive ale rolurilor trăite, o personalitate fără un contur limpede marcat și căreia îi dădea din cînd în cînd consistență o explozie de furie venită din te miri ce. Atunci tot ce era confuz, surd, învălmășit se revărsa din albia imprecisă, iar ochii lui devastați de curaj, de disperare, de nesiguranță țintuiau răzbunător lumea întreagă.

Viorica Dulan era convinsă că George Voinea va fi fericit să pună mîna pe un rol de frunte — oricare ar fi fost — mai ales că de ani de zile pîndea prilejul ăsta și că, după ce-l interpretase în urmă cu cinci stagiuni pe Woizeck din piesa lui Büchner, nu avusese parte decît de apariții de rangul al doilea.

Viorica Dulan s-a gîndit că George Voinea va fi fericit, iar Eugen Filipescu va ratifica, jubilînd, opțiunea direcției.

Nu în același fel vedea Marco lucrurile. E drept că nu-și făcea griji cu George Voinea : nimeni nu putea să-i conteste talentul, iar actorul avea toate motivele să exulte, căci, în fine, i se dăruise un rol. Cu greu ar fi reușit regizorul să se împotrivească acestei alegeri, deși ea era cum nu se poate mai nepotrivită. Nu-i vorbise chiar el în cîteva rînduri despre extraordinarul dar de mimetism al interpretului căruia succesul îi rămăsese dator ? Marco se temea doar că Eugen o va distribui totuși în Julie pe Gina Marinov, actriță favorită a regizorului. Așa că, pentru a-și ține cuvîntul, a început să manevreze. S-a înțeles cu cei de la „Central" (care aveau nevoie de Gina Marianov pentru Anca din *Năpasta* și pentru alte roluri de protagonistă, tot la „Central" urmînd s-o interpreteze pe Hedda Gabler) și a cedat-o în schimbul unei actrițe oarecare. Gina a acceptat, neștiind că Eugen, care o formase și hotărîse să-i facă o carieră așa cum socotea că merită, n-o distribuia în roluri de mare suflu pentru că nu era încă perfect stăpînă pe meserie și ca nu cumva să prindă obiceiuri proaste, iar acum se hotărîse să-i încredințeze rolul domnișoarei Julie. Dealtminteri Eugen nici nu s-ar fi zbătut să capete piesa, dacă n-ar fi știut că are cine s-o interpreteze. Mai mult decît atît, Gina era sigură că regizorul

îi pune stavile — așa cum ,dealtfel, scrisese negru pe alb Traian Cosmescu — că nu vrea s-o lase să urce cum ar trebui, și toate astea în ciuda explicațiilor pe care el i le dăduse și pe care ea le socotise pretexte mincinoase — e drept că nici nu era străină de darul lui Eugen de a găsi justificări, venindu-i greu așadar să creadă că tocmai de data aceasta spune adevărul. Cînd a chemat-o Marco — care înțelesese cum judecă unii actori — și i-a spus că o cere „Centralul", a fost atît de încîntată să scape de tutorele răuvoitor, că era cît pe-aci să-i sară în brațe de bucurie. Acolo, la „Central", avea să aibă roluri, multe roluri.

Operația a fost executată cu o discreție aproape miraculoasă. N-au știut de ea decît Marco, Gina, directorul și actrița de la „Central". Adresele au fost bătute într-o taină desăvîrșită, semnate, schimbate, și totul a durat numai trei zile, după care, în sfîrșit, limbile prea mult ținute în frîu s-au descătușat exploziv și toată lumea a aflat.

Lovitura lui Marco era o rachetă cu multiple focoase: directorul își recucerea prietenia Vioricăi Dulan, răspundea necesității de a-i încredința un rol de frunte lui George Voinea și îi asigura lui Eugen o înfrîngere de răsunet.

George Voinea, care socotea definitivă atribuirea rolului lui Heinrich din *Diavolul și bunul Dumnezeu*, spectacol ale cărui repetiții urmau să aibă loc concomitent cu *Domnișoara Julie*, a aflat vestea pe sală unde stătea la o șuetă cu alți cîțiva actori și actrițe și cu Antoaneta Mavrodin. I-a spus-o Tăsică, lingîndu-se pe buze anticipat și luîndu-l pe departe:

— Mă Gică, ție-ți place Dulama?

Lui Voinea îi place Viorica, și n-a pierdut orice speranță, așa cum are ea darul să nu descurajeze bărbații ca să nu-și facă dușmani. Le lasă totdeauna impresia că circumstanțe de forță majoră au împiedicat un act la care era gata să-și dea consimțămîntul, iar circumstanțele se repetă la nesfîrșit.

Deci, așa cum are el gura liberă, a răspuns:

— Aș juca împreună cu ea episodul-cheie din *Oh! Calcutta!*

Tăsică nici nu sperase o replică atît de potrivită ca să și-o dea pe-a lui:

— Poate o veni și asta. Deocamdată în Strindberg.

Voinea îl înjurase pe Tăsică, însă din felul radios în care acesta primise înjurătura știuse că e adevărat. Așadar

din nou i se luase un rol făgăduit solemn. Așadar din nou fusese luxat. Așadar nădejdea de-a se impune odată pentru totdeauna, nădejde atît de adînc înrădăcinată în ființa lui încît uneori socotea tot ceea ce trăise un provizorat, o ficțiune, se prăbușea iarăși. Și ce i se va da în schimb ? O partitură, nici vorbă prestigioasă, dar cu care n-avea nici în clin nici în mînecă, și de care îi era frică. O frică îngrozitoare. Probabil că și-a zis : „Vor să mă desființeze, asta vor". Demult îl chinuia gîndul că nimeni nu ia în seamă talentul lui, ori, dacă-l ia în seamă, e tocmai pentru a-l sufoca, așa cum îl chinuia gîndul că, orice-ar face, nu va izbuti să fie numărat printre cei mai buni din ansamblu.

Își împărtășise convingerea asta într-o seară, după un spectacol, în turneu. Urcase în camera de hotel pe care o împărțea cu Tăsică și, după ce fumaseră împreună cîteva țigări și dăduseră pe gît o sticlă de coniac, mormăise : „Te-aș întreba ceva". Celălalt îi făcu semn să continue, însă Voinea tăcu mult timp înainte de-a vorbi din nou : „Nu pricep o chestie. Am avut o grămadă de roluri. Mi-au ieșit bine. Iar cînd l-am jucat pe Woizeck, am cules laude și aplauze cu carul. Dar de fiecare dată tot actor de mîna a doua am rămas." Tăsică îl aproba, ascultîndu-l somnoros. „Aș vrea să înțeleg de ce nu mă consideră și pe mine vedetă... N-oi fi foarte arătos, dar orișicît... Și, pe urmă, am dovedit ce știu să fac... Atunci, de ce ?" Tăsică se lungi pe pat și surîse serafic : „Habar n-am, dar părerea mea e fiindcă sînt actori care s-au născut doar ca să dea replica altora. Și asta chiar cînd joacă rolul principal. Cel puțin așa cred. Tu ce zici ?" Voinea nu știu ce să mai adauge. Se uită lung la Tăsică, privindu-l cu un ochi pe jumătate închis și cu celălalt imens, negru, clocotind de furie.

Acum, auzind că i se răpea rolul din *Diavolul și bunul Dumnezeu*, că i se oferea să joace un personaj străin de dorințele și de posibilitățile sale și în plus avînd-o ca parteneră pe Viorica Dulan, care numai pentru Domnișoara Julie nu era făcută, că urma deci să-și îngroape orice speranță odată cu spectacolul ăsta, a explodat într-o criză de nervi.

A avut-o mai întîi sub o formă aparent logică, urlînd cît îl ținea gura :

— Ce caută Viorica Dulan în Strindberg ?

Tăsică socoti potrivit să învîrtă cuțitul în rană :

— Pe tine. Are nevoie de cineva să-i dea replica.

După aceea criza lui George Voinea a luat forme incoerente. Nimeni n-a reușit să țină minte precis frazele prin care George își exprima indignarea de-a fi fost implicat într-o cădere unde el n-avea nici un fel de vină. Se pare c-a început să vorbească cînd sincer, cînd jucînd roluri, în proporții variabile de la o clipă la alta, răscolind vechi ranchiune, amintind situații în care fusese dat la o parte cu zece-cincisprezece ani în urmă, interpretînd chiar personaje pe care nu apucase vreodată să le joace, imitîndu-i mai inspirat ca niciodată pe cei care-i baraseră împlinirea artistică și pătrunzînd uneori pînă la datele prime ale mobilului lor psihologic, iar peste toate domina agresivitatea ratată a fricii și revoltei.

Nu încerca deloc să-și domolească tonul. Dimpotrivă. Și asta atrăgea oameni de prin alte părți ale clădirii. Dar care actor fuge de spectatori ? La o frază mai dureroasă despre „plămînii pe care și-i scuipase pe scenă“ — e drept că scuipă des, dar în batistă — se pare că a făcut chiar o tentativă de pauză, ca să dea ocazie aplauzelor la scenă deschisă. A ajuns astfel printr-o gradație nu prea bine dozată la un paroxism dincolo de care n-avea cum să mai urce și căruia, în lipsă de text, nu-i putea găsi un final dramatic, ceea ce-l punea în situația tragică a unei căderi de cortină comice, cînd, ca de-atîtea ori în decursul carierei, soarta nu i-a zîmbit.

Exact atunci, la capătul culoarului își făcu apariția, elegant, distins, cu surîsul pe buze, cu părul ușor argintat și pieptănat într-o dezordine artistică, Eugen Filipescu, cel care, deși cu nimic vinovat de această „porcărie la cub“, putea fi tras la răspundere.

George Voinea l-a zărit imediat, și-a întrerupt fraza într-un efect teatral deosebit de reușit, fixînd asupra lui o privire în care erau înmagazinate toate catastrofele ce aveau să vină. Ceilalți au continuat să fie atenți la actor, socotind expresia doar ca un efect scenic fără legătură cu realitatea și așteptînd să vadă pentru ce anume trebuia să servească de preambul, dar Antoaneta Mavrodin s-a întors să-i urmărească privirea. A fost ca un semnal. Ceilalți i-au urmat exemplul și, văzîndu-l pe Eugen, cercul s-a deschis să-i facă loc. Astfel, regizorul l-a avut în față pe George Voinea, al cărui creier clocotea în căutarea celei mai bune replici de deschidere a atacului. L-a dezlănțuit, pe cînd Eugen mai era la vreo doi metri distanță de grup, cu următoarele cuvinte :

— Ei, ce-ai de spus, domnule regizor ?

Ofensiva nu era chiar atît de prost gîndită, căci Eugen, neştiind despre ce e vorba, urma să cadă în capcană, iar ceilalţi să facă haz de el, ca întotdeauna cînd publicul cunoaşte situaţia, iar personajul nu.

Eugen și-a dat seama că s-a petrecut ceva senzațional și că trebuie să facă față, fără să aibă habar despre ce e vorba. Cunoștea însă mai multe trucuri regizorale prin care putea evita deriziunea la care se expunea și a ales unul oarecum la întîmplare. Fără să-și piardă zîmbetul, a răspuns cu vocea-i etern suavă :

— Mai întîi, bună ziua.

Pe cînd rostea cuvintele, a salutat în dreapta și-n stînga, ceea ce i-a obligat pe cei mai slabi de înger să răspundă. S-a produs astfel ceea ce se numeşte în teatru un „tunel", care a distrus efectul scenic al întrebării.

Voinea a simțit și el cum îi fusese sabotată interpretarea și, cu realul lui instinct artistic, a știut că trebuie să lanseze lovitura de teatru cît mai era vreme. A rostit deci cu o voce „calmă, dar vibrantă" :

— Ştiai că intră Dulama în Julie ? Iar eu îl fac pe valet ?

Eugen a clipit, a clipit de două ori, nu mai mult, apoi a rostit cu un glas vag preocupat :

— Nu-i încă definitiv. Tocmai asta venisem să discut.

Spunînd că nu-i definitiv, îi tăia răsuflarea lui George Voinea, dîndu-i o speranță. Arătînd că voia să discute, se situa în tabăra victimelor, dar pe-o poziție de luptă, deci un aliat, unul care trebuia sprijinit, nu atacat. Astfel a putut să treacă mai departe fără alt comentariu și să intre în cabinetul directorului.

Dar pe cînd se îndepărta, a înțeles tot și a știut că e mai mult decît definitiv, astfel că, odată ajuns la Marco, a vorbit despre una și despre alta, numai despre asta nu.

Și în tot acest timp vedea distrus un spectacol pe care, de ani de zile, visa să-l creeze.

Animozitatea lui Eugen împotriva lui Marco a rămas totuși staționară, n-a sporit, căci pentru moment totul i se părea suportabil regizorului pe lîngă necazurile pe care le îndura Relia.

Nici n-a protestat în consiliul artistic, ca nu cumva să fie evidentă pentru toată lumea dușmănia lui cu Marco. Acum mai ales, cînd sorții de izbîndă păreau să treacă de partea celuilalt, nu avea deloc chef ca înfrîngerile lui să

fie înregistrate și de alții. Era de-ajuns că le cunoștea el. Așa că lucrurile ar fi trebuit să treacă fără alte comentarii decît ale lui George Voinea și, desigur, ale Valentinei Ionescu, care ca întotdeauna striga în gura mare și cu o dicțiune perfectă ce avea pe suflet.

— Cum e cu putință să se facă o distribuție fără să fie consultat regizorul — fiindcă să nu-mi ziceți că Eugen Filipescu e de acord — și de ce a fost scos Voinea din *Diavolul și bunul Dumnezeu* — doar i s-a promis că va juca în piesă — şi cînd s-a mai pomenit să i se dea unei actrițe un rol — că i se potrivește sau nu — doar ca să nu ceară un altul, și cît o să mai acceptăm bătaia asta de joc — să vedeți pînă la urmă o să ne pierdem pînă și în propriii noștri ochi orice demnitate — și cine va trage ponoasele — teatrul, bineînțeles, spectatorii — și oare pe noi nu ne întreabă chiar nimeni — de ce n-au curajul să întrebe ?. — c-am ști ce să spunem.

Pînă și Piero și-a ieșit din fire. S-a ridicat și, cu o virulență pe care Eugen nu i-o cunoscuse niciodată, a cerut să se ia o actriță din afară pentru rolul lui Julie. Stătea, drept și subțire ca o spadă, cu părul atît de alb, cu fața aceea brăzdată de amintiri, vorbind sec, dur, purtătorul de uniformă și de decorații adresîndu-se unei trupe care executase o retragere rușinoasă :

— Înțeleg că arta dramatică e terenul pe care se înfruntă valoarea și *iscusința* (era limpede ce înțelege Simionescu prin iscusință). Dar să prețuim pe cei ce-și dau sîngele, nu *iscusința.*

Privirile directorului au coborît pe mîinile sale uriașe, așezate calm pe birou, apoi a rostit cu o voce gravă, preocupată :

— Să angajăm pe cineva. Eugen, fă propunerea, iar dumneata, Pandele, ocupă-te s-o obții.

Eugen Filipescu s-a făcut că nu aude sugestia lui Marco. S-a uitat mai întîi la lampa cu abajur de carton ceruit de pe biroul directorial, la pereții împodobiți cu fotografiile celor mai importanți actori ai teatrului, toate de aceeași mărime și încadrate în rame subțiri de lemn alb, la bibliotecă avînd porțile de sticlă ferecate și deținînd o funcție strict decorativă (alcătuia un fundal adecvat cînd personalitățile ansamblului acordau interviuri televiziunii), pe urmă s-a oprit asupra Mariei Pandele și i-a cercetat fața cu acel respect datorat chipului uman pentru

marile foloase aduse de-a lungul veacurilor studiului artistic.

Pe Maria, *Domnișoara Julie* n-o interesa. Era una din acele piese de prestigiu care fac 30—40 de spectacole, aduc eventual laudele cronicarilor, dar pînă la urmă se totalizează într-un deficit bugetar. Iar acesta va fi mai mic cu o actriță din teatru, chiar în cazul unei căderi — decorul și două costume nu puteau costa mare lucru — în orice caz mai puțin decît 40 de spectacole plătite fiecare cu 250 lei unei colaboratoare externe. A ridicat brațele în sus ca Toscanini atacînd finalul din *Eroica*, apoi a vorbit cu un glas mărunt, cum ar fi avut vreo vioară dezacordată din orchestră :

— Nu sînt sigură c-o să avem posibilitatea s-o plătim.

Marco i s-a adresat cu brutalitate, uitînd că are în fața lui o femeie :

— Ce-nseamnă că nu ești sigură ? Avem sau nu avem ?

Maria Pandele nu s-a supărat de acest fel de a i se vorbi. Era exact ce dorea.

— De fapt, răspunse ea, dacă e vorba de cifre, nu avem.

Marco s-a întors spre secretarul literar cu o expresie dezarmată, neputincioasă. El ar fi vrut, însă, dacă nu se putea, ce era să facă ?

Dar Piero s-a repezit din scaun, a năvălit spre ieșire, apoi s-a întors — după atîția ani în teatru s-a lipit totuși și de el efectul scenic al falselor ieșiri — și a rostit cu un glas răgușit :

— Cînd la Kerci, în consiliul mixt germano-romàn, nemții au impus deminarea cu populația civilă în oraș, am ieșit trîntind ușa. Și, pe atunci, pentru asta, riscam Curtea marțială.

A întors spatele, a deschis ușa și, cînd a trîntit-o, s-a zguduit camera și o pulbere s-a desprins din tencuiala pervazului.

Asistența a înghețat, dar Marco a luat un aer duios și o voce compătimitoare :

— Săracul de el ! Cine știe ce crimă, comisă fără voia lui, l-a adus în halul ăsta. Trebuie să fim indulgenți.

Iar Mircea Pamfil, care urmărise întreaga scenă de parcă ar fi privit un peisaj sonor, a murmurat ca o dezaprobare sau ca un acord resemnat (cu el nu se știe niciodată) :

— Da, trebuie să fim indulgenți. Altminteri, uneori ne-am lua lumea-n cap.

Eugen a tăcut. O mulțime de lucruri îi treceau în același timp prin minte. Că Dan, care era regizor și ar fi trebuit, din colegialitate, să protesteze împotriva distribuirii Viorică Dulan în *Domnișoara Julie*, ascultase totul foarte atent, cu sprîncenele ridicate, cu bărbia împinsă înainte, ca și cum aștepta doar momentul în care să-și formuleze răspicat obiecțiile, dar nu scosese nici un cuvînt. Că, vreme de două ore, Piero nu se rezemase nici o clipă de spătarul scaunului, iar cînd sărise în picioare mișcarea lui părea mai potrivită pentru un auditoriu numeros : de fapt ar fi cerut o scenă într-o piață înțesată de mulțime. Că, de-a lungul discuțiilor, Maria Pandele strecurase spre semnare directorului o adresă, iar Marco voise s-o iscălească pe loc, însă ea îl sfătuise suav : „mai întîi citiți-o". Că împotrivirea Valentinei Ionescu trecuse fără să lase nici o urmă, iar atitudinea înțelegătoare a lui Marco o scosese din fire, fiindcă femeia asta înfrunta ușor o dușmănie, dar nu putea suporta o falsă bunăvoință. Că Antoaneta Mavrodin, care redacta procesul verbal al ședinței, avea gîndurile în altă parte și, uneori, revenindu-și spunea în șoaptă : „vă rog să repetați, n-am înțeles bine", frecîndu-și fruntea cu mîna dreaptă ca un elev ce se preface c-a uitat ceea ce nu învățase niciodată. Că Vincențiu Romanovschi, șeful atelierului de butaforie și, din cînd în cînd scenograf, fuma în toate zilele „Select", iar la reuniunile consiliului artistic „Kent" și că o dată, mai demult, apărîndu-și un proiect de decor, greu de executat, spusese, „nu-i vorba de mine, e vorba de noi toți, de prestigiul instituției, iar pentru prestigiul ăsta nici un sacrificiu nu-i prea mare", ceea ce atrăsese replica lui Piero : „intenția dumitale teoretică de a-ți da sufletul nu egalează hotărîrea foarte serioasă de a scoate sufletul din alții".

Eugen Filipescu se gîndi de asemeni la Mircea Pamfil. Cu ani în urmă, fuseseră împreună într-o delegație la Budapesta și locuiseră în aceeași cameră, dar nici după cele zece zile nu reușise să-l cunoască mai bine. De cîte ori își amintea de perioada aceea îl vedea doar pe scenograf citind textul spectacolelor la care urma să asiste : parcurgea cu aviditate paginile, luînd parte la acțiune, întorcînd nerăbdător foile și oprindu-se la scenele decisive cu o expresie de satisfacție, de regrete, de încordare. Cîteodată, aveai senzația că stă de vorbă cu personajele, de parcă le-ar fi

prevenit („bagă de seamă în ce bucluc intri") ori le-ar fi mustrat („nu faci bine, există și o altă soluție"). La întoarcerea în țară, Mircea Pamfil fusese întîmpinat pe peron de soția sa. Eugen Filipescu n-o mai văzuse niciodată și și-o închipuia fie o femeie tot atît de puțintică la corp ca și bărbatul ei, o ființă decolorată ca o amintire nesigură, fie un soi de zdrahon mustăcios, o doamnă, asigurînd, conform legilor misterioase ale speciei noastre, trăinicia bărbătească a căminului, fie una din acele zburătoare egolatre și șarlatane pentru care căsnicia e un aerodrom de unde vin și pleacă plictisite. Se întrebase atunci chiar din ce în ce mai curios ce fel de soție îl alesese pe omul ăsta, care avea un aer atît de împlinit în absența sa, încît cu greu putea fi socotit jumătatea unui cuplu. „Oricum ar arăta, își spusese el, îl va aștepta fără nerăbdare și-l va primi fără surprize. O îmbrățișare formală, „ai toate valizele, mi-ai adus ce te-am rugat, n-ai uitat nimic ?" și atît. Cînd o zărise pe fata aceea cu ochii de un verde închis, arzînd sub o frunte înaltă și care, în ciuda părului argintiu, arăta ca o adolescentă, cînd o văzuse sărind de gîtul lui Mircea Pamfil cu un amestec de bucurie și disperare, nu-i venise să creadă. Subțire, agitată, cu mișcări ba neliniștite, ba exuberante, de parcă în fiecare clipă se cerea luată o hotărîre, și încă o hotărîre pe viață și pe moarte, părea prin definiție nevasta altcuiva decît a lui Mircea Pamfil ! Pînă la taxi, Eugen schimbă cîteva vorbe cu ea despre spectacole, despre oameni, despre Budapesta. Ea îl ascultase încordată ca și cum îi urmărea tot timpul raționamentul. Acum, aducîndu-și aminte de soția lui Mircea Pamfil, Eugen Filipescu își zise că era probabil una din acele făpturi care-și ascund frica pretinzînd că nu cunosc sentimentul ăsta, mereu grăbite ori nervoase, îndîrjite să uite de ceilalți și de ele însele și care, într-o zi, descoperă că au lacrimi în ochi din te miri ce, că n-au pic de putere, n-au chef de nimic și se pensionează cu diagnosticul nevroză.

În continuare, consiliul artistic a luat în discuție celelalte puncte ale ordinei de zi : planul de deplasări, proiectul unor panouri publicitare, așezate în diferite puncte ale orașului, piesele ce urmau să fie prezentate pentru elevi și studenți.

Iar Viorica Dulan, așa cum Eugen știuse din capul locului, a rămas în rol.

Atunci, George Voinea și-a tăiat vinele. A făcut-o la prînz, pe scenă, după terminarea primei repetiții de dimineață cu *Diavolul și bunul Dumnezeu*, în care n-a mai fost distribuit. S-a culcat în mijlocul scenei, cu profilul spre sală, în poziția optimă din punct de vedere scenic, pe care fără îndoială a găsit-o după mai multe încercări — destul de dificile fără regizor — apoi și-a făcut două incizii adînci. Sîngele a început să curgă, în timp ce-i aștepta pe cei care aveau să-l descopere. Dar repetiția de după-amiază (cu *Liola*) fusese contramandată fără știrea lui Gică, așa încît mașiniștii, în loc să vină să demonteze decorul imediat după prînz, au sosit abia pentru spectacolul de seară. Cum i se va fi părut în acele ceasuri lui Voinea, pe cînd își pierdea încet cunoștința, sala goală și tăcută, ca o condamnare finală a unei cariere, nu-i greu de priceput. Și nimeni nu venea să-l descopere, așa cum nu venise în întîmpinarea sa rolul extraordinar, la care visase încă de la intrarea în Institut.

Zăcea în nesimțire cînd a fost descoperit pe la șase de către Marinuș, primul mașinist care a intrat în scenă. „Zăcea scăldat într-un lac de sînge“, povestea mașinistul. (De fapt, erau două băltoace mici, una în fiecare parte.) S-a telefonat imediat la Salvare, unde a fost transportat „trupul inanimat“, cum zicea Antoaneta Mavrodin, iar spectacolul din acea seară s-a jucat pe scena „încă udă“, așa cum s-a exprimat cu tremolo în glas cabiniera Brazilia Damian.

Dintr-o dată și parcă de nicăieri a răsărit o solidaritate generală și mulți actori au început să dea din cinci în cinci minute telefoane la Salvare să întrebe de starea lui, chiar după ce li se spusese din capul locului că e în afară de orice pericol și că a doua zi se va putea întoarce acasă.

Pe urmă, după ce-a fost transportat la el, o mulțime de colegi s-au reunit în micul apartament. Locuia într-o casă veche pe Valeriu Braniște, pe care o împărțea cu altă familie. Camera unde fusese adus era o încăpere mare, cu două paturi înalte de culoarea lămîiei, un șifonier cu trei uși și un fotoliu cu pielea jupuită. Pe pereți, nici o poză de familie. Numai afișe și fotografii din spectacolele în care jucase. Într-un colț al odăii, o sobă uriașă cu plăci de teracotă verzuie tăiată în romburi, și în fața ei o ladă cu lemne și un clește pentru jeratic. Alături, o etajeră plină de flori ; ciclame, garoafe, cale. Pe noptiere, mormane de cutii cu bomboane.

Domnea o tăcere respectuoasă. Doar, din cînd în cînd, un suspin îi scăpa de pe buze Ginei Marinov. Atunci George Voinea își ridica ochii spălăciți într-o imputare : „Trebuie admirat, nu plîns“. Îndată geamătul Ginei se stingea rușinat, făcînd loc unui zîmbet încurajator, iar George Voinea își pleca pleoapele la fel de încurajator : „Nu mi-e frică de nimic“.

Din cinci în cinci minute, Alexandra, soția lui George Voinea, o femeie corpolentă, care-și pusese ciorapi negri, îi dădea să bea ceaiuri și sucuri, ceea ce nu-l deranja pe actor din perfecta lui imobilitate. Capul lui avea nasul acela ascuțit al morților. Ținea gura întredeschisă, iar buzele nu i se mișcau.

La căpătîiul suferindului se afla Viri, încercînd să îmbine aerul rece al profesiunii ei cu o solicitudine de care se agăța ca de-o geamandură. „Să nu credeți că din cauza meseriei mele nu sînt impresionată“, părea că spune întreaga ei făptură de felină.

Lîngă ea, Antoaneta Mavrodin îi trimitea lui Gică priviri sunînd ca o melopee alintătoare și pe furiș se uita din cînd în cînd la ceas. Apoi ochii i se înduioșau : „Orice am face, viața e oribilă și mereu greșim“.

Tulburată de tristețea Antoanetei Mavrodin, Alexandra își privea soțul, întrebîndu-se dacă nu cumva îl veghează după ritualul cuvenit convalescenților, cînd el își dădea de fapt sufletul, și continua să-i ducă paharul la buzele vinete și să aștepte, temîndu-se că bărbatul ei va spune din nou ca în clipa cînd intrase în apartament : „Aș fi preferat să mor pe scenă“, cuvinte care nu exprimau doar un vis de glorie pe care oricine îl înțelege, dar și teama adevărată că acasă, unde-și abandona cea mai mare parte a deprinderilor lui de actor și unde nu mai murise încă nici o dată, organismul lui ar fi fost realmente amenințat.

Lui Mircea Pamfil, care din colțul unde se refugiase vedea totul, George Voinea îi părea o ființă foarte ciudată și arăta mai absent ca oricînd. S-ar fi zis că se concentrează ca să înțeleagă, întrucît tot ce știa nu-i mai era de-ajuns în fața acelei realități avînd forța înfricoșătoare a halucinațiilor. Eugen își aminti că odată scenograful îi spusese : „I s-a întîmplat vreodată cuiva dintre noi ceva rău, vreau să zic ceva care să-i schimbe viața ?“

Cu toate florile din cameră, o duhoare de ceapă prăjită și de closet venea prin ușa care dădea în culoar și

Viorica Dulan își ținea respirația. Venise în grabă cu o rochie severă, de-un vișiniu stins, închisă la gît și sugerînd ușor doliul. Rochia îi venea de minune, scoțîndu-i în evidență formele explozive, deși părea că se străduie conștiincios să le dea cît mai puțină expresivitate. Răsufla greu prin gura întredeschisă și tremura nervos, așa că Tăsică socoti de datoria lui s-o ia de umeri pentru a o liniști. Dar se scutură furioasă, dîndu-i să înțeleagă limpede că vrea să înfrunte singură totul. Mîna lui Tăsică mai întîrzie o clipă, ca unul care nu se îndură să-și lase semenul în suferință, dar în cele din urmă se resemnă.

În alt colț al camerei, pe fotoliul de piele jupuită, bătrînul Ion Voinea, care căutase în două rînduri să se ridice și să se apropie de fiul lui fără a reuși (avea un picior în ghips), își strîngea capul în palme ca și cum l-ar fi durut tîmplele, aruncînd o căutătură sticloasă spre zidul nevăzut dar de netrecut al celor patru pași care-l despărțeau de pat și încercînd să priceapă.

Degetele lui Voinea se mișcară pe așternutul plăpumii parcă în căutarea a ceva și imediat Tatiana Sandovici i le prinse ușor într-un fel de asigurare că sînt toți în jurul lui, de față prin însăși liniștea lor. Dar actorul respinse cu oroare degetele ei care-l apucaseră blînd, fiindcă erau ale unei ființe care putea aduce ghinion poate chiar prin simpla atingere.

Atunci Eugen Filipescu ieși din nemișcare și se apropie de Voinea. Actorul îl privi mulțumit de sine, mulțumit de Eugen. Îl privi așa cum privește un om de pe cealaltă margine a prăpastiei cînd i se întinde o mînă de ajutor, un sprijin la care el se așteptase dintotdeauna, deși atîtea circumstanțe păreau că-i pot înstrăina.

Zgomotul unei mașini frînînd brusc traversă tăcerea, și scîrțîitul era atît de lugubru că Tăsică se strînse de Viorica Dulan, dar ea îl respinse cu o repulsie explicită.

Valentina Ionescu, care era clar că se zbătea tot timpul între părere de rău și resentiment, îi trase un ghiont lui Tăsică, și el îl înghiți fără să crîcnească.

Numai Marco nu observa nimic. Așa cum era el făcut, cu acea inaptitudine congenitală de-a atribui altora altceva decît intențiile cele mai curate, nu putea ieși din durerea care-i lovise propria familie. Totuși găsi în el resurse pentru a-i șopti lui Piero, referindu-se evident la George Voinea :

— E groaznic cînd te-ai născut păgubos. Asta se vede și cînd vrei să mori.

— Ori se fac lucrurile ca lumea, ori nu merită să le mai faci deloc ! îi răspunse tot în șoaptă Simionescu, trăgîndu-și umerii spre spate, și în acea clipă secretarul literar fu mai prezent ca oricînd prin această sinteză a unei vieți care debutase cu o scrisoare iscălită „Piero păcălitul".

Și dîndu-l la o parte pe Oancea fără brutalitate, dar și fără menajamente, simplu, ca pe-un obstacol oarecare, veni spre pat aidoma unei statui fără viață și care se trezește dintr-o dată umblînd. Mergea cu pași sacadați, un mers făcut parcă din mai multe bucăți, fiecare avîndu-și autonomia ei, și în care n-ar fi ființat nici o cale de comunicare între creier și mișcări. Pe fața zbîrcită i se citea o emoție camaraderească.

Voinea, care privea pe sub gene, înțelegînd altfel gestul lui Piero, simți că-l apucă sfîrșeala — pierduse și foarte mult sînge — și căzu într-un leșin. Observînd că bărbatul ei devine moale ca o cîrpă, Alexandra se sperie:

— Nu vreau, nu vreau, nu vreau ! țipă ea, și lacrimile îi curgeau pe obraji într-un acces de disperare.

Strigătele Mariei îl treziră însă pe Voinea, care se uită speriat în jur, iar groaza lui creștea pe măsură ce vedea fețele marcate de gravitate, începînd cu cea a tatălui său balansîndu-se pe fotoliu într-un dans static, continuînd cu cea a Vioricăi Dulan tremurînd imperceptibil în rochia ei și sfîrșind cu cea a Tatianei, înghețată într-un fel de transă, de parcă și ea intrase în contact cu lumea cealaltă. De aceea îi fu recunoscător lui Viri, care-i surîdea stenic : nimic nu era pierdut, mai aveau să se petreacă și alte lucruri, pline de viață, fermecătoare. Numai Eugen nu-și modificase expresia. Ținea mîna lui George Voinea în mîna sa și, în ciuda a tot ce era ridicol în acest priveghi la căpătîiul unui om în afara oricărei primejdii, se simțea emoționat, căci, la drept vorbind, George Voinea făptuise actul său de disperare dintr-o dragoste pentru teatru, dintr-o furie că i se răpea o speranță, dintr-o spaimă în fața eșecului pe care nimeni mai bine ca el nu le înțelegea. Îl cunoștea pe George Voinea și știa că atunci cînd apărea pe scenă era ca și cum ar fi urcat la suprafață să-și ia o provizie de aer și să-și dovedească lui însuși că există. Îi simțea degetele subțiri, dintre care unul era jugulat de-un inel gros de

aur împodobit cu o piatră rozulie, căldura care emana din ele, și încercă senzația că grotescul nu anulează totul, că există totuși ceva care-i supraviețuiește.

Lîngă Eugen se afla Ovidiu Munteanu, al cărui chip frumos era ca de piatră. Trăsăturile lui aveau o duritate semănînd cu furia în fața unei înfrîngeri personale, de care nu era vinovat, dar pe care n-o putuse evita. În prezența acelui argument care le reducea pe toate celelalte la tăcere, el care nu cruțase nici o idee, chiar interesantă, dar mincinoasă, nici un entuziasm, chiar sincer, dar născut din imitație, gîndea probabil că, dacă între om și moarte nu poți pune totdeauna un stil, e necesar barem să așezi un adevăr.

La plecare, afară, în stradă, Eugen, care nu-l slăbise din ochi, i se adresă precaut:

— Știu că nu-i nimic de spus. Nu pot să spun decît că...

— Nu e nimic de spus, îi tăie vorba Ovidiu Munteanu.

Patru zile mai tîrziu, George Voinea a apărut la teatru, purtînd o cămașă mov cu mîneci scurte, ca să se vadă bine pansamentele de la încheieturile mîinilor. A explicat că n-are putere în ele, și cînd voia să fumeze, ruga pe cineva să-i scoată țigările din buzunar, să-i pună una între buze și să i-o aprindă. Cînd, însă, ca să-i facă o farsă, Tase, care-i datora o sută de lei, a venit să i-o dea, Voinea a întins mîna cu celeritate, apucînd-o destul de vîrtos.

Era urmat de o întreagă procesiune, care-i punea tot felul de întrebări, printre care ce simți cînd mori, situație asupra căreia Voinea a dat o descriere foarte originală și spectaculoasă, infirmată numai de faptul că nu murise.

Și cum George Voinea era tot mai mult printre cei vii, atenția actorilor s-a topit și a apărut o controversă, unii pretinzînd că voise într-adevăr să se omoare, alții că jucase doar un rol. Controversa nu s-a rezolvat și nimeni n-a afirmat că însăși tema disputei era absurdă, pentru că nici el, evident, n-ar fi știut să despartă cît era sinceritate și cît era cabotinaj în această hotărîre deznădăjduită.

Toți se întrebau cam ce atitudine va lua Marco.

O zi, două Marco a reflectat, împărțind îngîndurat în dreapta și-n stînga considerații de ordin general: actul lui George Voinea se înscrie în șirul acelora, foarte

puține, pe care un om le poate comite și fără o rațiune precisă, fără o justificare serioasă; avea dreptate Montaigne cînd afirma că viața depinde de voința altora, moartea de a noastră; e un rău vechi de cînd lumea, dovadă că pînă și în *Biblie* se citează numele lui Samson și al lui Saul, iar cine nu știe că în antichitate Socrate, Zenon, Seneca... După care Marco și-a dovedit încă o dată darul răsturnărilor dramatice și instinctul de conducător silit de prevedere să taie din rădăcini cheful de sacrificiu și apetitul sublimului, căci l-a sancționat pe George Voinea cu avertisment scris pentru că „folosise localul teatrului pentru treburi scrict personale".

A fost un urlet de protest, dar strict verbal — cum sînt dealtfel prin definiție urletele — și proaspăta victimă a priceput lecția și a acceptat să joace în *Domnișoara Julie*, căci, în definitiv, în mîna lui Marco erau rolurile viitoare, iar un alt „act necugetat" i-ar fi distrus definitiv cariera. (Deocamdată își distrusese definitiv doar mîinile, căci atinsese destul de adînc tendoanele și nu mai avea să le poată mișca niciodată ca lumea.)

Bineînțeles, Eugen a comentat incidentul cu Relia, dar ei nu-i plăceau întîmplările care sfîrșesc rău, cufundînd-o într-o lume tulbure, iar de cînd războiul cu Marco se încețise, începuse să se teamă realmente de pasiunile, de adversitățile, de tot ce era dezordonat, pueril și excesiv în teatru, mai ales că sesiza probabil și cîtă singurătate fără altă salvare decît scena intră în iubirea pentru această artă colectivă. (A făcut chiar o observație remarcabilă pentru o soție, și pe care Eugen i-a împărtășit-o foarte mîndru lui Ovidiu Munteanu, traducînd-o însă în vorbele sale și aprofundînd-o într-o anume măsură: „George Voinea era autorul unei nesăbuințe de pe urma căreia omul regăsea cu dragoste actorul care, de fapt, nu-l părăsise niciodată, iar actorul își venise în fire lîngă propria lui persoană, lecuit însă de acea teroare pe care i-o trezea însăși ființa lui".)

Poate că, în lumina întîmplării cu George Voinea, necazurile ei cu Marin Bordea îi apărură mai puțin grave. Oricum, cînd i le relata, se mulțumea s-o facă în termenii unei ironii resemnate:

— Ce ghinion afurisit! Să dau tocmai peste imbecilul ăsta, cînd erau atîția alții.

Uneori Marin Bordea mai făcea o pauză, ori mai dădea înapoi la vreo cotitură, urcînd încet, dar în cele din urmă,

cînd a crezut că nu-i departe de creastă, a ambalat motorul și a pornit în viteză : i-a făcut o porcărie Reliei — Eugen n-a priceput ce anume, căci era o chestie de cifre — una din alea care s-o îngroape sub lespedea intitulată „neglijență în serviciu". Atunci ea s-a dus la direcție și, excedată, și-a dat demisia, hotărîtă să-și caute alt loc de muncă, ceea ce nici nu părea greu întrucît era și harnică, și competentă. Directorul a vrut și el să știe despre ce e vorba, a chemat-o la el, iar Relia i-a spus că nu mai suportă să lucreze cu Marin Bordea.

Dacă s-ar fi dus să se plîngă, e cert că lucrurile ar fi fost luate ușor, adversarul ei ar fi fost admonestat, ea de asemenea — în numele obiectivității — și ar fi fost îmbiați să se gîndească mai mult la lucru și mai puțin la animozități personale. Dar demisia era acolo pe masă, iar, în fața directorului, expresia fermă a Reliei — și știe să aibă expresii deosebit de hotărîte. Nici nu era dispusă să se împace.

Directorul s-a gîndit, s-a mai și informat probabil și a aflat că dintre cei doi mai bine era să renunțe la Marin decît la ea. Deci, făcînd un simplu calcul de rentabilitate, l-a mutat la altă lucrare, iar ei i-a dat în chip de colaborator — după ce-a întrebat-o dacă-i convine — pe unul Simion Farca, coleg cu ea de la Politehnică și despre care era sigură că n-o să-i facă neplăceri. După cum i l-a definit lui Eugen : „Un băiat cu destul caracter ca să nu se mire că-l are".

De la o zi la alta și-a regăsit buna dispoziție, gustul pentru bridge, dragostea aceea de azur (care nu lipsise nici un moment, dar fusese mai reticent și mai contrariant exprimată). Iar Eugen a văzut, în fine, închizîndu-se consecințele declanșate de îndepărtarea lui Răzvan Ștefănescu.

Nu se putea însă bucura pe de-a-ntregul. Un capitol se închidea, altul, tot atît de amenințător, se deschidea înaintea lui. Ce trebuia să facă ? Să refuze pur și simplu să pună în scenă *Domnișoara Julie*, dezlănțuind astfel un scandal și provocînd o înfruntare deschisă cu Marco și Viorica Dulan, iar lui George Voinea o nouă decepție ? Era soluția cea mai simplă, cea mai comodă. Dar avea dreptul s-o adopte ? „În fond — își zicea Eugen — lucrurile stau așa : dușmănia dintre mine și Marco a pornit de la faptul că i-am distrus piesa ; acum Marco vrea, la rîndul lui, să-mi distrugă spectacolul ; reacția lui e firească. Dacă

mă împotrivesc, înseamnă că n-am încredere în forțele mele artistice, că pot fi pus la pămînt chiar și acolo unde sînt eu cel mai tare, sau în orice caz că mi-e frică. Tare i-ar plăcea să-mi fie frică... Marco știe că-s la vîrsta cînd trebuie să mă afirm în propriii mei ochi, altminteri la ce bun totul ? Își dă perfect de bine seama că dacă spectacolul cu *Domnișoara Julie* e o cădere, am să sufăr mai mult decît pentru eșecul altor cinci piese ; tocmai de aceea trebuie să realizez un succes și nu un succes oarecare. Trebuie să-i ard una peste bot lui Marco, așa ca să nu-și mai revină niciodată ; poate nu-s în stare s-o fac, dar e de datoria mea să încerc ; altminteri o să am toată viața sentimentul că mi-e teamă să-mi măsor forțele și-mi caut alibiuri. Orice ar fi, sînt obligat să montez spectacolul. Nu. N-are nici un rost. În condițiile astea merg sigur la înfrîngere. Ba un rost există. Bineînțeles că un rost există. La drept vorbind, dacă n-am să am încredere în mine, atunci în cine să am ? În fine, problema nu se pune chiar așa. Și totuși așa se pune problema. Nici unul dintre spectacolele mele n-a fost o socoteală știută dinainte. Iar riscul ăsta e poate cel mai pasionant dintre toate cîte sînt în teatru necontrolabile și nesigure. De aceea nici nu mi-a plăcut vreodată să privesc fotografiile spectacolelor mele, tot ce mi-aducea aminte de ele. Mi se păreau pomana săracă a unor ceasuri de proiecte și de iluzii transformate în ceva definitiv și fix, în ceva încheiat pentru totdeauna. Dar dacă dau greș cu *Domnișoara Julie ?* De data asta primejdia e mult prea mare. Are vreun sens să mă arunc înainte, cînd e clar ca lumina zilei că n-am nici o șansă ? Și cui, în afară de Marco, i-ar fi de folos eșecul meu ? Lui Voinea ? Vioricăi Dulan ? De ce-am început să mă gîndesc la alții, cînd în primul rînd e vorba de mine, nu știu. Ba, firește că știu. Sigur că știu."

— Nu mai surîde în felul ăsta, dragul meu.

— Dar cum am surîs ?

Relia avu o ezitare :

— Ai zîmbit numai cu gura. Nu și cu ochii.

Eugen izbucni în rîs :

— Așa crezi ? Poate.

— La ce te gîndeai ?

— La o groază de lucruri.

— Zău ? Și eu am avut senzația asta, conveni Relia ironică.

Eugen o privi drept în ochi. Ochii ei aveau lumini diferite: Uneori erau explicite ca o replică sau ca un epitet. Alteori rămîneau sclipiri fugare. Nu reuşeai să descifrezi nimic limpede şi simţeai că rămîn nenumărate posibilităţi pe care se mulţumise să le sugereze. Acum ochii ei erau foarte expresivi. Eugen îşi desprinse privirea de-a ei :

— Te-ai supăra foarte tare dacă nu ţi-aş spune chiar în seara asta ?

— Nu. Dar nu cred că-i bine.

— Adevărul e că-mi vine foarte greu să vorbesc.

— Înţeleg. Se întîmplă oricui. Nu-i plăcut să auzi asta. Dar, recunosc, se întîmplă oricui.

Eugen lăsă să-i cadă scrumul pe pantaloni. Habar n-avea nici cum să înceapă, nici ce era nimerit să-i povestească. Să-i spună că se teme să-şi asume răspunderea spectacolului ? Fireşte, o astfel de mărturisire n-avea de ce să sune degradant, însă nu-i venea la îndemînă. Să-i spună că-i obligat totuşi să monteze piesa, pentru că nimic nu i se mai pare important decît zdrobirea definitivă a lui Marco ? Ar fi fost o prostie cît el de mare : recunoştea, aşadar, că există ceva pe care nu-l face gîndindu-se înainte de toate la ea. Şi nici nu era exact : cea mai mare dintre satisfacţii o trăia simţind-o mîndră de victoriile lui. Să-i spună că în confruntarea cu Marco niciodată nu-i ieşiseră treburile prea grozav fiindcă nimic extraordinar nu se putea petrece cîtă vreme bătălia se ducea altundeva decît pe scenă ? Însemna să admită că pierduse pînă atunci toate luptele.

Se ridică în picioare. Fără voie îşi aminti de-o observaţie a lui Ovidiu Munteanu : pentru un actor cel mai greu lucru e să suporte o emoţie căreia nu i-a găsit expresia adecvată.

Stinse ţigara cu un gest detaşat, care se voia negarea oricărei nelinişti, gestul calm şi precis al unei fiinţe inatacabile. Apoi se aşeză din nou în fotoliu.

— Realitatea e că trec printr-un moment foarte greu.

Rostise cuvintele astea ca şi cum ar fi vorbit de cineva cu totul despărţit de propria lui fiinţă ; ea le ascultă liniştită de parcă în adevăr ar fi fost vorba de un străin, iar neliniştea lui n-o privea. Tăcu mult timp înainte de a-i răspunde pe-un ton conciliant, indiferent :

— Dacă înţeleg bine, ai făcut un rezumat. Nu de alta, dar să cîştigăm timpul. Acum ne putem culca.

Și se îndreptă cu pași demni spre dormitor. El o ajunse din urmă și o prinse în brațe :
— Relia ! N-am nici un secret față de tine.
— Nu-i vorba de asta.
— Atunci de ce-i vorba ?
— De faptul că lipsești de lîngă mine chiar și atunci cînd ești de față.
— Ți-am zis că trec printr-un moment greu.
— Da. Dar asta nu înseamnă că trebuie să te porți așa.
— Mă port ca toți oamenii care trec printr-un moment greu.
— Altădată nu te-ai fi purtat așa.
Stătea aproape lipită de el, dar într-un fel anonim, convențional și mai spuse o dată pe același ton :
— Altădată nu te-ai fi purtat așa.
El o strînse și mai mult în brațe :
— Nu-i adevărat, draga mea, nu-i adevărat.
— Bine, dacă vrei tu, ne putem minți mai departe.
— Ce vorbă-i asta ?
— O prostie. N-o lua în seamă. Nici eu nu vreau s-o iau în seamă. Sînt nervoasă. Asta-i tot.
— Asta-i tot ?
— Asta-i tot.
Și-și puse capul pe umerii lui într-o așteptare supusă, neînfometată, o așteptare pură și simplă făcută numai din așteptare.
Mai tîrziu, după ce stinseră lumina și trase plapuma peste cap încercînd zadarnic să adoarmă, se gîndi la Relia, la Marco și la el însuși, apoi din nou la Relia, și, în vreme ce gîndea la ea, realiză că într-un sens avea dreptate, căci dacă n-ar fi fost lupta cu Marco, nu s-ar fi aflat într-o alternativă atît de grea și de stupidă, o alternativă care se așeza, în adevăr, dincolo de dificultățile obișnuite ale profesiunii. Nu reuși să se strecoare în somn și începu din nou să reflecteze la Marco, la nevoia de a-l înfrînge, iar gîndul ăsta îl făcu să se simtă vinovat față de Relia și față de alții, deși știa că, cel puțin o vreme, în această privință nu era nimic de făcut. Își aminti de tatăl lui și de faptul că niciodată nu-și găsea timp pentru el, iar atunci cînd făgăduia că va trece să-l vadă, bătrînul îl aștepta nerăbdător de dimineață, cu toate că urma să vină abia seara, și-i pregătea din puțina lui pensie un mic dar, fie un pachet de țigări, fie o carte.

Se dădu jos din pat, trecu în cealaltă cameră, se aşeză într-un fotoliu, aprinse lumina, o stinse şi rămase iarăşi în întuneric. După cîteva minute ochii se reobişnuiră cu bezna. Caloriferul se răcise, afară ploua, îi era frig, dar nu-i venea să se întoarcă în dormitor, fiindcă simţea că-i va fi cu neputinţă să adoarmă. Aşa că rămase în fotoliu singur cu amintirea tatălui, conştient de calea prin care amintirea asta îl impresura. Şi-l revăzu pe bătrînul care în ultimii ani ţinea să-i arate că-i încă întreg şi viu la minte, că-i mai poate fi folositor, şi-i relata din ziarele sau din cărţile citite, iar ori de cîte ori stătea de vorbă cu el, ţinea braţele încrucişate ca şi cum prin această imo-
băltoace : ţinea, indirect, să-i demonstreze că nici călăuzi-
pe care întîmplările din culisele teatrului îl amuzau, care rîdea şi totuşi nu le asculta cu plăcere. Totdeauna încerca un sentiment de jenă pe care-l ghiceai dintr-un gest neînsemnat. Odată, în timp ce se plimbau pe una din aleile Cişmigiului şi el îi istorisea un incident de haz dar penibil pentru eroii lui, prinse brusc să se zorească de parcă ar fi vrut să precipite şi sfîrşitul păţaniei pe care-o asculta cu un surîs marcînd prin însăşi efemeritatea lui caracterul derizoriu al întîmplării. În acele clipe arăta şi o grijă deosebită felului cum mergea, orientîndu-se printre micile băltoace : ţinea, indirect, să-i demonstreze că nici călăuzirea paşilor nu-i un act mecanic. Altă dată, deşi era vizibil interesat, se ridicase de pe scaun şi se dusese în bucătărie fără un motiv urgent, semnalîndu-i în chipul ăsta că o parte din fiinţa lui se disocia de cea care-şi aplecase urechea.

O vreme rămase cu ochii în gol, fără nimic precis în minte, într-un fel de amorţire, succesiunea de prezenturi terne sosind şi plecînd fără ţel, fără urmă, fiindcă n-aveau nici ce să releve, nici ce să ascundă. Apoi avu în faţă sfîrşitul tatălui său, venit puţin după ce sărbătoriseră împreună noul an 1965, foarte curînd după seara aceea cînd îi spusese : „Trebuie să ştii cum să iei moartea, dacă vrei să te cruţe, nu trebuie să i te arunci la picioare plîngînd şi lovindu-te cu pumnii în cap — nu face decît s-o plictisească, a mai văzut ea chestii de-astea — trebuie, dimpotrivă, s-o chemi la masă, să-i dai să mănînce şi să bea pe săturate, şi numai cînd o simţi mulţumită, să-i zici aşa, într-o doară : «Am şi eu o rugăminte»". Îşi aminti perfect cuvintele tatălui, aşa cum îşi aminti că i-a fost milă şi ruşine de corpul lui obez şi flasc

cînd s-a dezbrăcat să i se facă electrocardiograma, iar doctorul, care nu trecuse de prima tinerețe, i-a zis : „Ce vrei ? Nu-ți pot da o inimă de treizeci de ani. Dar a dumitale e încă foarte bună." Își aminti de asemeni că, două săptămîni mai tîrziu, intrînd în agonie și adunîndu-se umil, zgribulit în patul lui, i-a șoptit pe-un ton metalic atenuînd emoția : „Ca ieri am intrat pe ușa aia, și acum ies pe ușa asta. Ce iute a trecut totul !" Și, cum îi ținea mîna între degetele lui mici, boante, de parcă ar fi vrut să se agațe sau să-i transmită ceva, cum uneori se crispau, apoi se destindeau, iar tatăl îl asigura din ochi : „E-n regulă. Nu te nelinişti."

Aprinse lumina. Zorii întîrziau. Cît timp trecuse de cînd se afla în fotoliu ? Uitase ceasul pe noptieră și nu voia să intre în dormitor, nu cumva s-o trezească pe Relia, pînă să sune ceasul. Și apoi, oricum, n-ar fi reușit să doarmă. Cum ar fi putut să doarmă ? Se apropie de fereastră, o deschise, trase adînc în piept aerul rece și umed al nopții, o reînchise, își aprinse o țigară. Și, fiindcă nici o idee nu mai mergea alături de el, începu să gîndească, în paloarea concentrată a ultimelor ore, la spectacol : „Adevărul e că nici Viorica Dulan, nici George Voinea nu pot juca în *Domnișoara Julie*. Ce ființă și Viorica Dulan... O fi avînd ea, să zicem, datele fizice ale rolului. E frumoasă, e senzuală, o simți dornică să-și exercite puterea de seducție... Dar personajul nu se reduce la atît : e o inteligență aristocratică, fascinată să-și dovedească superioritatea în duelul cu ceilalți și cu propria ei făptură. Iar de George Voinea ce să mai spun ? Nici o legătură între omul ăsta la patruzeci și cinci de ani și valetul din piesa lui Strindberg."

Cum să crezi că Viorica Dulan e, măcar o clipă, ispitită să se arunce în brațele lui George Voinea ? Cine ar accepta, fie și în răstimpul unui minut, că Dulama cea plesnind de sănătate întruchipează declinul unei nobilimi istovite, iar sinucigașul de mai ieri rapacitatea ofensivă a unei burghezii tinere ? Ar fi admis vreodată spectatorii, urmărind acest cuplu, că valetul e în stare să preia autoritatea asupra fiicei contelui și să întoarcă în favoarea sa raporturile de forțe ? În ce chip să facă plauzibil că eroina piesei, de-o mîndrie maladivă, duce pe umerii ei un destin de victimă, un dor obscur de distrugere, iar celălalt personaj principal e mînat de-o îndîrjită vitalitate ? Era oare

verosimil ca Jean — în interpretarea lui George Voinea — să-i dea de înțeles domnișoarei Julie — jucată de Viorica Dulan — că cea mai bună soluție pentru ea e să-și pună capăt zilelor ? Și totuși nu se putea să nu existe o ieșire.

„Pînă la urmă am să dau de ea. E imposibil să nu găsesc o ieșire, ceva neașteptat. Încă nu știu ce anume, dar am să găsesc."

A doua zi, Eugen Filipescu s-a dus la Marco și i-a spus că va pune în scenă *Domnișoara Julie* cu Viorica Dulan și George Voinea. Marcel Oancea l-a privit cu satisfacția pe care o ai cînd dai peste un om rațional, o privire materializînd înțelegerea profundă dintre două personalități gîndind și simțind la fel, și l-a felicitat pentru hotărîrea luată. A cerut doar s-o distribuie și pe Tatiana Sandovici-Cădere în rolul episodic al bucătăresei, căci nu era rău să se alieze și cu binecunoscuta ei forță de-a atrage ghinionul asupra celor ce-o luau în spectacolele lor. Regizorul a acceptat, dar a pus și el o condiție : să-i dea voie să folosească șase-șapte circari. Dramaturgul l-a întrebat prudent :

— Pentru ce-ai nevoie de ei ?

— Știi, aș vrea să-i utilizez în scena sărbătorii. Nu de alta, dar să mai înviorez reprezentația.

— Să văd dacă avem bani.

Marco a reflectat vreo două zile. Și-a făcut socoteala că nimic nu era mai dezastruos pentru o piesă gravă, unde gîndurile, pentru a fi descifrate de-a lungul itinerariului lor, au nevoie să se desfășoare în stricta lor logică interioară, decît un *intermezzo* de bîlci, care nu putea decît să încurce șirul subînțelesurilor. În plus, interludiul avea să incrimineze ușurința unui regizor interesat de pitorescul vizual într-o dramă de idei. A și citit în gînd cronica dramatică a spectacolului : „Tot ce e cutezanță formală, și încă una îmbătrînită, subliniază lipsa de maturitate a acestui spectacol, unde stările de suflet n-au cronologie, înlănțuindu-se disparat, mereu dezagregate, căci regizorul n-a mers spre inima textului, preferînd loviturile facile, surprizele exterioare conflictului". De aceea a făcut ce-a făcut și a convins-o pe Maria Pandele să găsească bani pentru funeraliile artistice ale lui Eugen Filipescu. Se poate presupune chiar că ar fi fost gata să-i dea din buzunarul lui, numai să-i asigure mormîntul pe care singur și-l alesese.

Acum, cînd decizia era irevocabilă, regizorul s-a pus pe lucru. N-a mai dat deloc pe la teatru, a scos telefonul din priză, ferecîndu-se în apartament. La prînz ori la cină abia schimba cîteva vorbe cu Relia și nici nu tăinuia că e cu gîndurile în altă parte. Doar uneori, spre seară, mergeau împreună să se plimbe, însă după un timp ea încetă să-l mai însoțească, pentru că era obosită de lucrul ei și pentru că-i venea greu să se țină în pas cu el, mereu agitat, schimbînd cadența cînd te așteptai mai puțin, totdeauna cerîndu-i ei să-i povestească și totdeauna întrerupînd-o pentru a-i expune o idee despre spectacol, o idee care-i dădea tîrcoale și acum o prinsese în frîu :

— Nu te superi, mă înțelegi, nu-i așa ?

Relia înțelegea, toate astea erau bune și frumoase, însă, nu-i așa, el de ce nu-și dădea seama cît era de despotic în pasiunea sa și cît de greu îi venea ei, care avea și grijile gospodăriei pe cap, să bată străzile după opt ore de concentrare intelectuală (sigur, altfel de concentrare, dar și ea acaparantă), trecînd de la probleme de proiectare la cele de regie ? Totuși nu i-a spus nimic, nu i-a reproșat nimic, atîta doar că l-a rugat s-o lase să se odihnească ori să se uite la televizor.

Eugen renunță atunci să se mai plimbe. Își petrecea toate orele zilei la masa de lucru, închipuindu-și scenă de scenă, desenîndu-le — căci tot el semna și decorurile — fugărind o inspirație care-i făcea semne ispititoare, avîntîndu-l pentru a-l lăsa apoi să deznădăjduiască. Ba i se părea că nu va putea face nimic, ba găsea extraordinare ideile sale despre spectacol. Momentele astea se succedau într-un ritm mecanic. Altădată ar fi surîs, dar abia găsea timp să noteze ideile care-l hărțuiau și să schițeze pe hîrtie imagini. Stătea în față cu textul lui Strindberg și cu un vraf de cărți pe care le cercetase subliniind cu roșu și albastru anumite pasaje, mișca în bătaia lămpii (căci stătea și ziua cu storurile trase) două siluete decupate din carton — una bărbătească învelită în celofan vișiniu, alta feminină învelită în celofan mov — urmărindu-le umbrele pe perete.

Și iar recitea piesa, părîndu-i-se uneori că era un mister încăpățînat sau alteori că sensuri niciodată limpezite, deși îndelung căutate, izbucneau dintr-o replică, sărind printre crăpăturile cuvintelor și căzînd singure din ascunzișul lor, ca și cum și-ar fi bătut joc de el. Se întîmpla însă adesea ca filonul dezgropat după o muncă migăloasă,

ori pe care pusese mîna ca printr-un noroc, să fie înșelător : metal de rînd. Furios, Eugen îl arunca la loc și-l topea în masa piesei, fierbîndu-l la focul unei mînii jignite, în așa fel încît nimeni în urma lui să nu mai ia vreodată acele rămășițe carbonizate drept ceva de preț. La urmă, după ce se liniștea, relua textul, cu o nouă încrîncenare, deschizînd alte drumuri, care să-l pună în legătură cu propria lui concepție asupra piesei. Nu era ușor, căci pînă și acum, după ce-i străbătuse paginile în lung și-n lat, se rătăcea, înfundîndu-se sau apucînd o direcție contrară viziunii lui. Atunci avea senzația că s-a aruncat într-o aventură nebunească și că n-are dreptul să intre în rămășagul cu Marco și cu sine însuși. Dar nu voia să cedeze : înapoi nu mai putea da, prinsoarea cu Oancea îi tăiase orice ieșire. „Nu-i nimic, se încuraja singur. Esențialul e că mă iau la trîntă cu mine." Și într-adevăr, la capătul unei nopți epuizante, descoperi ceea ce căutase. Rămase stupefiat. În lumina acelei dimineți desluși limpede încotro trebuia să se îndrepte. De-aci încolo totul nu era decît o chestie de răbdare. Și de muncă de furnică. Înfrigurat, se duse în dormitor, o trezi din somn pe Relia și începu să-i vorbească. Ea îl ascultă buimacă. Nu înțelegea prea bine, fiindcă nu-i spusese totul, dar mai cu seamă pentru că observase dintr-o dată că soțul ei, cu ochii fosforescenți și dilatați de nesomn, cu barba nerasă, cu mîinile tremurînd, îmbătrînise prea iute, surprinzător de iute.

— Cînd cortina se va ridica — își urmă el lungul lui monolog — scena, luminată de toate reflectoarele, va fi goală. Apoi, un grup de bărbați și de femei alcătuit din acrobați, jongleuri, prestidigitatori vor năvăli pe podium răspîndind o veselie dezlănțuită și zănatecă, dar avînd în ea ceva silnic, cum sînt totdeauna copilăriile mimate de oamenii ce au în urma lor treizeci-patruzeci de ani de existență. Și zadarnic vor încerca ființele acelea pestrițe cu monede de aur prefăcîndu-se în porumbei, cu vorbe înnodîndu-se miraculos în panglici, cu manechine de ceară oferind emoțiilor un tipar pe care să se muleze expresiv și tranșant, cu oglinzi vrăjite unde fiecare are șansa de a-și vedea adevărata înfățișare și în același timp de a rîde fără grijă — de prisos vor căuta toți să dea vacarmului general o bună dispoziție adevărată, ca și cum lumii puțin i-ar păsa de ceea ce fac, trăind la fel de bine sau la fel de rău și fără ei, ba chiar s-ar plictisi să asiste

încă o dată și încă o dată la șmecheriile lor de doi bani. Și în timp ce trupa, îndîrjită de această rezistență, își va spori efectele, pierzînd orice măsură, pe nesimțite, fără ca măcar vreun spectator să-și dea seama, circarii vor înălța un cort. Și cortul va fi, după cum o cere Strindberg în indicațiile sale, o bucătărie mare și mohorîtă, iar, la rîndul lor, saltimbancii se vor preschimba dintr-o dată în chefliii unei nopți de Sînziene. Acum luminile vor începe să scadă, bîjbîind după cîteva repere ca farurile dereglate ale unui vas ce s-a izbit de stînci și coboară vertiginos de cealaltă parte a lumii, alunecarea asta fiind oprită de prima replică a piesei, rostită de Jean, care în spectacol va avea ceva dintr-un clovn, unul din acei clovni despre care se zicea odată, demult, în vechime, că circulă între nivelele deosebite ale existenței, coborînd în infern și urcînd iarăși în viața de fiecare zi, niște intermediari între lumi opuse izbutind să conjure moartea prin grimasele lor. Iar domnișoara Julie, care la prima vedere va părea o femeie făcută numai să ațîțe închipuirea erotică a bărbaților, un fel de încarnare a unei provocări nasătule, se va dovedi chinuită de întrebări ce-o stîrnesc infinit mai mult decît dorința propriu-zisă : cît de durabilă e puterea ei de atracție ? oare, după ce se vor potoli cele dintîi patimi, va mai avea ea resurse să conducă jocul ? ce sentimente intervin în relațiile cu cel ales în ziua cînd trupurile îmbătrînesc și din inteligențe neobosite rămîn doar orgoliul și agresivitatea ? Pentru a răspunde acestor gînduri, Julie își propune ei însăși o încercare, alegîndu-l ca partener pe Jean, valetul. Julie e convinsă că ea, numai ea l-a făcut pe Jean să iasă din neant, că bărbatul ăsta s-a născut dintr-un act suveran al voinței ei, că ea i-a dat realitate, chip, nume. De fapt, există ceva ce-o ispitește la Jean, și anume însușirea lui de a mima totul, plasticitatea spiritului, capacitatea de-a întruchipa orice rol, pînă și acela al unui bărbat superior, cu alte cuvinte, forța lui de a trece peste tot felul de exigențe și opreliști. Cînd Julie pricepe că s-a tras singură pe sfoară, că Jean deține o putere fără de substanță, că ea a fost din capul locului victima propriei ei conspirații, furia i se preface în dorința de a scoate la iveală tot ce-i derizoriu în destinul ei, tot ce-i batjocură, tot ce-i meschin în capcana pe

care singură și-a născocit-o. Julie e cea care rîde cel mai tare și cel mai rău de ea însăși. Rîde cu sentimentul teatral al inutilului.

Brusc, Eugen tăcu. Se ridică în picioare. Își trecu mîna peste față, pe urmă își pipăi ochii umflați, care începuseră să-l doară.

— Ei, ce zici ?

Relia se uită la el, zîmbi, și-l trase încet, precaut spre ea, de parcă s-ar fi temut să nu-i facă vreun rău. Îl mîngîie, dar pielea lui părea o carapace făcută din celule fosilizate. Se lăsă dezmierdat rămînînd imobil, într-o stare de epuizare în care se amestecau palid, nesigur imagini, amintiri din viitorul lui spectacol cu senzații uitate, pînă cînd lîngă el nu rămase decît Relia care înțelesese mult înaintea lui că, în mod inconștient, tocmai asta dorea Eugen.

CAPITOLUL XVI

MARCO ERA ÎNSĂ PRUDENT. Începuse să-și dea seama cu cine are de-a face. Venea la repetiții cel puțin de două ori pe săptămînă. Și nu se mișca din scaun. Trebuia să prevină din timp ca lucrurile să meargă altfel decît voia el. Eugen s-a simțit încolțit. Prezența lui Marco în sală îi dădea senzația că-i prins în chingi, că i se ia aerul, că nu mai poate respira. Socoti că Marco e neloial dincolo de limitele îngăduite chiar în teatru. Atunci, în acel moment de disperare, riscă să adopte o soluție nebunească. Ceva care niciodată nu i-ar fi trecut măcar prin gînd. Dar altă ieșire decît să i se destăinuiască Vioricăi Dulan (firește parțial), să-i propună o alianță, să se încreadă în cuvîntul ei, nu exista. În clipa în care s-a aventurat să-i vorbească de la om la om, Eugen, blestemîndu-se, a recunoscut față de sine că făcuse o eroare catastrofală acceptînd să pună în scenă *Domnișoara Julie*. Acum totul era pierdut. Numai un miracol putea salva spectacolul. Iar miracolul era ca Viorica Dulan să se dovedească un om discret și franc.

Discuția dintre Eugen și Viorica Dulan a avut loc în cabina ei. S-a desfășurat în șoaptă, în dreptul ferestrei,

după draperiile palide. Stăteau în picioare avînd un aer solemn și tenebros, el cu un fel de deznădejde în obrazul ars de oboseală, Viorica Dulan fixîndu-l cu o privire nici ostilă, nici prietenă, ci numai atentă, încordată, cu ochii clipind mărunt și căutător, amîndoi complici în aceeași neliniște, fiecare întrebîndu-se cine îl va trăda mai înainte pe celălalt, dar încredințat că există lucruri pe care cu orice risc nu le poți lăsa neterminate.

— Sînt cu totul de partea dumitale. Și-am să fac treaba pe care mi-o ceri. Nu-i ușoară, însă merită, conchise Viorica.

— Merită. Te asigur că merită.

Viorica Dulan îl mai scrută o dată :

— Dacă mă prinde, m-am nenorocit.

— N-aș crede. Important e să reușești. N-o joci în fiecare zi pe Domnișoara Julie. Gîndește-te la asta ! Iar ca să reușești, trebuie să te încrezi în mine.

Vorbise fără să-și pledeze cauza, reamintindu-i perspectivele și condițiile succesului, pe-un ton sfidînd amestecul sentimentelor în convenția lor. Ea înțelese că nu-i întindea o cursă, că realmente îi propunea un acord.

— Fii fără grijă. Am să-mi țin gura.

Și-i strînse mîna. Eugen constată că și mîna ei era jilavă, rece.

Înaintea celei de-a treia repetiții pe scenă — pînă atunci fuseseră lecturile la masă — Viorica a anunțat că nu poate veni, pentru că nu se simte bine. A doua zi a venit, dar repetiția a trebuit să se întrerupă la jumătate. Interpreta fusese prinsă de niște dureri insuportabile. Următoarea a decurs aproape firesc, dar din cînd în cînd actrița, care-și învăța rolul în ciuda suferințelor, se înălbea prinsă de un spasm ce-i lua pur și simplu vocea și-i paraliza orice mișcare.

După a opta repetiție de felul ăsta, Eugen a solicitat o dublură. Cererea era prea justificată ca să i se poată refuza, iar Marco s-a arătat foarte înțelegător. După o analiză minuțioasă a disponibilităților artistice, convins că nu există o actriță mai proastă în tot ansamblul, i-a dat-o pe Doina Ursu. Dintr-un impuls romantic i-o oferea lui Eugen tocmai pe cea care-i nenorocise piesa. Iar regizorul a acceptat-o.

Începînd din acea zi Viorica s-a mai întremat. Venea la teatru și repeta asiduu. Crizele o apucau numai cînd Marco se afla în sălă. Bineînțeles, atunci în rol intra Doina Ursu și directorul își avea satisfacția lui.

Deocamdată lucrurile păreau să meargă bine (Viorica tăcuse mîlc și juca perfect colicile), așa că Eugen începu să spere într-o biruință asupra lui Marco. Dar a intervenit ceva neprevăzut. Într-un rînd și-a uitat pixul pe masa de regie. Era un pix ieftin, oarecare, însă, cum îl avea de la Relia, n-a vrut cu nici un chip să se piardă. Și s-a întors în sală unde, cu un sfert de oră mai înainte, se terminase repetiția. O repetiție la care Marco asistase cu desfătare.

Eugen credea că sala-i goală. Dar, într-un fotoliu, abia vizibilă în lumina slabă de serviciu, era așezată o făptură. Cu o curiozitate firească, regizorul s-a apropiat să vadă cine e. Ca de obicei, călca pe mochetă fără să facă zgomot.

De la oarecare distanță a recunoscut-o pe Doina Ursu și s-a întrebat ce caută acolo. Dacă avea o întîlnire, sigur nu aici ar fi fixat-o. A înaintat cu mai mare băgare de seamă și, cînd a fost lîngă ea, a constatat că plînge. Era palidă, trasă la față și lacrimile ce izvorau din pleoapele pe jumătate închise se prelingeau monoton pe obrajii lipsiți de orice expresie. A privit-o un timp, impresionat de această durere fără har, apoi a întrebat-o :

— Ce e, Doina ?

Ea s-a întors spre el, și-a scos o batistă și a început să-și șteargă ochii cenușii, triști, umpluți de lacrimi.

— Nimic. Nu-i nimic.

Vocea neliniștită părea că-l imploră s-o lase în pace.

— Nu plînge, îi spuse el cu tonul adultului cerînd copilului să fie rațional.

Și mimă un surîs. Dar ea nici nu încercă să răspundă zîmbetului.

— E ceva important ? stărui Eugen tot mai intrigat.

Doina clătină aproape imperceptibil din cap, apoi șopti cu un glas alb, străin de orice efect, ca o simplă explicație :

— Sînt atît de netalentată ! Atît de proastă !

Eugen rămase uluit. Văzuse multe de cînd era în teatru : vîlvătăi de pasiune, explozii de orgoliu, crize de invidie, mărturisiri patetice, crispări dezolate. Se obișnuise cu ele. Îl lăsau indiferent. Erau roluri care se jucau cu

un public improvizat. Chiar și sinuciderea lui George Voinea tot un spectacol fusese. Dar Doina plîngea pentru ea însăși într-o sală pustie. Simți că-l cuprinde neliniștea. Dacă hohotele ei ar fi fost un șantaj, ar fi știut ce să-i replice. Așa, se simțea dezarmat. Nu găsea nici un cuvînt de consolare. În cele din urmă a luat-o de umeri și a strîns-o ușor.

— Lasă, nu te descuraja, i-a zis în timp ce gîndea: „De fapt, eu am insistat să aflu".

Un fel de furie, de rușine și de neputință îl cuprinse.

Doina a întors capul, iar Eugen și-a luat pixul și a ieșit repede. Dar, în timp ce se îndrepta spre casă, continua s-o vadă pe Doina hohotind în tăcerea compactă a sălii și lacrimile ei aglutinîndu-se de albul corupt al fondului de ten. Continua să-i vadă obrazul opac ca un zid ce se surpă sub o ploaie ternă, fără de sfîrșit. Pînă atunci, femeia asta, căreia-i plăcea admirația unanimă, reprezentase pentru el doar un non-talent reclamînd stăruitor dreptul de-a se afirma. Niciodată n-o considerase altceva. Probabil ar fi fost excelentă ca una dintre cele douăzeci de *girls* mișcîndu-și buricul gol într-un spectacol de mare montare. Pentru întîia oară Doina Ursu devenea o ființă. Și încă o ființă amestecînd pornirea spre exhibiția fizică și cea spre pudoare sufletească. Situație excesivă, contrast violent care, nici vorbă, au purtat-o prin momente atroce — dovadă că se cheltuia abundent pe scenă într-un joc de vocative și de interjecții — dar au avut măcar meritul de-a o fi cruțat de probleme mai complicate și care nu încap într-un plîns, fie el și fără public. Pe măsură ce reflecta la acest personaj păcătuind cel puțin prin cumul, cu atît se enerva mai tare. „Dacă neliniștea ei — gîndea Eugen — era reală și sinceră, trebuia să aibă atîta putere încît să plîngă și să tacă. Putea să-și închipuie că nu există leac pentru dureri de genul ăsta. Măcar asta putea să-și imagineze. De-ar fi avut cît de puțin caracter, n-ar fi încercat să-mi speculeze sentimentele. Sînt suferințe compromițătoare cu care nu te poți mîndri și care, odată mărturisite, devin indiscreții nemiloase cu ceilalți." Exasperarea lui Eugen creștea tocmai fiindcă înțelegea că n-are dreptate. Își dădea seama că, deși Doina Ursu știa că fusese distribuită doar printr-un concurs de împrejurări, se agățase de

acest noroc, și-i cerea fără vorbe, dar imperios și urgent, ceea ce nimeni nu-i putea da. Îi asculta cuvintele cu necrezută încordare, se străduia din răsputeri să-i urmeze întocmai indicațiile, agățîndu-se de fiecare din ele cu sufletul la gură, plină de nădejde, exaltată și puerilă, nepricepînd nimic din păcăleala așteptărilor inutile. Nu încetase nici o clipă să creadă că regizorul va găsi măcar un artificiu, un truc, un expedient magic care să-i asigure succesul. Avea același tenace instinct al speranței ca și cobaii lui Viri. Iar el proceda întocmai biologului. Şi asta pentru a-i întreține lui Marco convingerea că *Domnișoara Julie* va fi o cădere și a-l împiedica să întreprindă ceva împotriva spectacolului pînă la premieră.

Soarta Doinei Ursu fusese clară pentru regizor din capul locului. Era hărăzită să fie dublura care joacă douătrei reprezentații, exact pînă cînd publicul, perfect informat de cronica orală și scrisă, refuză să cumpere bilete în serile cînd deține ea rolul. Nici nu i se păruse că-și asumă o răspundere adăugînd încă un eșec carierei Doinei Ursu. Dintr-o dată se simțea însă stînjenit, chiar vinovat. „Ce năpastă, ce blestem, își spuse, să-mi uit tocmai azi pixul ! Oricum, n-avea dreptul să-mi ceară *asta*. Şi în orice caz nu *acum*." Ca să se descotorosească de-un sentiment sîcîitor ca un intrus, Eugen se hotărî să solicite chiar a doua zi o altă actriță pentru *Domnișoara Julie*, una căreia să nu-i pese, una care să nu se jelească cînd nu-i văzută de alții. În fond, nu-i așa, era firesc să meargă pe calea minimei rezistențe. Nu avea cum să-și aleagă armele, nu ? Totuși era o cruzime s-o scoată din rol. Cine știe, poate tocmai o asemenea decizie o va doborî definitiv ? Şi nu-i putea face asta femeii care nici să plîngă ca lumea nu știa. El o tîrîse în aventură, el trebuia s-o scoată cu fața curată. Dar cum ? Pe scenă nu se pricepea decît să se uite servil spre el, ca și cum l-ar fi interogat necontenit : „E bine cum fac ? Am înțeles ce voiai ?" Dealtfel, toată comportarea ei era de-o umilință agasantă. Își aduse aminte că într-un rînd el aruncase, așa la nimereală, o întrebare : „Oancea e pe-aici ? Dar Maria Pandele ?" iar ea răspunsese cu o solicitudine febrilă, nu cumva să-i ia altcineva înainte, că „firește, se aflau acolo, numai că nu veniseră încă".

Evident, asocia imaginea de acea Doina Ursu care, după ce-i cerșise lui Piero rolul Valeriei, mărturisindu-i din priviri o gratitudine necondiționată și o dăruire gata să dăinuie pînă la moarte, se avîntase în *Celălalt versant* cu elanul stupidității și pe care el o convinsese că făcuse un rol superb, realizînd un spectacol de excepție, tocmai de aceea sabotat de conducerea teatrului. Dar oare îl crezuse ? Dacă l-ar fi crezut, în clipa cînd a surprins-o plîngînd i-ar fi zis probabil ceva de felul : „Nu știu ce-i cu mine de nu reușesc. Că-n Valeria am fost atît de bine !" Dar Doina rostise : „Sînt atît de netalentată !" Da, dintre toți, Doina pricepuse atunci că el minte, poate chiar dibuise într-un mod obscur rațiunile ipocriziei sale. Firește, vag și incomplet : cum i-ar fi putut trece prin cap că se bătuse pentru un eșec cu tot atîta îndîrjire ca pentru o reușită ? Eugen ar fi vrut să uite acest episod din existența lui. Se hotărî s-o lase pe Doina în plata destinului ei. Dar impulsul contrar se dovedi mai puternic. Dincolo de nevoia de a-l învinge pe Marco, dincolo de necesitatea de a realiza spectacolul așa cum îl visase, avea o datorie față de Doina. Nu cumva însă căuta un prilej de-a interpreta noblețea sufletească, mărinimia, devotamentul ? Nu cumva era avid să joace un asemenea rol ispititor ? Nu. Era vorba pur și simplu de obligația regizorului față de actorii săi. Trebuia să-și respecte meseria. N-avea încotro.

Dintr-o dată îl cuprinse panica. Parcă n-ar fi fost destul de greu doar cu Viorica Dulan și cu George Voinea. „De ce toate astea ? De ce n-am nici o clipă de liniște ?" Din nou îl năpădi o furie inutilă. Odinioară dorise altceva. Odinioară marea lui ambiție fusese ca toți actorii să-l caute, să-i ceară sprijinul și să aibă nevoie de el ca de aer. Propria lui micime îi făcea scîrbă. Sub presiunea acestei sile, imaginile în care-și întrevedea viitorul se împărțeau între amintirea primilor ani de teatru și o senzație istovitoare de neputință. Dublă amenințare. Eugen se îndoia că va putea duce spectacolul la capăt. Cerea prea mult de la el. În orice caz, prea mult deodată. Mai înainte, cînd punea în scenă un spectacol, se întreba : „Oare voi răzbi pînă la înțelegerea publicului ?", pentru a alunga în felul ăsta o spaimă infinit mai puternică și care-l însoțise din prima clipă, dîndu-i mereu tîrcoale fără a se hotărî totuși

să iasă la lumină. Acum era obligat să dea ochii cu această teroare secretă, care cu trecerea anilor își înmulțise forța și capcanele. Unde era oare regizorul trimițîndu-și observațiile din sală cu o voce atît de scăzută încît actorii trebuiau să vină la rampă și să-și forțeze urechea ca să-i audă șoaptele gingașe abia străbătute de-un fir de ironie, exact atîta cît era necesar ca să-i stimuleze și mai ales să le amintească de-o hegemonie indiscutabilă ? Dispăruse cel ce era capabil să improvizeze din el însuși un spectacol pentru toți. Îi luase locul un om prins de dorința nesăbuită de a fugi și în același timp obstinat să ducă la capăt o întreprindere delirantă și care, mai curînd decît să-l extazieze, îl îngrozea. Dar nu se mai putea întoarce. Dacă eșua, era pierdut : ce i-ar fi rămas decît să se refugieze într-o demnitate fortificată exclusiv de disprețul față de sine însuși și să supraviețuiască mizer din invidia față de toți ceilalți, înfundîndu-se pe nesimțite în iminența bătrîneții ? I-a trebuit lui Eugen Filipescu o noapte de nesomn ca să-și readune exaltarea de care avea nevoie pentru a înfrînge tentația abandonului. Ajunse la concluzia că n-are altă șansă decît s-o încorseteze pe Doina într-un joc sobru, interzicîndu-i orice artificiu. Nu exista pentru ea altă soluție decît să-și interpreteze personajul cu rigiditatea unei făpturi legate printr-o făgăduială inviolabilă cu moartea. O împietrire contrastînd cu mobilitatea lui Jean. Și vocea ei urma să fie un glas fără ecou, prizonier. Totul trebuia să sugereze o fugă în imobilitate după acea imagine pe care domnișoara Julie și-a făcut-o despre sine. Evident, chiar așa, Doina nu putea în nici un caz obține succesul, dar evita măcar ridicolul. În această privință nu existau îndoieli. Și adevărul e că nici groaza nu reușea să stîrnească în Eugen mirajele unei reușite cu Doina în rolul domnișoarei Julie.

Cînd a doua zi regizorul a sărit din sală direct pe scenă, fără să mai ocolească rampa pînă în dreptul treptelor (n-ar mai fi crezut că-i în stare cu umbra de anchiloză din genunchi), Doina și George Voinea căscară niște ochi cît cepele, de parcă s-ar fi năpustit deodată peste ei un străin. Rămaseră și mai stupefiați văzîndu-l pe Eugen înfuriindu-se din te miri ce, strigînd și blestemînd într-o surescitare agresivă. Nu accepta nici o explicație, refuza orice scuză, trimițînd universului ordine scurte și decrete fără

de apel. La un moment dat, regizorul de culise, nefericitul de Sotică Dobreanu, cu permanenta lui agitație ineficientă, uită să dea la timp semnalul unui efect sonor și Eugen se repezi la el urlînd ca un apucat : „Mișcă-te, Dobreanule, că te zbor afară din teatru ca pe-un rahat". Firește, toți erau obișnuiți cu nervozitatea regizorilor și știau că așa se comportă în preajma premierelor mulți din rasa acestor vizionari irascibili. Dar Eugen dobîndise o altfel de reputație și nu dăduse semnele unui temperament sangvinar și a unei guri slobode. Tulburați de ceea ce descopereau, s-au uitat mai atent la expresia de încordare sumbră a feței lui și s-au speriat realmente — mai ales Tatiana Sandovici-Cădere — căci regizorul avea aerul unui om capabil de orice. Evident, atmosfera de brutalitate îi contamină și pe ceilalți, iar George Voinea, care nu izbutea să-și amintească o replică oricît de tare i-o șoptea sufleurul, se răsti cutremurător la mașiniști, spunîndu-le răspicat că din cauza lor nu intră în rol. Abia în clipa aceea își reveni Eugen. Își vîrî capul între umeri ca puii de găină și, tăcînd speriat, pricepu cît de mult disprețuia cabotinajul acestor ființe pe care le iubea și lîngă care simțise întîia oară și siguranța pe care ți-o dă respectul celorlalți, și emoția stîrnită de gîndul devenit existență de sine stătătoare.

Repetițiile următoare au fost mai puțin zgomotoase, dar s-au desfășurat tot într-o atmosferă de febrilitate și neliniște, fiindcă regizorul avea sentimentul că Doina nu va reuși cu nici un efort să-și înfrîneze o voce care ba lîncezea funerar, ba exulta în contorsiuni sonore. („Nu se detestă îndeajuns. Cînd se privește în oglindă, are o privire recunoscătoare.") Iar în pauza uneia dintre repetiții s-a petrecut din nou ceva la care Eugen nici nu se gîndise, un incident cît pe-aci să-i răstoarne planurile și să-i facă munca zadarnică.

Se stinseseră luminile în sală și se afla lîngă ușa care dădea spre foaier. Tocmai se pregătea să se ducă la ateliere — ceilalți îl credeau de mult plecat — cînd l-a auzit pe George Voinea rostind de pe scenă, după ce aruncase jur împrejur o privire prudentă :

— Ascultă, Tatiana. Aș vrea să stau de vorbă cu tine. Trebuie neapărat să vorbim între patru ochi.

— Cu dragă inimă, a răspuns Tatiana fără să-și arate surpriza.

Se învățase de mică să-și controleze expresia sentimentelor. Așa că rămase mai departe pe bancheta de lemn alb unde se odihnea alături de George Voinea și nu-și manifestă în nici un fel mirarea, ca și cum ar fi fost un lucru obișnuit ca ceilalți să-i caute tovărășia și să-i facă mărturisiri.

Eugen a ciulit urechile. Pentru ca Voinea să se adreseze Tatianei Sandovici-Cădere trebuie să existe un motiv foarte puternic. Ce-l îndemna la această convorbire cu o ființă pe care de obicei o trata ca pe-o pacoste ce nu trebuia stîrnită ? Voinea nu l-a lăsat să aștepte mult timp răspunsul. S-a mai asigurat o dată că nu-i nimeni nici în scenă, nici în sală, apoi s-a aplecat spre Tatiana și i-a spus răspicat :

— Ceva nu-i în regulă. Nu știu ce, dar ceva nu-i în regulă.

Tatiana îl privi fără nici o expresie :

— Ce nu-i în regulă ?

— Totul, preciză Voinea cu bărbia împinsă înainte și fața încruntată.

— Atunci nu-i chiar așa de grav, surîse înțelegătoare Tatiana.

Voinea nu se așteptase la această reacție. Doar e un lucru unanim cunoscut că una dintre îndatoririle elementare ale unui om cu ghinion e să fie accesibil oricui.

— Vorbesc serios, continuă el după o ezitare. Povestea asta cu Viorica și cu Doina în același rol mă pune pe gînduri.

— N-are de ce. Amîndouă or să joace foarte bine. Și nu te mai uita așa, că nu te mint.

— Nu mă minți, dar nu-ți dai seama de situație. Cum naiba o să joace bine ? Tăcu, o cercetă cu ochii lui de cărbune și *reveni :* E tare ciudat. Viorica nu s-a zbătut să obțină rolul ăsta. I-a picat din senin pleașca cea mare. De ce ? Iar acum dintr-o dată s-a îmbolnăvit. Și Eugen a luat-o pe Doina să-i țină locul. Încă o idee strălucită. De ce tocmai Doina ? Nu simți că ceva nu-i în regulă ? Pe mine nu mă prostește nimeni !

Alb la față, se ridică în picioare.

— Stai jos.

Instinctiv Tatiana vru să-l apuce de mînă. Dar își opri gestul la jumătatea drumului. Nu-și îngăduia familiarități cu nimeni. În orice caz, nu cu Voinea, mai ales de cînd observase că nu-i suportă apropierea. Poate știe și de ce. Oricum, intimitatea era un paleativ al comuniunii de care învățase să se dispenseze.

— Încearcă să fii calm, adăugă ea. Uită-te la mine.

Fără voie, Eugen se uită mai atent la ea. Tatiana arăta rău de tot. În jurul ochilor — singurele vestigii ale unei frumuseți apuse — avea cearcăne vinete, iar fața cu pomeții proeminenți se scufundase în oboseala aceea stinsă a făpturilor care nu strălucesc nici măcar de exasperare.

— Ție-ți vine ușor, replică Voinea. Ai un rol de cîteva vorbe. Dar eu ce mă fac ?

— Tu ai să ai succes. Nu-ți fă griji de pomană.

Ripostase cu glasul cel mai plat cu putință, de parcă n-ar fi sesizat afrontul acela inconștient. Mai mult chiar, s-ar fi zis că-i perfect mulțumită de ceea ce obținuse. Realitatea e că uneori prefera să înfrunte jignirile premeditate ori nu decît să fie obiectul compasiunii, că se deprinsese să sufere fără să-i fie milă de propriile suferințe și că nu-i plăcea să coboare pe scara înduioșării de sine. Asta ținea de mîndria, de principiile, de codul ei de onoare.

Voinea se așeză la loc pe bancheta de lemn alb, iar Tatiana continuă :

— Ți-a fost teamă de Viorica. Ei, îți mai este ?

— Tocmai asta e ! Mi se pare că-i bine. Atunci de ce s-a îmbolnăvit ? De ce-a fost nevoie de Doina ?

Pronunța cuvintele ca un suspin venit din adîncul pieptului.

Eugen deveni și mai încordat. Se făcuse una cu peretele de pluș și-și forța auzul să prindă fiecare cuvînt. Era alarmat. Dacă Tatiana nu-i oferea o explicație satisfăcătoare, dacă și ea îi împărtășea suspiciunea, Voinea n-ar fi pregetat să-și facă publică neliniștea. Secundele treceau. Aștepta cu sufletul la gură. Secundele se scurgeau în tăcerea întunecată a sălii. În cele din urmă, Tatiana se adresă lui Voinea pe-un ton indulgent, ca o iertare :

— Ești incorigibil. Doar nu s-a îmbolnăvit într-adins. Ce-ți închipui ? E prea de tot. De unde pînă unde bănuiala asta ?

— De unde pînă unde ? repetă Voinea înfuriat. Trăiești în teatru de atîția ani și te mai întrebi de unde pînă unde ? Cine-mi poate garanta că-i bolnavă ?

— Nu te grăbi cu concluziile, îl povățui Tatiana, străduindu-se să pară mai convinsă decît era de fapt. De ce-ar da bir cu fugiții tocmai acum, cînd e la primul ei mare rol ? Nu vezi că nu-i logic ? Crezi că Viorica ar da din mînă o ocazie ca asta ? Cunoști pe cineva, spune-mi, cunoști tu pe cineva care să dea din mînă o ocazie ca asta ?

— Știu eu ? Poate că...

Voinea nu termină ce voia să zică : erau prea încîlcite presupunerile sale ca să fie expuse. Cum le exprimai, nu mai stăteau în picioare.

Din nevăzutul său post de observație, Eugen răsuflă ușurat. Dar fața îi era acoperită de-o transpirație rece.

— Acum iartă-mă, se scuză Tatiana. Mă duc să-mi comand o cafea.

Cînd după sfîrșitul repetiției plecară spre casele lor, Eugen o urmări cu privirea pe Tatiana. O văzu cum pășea de-a lungul bulevardului. Călca greoi, balansîndu-se din pricina greutății trupului, într-un mers făcut din rumoarea stinsă a unor pași mărunți.

Fiecare zi prospera în frenezie, sminteală și haos. Aveau repetițiile fixate la zece, dar actorii erau convocați cu noaptea-n cap, de la opt, și stăteau pînă la două-trei, cînd plecau extenuați. Pe scenă suiau alternativ Doina și Viorica, iar pe la mijlocul repetiției alaiul circarilor, evoluînd în pocnetele petardelor și refrenelor acordeonului și trompetei, iscau un fel de coșmar exuberant. Din nevoia strategică de a păstra taina spectacolului său, se lucra pe episoade, sărindu-se peste porțiuni întregi din piesă, revenindu-se apoi, și Eugen se întreba disperat dacă va reuși vreodată să închege din aceste fragmente reprezentația, dacă va izbuti să-i asigure o continuitate și un *crescendo*, dacă data următoare interpreții vor mai găsi inflexiunea și mișcarea prin care țintuiseră răstimpul unei inspirații, un sentiment fugar și, mai ales, dacă toată această complicată schelărie are o temelie solidă.

Din întunericul sălii, Piero privea. Venise o dată în treacăt, încă o dată, pe urmă își făcuse un obicei. Cobora în sală și stătea cîte două-trei ceasuri la rînd tăcut, inexis-

tent acolo, în fotoliul din dreapta, din ultimul rînd. Eugen ar fi vrut să-i afle părerea fără să i-o ceară, dar Piero rămînea retras în circumspecta lui solitudine. Oricum nu era o iscoadă.

Marco venea și el să constate cum nu merge treaba. De la un timp se liniștise și asista numai atît cît să verifice deruta regizorului. Îl văzuse zile în șir calm, stăpîn pe situație, lucrînd ca un mecanism de precizie atunci cînd se pusese în scenă *Celălalt versant*. Acum avea în fața lui o ființă agitată, care alerga, care țipa, care nu mai știa cum să se descurce. În Marco se reînsufleți brusc disponibilitatea uitată a dăruirii. A aprobat devizul de decor fără să reducă un leu, a fost de acord să se zorească ritmul de lucru în ateliere, a hotărît ca programul să se tipărească pe hîrtie kunstdruck, a insistat ca pe afiș numele regizorului să apară cu litere mari. Cînd s-a apropiat premiera, a discutat cu Piero lista invitaților, insistînd să fie chemate cît mai multe personalități. Atunci a spulberat ultimele îndoieli, cele mai rezistente, și a convins pe toată lumea de prietenia ce i-o poartă necondiționat regizorului. Se zbătea pentru el ca și cum ar fi fost vorba de propriul lui succes.

Doi oameni nu l-au crezut pe Marco : Piero și Maria Pandele. Piero, care intuise ceva din linia spectacolului și-l vedea, în fine, pe Eugen abandonîndu-și falsa siguranță de sine și plătind vieții restanțele pe care i le datora (între altele, recunoașterea unei deznădejdi plină de fervoare), suspecta probabil solicitudinea administrativă a lui Marco. Maria Pandele, care nimerise și ea pe la o repetiție, asistînd aiurită la desfășurarea ei și mormăind : „Asta-i bîlci curat", socotea că bunăvoința lui Oancea nu-i altceva decît un fel de a precipita insuccesul propriului ei oponent, îmblînzindu-l printr-o deziluzie atît de profitabilă teatrului și directorului său administrativ.

„Cu atît mai bine", își spunea Eugen, dornic să păstreze clandestină concepția sa și preocupat doar ca Viorica, fidelă alianței lor, să-și manifeste criza de colibaciloză după ce pătrundea Marco în sală, dar nu cu o regularitate prea mare, ca nu cumva să dea de bănuit. Era și prea obosit, prea absorbit de o mie de griji. Nu-i mai rămînea, în programul zilelor și al nopților, nici o clipă pentru a se gîndi la Maria Pandele. Ajungea acasă de la

repetiții abia la timp ca s-o primească pe Relia, iar cînd o vedea intrînd pe ușă, nici n-o lăsa să-și scoată pardesiul, o lua în brațe și începea s-o sărute pe frunte, pe ochi, pe gură, ca și cum încerca să-și amintească de chipul ei, prins de senzația că trebuie să găsească urgent ceea ce pierdea în tumultul diminețiilor. Abia după aceea își afla destulă liniște ca să poată înghiți ceva fără poftă.

Cînd repetițiile au intrat în faza „șnururilor", Eugen le începea foarte devreme și, pînă sosea Marco la teatru, erau gata. Restul dimineții refăcea scenele care nu ieșiseră bine. Dar veneau generalele. Cu simțul acut al primejdiei; cu sentimentul că dincolo de inamiciții aproape uitate avea ceva de apărat, cu teama pe care i-o inspirau privirea tristă și fălcile de oțel ale lui Marco din ziua vizionării spectacolului remaniat cu *Celălalt versant*, și-a regăsit cheful de luptă. Dar nu mai avea putere să născocească intrigi complicate. Se hotărîse tocmai să se ducă la Dinu Velea și să-i ceară de-a dreptul să facă ceva, orice, numai să-și ducă la capăt spectacolul, cînd întîmplarea i-a sărit în ajutor : directorul a fost numit într-o delegație culturală care pleca în Italia. Așa a putut să lucreze Eugen zece generale fără să se mai uite cu teamă prin sală.

Din călătoria sa, Marco s-a întors cu un sac de impresii. Firește, va povesti tot, și ce spectacole văzuse, și ce oameni întîlnise. Dar mai tîrziu, acum era preocupat de premiera cu *Domnișoara Julie*. Oh ! Cum să nu-i placă Veneția ? ! A fost chiar entuziasmat. Nu, nu-i de acord cu cei care susțin că împreunarea aceea languroasă de apă și de uscat ar avea o poezie artificială ori despuiată. Poate că Ovidiu Munteanu e îndreptățit să-i vorbească despre canalele Veneției ca despre niște mahalale sordide ale mării, dar pe el unul îl impresionaseră palatele de pe cheiuri cu desfrîul lor de culori, cu senzualitatea ornamentației, cu risipa de capodopere și, evident, senzația de frumusețe parazitară gemînd sub propria ei virtuozitate, de nimicire înceată și indefinită, senzație prea bine cunoscută și prea bine descrisă de alții. Să treacă numai premiera și va face un reportaj complet, deocamdată e, ca toți din teatru, plin de speranțe și de griji. De aceea, chiar azi, deși toată noaptea voiajase, va veni să asiste la repetiție.

Cînd Marco a sosit, a văzut-o pe Doina Ursu în rol și a fost surprins neplăcut : dacă nu era deloc ceva să-ți ia ochii și să-ți taie respirația, în schimb nu făcea făină de oase din personaj, cu fandoseala ei obișnuită. Sigur, era departe de a fi reușită în rol, foarte departe, dar parcă nici eșec nu-ți prea venea să-i spui. Iar spectacolul, în ansamblu, mergea cu indecența pînă la a fi nu numai omogen și emoționant, dar și călăuzit de o idee care se impunea cu o încăpățînare misterioasă. Oancea, care la începutul generalei mocnise posac, s-a congestionat progresiv în fața sacrilegiului neprevăzut și neprevenit care-l frustra de o speranță legitimă. Înțelesese. Nu avea altceva la îndemînă decît să înhațe încă o nădejde. Ultima. Abilitatea lui Eugen fusese în primul rînd să ceară o dublură pentru Viorica Dulan și să facă din ea rolul principal. Şi-a zis de aceea că nimic nu-i fără leac și măcar pe linia asta mai putea interveni fructuos.

La generala următoare a cerut să joace Viorica, dar cum ea nu se simțea bine pe scenă, a apărut tot Doina. Atunci a chemat-o la el pe Dulama și, uitînd de primejdia pe care-o reprezenta soțul ei, i-a spus cu o brutalitate de care, acum, Eugen știa că e în stare :

— Dacă nu joci la vizionare, te scot din rol.

Viorica a sughițat puțin, lăsînd să-i picure cîteva lacrimi cristaline, apoi a făgăduit că va juca chiar moartă. Iar Marco a fixat vizionarea, chemînd cu mic și mare să vadă ce s-a făcut, manifestîndu-și îngrijorarea pentru rolul domnișoarei Julie, căci era bine să se desolidarizeze anticipat, ca nu cumva eșecul să-l tîrască și pe el, directorul instituției.

Astfel, sala era pe jumătate plină — veniseră actori, regizori, secretari literari și directori de pe la alte teatre, toți curioși de acest spectacol cu o distribuție atît de nepotrivită.

A jucat Viorica și un public de vameși a aplaudat ca o sală de plătitori, iar la sfîrșit, în timp ce regizorul, palid și cu palmele umede, încerca din răsputeri să domolească bătaia precipitată a inimii, i se spunea directorului :

— Nu-ți face griji. Spectacolul e excelent.

Eugen nu i-a putut vedea fața decît fugitiv, dar era ca împietrită, de parcă din acea clipă nu mai ființa nici o

îndoială că diavolul ieșise victorios din rebeliunea lui încă de la facerea lumii. Și era și prea tîrziu.

Se pare că totuși Marco a încercat să improvizeze ceva, — nu se știe ce — dar de data asta s-a lovit de adjunctul său. E greu de presupus că tragedia domnișoarei Julie pătrunsese dincolo de platoșa care-o apăra pe această femeie cu nervii tari de orice emoție artistică, dăruindu-i imunitatea în fața nenorocirilor închipuite ale unor ființe altminteri pline de slăbiciuni omenești și pe deasupra prefăcute, poate nici spectacolul n-o fi fost o îngrămădire de calități, dar urechile exersate prinseseră sonoritatea aplauzelor, acel „factor obiectiv" ce permite un diagnostic sigur. Acum directorul adjunct știa că reprezentația îi va aduce bani și, dintr-o dată, schimbîndu-și poziția, așa cum o cereau interesele teatrului, deveni aliatul lui Eugen. Activă, întreprinzătoare, meticuloasă, Maria Pandele, care era prezentă și în ateliere, și la casa de bilete, și la tot felul de ședințe, venind la spectacole mult înaintea publicului, verificînd personal dacă nu se ivise cumva vreo defecțiune, dacă mergeau caloriferele, dacă sala fusese aerisită și parfumată cu un miros plăcut de brad, întreținîndu-se cu actorii pe la cabine, pe urmă întîmpinînd oaspeții de seamă ai serii, era hotărîtă să tragă toate foloasele practice ale reușitei. De aceea a grăbit operațiile de finisare, nu s-a zgîrcit la colaborări, a programat avantajos spectacolul în zilele bune ale săptămînii, cînd la televiziune nu-i nici telecinematecă, nici *Mannix*. Și a făcut-o cu o plăcere cinstită, căci în felul ăsta putea da curs și sentimentelor agonisite răbdător împotriva celui al cărui „om de casă" se zicea că este.

Astfel s-a găsit Marcel Oancea în acel moment fără de sprijin și a trebuit să lase lucrurile să meargă în voia lor, camuflîndu-și sentimente interzise de legea colegialității și arborînd o satisfacție care, dacă n-ar fi avut în ea ceva obez, ceva corupt, l-ar fi convins pînă și pe regizor. Evident însă că nu-i adevărat ceea ce s-a spus, și anume că fusese văzut îngenuncheat la biserică rugîndu-se vulcanic pentru „incendiu, cutremur sau bombardament".

Iar la premieră, cînd după cea de-a doua ridicare de cortină regizorul, insistent chemat de public, s-a urcat pe

scenă atît de elegant în hainele sale gri-antracit și care-i puneau în valoare silueta subliniindu-i paloarea distinstă a feței, atît de departe de niște aplauze care nu biruiau o singurătate irevocabilă, ci mai degrabă o întrețineau, sigur de sine și în același timp stingherit ca un astru izolat într-un sistem planetar prea zgomotos, Marco l-a urmat îndeaproape, a sărutat mîna Viorică, l-a îmbrățișat pe George Voinea, pupîndu-l pe amîndoi obrajii, apoi a venit lîngă Eugen și l-a luat cu brațul după umeri, așa cum apar prietenii nedespărțiți în filmele de aventuri pentru copii. Atunci, o fracțiune de secundă, Eugen s-a îngrozit, ca unul care ar fi priceput că oamenilor de felul său nu le e dată ușor ispășirea.

La coborîrea de pe scenă, Sotică Dobreanu și un mașinist le făcură loc cu o mișcare de respect mecanic. Apoi, îndreptîndu-și brusc șalele excesiv curbate, își zîmbiră cu o complicitate spontană. Și-și făcură cu ochiul.

CAPITOLUL XVII

SPECTACOLUL ÎNCEPEA SĂ SE îndepărteze. Din el nu rămăsese decît o seară plină de fețe prietenoase, comunicative, complice, de glasuri extaziate spunînd diferit dar omogen că nu amabilitatea, ci însuși adevărul neînfrînat al emoției se exprimă prin gura lor și, bineînțeles, o suită de cronici. Eugen era încă în acel punct în care oboseala ține loc de scop și în care cel mai frumos lucru de arătat lumii e modestia. Nu venise momentul cînd, de obicei, viitorul se refăcea din țăndări sub forma unei nostalgii și a unei neliniști, împingîndu-l să se simtă într-o stare de extremă urgență.

Deocamdată trăia împreună cu Relia bucuria succesului. O căuta cu telefoanele la Institut și-o aștepta nerăbdător în dimineți fără un țel precis, în care lăsa timpului răgazul de-a se reface. Uneori, în acele zile albe și sticloase de iarnă, mergea s-o întîmpine la serviciu, încercînd s-o deslușească o clipă mai înainte prin valurile de ingineri, proiectanți și desenatoare care la trei și jumătate se îndreptau zoriți spre stația de tramvai, iar apoi se

îmbulzeau în carcasele de fier cu geamurile înghețate sclipind ca niște uriașe flori de sidef. Cînd Relia intra pe ușa apartamentului lor, găsea aproape de regulă daruri : crengi de liliac, săpunuri cu aromă de lavandă, truse cu creioane colorate, cutii de ananas, cărți de vizită cu numele ei, baticuri, reviste de modă. O copleșea cu tot felul de atenții, care erau negarea împătimată a absențelor lui de pînă atunci și o asedia cu mărturii ale unei adorații de fiecare clipă, iar ea, căreia îi lipsise o vreme strictul necesar, orbită de acest prisos, le întîmpina uneori cu o satisfacție dijmuită de melancolie, alteori cu o încîntare cristalină.

Cei doi își petreceau cea mai mare parte a timpului acasă, iar Eugen devenise atît de înflăcărat și de imaginativ încît Relia, surprinsă de frecventele lui inspirații, surîdea cu aerul ei vag ironic, dar fără să facă reflecții. Erau îmbrățișări scurte, convenționale, altele părînd o eternitate hurducată, ori îmbrățișări în care, avizi și generoși, încercau să se egalizeze. La capătul lor, Eugen regăsea chipul pur al Reliei, reflexul îndepărtat al unei lumi pe cît de transparente pe atît de inaccesibile, iar candoarea asta îl incita ca o calitate contradictorie și subversivă, reînsuflețindu-i energiile.

E greu de închipuit că Marco împărțea cu Viri în același fel dezolarea. În orice caz, împărțeau același pat, o mobilă greoaie, ornamentată din belșug, de-un negru funerar, probabil moștenită de la Margareta Oancea, și acolo, cînd stăteau lungiți alături, fără ca el să poată dormi, Viri trebuie să fi simțit ce însemna pentru Marco reușita lui Eugen. Sau poate că la masă el îi spunea absent și abătut cîte-o vorbă între două tăceri lungi cît o confesiune pe care ți-o interzici. Ipoteza cea mai plauzibilă e însă că Viri nu suporta această jale fără mort și-l hărțuia cu proteste și instigații, pînă cînd el explodă într-un torent tulbure de mărturisiri, pe care și-l curmă cu greu. E improbabil ca Marco să-i fi spus pentru ce se încrîncena să poarte războiul cu Eugen și de ce făcuse din această înfruntare centrul incandescent al lumii, nici de ce-ar fi socotit înfrîngerea regizorului un dar fericit al propriului său destin artistic. E de bănuit doar că repeta, cu o încăpățînare putînd trece drept pasiune, împrejurările în care

izbucnise conflictul, insistînd asupra definiției agresorului. Dar Viri, care-și cunoștea bărbatul, a înțeles și s-a speriat. S-a speriat pentru că văzuse de ce era în stare Filipescu și pentru că se temea de ce va face Marco. A venit la Relia, fără să se anunțe, într-o seară cînd știa că Eugen e la teatru. Relia a primit-o cam mirată — de un timp vizitele între ele se răriseră. Din cîte a aflat Eugen, Viri n-a început prin conversația uzuală, care-i un fel de deschidere obligatorie a întîlnirilor cu un motiv precis, ci a rostit chiar din pragul ușii :

— Relia, ce ne facem cu idioții ăștia doi ?

Relia, după ce-a privit-o deschis în față, de parcă ar fi vrut să-i spună cît de mult se bucură c-o vede, s-a hotărît să cîștige timp. N-a răspuns deci, a poftit-o pe Viri să-și scoată mantoul și să se așeze, i-a dat fursecuri și vin, apoi a rostit circumspectă :

— Știu eu ?

Viri și-a dat seama că nu va reuși s-o antreneze în discuție, dacă nu-i transmite neliniștile ei printr-o incursiune rapidă în viitor.

— Relia, ne îndreptăm spre o catastrofă. Şi te asigur că nici unul din ei n-o să scape teafăr.

De mai bine de un an asta era și teama Reliei. Nu numai o dată se gîndise cum poate fi rectificat ceea ce încă nu se petrecuse, dar avea, fără îndoială, să se întîmple. Totuși nu putea capitula în numele soțului ei. Pe de altă parte, sub efectul recentului succes al regizorului, spaima Reliei se atenuase. S-a arătat deci rezervată :

— Eugen n-are nici o intenție rea împotriva lui Marco. Te asigur.

Viri a surîs, catifelîndu-și privirea rece, neîncrezătoare.

— Cred și eu. A ieșit din premieră cu atîția lauri, de nu mai știe unde să-i pună. Dar știi cum arată Marco ?

Relia a profitat de unul din marile ei daruri și a întrebat-o candid :

— Cum ?

Dar și Viri are umorul ei :

— Ca un golem prost dispus.

O clipă Relia, iritată de avertisment, a fost ispitită să-i riposteze cu o ironie, dar amintindu-și că încetarea focului nu survenise, a devenit realmente serioasă :

— Şi ce pot să fac eu ? Să-i cer lui Eugen să se lase lovit fără măcar să se apere ? Că doar nu i-a greşit lui Marco cu succesul ăsta. Beneficiază şi el ca director. Şi dacă a luat-o altfel, potoleşte-l tu.

Se pare că Viri a devenit dintr-o dată mică de tot şi a rostit cu un glas care de-abia se auzea :

— N-am cum... Crede-mă, am încercat.

Relia a început să se impacienteze. Pentru anumite temperamente situaţia ar fi putut părea interesantă. Nu şi pentru ea. A dat din umeri.

— Şi ce vrei ? Să-l împac eu pe Marco ?

Atunci, în sfîrşit, a dat Viri drumul ideii pe care-o adusese de acasă. A făcut-o cu timiditate, stingherită. Tot ce era în ea aroganţă şi sfidare pierise. Vorbea cu un altfel de glas, un glas care nu-şi amintea decît că trebuie neapărat să vorbească.

— Să-l împace Eugen.

Se aştepta poate la o exclamaţie de tipul : „Adică să-i ceară iertare c-a reuşit ?", dar indignarea nu e atitudinea favorită a Reliei. În schimb, are simţ practic.

— Cum anume ?

Într-un murmur febril şi privind-o tot timpul în ochi, Viri a început să-şi expună planul de acţiune ce pornea de la premiza subînţeleasă că învingători şi învinşi nu pot sta ca egali la masa tratativelor şi că celui ce-a biruit îi e mai uşor să se umilească. Era un proiect foarte detaiilat cuprinzînd şi fraza ce urma s-o rostească Eugen şi de la care Viri putea să înlănţuie o conversaţie, angajînd-o şi pe Relia, apoi cum ar fi trebuit să reacţioneze cei trei la posibilele replici ale lui Marco (şi trecu în revistă rînd pe rînd ipotezele) pentru a se ajunge, dacă nu la o reconciliere definitivă, măcar la un acord interimar.

Relia a ascultat cu atenţie, cîntărind exact complexul de împrejurări şi interese care justificau aceste negocieri şi, trecînd peste o senzaţie de jenă, rudă apropiată cu depresiunea, a acceptat să colaboreze cu Viri pentru evoluţia pozitivă a destinderii, oprindu-se asupra cuvintelor pe care trebuia să le rostească Eugen, fiindcă „nu-i aşa, şi el trebuie înţeles şi ajutat". Viri i-a dat perfectă dreptate şi a declarat că, dacă ar fi după ea, s-ar arăta mult mai

acomodantă, însă era vorba de Marco. La un moment dat aproape că a renunțat :

— Mă simt atît de prost ! Parcă m-aș alia cu alții împotriva lui. Dar pentru el o fac. Îți dai seama că pentru el o fac, nu ?

— Doar nu pentru Eugen, a încuviințat absentă Relia, simțind că se săturase de multe lucruri, iar unul din lucruri era chiar ceea ce făcea în clipa aia.

— Evident !

Viri era prea îngrijorată ca să surîdă. Și pe-un ton la fel de coborît :

— Știi că de luni de zile n-a mai scris nimic, absolut nimic ?

Relia a încercat s-o liniștească. A inclus în tonul ei o participare și o simpatie :

— Știam că n-a mai publicat. Mi-a spus Eugen. Dar credeam că scrie.

— Nu. Cînd se întoarce acasă, stă și tace. Ori citește ziarele de la prima pînă la ultima literă, fără să se oprească și fără să ridice ochii. Ori așteaptă să sune telefonul ca să se repeadă la aparat.

Ședeau, dintr-o dată stînjenite, fiecare în cîte-un colț al canapelei, Viri nemaiascunzîndu-și deprimarea, în timp ce desena cu degetele figuri ciudate pe postavul măsuței, ca și cum ar fi vrut să exorcizeze răul, Relia simțind că fața și urechile îi ardeau și socotind că soția lui Marco preferă să fie ascultată mai curînd în tăcere decît cu atenție.

— Acum cîteva zile s-a apucat să cotrobăiască printre recenziile și cronicile la cartea lui și a început să le citească și să le recitească.

Relia rămase mai departe nemișcată. Ai fi putut să crezi că nici nu auzea vocea aceea care părea ecoul unor zile demolate. Nu se clinti și nu scoase nici un cuvînt. Și nici la Viri nu se putea uita.

— E cu nervii la pămînt. Adevărul e că nervii lui sînt la pămînt, adăugă Viri.

Relia se feri și de data asta să scoată vreun cuvînt. Poate că, ascultînd-o, se gîndea că e de-ajuns ca undeva într-un sector al vieții noastre ceva să se schimbe, pentru ca din acel moment totul să arate altfel. Poate că-și zi-

cea : „Așa cum o cunosc eu pe Viri, după mărturisirea asta o să urmeze o tresărire de furie, o vorbă trîntită provocator ; nu de alta, dar ca să se răscumpere față de sine". Și chiar așa s-a întîmplat, căci Viri s-a oprit dintr-o dată din lunecarea aceea prin straturile rupte ale prevederii și ale mîndriei și a privit-o drept, prin surprindere, iar ochii ei au sclipit răutăcios :

— Îl preferam megaloman decît melancolic. Așa cum arată acum, nu m-ar mira să-și compună el însuși o pagină de laude, iar după aia viața să i se pară minunată.

Imediat după ce rosti fraza, Viri avu aerul că-i odihnită de parcă ar fi dormit pînă atunci.

— Înțeleg. Înțeleg foarte bine, replică Relia fără nici o intonație. Poate însă că nu-i decît o criză trecătoare. Poate c-o să-și revină.

— Nu. N-o să-și revină. Sau o să-și revină foarte tîrziu.

— Ai să vezi c-o să-și revină.

— Da, o să-și revină, admise Viri. Asta-i și nenorocirea. Că pînă la urmă o să-și revină.

Glasul îi suna ciudat, batjocoritor.

— Bineînțeles c-o să-și revină, replică Relia cu aceeași convingere.

— Ascultă, Relia, amîndouă știm foarte bine despre ce-i vorba. Crezi că are vreun rost să ne prefacem că nu știm ?

După ce tăcură cîteva clipe, reluară negocierile, fiecare apărînd interesele celui pe care-l reprezenta. Se mai apropiau una de alta, dar ori de cîte ori se realizau „progrese utile", ele nu rezolvau nimic. Exista o zonă a cedării în care nici una din soții nu voia să se aventureze. Viri recurse atunci la un argument pe care, de fapt, îl adusese în discuție tot timpul, dar avea senzația că-l invocă pentru prima oară :

— Eugen a avut un succes atît de mare ! Poate să cedeze. Știi, Marco n-a avut niciodată decît succese de mîna a doua.

Relia nu răspunse, fiindcă ochii soției lui Marco, cu expresia lor fixă, parcă în căutarea unei fisuri, erau alarmanți. Porni mai departe în căutarea unei formulări acceptabile de ambele părți. Era cît pe-aci s-o descopere, dar se făcuse tîrziu.

— Trebuie să plec, zise Viri. Vreau să fiu acasă cînd vine Marco.

— Atunci rămîne pe altă dată.

Pe masă se aflau paharele cu vin. Nici una nu se atinsese de ele. Adăugă :

— Nu se poate să nu găsim noi ceva.

— Dacă-ți vine vreo idee, dă-mi un telefon. Trebuie să plec. Noapte bună.

— Noapte bună.

Viri nu mai avu răbdare să aștepte liftul. Coborî pe scări. Nu se uită înapoi. Aparent nu se uita nici unde călca. Era mult prea zorită.

Cînd Eugen s-a reîntors, Relia i-a povestit toată întîmplarea în amănunt, dar fără să comenteze depresiunea lui Marco și reacțiile lui Viri.

Se mulțumea să consemneze întîlnirea din seara aceea cu o liniște semănînd cu lipsa de sensibilitate, cu indiferența. Spiritul de observație, claritatea în expresie arătase că știuse să se distanțeze și să-și țină cumpătul. Din reflecțiile ei reieșea doar cît de ridicolă găsea această tocmeală de cuvinte în care cheltuiseră amîndouă resurse de energie și inventivitate pentru a menaja susceptibilitatea unor adversari ce nu dăduseră nici uneia mandatul de-a media o pace. O pace pe care, poate, nici n-o doreau.

Regizorul a ascultat-o cu zîmbetul obosit pe care-l meritau mizeriile inevitabile și mai ales inofensive ale vieții artistice și a avut aerul că-i spune : „Nu-i vina ta. Ai făcut tot ce-ai putut în situația asta penibilă". Faptul că Viri venise să ceară pace era o satisfacție, întrucît, chiar dacă Eugen n-o credea implicată în acțiunile lui Marco, știa că cel puțin o vreme le aprobase. Evident că satisfacția ar fi fost și mai mare dacă ar fi venit trimisă de Marco, dar nu încăpea nici o îndoială că inițiativa îi aparținea exclusiv. Mai mult ca sigur — își spunea Eugen — că după premieră Marco făcuse în secret un bilanț, iar acea parte a ființei lui Viri care intuia ori știa adevărul, chiar dacă încerca să se înșele, bănuise concluziile oricît i le-ar fi tăinuit. Din păcate, el unul n-avea cum să-l mintă, de vreme ce pentru Marco nu existau nici un fel de revanșe sau reparații. Să-i pună în scenă o piesă și să realizeze cu ea o reușită ? Inutil. Oancea era prea inteligent. Ar fi

știut că e reușita lui Eugen. Și abia nu l-ar fi iertat. Scriitorul își recruta recenzenții, își organiza publicitatea, nu se dădea în lături de la nici un efort, oricît de extenuant, spre a-și menține numele în circulație, dovedindu-se iscusit, dar nici vorbă că o îndoială permanentă îl însoțea, împreună cu o inevitabilă speranță mereu descurajată, și împotriva lor nu se putea pune la adăpost oricît de bine administrat ar fi fost sistemul său de alibiuri. Eugen prospectă distrat o cale să-l împace pe Marco, în același timp convins dinainte că ea nu există, căci cel ce cerea și accepta cu plăcere minciunile altora despre talentul lui, dar le refuza pe ale sale, aștepta altceva de la regizor. Pentru Oancea orice umilință verbală a lui Eugen însemna cel mult un act de condescendență, deci cu atît mai ofensator. Probabil că prin mintea lui nu trecea decît ideea răzbunării. Ca să-și ascundă teama de represaliile cărora avea să le facă față și să-și dovedească lui însuși că se simte stăpîn pe ceea ce va urma, a rostit ca și cum înfruntarea cu Marco n-avea nici o importanță :

— Sînt dispus să zic ce doriți, adică ce crede Viri că l-ar mulțumi pe Marco.

Relia l-a ascultat, dar nu s-a lăsat păcălită de legănarea cuvintelor. A înțeles că Eugen nu se abandonase în voia curentului, că nu era cuprins de-o toropitoare liniște sufletească și că era gata la orice capitulare doar pentru că socotea că nici una nu-i posibilă. Deslușea ceea ce spuneau cu-adevărat vorbele lui și nu ceea ce credea el că spun.

— Trebuie să termini cu povestea asta.

— E ceea ce vreau. Am impresia însă că nu-i chiar atît de ușor.

— Ușor, greu, trebuie să isprăvești.

— Într-un sens am și isprăvit.

— Ba nu. Din păcate, nu ești deloc hotărît. Și dacă nu ești hotărît, lucrurile vor merge mai departe tot așa. Întruna, la nesfîrșit.

Brusc părea încordată și neliniștită, alta decît fusese cu o clipă înainte.

— Spune-mi, draga mea, ce e ?

— Mă întreb ce rost are să-ți spun.

— Spune. Te rog.

— Dacă veți continua să vă bateți, totul o să se ducă de rîpă.

Era clar că Relia nu se gîndea doar la micimile și mizeriile pe care le stîrnise conflictul, ci și la obsesia din care el se hrănea, la obsesia asta mereu mai obositoare, depășind orice altceva.

Nu-i răspunse imediat. Dădu să se apropie de ea, însă Relia nu-i veni în întîmpinare și adăugă iute, dintr-o suflare :

— Speram c-ai să-ți dai singur seama. Speram c-ai să pricepi singur că lupta asta e o treabă care-o să te nimicească. Nu se poate trăi zi de zi într-o astfel de tensiune. În orice caz, tu nu poți trăi. Nu simți că te secătuiește ? Pînă la urmă o să te dea gata. Înțeleg că vrei să faci spectacole bune, dar nu înțeleg ce nevoie ai să te bați cu Marco. N-ai destule griji pe cap ? Și de ce ? De ce ? Trebuie să-ți spun eu că încă puțin, și-ai să uiți pînă și pentru ce-ai pornit războiul contra lui Marco ? Spectacolele tale, teatrul erau lucrul cel mai de seamă, nu-i așa ? Iar acum am impresia că te bucuri mai mult de înfrîngerea lui Marco decît de succesul cu *Domnișoara Julie*. Impresia asta o am, dacă vrei să știi. Și nici din dragostea noastră n-o să mai rămînă nimic.

Eugen avu senzația că tot ce auzise fusese spus de altcineva decît Relia și altcuiva decît lui. Încerca din toată ființa să fie calm, să nege, să răspundă, să argumenteze, dar nu se putea gîndi la nimic. În cele din urmă găsi puterea să protesteze :

— Asta n-o să se întîmple. N-o să se întîmple. Știi foarte bine !

— Știu un singur lucru, că te-ai prins singur în cursă.

Vorbise de astă dată stăpînit, reținut, aproape fără emoție. Îl privea contemplativă. Apoi, de parcă ar fi uitat ce spusese :

— Iartă-mă. Poate că n-am nici un motiv să mă amărăsc și să mă frămînt. În orice caz, am să-ncerc de-acum înainte să nu-ți dau prea mult de furcă.

Lui Eugen i se păru stupid să angajeze o discuție despre războiul cu Marco. În acest moment era ultimul lucru de pe lume care-l interesa. Ce importanță mai avea în clipa aia Marco ? Evident, Relia avea dreptate : se prin-

sese singur în capcană. Făcuse o imensă greșeală. Greșeala asta alterase și mai mult, și mai grav raporturile lui cu ceilalți. Dar nu și raporturile dintre ei doi. De-a lungul timpului evitaseră momente de flux și reflux, dar ele făceau parte din cifrul secret și inevitabil al oricărei iubiri. Dacă n-ar fi izbucnit conflictul cu Marco, s-ar fi ivit altceva. Sigur, era absurd să pretindă că înfruntarea cu Marco nu fusese un focar de pericole, și nici o rătăcire întîmplătoare comisă din impulsivitate nu era. Iar Relia — și asta era adevărat — îi deschisese ochii administrîndu-i cîteva lovituri (de teatru), adică vorbindu-i pe limba lui. El însă, în ciuda aparențelor și a momentelor de criză, nu încetase niciodată să fie flămînd de dragostea ei și să-i dea tot ce-i putea da. Din acest punct de vedere nimic nu se schimbase. De orice s-ar fi putut îndoi Relia, numai de el nu. Îi cunoștea doar foarte bine și trăinicia, și intensitatea sentimentelor ! Își căută cu grijă cuvintele și recurse la toată forța lui de convingere, dar Relia, nefiind foarte surprinsă de ce afla, nu se arătă foarte încîntată. În cele din urmă, Eugen conchise pe-un ton rugător :

— Așa că să nu mai vorbim despre Marco.

— E foarte greu. N-avem cum să nu vorbim.

— Totuși să nu mai discutăm subiectul ăsta.

— Bine. Deși n-are rost să nu vorbim de un lucru care te face fericit și de care ești mîndru. Nu ești mîndru ?

Relia își răsucea părul negru, bogat, conștientă de propria frumusețe și de puterea ce-o avea asupra lui, în timp ce-l privea ca și cum ar fi exprimat un regret și o scuză pentru această putere de care nu era cu nimic vinovată. El își călcă atunci din nou pe inimă și, fără să-i pese de banalitate, zise :

— Sînt mîndru doar că sîntem împreună.

— Și amîndoi sîntem, nu-i așa, niște oameni minunați ? !

Relia rîse discret, cu o nuanță de maliție, descumpănindu-l iarăși. Îi plăcea să-l vadă dînd piept cu el însuși, acceptîndu-se așa cum era, încetînd să se supravegheze cu o privire străină, renunțînd la gesturi care tălmăceau mai mult sau mai puțin decît simțea și la atitudini care-i falsificau adevărata natură, tîrîndu-l în neghiobii mai mari sau mai mici, dar inacceptabile tocmai pentru că se lăsa

purtat de ele dincolo de granița simulării și avea impresia că-l reprezintă în ceea ce are mai bun. Îi plăcea să-l vadă lepădînd, una cîte una, armurile unui om perfect acordat cu lumea și predîndu-i-se, iar, în convingerea ei, momentul acela venea doar cînd el nu se mai rușina să fie firesc, spunînd orice îi trecea prin cap, dar mai ales spunînd simplu și categoric că nu poate trăi fără ea. Eugen simțea toate astea, însă mai simțea și că ea urmărea acum ceva mai mult. În fond, la rîndul său, dorea să pună capăt războiului cu Marco. O dorea din toată inima. Și soluția trebuia să existe. Dacă născocise atîtea ca să-l învingă, era cu neputință să nu descopere și o stratagemă care să readucă liniștea. Cu puțină îndrăzneală, cu un dram de fantezie, cu eforturi, o va găsi. Se concentră serios și intens asupra *happy-end*-ului, pînă ce închipuirile și sentimentele sale deveniră halucinant de reale. Încă nu deslușise stratagema, se întreba chiar dacă-i cinstit să recurgă la o viclenie cînd vrei să realizezi o pace, dar era încredințat că se va împăca foarte curînd cu Oancea, poate chiar mîine. Ar fi vrut să-i comunice Reliei viziunea sa premonitorie, însă era caraghios să-i prezinte ca un lucru neîndoielnic o realitate care nu exista decît în imaginația lui. De aceea se mulțumi să-i promită că va întreprinde tot ce-i stătea în puteri :

— Și te asigur c-am să reușesc.

Relia observă imediat, puțin mîhnită, puțin resemnată :

— Dragul meu, nu vorbi ca și cum ar trebui să mă convingi pe mine. Trebuie să te convingi pe tine.

Sesiză că Relia obosise și-și pierduse răbdarea așteptînd prilejul care nu venise, prilejul care trecuse, nenumăratele prilejuri care, fiindcă nu fuseseră luate în seamă, ințețiseră și mai tare războiul.

— Sînt convins.

— Dacă e așa, ar trebui atunci să-ți dai seama și că lucrurile au ajuns unde au ajuns numai din vina ta. Fii cinstit și recunoaște. Nu era nevoie nici să te împrietenești, nici să te cerți cu el. Și după o pauză : Era mult mai bine înainte. Sau nu era ?

Eugen replică :

— Era și este.

Nu voia să accepte nici o deosebire. Continuă, derutat de trecerile ei bruște și speriat că totuși o diferență se infiltrase, iar el o nesocotea, căutînd să pună ordine :

— Îți repet, nu există nimic altceva important în afară de ceea ce e între noi. Ai dreptate cînd zici că eram liber să nu intru în toată istoria cu Marco. Dar am intrat. Am intrat din slăbiciune. Bun. Acum am să închei. Definitiv.

— Cum ai să faci ?

— Nu știu. Dar am s-o fac.

— Nu ești supărat pe mine ?

— Nu.

— Și n-ai impresia că-mi faci o concesie ?

— Nu.

CAPITOLUL XVIII

CÎND PRINTR-UN NOU ACCIDENT în viața ei — dușmănia dintre Eugen și Marco — Viorica Dulan a devenit de pe-o zi pe alta stea de mărimea întîi, actrița a socotit fulgerătoarea ascensiune drept recompensa firească, deși tardivă, a talentului. Dar nu și-a dat seama că împrejurările în care se afirmase îi asigurau și adversitatea devotată a directorului.

Complicea inamicului său trebuia pedepsită pentru a arăta tuturora că orice conspirație împotriva autorității e sancționată și în același timp pentru a-l izola pe Eugen. Cu o rapiditate de acțiune ce se făcea cunoscută în fiecare zi mai mult — probabil în ceasurile cînd Viri spunea că tace — el elabora noi planuri de luptă, și înainte ca cele două soții să fi început măcar reconstrucția păcii, a dezlănțuit atacul.

Aparent n-a fost decît o „informare“ discretă, efectuată în șoaptă și cu ușile închise. L-a înregimentat în ea pe Vincențiu Romanovschi, șeful atelierului de butaforie, membru în consiliul artistic. Din niște aluzii vagi ar reieși că inițial voise s-o încredințeze directorului adjunct. Poate că în condiții obișnuite Maria Pandele ar fi primit, dar acum, fiind prea sensibilă la orice ar fi putut-o asemui cu un stipendiat al lui Marco și, pe de altă parte, nevoind să

se angajeze într-o operație împotriva a doi oameni ce abia repurtaseră un succes, își declinase competența. Se pare, dar cine poate ști, că Marco a făcut chiar gafa să încerce a-l antrena pe Piero în această anchetă, pentru că Simionescu a fost văzut ieșind de la el din birou foarte roșu în obraz și spunîndu-i tam-nesam lui Sotică Dobreanu, cu care n-avea nici un fel de relații, dar care se afla întîmplător în anticameră : „Dacă vă închipuiți că secretarii literari trebuie aleși așa cum se aleg bretelele, adică pentru elasticitatea lor, n-aveți decît să mă schimbați". Refuzul Mariei Pandele și al lui Piero l-a împiedicat pe Oancea să facă o a treia eroare, căci n-a mai apelat la Valentina Ionescu, a cărei colaborare era cît pe-aci s-o solicite. S-a mulțumit cu ajutorul butaforului, extrem de măgulit de această dovadă de încredere.

Au început deci să fie chemați salariați ai teatrului, actori, mașiniști, garderobiere — pentru a fi întrebați dacă văzuseră sau auziseră că în timpul repetițiilor regizorul Eugen Filipescu și actrița Viorica Dulan s-au retras în mai multe rînduri într-o cabină și dacă puteau emite vreo ipoteză plauzibilă asupra felului cum își ocupaseră atunci timpul. Li se mai atrăgea atenția că-i vorba de-o chestiune foarte confidențială, că există o desăvîrșită încredere în morala celor doi, că la urma urmei nu-i deloc exclus ca totul să fi pornit de la un zvon răuvoitor și că, în orice caz, trebuie evitat un scandal care s-ar răsfrînge neplăcut asupra întregului colectiv. Marco îi ruga să nu pomenească nimănui de această anchetă pe care era obligat s-o facă și care lui, cel dintîi, îi era nespus de penibilă. Părea chiar atît de zorit să sfîrșească o acțiune străină firii lui încît se mulțumea cu primul răspuns, necerînd amănunte în defavoarea celor puși sub semnul îndoielii, iar dacă cineva încerca să profite de situația în care se aflau Eugen și Viorica pentru a se răfui neprincipial cu talentul lor, le atrăgea imediat atenția că vechile ranchiune nu trebuiau să blocheze obiectivitatea. Dealtfel, din toată atitudinea lui reieșea c-ar prefera să se înșele în mod nobil decît să aibă dreptate în chip josnic. Mult mai activ era Vincențiu Romanovschi. El se pricepea să sugereze celor „consultați" că, de fapt, afirmă ceea ce nu cred, că găsesc argumente contra propriilor lor păreri și că fac concesii

nerostindu-și răspicat opinia, dar că nu-i deloc pierdut momentul sincerității. De aceea și insista asupra celor mai neînsemnate detalii, descoperind în cele din urmă incertitudini și contradicții care puteau veni în sprijinul unui adevăr mereu perfectabil tocmai prin lipsa probelor absolute. Recalcitranților care-o țineau una și bună „că nu știu nimic", după ce le spunea că și el s-ar putea dezinteresa de ceea ce se întîmplă în jurul său pe motiv că nu-i treaba lui, le punea întrebarea unde ar ajunge teatrul, arta în general, dacă fiecare ar vrea să fie băiat bun. Și apoi, ce înseamnă aia a fi băiat bun ? Le cerea să se mai gîndească. Şi era limpede că le mai oferea o șansă. Mic de stat, cu un craniu pleșuv și împodobit pe margini cu bucle blonde, butaforul n-avea însă nimic dintr-un inchizitor. Cînd vreunul dintre cei ascultați intra bunăoară în detaliile scenei în cauză, întorcea privirea precum unul care nu suportă vederea sîngelui. În același timp, știa să încurajeze timiditățile. Dacă cineva, de pildă, își depunea mărturia în șoaptă, îi zîmbea stimulator :

— Vorbește mai tare, tovarășe. Să se rușineze alții, nu dumneata.

Ancheta, care a avut un caracter neoficial, a durat doar o dimineață, întrucît dacă Marco știa că nimic nu cimentează mai strîns decît participarea la o operă comună și cu cît sînt mai mulți cei ce sînt într-un fel sau altul implicați în construcție cu atît temeliile ei sînt mai solide, mai știa și că acțiunea lui ar putea stîrni rezistențe sau chiar împotriviri. De aceea o încheie la numai cîteva ore după ce-o declanșase, dînd sentimentul că nu merita osteneala să fie luată prea în serios și că, dacă n-ar fi avut un accentuat simț al datoriei, el unul cel puțin s-ar fi lăsat din capul locului păgubaș, însă, din păcate, fusese nevoit să îndepărteze ceea ce risca să devină un subiect de scandal, curmîndu-l cu hotărîre, întrucît nu existau nici un fel de probe, ci doar supoziții care trecuseră pe sub ușile cabinelor, coborîseră pe coridoare, traversaseră scena, se prelinseseră chiar în stradă, pentru a reveni apoi pe alt drum la direcție, unde-l ocoliseră ca să nu-l mîhnească, pînă cînd, și numai din întîmplare, aflase de ele.

— Ce să-i faci, suspină el, mai negru ca oricînd, se vede că așa-mi-a fost dat.

— E adevărat, recunoscu Mircea Pamfil, nu oricui îi e dat.

Marco rămase pe gînduri. Oftă din adînc.

— Dar de ce tocmai mie ?

— Poate pentru că întîmplările sînt pe măsura oamenilor. Pe unii îi lasă așa cum i-a găsit, pe alții îi devastează, răspunse Mircea Pamfil cu o privire absentă și cu o expresie de mare nevinovăție.

Marco se uită la el ca la un om care-l ghicește perfect, iar scenograful își completă ideea :

— Oricine altcineva s-ar fi făcut că n-a auzit, că nu-l privește, și-ar fi lăsat lucrurile în drum. Or asta e exact ceea ce nu puteți.

Mircea Pamfil nu părea deloc ironic și Marco își stăpîni suspiciunea, concentrîndu-se tăcut asupra persecuțiilor la care-l supunea propriul lui destin. După o tăcere rosti :

— Adevărul e că nu suport unele lucruri. În primul rînd minciuna. N-o suport. De aceea sînt... De aceea scriu.

Era o mărturisire fără nici o urmă de vanitate sau fanfaronadă. Ca și cum dintr-o dată l-ar fi iubit pentru cuvintele astea, scenograful, de obicei atît de distrat și care habar n-avea de ce se întîmplă în jurul lui, uitînd parcă și de el însuși, simți nevoia să-i facă la rîndul său o confidență :

— Trebuie să vă spun că așa mi-a vorbit totdeauna de dumneavoastră și Eugen Filipescu.

Directorul se încruntă. Iarăși îl cercetă cu privirea, dar Mircea Pamfil era de-o naivitate mai dezarmantă chiar decît o certitudine. Numai că acest personaj cu totul de prisos în viață începea să-l agaseze. Marco ar fi închis discuția exact în acea clipă, dar ceva îl reținu. Se simți obligat să replice :

— Eugen e, după cum știi, unul din prietenii pe care contez cel mai mult. Dealtfel, continuă el cu o resemnare tristă, cam asta-i tot ce-i rămîne unui director : prietenii.

— Nu numai, îl contrazise senin scenograful. Îi rămîn și spectacolele care s-au făcut sub conducerea lui.

Niciodată parcă fața scenografului, față fără vîrstă, fără mister, nu radiase o liniște mai mare.

Marco se ridică în picioare și-l măsură pe omul firav, neînsemnat și incredibil de inocent. Încuviință încet, printre dinți :

— Firește.

— Spectacolele astea sînt marea noastră bucurie. Ele ne fac pe toți să ne simțim mai buni și mai curați.

Probabil că dacă nu l-ar mai fi auzit, dacă nu i-ar fi cunoscut vocea aceea prin spărturile căreia răzbătea o încredere nelimitată în artă, indiferența aceea în fața vieții pe care numai depărtarea și abstracția o pot dărui, privirea aceea care nu întreba nimic și aproba totul, ar fi luat cuvintele scenografului mai mult decît o simplă copilărie ridicolă, o adevărată impertinență. Dar așa vorbea, așa se comporta Mircea Pamfil. Uitîndu-se la el și ascultîndu-l, aveai senzația unui fapt cu desăvîrșire neverosimil și pe care-l vezi totuși luînd ființă sub ochii tăi stupefiați. Așa că, deși Marco atinsese punctul de fierbere, trebui să admită :

— Ai dreptate. Ai teribil de multă dreptate. Spectacolele depășesc orice. Absolut orice. Atîta doar că sînt grozav de amărît de povestea asta de după spectacol.

— N-ar trebui. Vă înțeleg, v-am spus-o, dar n-ar trebui. N-aveți de ce să fiți amărît.

Mircea Pamfil continuă să rămînă calm în fotoliu. Adăugă cu ceva protector în liniștea lui :

— M-ați chemat, sînt aici. Dar e bine să știți că vă puteți sprijini pe toți, că prețuim ce-ați făcut ca să risipiți calomnia.

— Care toți ? întrebă Marco.

— Păi din cîte am auzit și George Voinea, și Piero, și Doina Ursu, și Tatiana Sandovici sînt de aceeași părere cu noi.

Scenograful făcu o pauză parcă pentru a-și aduna gîndurile, parcă transportat de-o viziune care tocmai în momentul ăla se năștea :

— Cred că cel mai bun lucru e să-i chemăm pe Eugen și pe Viorica și în numele tuturor să le cerem scuze. Evident, în frunte cu dumneavoastră.

— Bună idee ! explodă Marco într-o mînie care nu dură decît o secundă.

— Drept să vă spun, mă așteptam la răspunsul ăsta, conchise Mircea Pamfil, lăsîndu-l pe director singur cu satisfacția pe care i-o dăruise.

Bineînțeles, au fost de-ajuns cele cîteva ore de anchetă pentru ca relațiile dintre Eugen și Viorica Dulan să devină subiectul general de discuție, ca mulți să-și dea cu părerea, chiar și cei ce nu fuseseră interogați ori abia aflau de ce se întîmplase, așa cum unii, în război, veniți prea tîrziu, se grăbesc să fotografieze cîmpul de luptă pentru a avea măcar așa impresia că și ei au ucis puțin. Şi, firește, au început să circule și o seamă de glume, delicii ale mizeriei („Filipescu este un partizan înfocat al căsniciei, dacă i se asigură dreptul la nevestele altora" ; „Ce voiai să facă lîngă Dulama ? Era în legitimă apărare" ; „Nu cred că s-a petrecut ceva, dar așa au unii noroc, din nimic își fac celebritate" ; „Dacă nici măcar un regizor n-ar avea mai multe femei, poți să-mi spui la ce i-ar folosi să facă meseria asta ?"). În foarte scurtă vreme, nu mai constituia o problemă dacă Eugen era vinovat sau nu, ci dacă erai partizan sau dușman al culpabilității lui.

Eugen Filipescu a fost pus în gardă încă din primele ore ale dimineții. A auzit și de ultimatumul pe care Valentina Ionescu i l-a aruncat lui Marco în față („O fi mergînd teatrul bine... Or fi existînd spectacole bune... O fi depășit planul de încasări și spectatori... Dar el, Marco, e bine să priceapă că s-au adunat prea multe... Dacă n-ar fi decît istoria cu George Voinea, iar acum, murdăria asta, pusă pe seama lui Eugen și a Vioricăi... Frumoasă treabă. Nu i se pare că-i prea de tot ? Or fi actorii docili prin obicei, prin meserie, dar e datoria ei să-i spună pe șleau că, așa cum știu să placă, știu să și displacă, iar înțelesul unor lucruri nu le scapă... Pe scenă or fi trăind ei pentru aparență, dar... Oricum, lui îi trebuie curaj nu glumă ca să se simtă nevinovat. Ce-și închipuie, că toate rămîn pe loc, că toate vor fi cum sînt ? Asta-și închipuie ? Nu cumva crede că actorii sînt un neam de oameni făcuți să plătească și pentru dramaturgi și pentru regizori și pentru directori, că suferința lor nu-i serioasă, nu-i gravă, nu lasă urme, e mai ieftină decît a altora ?). A auzit și riposta lui Marco („Valentina nici nu știe, nici

nu-și dă seama cît de mult se bucură de toate reproșurile astea. N-are importanță că-s nedrepte. Ce contează că ar putea oricînd să explice cum și de ce s-au petrecut toate ? Altceva contează. Contează că în jurul lui sînt oameni de caracter. Și că o descoperă din nou, în momentul acela cînd avea nevoie de el, cînd mai mult decît oricînd avea nevoie de ei."). A auzit și de dialogul dintre Marco și Ovidiu Munteanu („Am făcut tot ce-am putut. — Nu vorbiți așa. Ați făcut enorm. Ne-ați coborît pe toți la nivelul dumneavoastră. Vi se pare asta un fleac ?". Pe la prînz a aflat de anchetă și Viorica, care, deloc pusă pe rîs, i-a dat un telefon lui Eugen să-l întrebe :

— Ce-i asta ?

— Succesul, a răspuns regizorul.

Ancheta inițiată de Marco i se părea o acțiune stupidă și inoperantă. Ce realiza oare Oancea ? Gelozia lui Dulan, dorința acestuia de-a se răzbuna ? Firește, ziaristul avea cum să-i facă rău, însă putea da el crezare unei intrigi atît de grosolane ? Cel mult, iritat de toată istoria, i-ar fi făcut un scandal Vioricăi, pornind de la un pretext oarecare, dar și asta, oricît de trist ar fi fost, era suportabil. Eugen a ridicat din umeri mai curînd scîrbit decît alarmat. Și i-a povestit Reliei totul, ca nu cumva un altul să-i facă serviciul ăsta. Dealtfel, totdeauna îi relata „în mare" întîmplările din teatru, iar ultima dintre ele neînfățișîndu-i-se mai însemnată decît altele și întrucît putea fi ușor risipită, nici n-a revenit asupra asentimentului pe care și-l dăduse pentru orice formulă de împăcare cu Marco. Realmente, nu-i purta pică. Nu era supărat de acest mic scandal organizat sumar, fără imaginație, cu trivialitatea unei cumetre și care divulga existența în Oancea a unor impulsuri inferioare. Dar Relia n-a luat lucrurile ca de obicei. A rămas o vreme într-o tăcere în care se învălmășeau zilele cînd gîndurile nu-i țineau o tovărășie prea plăcută, zilele cînd ieșea în lume sau primea oaspeți, deși n-avea chef, zilele cînd îl aștepta să dea ceva mai mult din el, fiindcă asta înțelegea ea prin dragoste, dar pe el îl preocupa altceva și acel altceva nu era teatrul, zilele cînd ea îl prevenise de ce avea să se întîmple, zilele cînd Eugen îi promisese că va termina

cu războiul. Dar ajunsă din urmă de-o oboseală, n-a rostit nimic din toate acestea. A zis doar oarecum incredulă:

— Şi chiar a scornit Marco povestea asta din nimic?

Pe Eugen îndoiala ei l-a iritat. A replicat cu duritate:

— E o întrebare pe care şi-o pun toţi. Cred că tu ai putea să te singularizezi.

Cu oricine altcineva Eugen s-ar fi descurcat în acest început de situaţie dificilă (aşa cum ar fi realizat că mirarea şi îndoiala ei ascundeau, de fapt, reproşuri la alte întrebări), dar faţă de Relia îşi pierduse abilitatea. De prea multe luni era refugiul lui, singura fiinţă de care nu se ferea şi lîngă care lăsa lucrurile în voia lor fără a se prooroci tot timpul pe sine însuşi. Sau cel puţin aşa credea. De aceea, în loc să-şi socotească replica aşa cum ar fi trebuit, a dat-o spontan, simplă reacţie a unor nervi prea osteniţi:

— Doreşti o declaraţie de nevinovăţie? Ţi-o ofer. Spune-mi doar termenii în care doreşti s-o formulez, ca să fii mulţumită.

Comparativ cu violenţa frazelor folosite curent în disputele amoroase, era o ripostă deosebit de blîndă. Dar niciodată pînă atunci Eugen nu folosise faţă de Relia tonul ăsta, nici atunci cînd el o bănuise, căci pe vremea aceea voia să scoată adevărul la iveală şi deci îşi trimitea înainte gîndurile cu băgare de seamă, ascunzîndu-le adevărata lor preocupare. Fireşte, a fost imediat sensibilă la intonaţia necunoscută. S-a uitat la Eugen, s-a uitat lung, fără să rostească un cuvînt, pe cînd în el animozitatea creştea, încît după un timp regizorul a chestionat-o cu acea notă de sarcasm care-i cucerise multe antipatii:

— Ce faci? Te întrebi cine-i bărbatul din faţa ta?

Relia s-a ridicat, lăsînd masa nestrînsă şi s-a dus să se întindă. Poate că dacă n-ar fi fost lunile de repetiţii istovitoare cu *Domnişoara Julie* şi apoi lovitura primită chiar în acea dimineaţă, poate dacă ar fi reflectat la tăcerea care precedase întrebarea: „Şi chiar a scornit Marco povestea asta din nimic?“, ar fi găsit cum s-o împace pe Relia, cu toate că, ţinînd la ea atît de mult, era tot mai neîndemînatic în prezenţa ei. Dar a făcut cea mai mare greşeală din viaţa lui. Şi-a pus paltonul şi a

plecat. Nu ca s-o pedepsească. Doar pentru că nu se putea culca alături de ea, atîta tot. Şi nici să stea în compania tacîmurilor murdare să-şi macine supărarea n-avea chef, iar să le strîngă şi să le spele nu era treaba lui.

S-a dus la teatru. De data asta portarul nu s-a mirat văzîndu-l ; îşi închipuia pesemne că va avea loc o discuţie, căci i-a spus :

— Tovarăşul director a venit de zece minute.

Era fie un simplu act de deferenţă, fie, cum ţinea la Eugen — care avea grijă să-i facă rost de invitaţii pentru familie la premiere şi intervenise pentru bacalaureatul băiatului său — un fel de a-l preveni pentru a putea găsi pe scară explicaţia întîrzierii.

Eugen nu ştia de ce venise la teatru şi de ce nu se dusese în altă parte, iar în clipa cînd a aflat că şi Marco e acolo ar fi fugit, dacă o astfel de atitudine nu i-ar fi părut ciudată portarului, aşa c-a intrat dînd din cap uşor ca pentru a spune : „Ştiam".

Un moment l-a ispitit gîndul să se ducă în sală şi să se aşeze într-unul din fotolii, cel în care se aşeza de obicei la repetiţii şi unde găsea totdeauna puterea de-a înţelege şi puterea de-a se stăpîni — a deschis chiar uşa şi a înaintat pe dibuite trăgînd cu urechea, în beznă, la tăcerea podelei îmbrăcate în mochetă şi a zidurilor învelite în catifea şi a huselor de pînză groasă proteguind scaunele, la tot ce amplifica senzaţia de lume stinsă şi obosită apărîndu-şi puţina odihnă, dar a ieşit iute şi s-a instalat pe-o banchetă în foaier, unde încet-încet şi-a dat seama că important nu era doar să risipească dubiile Reliei, ci şi altceva, ceva încă neclar, dar foarte alarmant, şi că nu era deloc ora potrivită să-şi contabilizeze leziunile, că trebuia să le înlăture cauzele. Poate ar fi reuşit să găsească mai repede soluţiile, dar îl simţea pe Marco acolo, deasupra lui, şi asta-i risipea ideile, îl împiedica să se concentreze. A stat destul de mult timp în foaier, şi-ar mai fi rămas, dacă n-ar fi fost gonit de presimţirea că foarte curînd aveau să vină maşiniştii să monteze decorul pentru spectacolul de seară şi garderobierele să măture şi să cureţe. La plecare, portarul, cam nedumerit, căci văzuse unde-şi petrecuse cele două ceasuri, spuse cu un soi de teamă :

— Tovarăşul director n-a plecat încă.

Cînd a ajuns acasă, Relia era plecată la bridge. Masa fusese strînsă, tacîmurile spălate. Și i-a părut rău. Ar fi dorit să le facă el. Știa la cine e și s-a dus s-o ia. A întreținut o conversație sclipitoare timp de zece minute, să-și dovedească încă o dată că nici un cataclism nu-l putea împiedica să fie inteligent. Îi părea doar rău că nu știu și ceilalți cît e de nenorocit, ca să-l admire și mai mult. Apoi a pornit împreună cu Relia spre casă.

Conducînd mașina cu atenție, asigurîndu-se la viraj, intră într-o străduță și opri. Relia nu schiță nici o mișcare. Nici măcar mirată nu păru. Pur și simplu aștepta să plece mai departe. Se întoarse spre ea și-i vorbi cu fervoarea adunată, pregătită și compusă în ceasurile cînd se gîndise la ea.

— Relia, trebuie să fii nebună ca să crezi comedia aia ! Nu-ți dai seama că e o aberație ? ! !

Relia nu întoarse capul spre el. Vorbi cu multă liniște, ca și cum treaba asta n-ar prea privi-o :

— Hai acasă, te rog. Ce faci acum e o scenă de film, și tu ești regizor de teatru.

Eugen a rămas o clipă înmărmurit, încercînd să se hotărască. Apoi și-a dat seama că stă nemișcat de cîtva timp, că de cîtva timp nu face altceva decît să stea nemișcat. În cele din urmă se hotărî să treacă peste jignire și, nici el neînțelegînd prea bine de ce, se aplecă înainte s-o ia în brațe. Relia nu se clinti, dar nici nu se opuse, lăsîndu-se strînsă, neferindu-și gura.

Atunci lui Eugen i se păru că totul e din nou bine, că momentul greu fusese depășit, că realizase cît de absurdă îi fusese bănuiala, și în general orice învinuire, iar replica „e o scenă de film“ venea din înclinarea spre umor. Încă ținînd-o în brațe și lipindu-și fața de-a ei, murmură :

— Îmi pare bine că, în sfîrșit, ai înțeles.

— Da, ai remușcări, replică ea cu un glas lipsit de orice vlagă.

El se îndepărtă brusc și o privi. Stătea cu umerii puțin aduși, cu fața fără de expresie, cu ochii albaștri parcă neînsuflețiți. Dacă licărea ceva în ei, era doar o încercată disponibilitate pentru înțelegera zădărniciei. Eugen nu mai pricepea nimic.

— Dar atunci de ce te-ai lăsat sărutată ?

— Din moment ce nu ne despărțim, capitolul ăsta trebuie să continue. Dar cred că mai bine în pat decît în mașină.

Vorbise parcă într-o limbă în care cuvintele își pierduseră orice culoare, topindu-se în același cenușiu, retrăgîndu-se în aceeași indiferență, dispărînd în aceeași oboseală ; era sătulă de explicații, mai ales de explicații era sătulă, nu cerea decît să fie lăsată în pace.

— Mi se pare tare ciudat să te aud vorbind așa.

— Și mie, mărturisi ea. Dar asta e. Și nu-i fiindcă te suspectez. Nu, nu cred că m-ai înșelat cu Viorica Dulan. Numai că s-a umplut paharul. De fapt, m-ai înșelat mai rău.

— Nu te-am înșelat niciodată și în nici un fel.

— Ba da. De mult timp.

— Ce poveste mai e și asta ?

— O poveste care a însemnat enorm pentru mine, iar acum înseamnă mai puțin.

— Spune mai departe. Și fii, te rog, mai clară.

— Am să fiu mai clară. Iartă-mă. Cîteodată, cînd sînt tare obosită, uit că sînt lucruri pe care nu le pricepi, deși le știi foarte bine.

— Te referi la Marco ?

— Și la Marco și la tot ce-a adus războiul contra lui. De fapt, războiul contra ta. Fiindcă asta a fost. La început am crezut că te lupți tocmai ca să te păstrezi pe tine, așa cum ești cu adevărat. Pe urmă te-am văzut schimbîndu-te în fiecare zi. Te-am văzut schimbîndu-ți părerile ca să-l poți invinge, te-am văzut încercînd să tragi oamenii pe sfoară și încurcîndu-te în tot felul de istorii din care nu știai cum să mai ieși, pentru că nu ești bun la treburile astea, nu ești bun deloc, te-am văzut dîndu-te în spectacol, un spectacol pentru toți ceilalți ; un spectacol în care erau toți ceilalți și numai tu nu erai.

Tăcu, sleită de puteri, epuizată de efortul de-a privi în urmă.

— Față de tine am rămas totdeauna același, rosti Eugen cu toată convingerea. Nu ți-am ascuns nimic. Nu m-am prefăcut cu nimic. M-am purtat așa cum sînt.

— Ba nu. Și ce-i mai grav e că nu-ți dădeai seama. Și nici acum nu-ți dai seama. M-ai pus la rînd cu restul lumii.

— Adică vrei să zici...

— Nu vreau să zic decît că nu poți simula față de alții, iar față de mine să rămîi același. Fiecărei femei îi e teamă de ceva. Mie de asta mi-a fost teamă. Dar acum nu mai îmi e. M-am obișnuit, așa cum și tu te-ai obișnuit să-mi spui uneori mai mult, alteori mai puțin și doar rareori, foarte rareori, ceea ce simți, sau să semeni cu cineva cu care nu poți semăna, sau să brodezi peste realitatea evidentă una fabricată.

— N-are rost să negi ceea ce am simțit și ceea ce simt și acum, protestă Eugen cu oarecare întîrziere, dar dintr-o dată foarte calm. Poți să mă acuzi de o mie de lucruri, dar de asta nu.

— Nu te acuz. Tăcu și după o pauză lungă adăugă : E timpul să mergem.

— Bine. Să mergem, răspunse el în timp ce-i trecea prin minte că n-are voie să adauge la descurajarea ei descurajarea lui și încerca vaga impresie că, orice cuvînt ar fi rostit, nu va ajunge pînă la Relia : chiar pînă la el propriile lui cuvinte veneau ca prin ceață.

A dat drumul la motor și a reluat drumul spre casă.

A fost o seară ca toate celelalte, cu mici reflecții despre familia unde jucase bridge, o trecere în revistă a obligațiilor din săptămîna în curs, apoi ritualul conjugal, de-a lungul căruia ea nici n-a încercat să-și ascundă plăcerea. Aparent, nimic nu se schimbase. Aparent, era ca mai înainte. Numai cu un prag mai coborît. Dispăruse subit acea determinare interioară a gesturilor, a vorbelor, ca și cum, brusc, ceea ce pînă atunci fusese o dorință, o convingere, o necesitate, se tocise, iar în locul lor se instalase un raport : impersonal, anonim, între două ființe ce-și delegaseră fiecare cîte-un prieten devotat și pe a cărui bună creștere și largă înțelegere se puteau bizui spre a-i reprezenta în căsnicie. O căsnicie cum altele sînt încă din prima lor zi și cu care unii se împacă perfect. O căsnicie cum altele sînt cu vremea și cu care unii se obișnuiesc ușor, aproape neobservînd diferența între ceea ce fusese căsătoria lor și ceea ce devenise, fiindcă nu s-a produs nici un traumatism, nu s-a anulat iluzia, nu s-au șters din memorie amintirile visate împreună — atîta doar că au fost uitate înțelesurile lor.

Un moment Eugen s-a întrebat dacă nu cumva Relia cîntărise faptele, enumerase ipotezele pentru deznodămînt și alesese anume ca să-l pedepsească o conviețuire evitînd gospodărește o separare și totodată instituind-o, întrucît știa că o astfel de conviețuire însemna pentru el cazna cea mai grea de îndurat. Apoi s-a gîndit că ea judecă dragostea lor din perspectiva științei, unde prăbușirea unui principiu nu implică și că legile de care oamenii s-au slujit pentru a-l stabili sînt false, nu ele rămîn valabile, și-o iei de la început căutînd altă rezolvare, mai fericită. În cele din urmă a acceptat că situația era fără de întoarcere, fiindcă Relia socotea că ceea ce pierduse era bun pierdut și că, oricum aveau să meargă lucrurile de-aci înainte, ceea ce fusese nu mai putea fi.

Așa începu în viața lor un alt timp. Schimbau cuvinte ca și cum n-ar fi fost singuri, făceau dragoste de parcă erau politicoși unul cu altul, păstrîndu-și mici gesturi tandre pentru reuniunile unde ea avea de pildă grijă să-i pună în farfurie mîncărurile care-i plăceau, iar el nu pierdea niciodată prilejul să-i aprindă țigara sau să-i țină paltonul. Foarte curînd, Eugen își pierdu somnul și începu să aibă migrene. Dintr-o mîndrie elementară nu-i vorbea niciodată de cauza lor. Se îmbolnăvi de o ușoară gripă și fu bucuros că n-a trebuit să i-o ascundă. Ea îl îngriji cu un devotament aplicat și senin, dovedindu-i că se putea conta pe serviciile ei de prietenă, de infirmieră, și că are o fire bună. Își pierdu o întreagă după-amiază să caute omnadin la farmacii, se interesă zelos de-o infirmieră, îl mustră cînd uită să-și ia tetraciclina prescrisă. S-ar fi zis că ținea să-i demonstreze în fiecare clipă că se poate trăi și așa, că ceea ce pierduse era redobîndit prin această înstrăinare familiară și înțelegătoare care, dacă nu reușea, firește, să se întrupeze în pasiune, reprezenta cel puțin altceva decît o realitate provizorie, că, în fine, devenise pregătită pentru viață, trecutul metamorfozîndu-se în experiență. Găsea mereu un fel de a-și mobila singurătatea. Își lua de lucru acasă, croșeta, mergea la bridge-uri, știa totdeauna cum să-și petreacă orele. Atîta doar că începu să facă anumite lucruri pe care înainte nu le făcuse de față cu el, bunăoară să se depileze, sau să cheme la telefon cîte-o prietenă uitată și să stea de

vorbă aproape o oră. Luase obiceiul să-l trimită după cumpărături, ori să-i ia ciorapii de la remaiat. Un timp mai așteptă, pîndind vremea care trecea, pînă cînd se obișnui și cu așteptarea.

CAPITOLUL XIX

CEVA S-A SFÎRȘIT. SEMNUL CEL mai sigur e că oridecîteori se gîndește la Relia nu mai simte nimic. Uneori își spune: nu-i dracul chiar atît de negru cum crezusem. Acum căsnicia lor are ceva stabil și sigur ca un mers al trenurilor. În discuții Eugen rostește cuvîntul hotărîtor. Ea îi dă foarte ușor dreptate; din faptul ăsta el înțelege că e acasă. Nenorocirea e doar că acum au puține să-și spună. Cei din jur intuiesc și ei sfîrșitul. Eugen i-a surprins la cîteva reuniuni stînd în fotolii și studiindu-i cu nerușinare. Stelian Panait, regizorul de filme care demult îi dă tîrcoale Reliei, a devenit insistent. Caută mereu alte pretexte pentru a-i vizita sau pentru a-i suna la telefon. Nici măcar nu-și dă osteneala să aleagă pretexte plauzibile. Eugen i le-a semnalat Reliei, fiindcă oricum nu-i pasă.

— Ți se pare, a replicat ea indiferentă, punînd cartea deoparte.

— Știi bine că nu mi se pare.

— Și ce vrei să fac?

— Nimic. Vorbesc și eu așa. N-am vrut să te plictisesc.

— Nu mă plictisești. Numai că n-am ce să fac.

— Azi e prima oară cînd nici măcar n-a catadicsit să schimbe o vorbă, două cu mine. M-a rugat doar să te dau la telefon.

— Ai dreptate. E foarte nepoliticos. O să-i cer să înceteze. Și pe mine mă sîcîie.

Discuția s-a închis.

— De ce nu citești ceva? l-a întrebat după un timp, văzînd că-i cu mintea dusă. Ai putea totuși să citești ceva.

— N-am chef.

— Ai dreptate. Timpul trece și așa.

Nu răspunde. Ce rost ar avea? Peste o vreme îl întreabă din nou:

— N-ai vrea să mănînci?

— Nu, mulțumesc.

— Mie mi s-a făcut foame.

— Bine. Atunci ia ceva.

S-a ridicat și s-a îndreptat liniștită spre bucătărie. Eugen aude ușa frigiderului care se deschide și se închide de cîteva ori, farfuria vibrînd pe masă cînd își taie pîinea și apoi aude încă o clipă tăcerea.

Pe urmă nu se mai gîndește la ea. Se gîndește la Viri. A fost acum cîteva zile la Relia. Cînd a intrat pe ușă, le-a găsit discutînd. Relia, pe-un fotoliu, cu picioarele ghemuite sub ea, se uita la Viri. Își ținea ca întotdeauna capul drept, dar își plecase ochii parcă pentru a-și ascunde indiferența, iar Viri îi vorbea puțin plictisită, ca de-o treabă pe care și-a pus în gînd s-o facă, dar al cărei rost nici ea nu-l mai deslușește bine. Timp de cîteva secunde nu i-au observat prezența. A avut senzația netă că dialogul dintre ele atinsese un punct mort. Așa și era: Viri venise s-o convingă că povestea cu Viorica Dulan nu-i decît o invenție a lui Marco, iar pentru Relia această confirmare nu reprezenta o surpriză, nu reprezenta nimic, cel mult o amintire tulbure venind de departe.

După ce-a plecat Viri, Eugen a aflat de la Relia că Marco joacă cărți două seri din trei și vine acasă după unu noaptea, și s-a întrebat dacă și lui îi e lehamite de el însuși, și-a zis că da, că și lui îi e lehamite, că probabil regretă ancheta pe care a declanșat-o și toate celelalte, dar sînt fapte consumate, nu mai are cum să le revoce, cum nici el nu mai poate schimba ceva. Și și-a amintit de acel joc de copii. Îl știa și Ovidiu Munteanu, îl jucaseră adeseori împreună. Era un joc ciudat: cu fiecare biruință, cîștigătorul desena încă un element din spînzurătoarea adversarului pentru ca, în ultimul moment, să schimbe locurile, iar dacă învingătorul nu izbutea să iasă din laț, să-i revină lui de drept supliciul ca o supremă încununare a strategiei.

„Nu știu care sînt și cum au evoluat relațiile dintre Marco și Viri. Nu mi-am pus niciodată problema. De

ce ?“ Adevărul e că Viri i-a fost antipatică din primul moment, în ciuda capului ei de bacantă blondă. Pînă și felul cum, la mare, înota pe sub apă cu ochii deschiși și săltîndu-se la suprafață dintr-o dată îi era nesuferit. Mai tîrziu a constatat că încearcă o satisfacție din a-l înfrunta. De ce simțea nevoia să-l ironizeze ? Ce-i displăcea în comportările lui ? Era o simplă agresivitate ? Oare ce intuise ? S-a mulțumit s-o identifice mereu cu Marco pînă și atunci cînd a avut dovada că ezită între un rest de afecțiune pentru soțul ei și un început de furie, între o datorie de loialitate și o nevoie de desolidarizare.

Dintr-un fel de lene a confundat-o mereu cu profesiunea ei, cu aspectele care-i repugnă într-o astfel de meserie, fiindcă e foarte comod să te stabilești într-o părere care rînduiește totul așa cum îți convine. Nu s-a întrebat niciodată de ce uneori îl ocrotește și-l stimulează pe Marco, iar alteori îl repede, și nici de ce lui îi e puțin teamă de ea și în același timp n-are curajul s-o pună la punct. Și totuși, un incident ar fi trebuit să-i dea de gîndit încă în urmă cu două veri, pe vremea cînd toți patru băteau de zor restaurantele Mamaiei, încîntîndu-se reciproc cu observații despre ființele care înfulecau la mesele vecine, meditau în fața unor sticle goale, ori se îmbulzeau veseli pe parchetul de dans, săltînd frenetic și congestionați sau dormind vertical și cu obrajii lipiți. Atunci, la un moment dat, nu-și amintește exact cum se legase discuția — era în orice caz vorba de acei oameni sîcîitori și permanent ofensați, neinteresînd pe nimeni, cerînd de lucru directorilor de teatru cu o obstinație jalnică, suportînd tot felul de amînări, minciuni și pretexte, resemnați dinainte la orice jignire „din devotament pentru talentul lor“, ființe uitate pînă în ziua cînd se află de moartea lor, și atunci suflarea artistică, înduioșată, cotizează pentru un necrolog inserat la mica publicitate — Viri i-a spus lui Marco : „Nimic nu-i mai rău decît s-aștepți mai mult decît poți obține“, iar Marco i-a replicat cu o flacără rece în ochi, dar pe-un ton umil : „E adevărat, însă n-are nici un rost să mai vorbim despre asta, nu-i așa ?“

Ușa bucătăriei s-a deschis. Relia revine în cameră. S-a întins pe canapea. Îi spune :

— Ce-i la televizor ?

— Seară pentru tineret.

— Eşti sigur ?

— Da. Aşa cred. Uită-te şi tu în program.

— Am putea totuşi să-l deschidem. Poate pe urmă vine ceva interesant.

— Sau nu vine.

— Nu mai vorbi aşa. Nu de alta, dar nu-i cel mai antrenant fel de a-ţi ţine singur companie.

Zîmbeşte. Surîsul ăsta e un gol care seamănă leit cu surîsul lui :

— Ai dreptate.

„Aş putea să-i replic că de multe ori, da, de foarte multe ori nu m-am simţit bine în tovărăşia mea. Nici în tinereţe, nici mai tîrziu. În privinţa asta nu mi-am epuizat înzestrarea."

Nu scoate însă nici un cuvînt. Iar Relia şi-a reluat cartea.

Realitatea e că la vîrsta cînd, după ce-ai învăţat să umbli şi să vorbeşti, înveţi să fii, el era foarte nemulţumit. N-avea nici unul din meritele absolut necesare sistemului de valori pe care şi-l constituise şi care trebuia să-i garanteze raporturile cu el însuşi şi cu ceilalţi. Suferea, de exemplu, pentru că el unul nu era în stare să atragă fetele în capcana unui sentiment inexistent. Cînd, fără voia lui, şi printr-o neînţelegere a reuşit, isprava asta i-a lăsat un gust urît şi încîlcit. Nu se simţea deloc mîndru că izbutise ceea ce visase, avea chiar senzaţia că s-a înjosit, că, de această degradare, ea era în primul rînd vinovată, iar o clipă s-a întrebat dacă, de fapt, nu-l păcăleşte simulînd o afecţiune absentă pentru a obţine astfel afecţiunea lui reală. Şi totuşi asta dorea : relaţii cu lumea bine păzite de o uşă dincolo de care nu trece nimic din ceea ce ar putea tulbura datoria de „a fi tare". A purtat mereu cu sine şi această aspiraţie stupidă, şi această nelinişte suspicioasă, una încercînd s-o anuleze pe cealaltă şi amîndouă rezistînd îndărătnice într-o convieţuire care nici nu le suprima, nici nu le împăca. Iar consecinţele le-a întrezărit uneori cu inocenţă, alteori fără.

Poate că radioul din apartamentul alăturat e demult deschis, dar Eugen îl aude abia în clipa aceea. „Ce naiba o fi ? Mozart ?" Acelaşi concert vine din stradă trecînd prin ferestre. O fracţiune de secundă îl bate gîndul să se ridice, să tragă perdeaua şi să vadă prin întuneric cine trece la ora aia cu un tranzistor deschis. Dar nu se mişcă din fotoliu. Întinde doar mîna dreaptă încercînd să ia din

bibliotecă o carte, oricare, însă nereușind s-ajungă, abandonează. Cum ceva trebuie totuși să facă, își aprinde o țigară. „N-ar trebui să fumez. Azi am trecut de două pachete". Pe urmă se uită la ceas cu o privire mecanică fără să se mire că arătătoarele se tîrîie atît de încet.

Își amintește că pe cînd era foarte mic și se ascundea printre fotolii în semiîntunericul camerei, iar tata îl căuta prefăcîndu-se că nu-l vede și nici prin cap nu-i trece unde ar putea fi, întrebîndu-se răspicat, ca s-audă bine, cum a dispărut dintr-o dată, cum e posibil să se facă nevăzut, în sincera bucurie că nu-i găsit, se strecura teroarea că din el nu mai rămăsese nici o urmă. Apoi, în adolescență, adică atunci cînd existența i se părea un loc foarte potrivit pentru tot felul de schimburi de valori („plătesc cu asta ca să obțin asta, și pe urmă oi vedea eu, în fond numai așa afli cum trebuie să trăiești") și de schimbări de identitate, i-a fost iarăși frică.

Era în clasa a șasea de liceu și deținea funcția avocatului într-un proces literar inspirat de piesa lui Camil Petrescu *Jocul ielelor*. Își amintește foarte bine sala de gimnastică transformată în tribunal, cei trei judecători și pe președinta instanței, o fată cu nasul mare și părul tăiat scurt, îmbrăcată într-un soi de tunică sumbră și care privea lumea cu ochii imparțiali ai călăului cîntărindu-și viitoarea victimă, apoi defilarea martorilor — „numele, vîrsta, profesiunea". Fiecare din ei își aleseseră rolul și pe urmă îl pregătiseră sub supravegherea profesorului de română, care le precizase cum să se înfățișeze, ce atitudini se cuvin adoptate și mai ales în ce fel să se desfășoare dezbaterile pentru a evita anticiparea deznodămîntului. Totul era atît de bine regizat încît se stabiliseră pînă și momentele cînd președinta va amenința că întrerupe ședința sau evacuează sala. Făcuseră multe repetiții și ele sfîrșiră prin a șterge diferența dintre persoana lor reală și personajul jucat, iar între el și acuzatorul lui Gelu Ruscanu se stabiliră încetul cu încetul raporturi stranii, un amestec tulbure de complicitate, de înțelegere, de ură. Evident, Eugen avea toate ieșirile tăiate. Știa dinainte — căci așa se hotărîse — că va pierde procesul. Atunci i-a venit ideea că singura carte pe care putea s-o mai joace în duelul cu adversarul ce-l seducea și în același timp îl îngrozea prin mecanismul fără de cusur al

rechizitoriului său era să aducă în ultimul minut un argument. Un argument care să-l dea peste cap nu numai fiindcă era neaşteptat, dar şi cu neputinţă de respins. A început să-l caute cu febrilitate, întrebîndu-se mai întîi ce l-ar fi putut clinti pe el însuşi dacă ar fi fost în locul procurorului şi pe urmă care altă motivare decît cea cunoscută l-ar fi convins realmente să treacă de partea acuzării. Iar cînd a găsit, în sfîrșit, şi o soluție și cealaltă, în loc să se bucure, s-a creat în el un vid, și a avut din nou senzaţia aceea nedeslușită şi insuportabilă de pulverizare.

„Ani de zile întîmplările astea m-au obsedat, dar acum, cînd știu că nu sîntem manipulați de forțe necunoscute, ele nu mai înseamnă mare lucru. De ce i-aş învinui pe alții ? Tot ce-am distrus, am distrus singur."

Lector : ANA BARBU
Tehnoredactor : ELENA PREDA

Bun de tipar 11.XII.1974. Apărut 1974.
Tiraj 50.000. Broşate 47.000. Legate 3000.
Coli tipar 15.

Tiparul executat sub comanda nr. 40 722 la
Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii"
Bucureşti
Republica Socialistă România

Lei 7

Colecția
«Romanul de dragoste»
102

În colecția
«ROMANUL DE DRAGOSTE»
au apărut:

81 Thomas Mann	Alteță regală
82 Daphne du Maurier	Verișoara mea Rachel
83 Viktor Astafiev	Un păstor și o păstoriță
84 Alexandăr Karasimeonov	Iubire
85 Laurențiu Fulga	Alexandra și Infernul
86 I. Peltz	Foc în Hanul cu tei
87 Petru Popescu	Copiii Domnului
88 Cella Serghi	Iubiri paralele
89 G.P. Danilevski	Mirovici • Prințesa Tarakanova
90 René Barjavel	Tarendol
91 Erwin Wickert	O iarnă pe muntele Fuji
92 Yves Gandon	Zulmé
93 Carlo Cassola	Logodnica lui Bube
94 John Galsworthy	Dincolo
95 Alexandru Struțeanu	Fluturii albi mor spre sfîrșitul verii
96 Jan Otčenášek	Pe cînd în rai ploua...
97 Maria Kuncewiczowa	Străina
98 W.S. Maugham	Doamna Craddock
99 Mihail Sebastian	Orașul cu salcîmi • Accidentul
100 G. Ibrăileanu	Adela
101 F. Scott Fitzgerald	Blîndețea nopții